

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн
історичного факультету

Освітня програма «Американістика та європейські студії
(з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Наукове товариство студентів історичного факультету

Матеріали Всеукраїнської
наукової конференції

США: політика, суспільство, культура — 2023

26 січня 2023 р.

Рекомендовано до друку
Вченою радою історичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Протокол №8 від 23 лютого 2023 р.

Оргкомітет конференції:

Наталія Городня	доктор історичних наук, професор
Олег Машевський	доктор історичних наук, професор
Тарас Грищенко	доктор історичних наук, доцент
Ольга Сухобокова	кандидат історичних наук, доцент
Вікторія Пількевич	кандидат історичних наук, доцент
Олександра Котляр	аспірантка історичного факультету
Назарій Луценко	аспірант історичного факультету
Валентин Зацепіло	голова наукового сектора Наукового товариства студентів історичного факультету

США: політика, суспільство, культура – 2023. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, Київ, 26 січня 2023 р. / Упорядник Н. Д. Городня. – Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2023. – 162 с.

До збірника увійшли тези доповідей науковців, аспірантів і студентів – учасників Всеукраїнської наукової конференції «США: політика, суспільство, культура – 2023», організованої кафедрою нової та новітньої історії зарубіжних країн у рамках розвитку освітньої програми «Американістика та європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)». Конференція відбулася онлайн на платформі Zoom 26 січня 2023 р. Збірник призначений для всіх, хто цікавиться історією, зовнішньою і внутрішньою політикою, суспільними процесами і культурою США.

Тези доповідей публікуються в редакції учасників конференції та наукових керівників аспірантів і студентів.

©Кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн
історичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка
©Колектив авторів

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА США І ВІДНОСИНИ З ДЕРЖАВАМИ СВІТУ У XXI СТОЛІТТІ

Валерій Пристайко

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА США
В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

С. 9

Інна Погорєлова

АМЕРИКАНСЬКО-ПІВДЕННОКОРЕЙСЬКІ ВІДНОСИНИ
У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ

С. 11

Михайло Гіберт

ДІЯЛЬНІСТЬ USAID В УКРАЇНІ:
АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ
ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

С. 15

Олександр Шевчук

ВІДПОВІДЬ США НА АГРЕСІЮ РФ:
ДІЄВІ КРОКИ НА ПІДТРИМКУ ДЕМОКРАТІЇ

С. 19

Назарій Луценко

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ УЧАСТІ США
І ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В НАТО
ТА ЇХНЯ ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ (2017–2021 РР.)

С. 21

Едуард Кузьменко

«ОСОБЛИВІ» ВІДНОСИНИ
МІЖ США І ВЕЛИКОЮ БРИТАНІЄЮ:
СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
(УКРАЇНСЬКИЙ ПОГЛЯД)

С. 24

Вячеслав Ціватий

МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНИЙ РЕГІОН ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ
У ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ СТРАТЕГІЯХ США І КНР
КІНЦЯ XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТЬ:
ГЕОСТРАТЕГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ПОЛІЦЕНТРИЧНОЇ (ПОСТБІПОЛЯРНОЇ) СИСТЕМИ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
(ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРС «SOFT POWER»)

С. 28

Єлизавета Підручна ЗАБОРОНА ТІКТОКУ У США: НАСЛІДКИ ДЛЯ ВІДНОСИН З КИТАЄМ	C. 33
Kateryna Kasatkina CUBA AMONG U.S. FOREIGN POLICY INTERESTS IN LATIN AMERICA	C. 37
Анастасія Косенко АМЕРИКАНСЬКО-МЕКСИКАНСЬКІ ВІДНОСИНИ ЗА АДМІНІСТРАЦІЙ Б. ОБАМИ (2009–2017 РР.)	C. 40
Анна Іщук ДЕТАЛІ УКЛАДАННЯ НОВОЇ УГОДИ ПРО ВІЛЬНУ ТОРГІВЛЮ МІЖ США, КАНАДОЮ ТА МЕКСИКОЮ	C. 43
Анастасія Чулкова СПІВРОБІТНИЦТВО США З КРАЇНАМИ «ЗОЛОТОГО ТРИКУТНИКА» ЩОДО ПРОТИДІЇ МІЖНАРОДНОМУ НАРКОТРАФІКУ	C. 47
Давід Маглакелідзе СПЕЦІАЛЬНІ ОПЕРАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ КОАЛІЦІЙНИХ СИЛ ПІД ЧАС ОПЕРАЦІЇ «СВОБОДА ІРАКУ» (19 березня 2003 р. – 1 травня 2003 р.)	C. 50
Дар'я Красатюк РЕТРОСПЕКТИВА ВИЗНАННЯ ДЕРЖАВ «СПОНСОРАМИ ТЕРОРИЗМУ» У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ США	C. 53
Єлизавета Кириченко ЕВОЛЮЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ США НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ	C. 57

РОЗДІЛ 2.
**ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА США І ВІДНОСИНИ З ДЕРЖАВАМИ СВІТУ
В ХХ СТ.**

Геннадій Казаков

НЕРЕАЛІЗОВАНИЙ СОЮЗ:

ПРОБЛЕМА АМЕРИКАНСЬКО-НІМЕЦЬКОГО ЗБЛИЖЕННЯ

НАПЕРЕДОДНІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

C. 61

Валентин Зацепіло

СТАВЛЕННЯ США ДО БІЛЬШОВИЦЬКОГО УРЯДУ РОСІЇ

(ЛИСТОПАД–ГРУДЕНЬ 1917 р.)

C. 65

Катерина Калюжна

ФРАНКЛІН РУЗВЕЛЬТ І ВІНСТОН ЧЕРЧИЛЛЬ:

ДРУЖБА, ЯКА ВРЯТУВАЛА СВІТ

C. 69

Олексій Алтухов, Сергій Асатуров

ТАЙВАНСЬКА КРИЗА 1954 р.

І АМЕРИКАНСЬКО-ТАЙВАНСЬКИЙ ДОГОВІР

ПРО ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНУ СПІВПРАЦЮ

C. 72

Ярослав Довгий

АМЕРИКАНСЬКО-БРИТАНСЬКІ ВІДНОСИНИ

НАВКОЛО ЄГИПТУ (1952 р. – 26 ЛИПНЯ 1956 р.)

C. 75

Віталій Бузань

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ США

ЩОДО ВРЕГУЛЮВАННЯ

АРАБСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ

В 1970-Х РР.

C. 79

Андрій Карпенко

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ МІЖ США

І САУДІВСЬКОЮ АРАВІСЮ

(ВІД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

ДО «АРАБСЬКОЇ ВЕСНИ»)

C. 83

Вадим Львов

ВПЛИВ ІНТЕРВЕНЦІЇ США НА О. ГРЕНАДА

(ЖОВТЕНЬ 1983 р.)

НА АМЕРИКАНСЬКО-БРИТАНСЬКІ ВІДНОСИНИ

C. 87

Олег Преловський
США ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ
У ПІВНІЧНІЙ ІРЛАНДІЇ С. 90

Іван Фечко
ВПЛИВ США НА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ
В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ. С. 93

РОЗДІЛ 3 ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ США

Дмитро Лакішик
НАЦІОНАЛЬНА ОБОРОННА СТРАТЕГІЯ США 2022 РОКУ:
ВИКЛИКИ, ПРІОРИТЕТИ, ЗАВДАННЯ С. 98

Олександр Маврін
ДЖЕРЕЛА ДО ІСТОРІЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ У США:
ДОКТРИНА «МОРСЬКОЇ СИЛИ»
АДМІРАЛА АЛЬФРЕДА МЕХЕНА С. 101

Богдан Омельченко
«ЧОТИРНАДЦЯТЬ ПУНКТИВ» ВУДРО ВІЛЬСОНА
ЯК БАЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО УСТРОЮ СВІТУ С. 103

Олександра Котляр
РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ЕЛІТИ США
У РОЗБУДОВІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ
(ДОСВІД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ) С. 106

Назар Мачинський
ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ США ТА СРСР
В КОНТЕКСТІ «ГІБРАЛТАРСЬКОГО ПИТАННЯ»
У 1946-1975 РР. С. 109

Сергій Саранов
ЕЛЕМЕНТИ ОЦІНОЧНИХ СУДЖЕНЬ
ТА СТУПІНЬ МАКІАВЕЛЛІЗМУ
ГЕНРІ КІСІНДЖЕРА В РАМКАХ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ
ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ
КАРДИНАЛА РІШЕЛЬЄ С. 112

Наталія Городня
ЧИ ПЕРЕДБАЧАЛА СТРАТЕГІЯ США 1970-1980-х рр.
ДЕЗІНТЕГРАЦІЮ СРСР? С. 115

Ірина Слюсаренко
РЕАЛІСТИЧНА ТА ІДЕАЛІСТИЧНА ПАРАДИГМИ
В ФОРМУЛЮВАННІ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ США:
2017 VS 2022 С. 118

РОЗДІЛ 4.
АМЕРИКАНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І КУЛЬТУРА США

Марина Бессонова
РЕАКЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ США
НА РОСІЙСЬКЕ ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ У 2022 р. С. 121

Дмитро Трюхан
«ПРОЄКТ 1619» ЯК СПРОБА ПЕРЕГЛЯДУ
«ІСТОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ» США С. 124

Лариса Левченко
ВАЛДО ГІФФОРД ЛІЛАНД І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ
АРХІВНОГО МАТЕРІАЛУ,
ЗІБРАНОВОГО В РЕЗУЛЬТАТІ
ІНІЦІАТИВНОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ
ПОДІЙ ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ С. 128

Ольга Сухобокова
АМЕРИКА ТА АМЕРИКАНЦІ КІНЦЯ 1930-Х РР.
В ОБ'ЄКТИВІ ФОТОГРАФА ДЖЕКА ДЕЛАННО С. 133

Катерина Мурашко
ДІЯЛЬНІСТЬ ВСЕРОСІЙСЬКОЇ
ФАШИСТСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ А. ВОНСЯЦЬКОГО
В США (1933–1942 рр.) С. 137

Марія Кудасюк
ЗАКОН ПРО ВИБОРЧІ ПРАВА 1965 р.:
ОБСТАВИНИ ПРИЙНЯТТЯ,
ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ТА ВИКЛИКИ С. 139

Артем Полісський
АМЕРИКАНСЬКІ ЛІТАКИ ТА ГЕЛІКОПТЕРИ
СІКОРСЬКОГО С. 144

Данило Бесарабов «БЮЛЕТЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЛІГИ» ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ ПОВСЯКДЕННЯ ВІРЯН УПЦ В США (1970 – 1980-ті рр.)	C. 147
Максим Плакса РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА США У СФЕРІ АБОРТІВ	C. 150
Артем Кошелєв КОЛЕКТИВНА ПАМ'ЯТЬ АМЕРИКАНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ПУБЛІЧНОМУ ПРОСТОРІ МІСТ: ФОРМУВАННЯ ОБРАЗІВ ІСТОРИЧНИХ ОСОБИСТОСТЕЙ	C. 152
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	C. 156

РОЗДІЛ 1.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І ВІДНОСИНИ США З ДЕРЖАВАМИ СВІТУ У XXI СТОЛІТТІ

Валерій Пристайко

Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД)

кандидат наук з державного управління,

головний консультант відділу воєнної політики центру безпекових досліджень

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА США В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Сполучені Штати Америки встановили дипломатичні відносини з Україною у 1991 році після набуття країною незалежності від Радянського Союзу. США надають великого значення успішному становленню України як сучасної демократичної держави з процвітаючою ринковою економікою. Політика США зосереджена на тому, аби Україна відбулася та зміцнилася як демократична країна, що процвітає, інтегрована до європейських та євроатлантичних структур.

10 листопада 2021 року відбулося підписання Хартії Україна – США щодо стратегічного партнерства, у якій акцентувалася важливість двосторонніх відносин і розширення співпраці в області оборони, безпеки, економіки і торгівлі, енергетичної безпеки, демократії та культурного обміну. У документі також підкреслювалася незмінна підтримка Сполученими Штатами Америки більш активної взаємодії між Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) та Україною [1].

Війна Росії проти України розпочалася з окупації РФ Криму на початку 2014 року та бойових дій на території Донецької і Луганської областей України за участі російської армії і підконтрольних РФ терористичних збройних угруповань. У результаті бойових дій, Росія окупувала частину території Донбасу.

24 лютого 2022 р. розпочався новий етап ескалації війни, пов'язаний з початком повномасштабного вторгнення Росії. Уряд РФ оголосив про проведення так званої «спеціальної військової операції», спрямованої на «демлітаризацію та денацифікацію України», «захист інтересів російської безпеки». Фактично Росія почала повномасштабну загарбницьку війну. Регулярні російські війська почали стрімкий наступ вглиб території України з території Росії, Білорусі та окупованого Криму. Військова, критична інфраструктура, цивільні об'єкти по всій Україні почали обстрілювати далекобійною ракетною зброєю та авіацією РФ [2, с. 4].

США та лідери Європейських країн, одразу відреагували на російське вторгнення і заявили про підтримку України та про готовність запровадити санкції і надати Україні додаткову допомогу.

21 березня 2022 року у Брюсселі відбулась зустріч міністрів закордонних справ та оборони країн – членів ЄС. На цій зустрічі було ухвалено «Стратегічний компас» [3] – документ, в якому викладено спільне стратегічне бачення політики безпеки та оборони Європейського Союзу на наступні 5-10 років. Воєнна агресія РФ проти України в ньому розглядається як «тектонічна зміна» в європейській історії та грубе порушення міжнародного права. Відповідно, країни об'єднання демонструють рішучість відновити мир у Європі спільно зі своїми партнерами.

В квітні 2022 року у Німеччині, на американській авіабазі «Рамштайн», відбулося засідання Консультативної групи щодо оборони України. Цю зустріч одразу назвали історичною. «Україна вірить у перемогу, їй треба допомогти», сказав, відкриваючи зібрання, міністр оборони США Ллойд Остін. Від початку війни Росії проти України США і союзники із 30 країн світу зібрали для України військової допомоги на понад 5 млрд доларів, з яких 3,7 млрд надали США, повідомив міністр оборони США Ллойд Остін. Головна мета засідання Консультативної групи, за визначенням очільника Пентагону, допомогти Україні перемогти у війні, розпочатій вторгненням Росії, і підготувати оборонні потужності України до майбутніх викликів.

Необхідно зазначити, що США з перших днів війни підтримують Україну та надають їй зброю та техніку на мільярди доларів, яка допомагає у боротьбі з окупантами. Зокрема, сучасні артилерійські ракетні системи HIMARS, гелікоптери Мі-17, позашляховики для прикордонників, гаубиці та різноманітні боєприпаси.

9 травня 2022 року президент США Джоозеф Байден підписав ленд-ліз для України – законодавчий акт, який спрощує процес передачі зброї безоплатно, в оренду або з відшкодуванням після завершення війни. За цією процедурою рішення про надання озброєння вирішуватиметься впродовж 72 години [4].

У канадському місті Галіфакс в листопаді 2022 року відбувся Міжнародний безпековий форум — щорічна світова конференція з питань безпеки, у якій беруть участь урядовці, представники парламентів демократичних країн світу, фахівці, експерти з міжнародних відносин, безпеки та оборони. У промові, що окреслювала міжнародному співтовариству ставки у війні, міністр оборони США Ллойд Остін назвав чотири причини, з яких Україна важлива для всього демократичного світу. «По-перше, путінська війна з вибору, є безпосередньою загрозою для безпеки в Європі. По-друге, російська агресія є ясним викликом для наших європейських союзників. По-третє, російська відверта жорстокість є прямим нападом на наші спільні цінності та верховенство права. І, нарешті, російське вторгнення націлено проти міжнародного порядку, що заснований на правилах, які забезпечують безпеку для всіх нас».

Ллойд Остін сказав, що США та їхні союзники встали на захист міжнародної правової системи, бо чим більше ці принципи підриваються, тим небезпечнішим стає світ. Він зазначив, що російська війна проти України збільшує ризики глобального поширення ядерної зброї.

За повідомленням агентства Укрінформ, в січні 2023 року відбулась восьма зустріч Консультативної групи щодо оборони України, яка проходила за участі

керівників оборонних відомств майже 50 країн. Країни-учасниці погодилися надати Україні зокрема бронетехніку та системи ППО. США оголосили про новий пакет військової допомоги Україні в 2023 році, який оцінюють у 2,5 мільярда доларів.

Серед головних напрямків стратегічного партнерства України та США можна виділити економічну, політичну та військову сфери. Проте, в умовах широкомасштабної війни, яку веде проти України Росія, співробітництво в військовій сфері набуває пріоритетності та важливості.

Джерела і література:

1. Відносини США-Україна. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/our-relationship-uk/policy-history-uk/>
2. Ключові конфлікти 2023. URL: <https://adastra.org.ua/special-edition>
3. Давимука О.О. Ухвалення «Стратегічного компасу» Європейського Союзу. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-04/evropeyskiy_kompas.pdf
4. Скільки грошей Україна отримала в 2022 році від США та міжнародних союзників. URL: <https://suspilne.media/280175-skilki-grosej-ukraina-otrimala-vid-ssa-ta-miznarodnih-souznikov/>

Інна Погорєлова

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри політичних технологій

АМЕРИКАНСЬКО-ПІВДЕННОКОРЕЙСЬКІ ВІДНОСИНИ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ

Для інтересів США і Республіки Корея (РК) двосторонні відносини мають важливе значення, а їхній розвиток традиційно залишається у сфері зовнішньополітичних пріоритетів двох країн.

Причин для зміцнення американо-корейського військово-політичного альянсу достатньо. По-перше, відбувається подальше зміцнення КНР з метою досягнення світового лідерства: Пентагон давно називає Китай основним конкурентом США, розглядаючи відносини з ним через призму стратегічного суперництва. По-друге, зростаюча північнокорейська ядерна загроза й дії КНДР. По-третє, події 2022 р. – повномасштабна війна РФ проти України змінює світоустрій, руйнує міжнародну архітектуру безпеки, з огляду на ці події для союзників важливим є збереження та укріплення стабільності як у регіоні, так і у світі. США намагаються підвищити рівень залученості своїх союзників для підтримки стратегічної стабільності та глобального протистояння російській агресії. Так, адміністрація Д. Байдена неодноразово вказувала на глобальний характер американо-південнокорейського союзу, особливо коли йдеться про захист спільних цінностей.

У відповідь на агресію Росії, США скоординували зусилля щоб разом із союзниками ввести економічні санкції проти РФ, допомагати з вирішенням гуманітарних потреб України. Згадаємо, що з 2014 р. РК офіційно підтримувала суверенітет й територіальну цілісність нашої країни, проте не приєдналася до санкцій проти Росії. У 2022 р. РК продемонструвала рішучість у підтримці України. Вже 26 лютого міністр закордонних справ РК Чон Ей Йон засудив агресію РФ і заявив, що Сеул долучиться до антиросійських санкцій міжнародної спільноти і вживатиме зусиль для забезпечення стабільності нафтових і енергетичних ринків й закликав Росію припинити війну [1].

4 березня було опубліковано повідомлення Держдепартаменту США, у якому зазначалося, що США і РК пліч-о-пліч підтримують Україну. «Підтримка Республікою Корея економічних дій проти Росії допоможе захистити свободу, цілісність, суверенітет України й ілюструє відданість РК збереженню заснованого на правилах міжнародного порядку... сприятиме міжнародним зусиллям ізоляції Росії від міжнародної фінансової системи... США вітають зобов'язання РК допомогти народу України шляхом виділення додаткових 10 млн. дол. екстреної гуманітарної допомоги» [2].

Отже Сеул підтримав дії США, приєднався до антиросійських санкцій та надає Україні допомогу. Так, РК виділила 100 млн дол. для гуманітарної допомоги і нелетального оснащення України [3]. Наголошувалося, що РК збільшуватиме гуманітарну допомогу.

10 травня у РК новим президентом був обраний консерватор Юн Сок Йоль, прихильник проамериканської політики, він вказував, що зміцнить альянс РК і США, зробить його стратегічним всеосяжним. «Ми маємо взяти участь у міжнародній кампанії тиску на Росію; твердо продемонструвати повагу до міжнародного порядку, заснованого на правилах» – зазначив в інтерв'ю президент [4]. Окрім того, Юн Сок Йоль неодноразово підкреслював стратегічну важливість відновлення зв'язків із Токіо. Зауважимо, що за часів Д. Байдена демократична адміністрація сприяє розвитку військово-політичних відносин між США, Японією, РК, їх тристоронньої співпраці. США зацікавлені і у приєднанні РК до формату Quad (діалог у галузі безпеки за участю США, Японії, Індії, Австралії) у рамках Індо-Тихоокеанського партнерства.

У травні 2022 р. відбувся візит президент США у Сеул. Під час зустрічі президентів, президент РК підтвердив намір активно співпрацювати з Вашингтоном та брати участь у американських регіональних політичних і економічних структурах. РК приєдналася як перша азійська країна до Центру передових технологій з кібероборони НАТО. Було зазначено, що зіткнувшись із порушенням правил міжнародного порядку, з новою агресією Росії проти України, РК і США об'єднуються у спільній рішучості поглиблювати і розширювати політичні, економічні зв'язки, зв'язки у сфері безпеки [5]. Обидва лідери наголошували на важливості тристоронньої співпраці між РК, США, Японією. Країни засудили агресію Росії, зазначивши, що рішуче відреагували на це порушення міжнародного права.

США також запропонували РК підтримати пропозицію щодо обмеження цін на російську нафту в рамках підготовки нового пакету міжнародних санкцій проти РФ. У липні РК заявила про плани підтримки цих санкцій. Також Сеул знизив поставки російських енергоресурсів (на вересень 2022 р. РК імпортувала 12,8 млн тон російського вугілля, що на 3% менше періоду 2021 р.).

США підіймали питання щодо постачання зброї Києву. Президент В. Зеленський також закликав РК допомогти Україні з озброєнням. Проте, РК відкинула прохання про надання летального озброєння, зазначивши, що може й надалі допомагати Україні нелетальними предметами і гуманітарною допомогою. Відмовившись постачати зброю Києву, РК погодилась продати зброю країнам, які вірогідно спрямують її в Україну. Так, у вересні 2022 р. було повідомлено, що США закуплять для України зброю у РК на 2,9 млрд. дол., профінансують вартість постачання і через посередництво Чехії відправлять Україні це озброєння. В цілому, Сеул наростив постачання зброї до країн, які допомагають озброєнням Україні, зокрема, Польщі та Канади [3]. Республіка Корея дистанціюється від прямої військової допомоги Києву. Кремль історично підтримував Північну Корею; є побоювання, що Москва у відповідь на такі дії Сеула може у відповідь надати Пхеньяну зброю і технології. Про що було сказано президентом РФ. Так, на сесії міжнародного клубу «Валдай» у жовтні 2022 р. В.Путін заявив, що Росії відомо про плани РК побічно постачати зброю та боєприпаси в Україну через Польщу... Путін запитав чи сподобалося б Сеулу, якби РФ відновила військову співпрацю з КНДР. Офіс президента РК заявив, що уряд Юн Сок Йоля ніколи безпосередньо не надавав летальної зброї Україні, і в цій політиці немає жодних змін. 28 жовтня президент Юн наголосив, що немає фактів, що РК постачала летальну зброю, водночас підкреслив «але це питання нашого суверенітету». Також було зазначено, що і надалі РК надаватиме гуманітарну допомогу, долучаючись до зусиль міжнародної спільноти заради миру і стабільності в Україні [6].

Водночас РК не розробляла додаткові односторонні пакети санкцій, не запроваджувала персональні санкції проти РФ. Корея прагнула виключити своїх виробників з експортних санкцій проти Росії (не стратегічних матеріалів); вела переговори зі США щодо виключення зі списків санкцій експорту своїх автомобілів, смартфонів, побутової електроніки. США запровадили щодо Росії правило прямого іноземного продукту (FDPR). Згідно з ним, компанії з третіх країн, які виробляють товари за американськими технологіями, мають отримати американську ліцензію перед відправкою цих товарів до Росії. Сеул домовився зі США про виняток, запропонувавши натомість власний експортний контроль. У Вашингтоні погодились, що РК може отримати виняток із FDPR, це правило поширюється на 57 позицій у 7 категоріях, включаючи напівпровідники, комп'ютери, лазери, засоби зв'язку інші. У серпні 2022 р. корейська компанія Korea Hydro and Nuclear Power підписала контракт на 2,25 млрд. дол. з російською атомною компанією на постачання компонентів і будівництво машинних відділень для атомної електростанції Єгипту. Проте РК

консультувалася зі США щодо даної угоди і було вказано, що технології, які будуть постачатися Сеулом не порушуватимуть міжнародні санкції проти Росії.

Отже, США і РК разом у боротьбі з викликами глобальній безпеці; союзники поділяють основні цінності; це вже не тільки регіональний союз, а і глобальний. Згадаємо, що 30 червня 2022 р. РК і Японія вперше взяли участь у саміті НАТО у Мадриді як спостерігачі. Тоді ж лідери США, РК, Японії в котрий раз підкреслили, що ставлять спільні цілі, зокрема сприяти миру, стабільності і процвітання в Індо-Тихоокеанському регіоні та за його межами. США і РК показали рішучість захищати демократичні цінності і міжнародні норми, спільно з іншими демократіями протистояти авторитарній владі. З початком повномасштабної війни РФ проти України, РК підтримує США проти незаконних дій Росії, координує санкції та експортний контроль разом зі США, вжили заходів, щоб допомогти стабілізувати енергетичні ринки; надали економічну і гуманітарну підтримку Україні. Водночас, можна простежити компромісні рішення між США і РК. Так, Південна Корея приєдналася до західних санкцій проти РФ, але відмовився від військової допомоги Києву; не запровадила персональних санкцій проти російських офіційних осіб, домовилися про виключення РК зі списку F DPR. Сеул підтримує України у протидії військовій агресії Росії, водночас прагне мінімізувати ризики і зберегти економічні переваги для себе.

Джерела і література:

1. Secretary Blinken's Call with Republic of Korea Foreign Minister Chung. URL: <https://www.state.gov/secretary-blinkens-call-with-republic-of-korea-foreign-minister-chung-4/>
2. The Republic of Korea's Economic Actions to Support Ukraine. URL: <https://www.state.gov/the-republic-of-koreas-economic-actions-to-support-ukraine/>
3. South Korea: Background and U.S. Relations, January 10, 2023. URL: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10165>
4. Interview with South Korea's next president, Yoon Suk-yeol. *Washington Post*, April 14, 2022. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/04/14/south-korea-president-yoon-transcript/>
5. United States-Republic of Korea Leaders'. Joint Statement. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/05/21/united-states-republic-of-korea-leaders-joint-statement/>
6. Президент Юн «Ми ніколи не постачали летальної зброї в Україну». URL: <https://www.korea.kr/news/policyNewsView.do?newsId=148907653>

Михайло Гіберт

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент IV курсу історичного факультету, ОП «Американістика і європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – доктор історичних наук, професор Машевський О.П.

ДІЯЛЬНІСТЬ USAID В УКРАЇНІ: АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

USAID, або Агентство США з міжнародного розвитку, створено в 1961 році та є незалежною ланкою в федеральному уряді Сполучених Штатів. Адміністратор Агентства та його заступник призначаються президентом за згодою Сенату і діють в координації з Державним Секретарем США. Головою Агентства станом на січень 2023 року є Саманта Джейн Павер. Основні напрями роботи Агентства включають в себе підтримку торгівлі, сільського господарства, економічного зростання, охорони здоров'я тощо. USAID не займається військовими питаннями. Їхня місія пропагувати та демонструвати демократичні цінності за кордоном та сприяти розвитку вільного, мирного та процвітаючого світу. Мета – підтримати партнерів у самостійності та здатності вести власні шляхи розвитку.

Діяльність Агентства на території України бере свій початок з 1992 року. USAID підписала двосторонню угоду про гуманітарне, економічне та технічне співробітництво з Україною, щоб допомогти країні розвивати її економічний, політичний та суспільний потенціал [1]. USAID та український уряд визначили три стратегічні цілі: створити широку ринкову економіку; сприяти побудові демократичної політичної системи; а також сприяти реформам соціального сектору, щоб полегшити труднощі перехідного періоду.

Актуальна стратегія співпраці включає в себе період з 2019 до 2024 року. Вона містить в собі основні цілі, підходи, гіпотези та аналітику щодо діяльності Агентства на території України. [1] USAID звертало достатню увагу на російську агресію, яка триває з 2014 року, однак повномасштабне вторгнення окреслило нові виклики, на які треба відповідати.

Від початку повномасштабної війни 24 лютого 2022 року, USAID надало 9,88 мільярда доларів на програми розвитку та гуманітарну допомогу [2]. 25 лютого на YouTube-каналі USAID вийшло відео з 5 шляхами відповідей на агресію РФ. [3] Основними напрямками дії Агентства стали: створення Групи реагування на катастрофи (DART) для відповіді на зростаючі гуманітарні потреби. До складу DART входять 17 експертів USAID з питань надзвичайних ситуацій, які оцінюють ситуацію, визначають пріоритетні потреби для збільшення обсягів допомоги всередині України та співпрацюють з партнерами з метою швидкого надання необхідної допомоги громадам, що постраждали від конфлікту. Група (DART) базується у Кракові, Польща. За даними USAID, оскільки війна триває вже восьмий рік, 2,9 мільйона людей в Україні вже потребують термінової гуманітарної допомоги, майже 1,5 мільйона людей були

змушені залишити свої домівки до того, як Росія розпочала повномасштабний наступ, а важкі бої на сході України та за її межами змушують тисячі людей покидати свої домівки. Коли середня зимова температура опускається нижче нуля, додаткова гуманітарна допомога є ще більш критично важливою. [4]

Окрім цього, USAID збільшує масштаби своєї гуманітарної допомоги, розширюючи поточні гуманітарні програми та надаючи критично важливі товари першої необхідності, такі як доступ до первинної та травматологічної медичної допомоги, продовольства та чистої води. Також, Агентство використовує існуючі програми розвитку для задоволення нагальних потреб, таких як реагування на кібератаки, захист громадянського суспільства та незалежних ЗМІ. USAID тісно співпрацює з Державним департаментом США у сфері реагування на проблеми біженців, щоб підтримати українців, які були змушені залишити свої домівки через кризу. І, нарешті, вони надають технічну експертизу уряду України та співпрацюють з європейськими союзниками та іншими донорами, партнерами на передовій, Організацією Об'єднаних Націй тощо, щоб забезпечити ефективне скоординоване реагування. [3]

Важливою та актуальною сферою залишається освітня. По лінії USAID, Уряд США надає урядові України пряму бюджетну підтримку на суму майже 23 млрд. доларів, яка дає змогу українським освітянам, медикам, рятувальникам і далі надавати критично важливі послуги їхнім співгромадянам. Вона забезпечує нагальні потреби та водночас сприяє довготривалому розвитку України, надаючи ресурси для забезпечення публічних послуг і соціальної стабільності. Варто окремо зауважити, що безпосередня бюджетна підтримка США дозволяє виплачувати заробітну плату 618 тис. працівників сфери освіти, які відважно продовжують свою працю, готуючи українську молодь до того, щоб вона могла зробити свій внесок до повоєнної відбудови країни. Даючи змогу продовжувати процеси навчання, пряма бюджетна підтримка USAID є інвестицією у майбутнє України. [5]

Окрім цього, продовжують діяти програми USAID започатковані до початку повномасштабного вторгнення. Наприклад, такі як Програма USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО) та Програма USAID «РАДА: наступне покоління». Метою Проекту АГРО є прискорення економічного розвитку сільських громад в Україні, які потребують найбільшої підтримки шляхом покращення управління в аграрному секторі, що сприятиме розвитку більш продуктивних, сучасних та прибуткових мікро-, малих та середніх сільськогосподарських підприємств (ММСП), які успішно інтегруються в конкурентоспроможні українські та міжнародні ринки. З 24 лютого серед звичайних завдань програми також окремо розглядаються питання фіксування та документації збитків від війни. [6] Як зазначає USAID, станом на 28 грудня 2022 року прямі втрати аграрного сектору України – включаючи вартість споруд, обладнання, худоби та запасів продукції – оцінюються у понад 6,6 млрд. доларів, що складає близько 23% загальної вартості активів галузі. Сотні підприємств, які опинилися на лінії фронту чи на окупованих територіях, зазнали величезних збитків. Вони більше не здатні працювати, не можуть сплачувати податки чи обслуговувати кредити. Правильне

документування цих збитків і своєчасне інформування органів влади допоможе таким підприємствам отримати допомогу, необхідну для того, щоб відновити їхню роботу. [5] Цей процес також допомагає накопичити докази, які згодом будуть використані у міжнародних судах для отримання належного відшкодування.

Програма USAID «РАДА: наступне покоління» та Європейська демократична молодіжна мережа (EDYN) переважно працюють з активною молоддю для поширення прозорості, демократичності та покращити залучення виборців до законодавчого процесу та взаємодію і комунікацію між владою та суспільством. Після 24 лютого актуальними стали питання довіри до влади в умовах воєнного стану, створення гуманітарних штабів та планування проєктів щодо відбудови України. [7]

Також USAID продовжує підтримувати цифрову трансформацію держави та співпрацювати з додатком «Дія». З моменту створення Міністерства цифрової трансформації України у 2019 році USAID надавало юридичну, фінансову та технічну допомогу в розробці системи «Дія» для громадян України. Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року «Дія» також дозволила українцям отримувати соціальну підтримку в умовах, коли державні служби закриті на територіях, що постраждали від війни, і використовувалася переселенцями для доступу до допомоги та інших критично важливих послуг. Цей додаток є золотим стандартом електронного урядування, і зараз Україна ділиться цією технологією з іншими країнами. [8]

Новим та важливим напрямком для USAID після 24 лютого стало постачання генераторів та допомога українцям подолати виклики, пов'язані з зимою, низькою температурою та ракетними атаками РФ на енергетичну інфраструктуру. USAID доставило 1 415 генераторів у 22 регіони України, і ще більше – в дорозі, що є лише одним з елементів комплексних зусиль USAID з підтримки українців. Ці генератори забезпечують електроенергією школи, лікарні, пункти обігріву, центри розміщення переселенців, системи водопостачання та інші життєво важливі громадські послуги. Окрім цього, USAID надало труби для опалення як частину обладнання на суму 55 мільйонів доларів США, щоб допомогти Україні відремонтувати та підтримувати енергетичну інфраструктуру. Також, Агентство надало обладнання, зокрема 32 дизельні генератори та сучасний екскаватор, необхідний для розчищення завалів та ремонту пошкоджених теплотрас для Вінницьяміськтеплоенерго. [9]

У висновку варто зазначити, що з 24 лютого Агентство почало відповідати на нові виклики, пов'язані з повномасштабним вторгненням. Незважаючи на це, вони продовжують підтримувати цілі та проєкти, зазначені у документі щодо Стратегії співпраці з питань розвитку у 2019-2024 роках. Окрім цього, значно збільшується фінансування проєктів в Україні. Якщо у 2020 році було профінансовано проєкти на суму 700 млн доларів, то за 2022 рік сума зросла до 9,9 млрд. доларів. [10] Тенденції, зокрема виділення 45 млрд. доларів з бюджету США на 2023 рік на допомогу Україні та збільшення бюджету USAID на 2023 рік, вказують на те, що фінансування України від Агентства у наступному році

може перевищити показники 2022 року та стати рекордними за всі часі роботи USAID в Україні. Зокрема, сума у 9,9 млрд. доларів на допомогу Україні є абсолютним рекордом за всю історію існування Агентства США з міжнародного розвитку.

Джерела і література:

1. «Стратегія співпраці з питань розвитку 2019-2024 pp.». United States Agency for International Development. URL: https://www.usaid.gov/sites/default/files/2022-05/Ukraine_USAID_CDSCS_2019-2024_Public_Ukr.pdf
2. «Ukraine». United States Agency for International Development. URL: <https://www.usaid.gov/ukraine>
3. «Five Ways the U.S. is Responding to the Crisis in Ukraine». USAID Video. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0m-dX76wT9I&t=48s>
4. «USAID Deploys a Disaster Assistance Response Team to Respond to Humanitarian Needs in Ukraine». United States Agency for International Development. URL: <https://www.usaid.gov/news-information/press-releases/feb-24-2022-usaid-deploys-disaster-assistance-response-team-respond-humanitarian-needs-ukraine>
5. «USAID допомагає українським аграріям документувати збитки від війни та відновлювати їхню діяльність». United States Agency for International Development. URL: <https://www.usaid.gov/uk/ukraine/news/dec-28-2022-helping-ukraines-farmers-document-war-damage-stay-business>
6. «Програма USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО) надасть субгранти на 36.6 млн грн для водокористувачів». Міністерство аграрної політики та продовольства. URL: <https://minagro.gov.ua/news/programa-usaid-z-agrarnogo-i-sil'skogo-rozvitku-agro-nadast-subgranti-na-366-mln-grn-dlya-vodokoristuvachiv>
7. «Програма USAID РАДА: наступне покоління». URL: <https://www.facebook.com/usaidradaprogram>
8. «A U.S.-Supported E-Government App Accelerated the Digital Transformation of Ukraine; Now Ukraine is Working to Scale the Solution to More Countries». United States Agency for International Development. URL: <https://www.usaid.gov/news-information/press-releases/jan-18-2023-us-supported-e-government-app-accelerated-digital-transformation-ukraine-now-ukraine-working-scale-solution-more-countries>
9. «Winter Has Come to Ukraine». Medium. URL: <https://medium.com/usaid-2030/winter-has-come-to-ukraine-61ba85f0343d>
10. «U.S. Foreign Assistance by Agency». ForeignAssistance.gov. URL: <https://www.foreignassistance.gov/agencies>

Олександр Шевчук

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці
студент II курсу юридичного факультету (081 Право)

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент Кіріяк О.В.

ВІДПОВІДЬ США НА АГРЕСІЮ РФ: ДІЄВІ КРОКИ НА ПІДТРИМКУ ДЕМОКРАТІЇ

За версією впливового американського видання «Time», «Людиною 2022 року» стали Президент України та Дух України [1]. Це визнання є не типовим, проте не поодиноким: у фокусі уваги світової спільноти та іноземних медіа Україна посідає пріоритетне місце. Причиною цього стало повномасштабне збройне вторгнення російської федерації на територію незалежної, правової та суверенної Української держави 24 лютого 2022 року – дата, яку можна розглядати як зворотний відлік кінця імперських амбіцій держави-агресорки, та таку, що покладе кінець посяганням на демократичні цінності у цивілізованому світі. Вторгнення стало каталізатором допомоги від міжнародних партнерів України та індикатором рівня та ступеня підтримки. Традиційно, лідером демократичного світу вважають Сполучені Штати Америки. Подібна першість досягається внаслідок консолідації підтримки союзників, розробки та втілення різноманітних програм та правових механізмів, які повинні продовжувати трансформувати світ в рамках дотримання основоположних прав, принципів, що становлять загальну парадигму розуміння поняття «демократія». Примітно: саме таким критеріям держави-лідера в цьому контексті відповідають США, але національними межами країна не обмежується, оскільки її завданням є підтримання такої політико-правової концепції на світовому рівні. На нашу думку, це твердження слугуватиме аргументом, який пояснює причину беззаперечної позиції підтримки України.

Окреслюючи картину протидії рф, першочергово варто орієнтуватися на силу міжнародного права як ключового способу вирішення конфліктів міжнародного характеру. Споріднений з ним дипломатичний фронт наразі вдало та ефективно функціонує. Як приклад, можна розглядати різноманітні резолюції та накладення санкції. Проте, роблячи акцент на питомій політичній позиції США, з нашої точки зору, безумовним та надзвичайно дієвим інструментом є визнання США рф державою-спонсором тероризму, що матиме негативні наслідки для агресора та призведе до тотальної ізоляції росії. Застереження Державного департаменту США варто враховувати в частині ймовірного настання негативних наслідків, таких, як зупинення дипломатичних відносин з рф, що, у свою чергу, повністю виключає політико-правовий механізм урегулювання збройного конфлікту за посередництва США. Якщо таке апелювання до ризиків та несприятливих наслідків цілком доречно брати до розгляду, то вчинення воєнних злочинів проти мирного цивільного населення не матиме жодних виправдань. Іноземні парламенти багатьох країн вже визнали їх вчинення актом геноциду проти Українського народу. Американський

стратегічний партнер на шляху до рішучого засудження. Так, Комітет Сенату США з міжнародних відносин підтримав резолюцію щодо визнання дій РФ геноцидом проти нашого народу, а наступним кроком стає голосування Сенату за таке рішення [2]. Очевидно: правова природа відзначеного вище документу не буде мати юридичних наслідків стосовно притягнення до відповідальності Росії, але варто підкреслити: констатація одного з найважчих злочинів складатиме підвалину доказової бази в справі Міжнародного трибуналу над військово-політичним керівництвом агресора задля досягнення відновлення справедливості. У ході аналізу діяльності на дипломатичному фронті, легко помітити теоретичне значення приписів міжнародного права у випадку війни в Україні, оскільки Росія неодноразово демонструвала зневагу до нього, при цьому знецінювала та нівелювала його важливість. У результаті, це призвело до можливості законодавством РФ виправдати навіть війну, яка прихована за іншою назвою, що вкотре демонструє нікчемність «російського права».

Як слушно наголошує керівництво України, поки єдиним та ефективним способом виборювання незалежності залишається військове протистояння, тобто право сили, яке виправдано вимушена застосовувати наша держава. Для успішного ведення бойових дій потрібна сучасна зброя західного типу. Нова війна в Європі довела актуальність старих інструментів допомоги. Фактично, процедури, аналогічні американському лендлізу, а саме безоплатній передачі зброї і техніки для України, запровадили вже багато країн Європи. Саме програма лендлізу від США для України повинна вирішити проблему нестачі озброєння. Це поняття давно відоме світові з часів Другої світової війни, однак зараз допомога надається Україні. Примітним є те, що підписання відповідних документів відбулося 9 травня 2022 року Президентом США [3]. Американські союзники можуть не застосовують лендліз у звичному розумінні через специфіку програми, проте триває безперервне постачання різного озброєння за рахунок подібних ініціатив.

Війна внесла суттєві корективи в суспільне життя, у кожному з його сфер. Вимушеними змінами є переміщення населення як у межах країни, так за її кордон. Громадяни України за межами держави набувають статусу біженців. У США забезпечення таких осіб здійснюється з урахуванням потреб людей та стандартів гарантування безпеки усім суб'єктам. Яскравим прикладом американської допомоги з питань біженців вважаємо програму «Єднаймося для України», що спрямована на забезпечення належного рівня перебування біженців на території США. Серед гарантій доречно зауважити надання міграційної візи та оформлення відповідного статусу. Ініціатива передбачає фінансування потреб громадян України зацікавленими особами – американськими сім'ями чи неурядовими організаціями [4]. Також біженці мають право на отримання широкого спектру пільг, медичне страхування та медичну допомогу та ряд інших послуг, що надає Управління з питань розміщення біженців США [5].

Готовність підтримувати Україну за принципом «від дипломатичного до військового фронту» демонструє справжню сутність Сполучених Штатів Америки – забезпечення захисту та утвердження демократичних цінностей не

лише в межах країни, але й за її межами. Для подолання всіх проблем, пов'язаних з війною, на наш погляд, Україні варто буде надалі утримувати позицію регіонального лідера у багатьох різноаспектних площинах, оскільки для США це є дієвим маркером, що дозволяє й іншим союзникам рівнятися на позицію цієї держави. Наближаючи таким чином перемогу у нашій війні, Україна вкотре лобіюватиме інтереси світової безпеки, що пришвидшить відлік часу до кінця посягання на міжнародну демократію в цілому.

Джерела і література:

1. Зеленський і Дух України стали "людиною року" за версією журналу Time: веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/333606-zelenskij-stav-ludinou-roku-za-versieiu-zurnal-u-time/>
2. Комітет Сенату підтримав резолюцію про визнання дій Росії геноцидом проти українського народу: веб-сайт. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/henotsyd-esolutsia-kongres-senat-comitet-mijnarodnyh-vodnosyn-jim-risch/6866351.html>
3. Ленд-ліз для України. Що це таке і чи допоможе перемогти Росію: веб-сайт. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61251966>
4. США запустили сайт спецпрограми для українських біженців: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3467543-ssa-zapustili-sajt-specprogrami-dla-ukrainskih-bizenciv.html>
5. Benefits for Ukrainian Humanitarian Parolees: веб-сайт. URL: <https://www.acf.hhs.gov/orr/fact-sheet/benefits-ukrainian-humanitarian-parolees>

Назарій Луценко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
аспірант історичного факультету, кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн

Науковий керівник – доктор історичних наук, професор Машевський О.П.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ УЧАСТІ США І ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В НАТО ТА ЇХ ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ (2017–2021 РР.)

Заснований у 1949 році Північноатлантичний альянс (НАТО) станом на сьогодні є найпотужнішою військово-політичною організацією у світі. Союз довів свою практичну значимість та здатність реагувати на зовнішні загрози: протистояння з СРСР впродовж «холодної війни»; військові операції на Балканах, що були викликані розпадом Югославії; боротьба з тероризмом на Близькому Сході. США та Велика Британія – дві військово-політичні та економічні сили, чия участь у НАТО є найбільшою. З огляду на це, досить важливим є аналіз ролі Сполученого королівства та Сполучених Штатів у НАТО на сучасному етапі як двох традиційних союзників з «особливими відносинами».

Впродовж останніх років перед світом постало дві глобальні загрози. Одна з них – це тероризм, який є фундаментальною проблемою світових масштабів. Друга – це діяльність Росії, яка розв’язала у 2008 році війну в Грузії, а у 2014 році – в Україні. Обидва виклики розглядаються урядами США та Великої Британії не лише як глобальні, а як і національні загрози. Зокрема, у Стратегії національної безпеки США (2017 р.) Росія визначається як сила, яка намагається «підірвати американську безпеку та процвітання» [1, 2]. Окрім того, відзначено, що Російська Федерація прагне «відділити США від союзників», оскільки вважає НАТО однією з головних загроз [1, 29]. У Великій Британії щодо Росії здебільшого використовували термін «загроза», проводячи дещо помірковану політику. [2, 51].

Дональд Трамп, з обранням на президентський строк у 2017 році, зайняв контроверсійну позицію щодо НАТО. По-перше, він зазначив, що організація зробила недостатньо для боротьби з тероризмом [3]. По-друге, він під час передвиборчої кампанії у 2016 році поставив під сумнів дотримання 5-ої статті Договору Північноатлантичного союзу з боку Сполучених Штатів, якщо союзник, який зазнав агресії робив недостатній фінансовий внесок [4]. По-третє, у 2018 році президент США ймовірно запевняв високопосадовців у необхідності вийти з НАТО, оскільки організація лише виснажує економіку держави [5]. На нашу думку, ці, популістські за своїм характером заяви Д. Трампа, мали на меті чинити регулярний тиск на держави Європи з метою примусити їх збільшити свої внески до військово-політичного союзу. Жодна держава Європи не має такого військового потенціалу як США, до того ж ядерні сили стримування Вашингтону дозволяють реагувати на будь-який виклик сучасності. Тож вихід Сполучених Штатів з альянсу був би катастрофічним.

Велика Британія підтримала США у тому, що союзники мусять дотримуватися двохвідсоткового внеску в НАТО від свого ВВП, відповідно до угоди. Лондон не згоден брати на себе левову частку фінансування альянсу [6].

Вихід Британії з Європейського Союзу поставив на порядок денний переосмислення майбутньої співпраці з НАТО та США. Лондон – традиційний військово-політичний союзник Вашингтону, і, фактично, був «містком», який сполучав НАТО та ЄС. Однак, це не стало на заваді Дональду Трампу бути одним з тих, хто активно підтримував Брекзїт. Вихід Британії із ЄС розцінювали як «удар в саме серце євроатлантичних відносин» [7]. Попри те, що Лондон відмовився від зв’язків з ЄС, збереження та посилення співпраці з Північноатлантичним альянсом стало важливою місією урядів Терези Мей (2016 – 2019 рр.) та Бориса Джонсона (2019 – 2022 рр.). Уряд Британії не розцінює НАТО як організацію, що опікується безпекою ЄС, а підтримує безпеку у Європі в цілому, на відміну від Франції та Німеччини. Це є одним з пояснень чому Велика Британія, поруч зі США, стала одним з основних партнерів України у війні з Росією, зокрема, з початком повномасштабного вторгнення агресора.

Показовими є соціологічні дослідження, проведені у США та Великій Британії щодо оцінки населення участі їхньої держави у НАТО. Абсолютна більшість американців – 77% позитивно оцінюють членство у

Північноатлантичному альянсі [8]. Щодо Британії, то близько 60-64% населення вважають участь королівства в союзі необхідною складовою державної політики [9]. Отже, в обох державах є суспільній запит на активну участь в НАТО і малоімовірно, що ця підтримка може різко знизитися.

США та Велика Британія регулярно беруть участь навчаннях Північноатлантичного альянсу, які проходять кілька разів на рік. Однією з найбільш масштабних тренувальних операцій є «Грізний щит» (англ. Formidable Shield), які пройшли у 2017 та у 2019 рр. [10]. У навчаннях також взяли участь Франція, Німеччина, Нідерланди та Іспанія. Головне завдання – відпрацювати блискавичну реакцію в разі агресії проти країн НАТО з моря. З 2015 по 2021 рр. США та Велика Британія були одними з основних сил НАТО, що брали участь в операції «Рішуча підтримка» в Афганістані, що ставила за мету боротьбу з тероризмом.

Підсумовуючи, попри наявність внутрішніх суперечностей у НАТО стосовно економічних питань та популістської політики Дональда Трампа, яка дестабілізувала ситуацію, активна участь США та Великої Британії у союзі є безумовною. Північноатлантичний альянс залишається однією із найважливіших точок взаємодії в «особливих відносинах» обох держав.

Джерела і література:

1. National Security Strategy of the United States of America. (2017, December 18) / The White House. URL: <https://bit.ly/3tL4Cyb>.
2. National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review. (2015) / Government of the United Kingdom. Official website. URL: <https://bit.ly/3lsc18>.
3. Trump Worries NATO with «Obsolete» Comment. January 16, 2017 / BBC News, URL: <https://bbc.in/3iUddwU>.
4. David E. Sanger, Maggie Haberman. Donald Trump Sets Conditions for Defending NATO Allies against Attack. 2016, July 16 / New York Times. URL: <https://nyti.ms/3QRpdMc>.
5. Trump Discussed Pulling U.S. From NATO, Aides Say Amid New Concerns Over Russia. January 14, 2019 / New York Times. URL: <https://nyti.ms/2TTm67R>.
6. Defence secretary discusses threats with counterpart. February 1, 2018. / Government of the United Kingdom. Official website. URL: <https://bit.ly/3FZk3qO>.
7. Wyn Reece. America Brexit and Security of Europe // The British Journal of Politics and International Relations. 2017. Vol. 19, Issue 3. Pp. 558-572 pp. URL: <https://bit.ly/3D32Spd>.
8. Large Majorities in Both Parties Say NATO Is Good for the U.S. April 2, 2019 / Pew Research Center. URL: <https://pewrsr.ch/3XKCrwl>.
9. The British public and NATO: still a strong alliance? December 4, 2019 / London School of Economics and Political Science. URL: <https://bit.ly/3kvdNlh>.
10. Connecting forces in Formidable Shield. October 23, 2017 / NATO Communications and information agency. URL: <https://bit.ly/32TO4tT>.

Едуард Кузьменко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент I курсу ОР «Магістр» історичного факультету
ОП «Американістика та європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – доктор історичних наук, професор Машевський О.П.

«ОСОБЛИВІ» ВІДНОСИНИ МІЖ США І ВЕЛИКОЮ БРИТАНІЄЮ: СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ (УКРАЇНСЬКИЙ ПОГЛЯД)

«Особливість» британсько-американських відносин активно підкреслюється у зарубіжних ЗМІ, формуючи (у логіці критичного конструктивізму) домінуючу структуру, яка з вербального, семантичного поля переходить у реальну площину. Розуміння «особливих» відносин має принципове значення, з позиції нашої держави, яка тримає обраний курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію, для прогнозування, аналізу допомоги та підтримки України в умовах повномасштабного вторгнення росії. США та Велика Британія (у статті під Великою Британією маємо на увазі державу «Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії») є головними партнерами України, які активно підтримують нашу державу у військовому, матеріально-технічному, фінансовому, економічному та інших вимірах. Так, наприклад, вже на початку 2023 року голова Форейн офісу Джеймс Клемерлі та прем'єр-міністр Великої Британії Ріші Сунак низкою заяв підтвердили довготривалу багатосторонню підтримку України (наприклад, інформація про передачу спочатку 4, а згодом 8 танків Challenger 2, 30 САУ AS90, броньованих машин Bulldog та 600 ракет Brimstone) [1], [2]. США, у свою чергу, на середу 18 січня 2023 року узгоджують остаточний значний пакет військової допомоги Україні (до кінця тижня інформація має утвердитись, у п'ятницю 20 січня відбудеться важлива зустріч у форматі Рамштайн-8) [3].

«Особливі» відносини між США та Великою Британією артикулювалися на найвищому рівні В. Черчилем у Фултонській промові 5 березня 1946 року з закликом продовження співпраці періоду II Світової війни між «США, Великою Британією, англійськими народами Британської Співдружності та імперії» [4]. Поступовий розпад Британської імперії, зміна парадигми міжнародної системи стали невідворотними процесами у післявоєнному світі, які потребували відповідного реагування. Зближенню у питаннях багатосторонньої співпраці, окрім зовнішнього ідеологічного, геополітичного виклику, сприяли історична, мовно-культурна складова, спільність інтересів у низці сфер.

Есенційно важливою у даному контексті є співпраця у питаннях розвідки. Започаткована активна співпраця на початку Холодної війни була в межах UCUSA Agreement березня 1946 року, договору, який є чинним і по сьогодні, є одним з наріжних каменів «особливості» відносин [5]. До речі, до даного договору згодом долучились Канада (1948 р.), Австралійський Союз та Нова Зеландія (1956 р.), які складають альянс розвідок «Five eyes Alliance».

Важливим фундаментом двосторонньої взаємодії залишається спільне глобальне лідерство з промоції та забезпечення міжнародної стабільності, ключові спільні інтереси. Це включає поширення верховенства права та вільної торгівлі, боротьбу з тероризмом та ін. [6]. У даному контексті у 2019 році було підписано перший двосторонній договір – BDAA, який вступив у силу 3 жовтня 2022 року та дозволяє швидше, у ширшому об'ємі обмінюватись інформацією щодо тяжких злочинів (у тому числі тероризму, кіднепінгу і т.д.) [7], [8].

Більше того, важливим аспектом відносин є торговельно-економічні, інвестиційні складові. У звіті 2019 року Торгова палата США визначила Велику Британію найбільшим інвестором у Сполучені Штати Америки. Британські компанії інвестували більше 560 млн. доларів. США, у свою чергу, інвестували більше 758 млн. дол. в економіку Великої Британії. Більше 1.25 мільйонів американців працює безпосередньо у британських компаніях у США та більше 1.5 мільйонів британців працевлаштовані американськими компаніями у Великій Британії [9]. Більше того, за 2020-2021 роки прямі інвестиції США у Сполучене Королівство склали більше 1 трильйона доларів (при сумарних інвестиціях закордон у 6.49 трильйонів доларів у тому році) [10].

У розрізі питання зазначимо важливість оборонної, безпекової співпраці, ядерного співробітництва, ідею атлантизму та низку інших секторів та сфер, що потребують окремого аналізу.

Варто, на нашу думку, зупинитись на певних трансформаційних відносинах між Великою Британією та Сполученими Штатами Америки, що виявились та/чи виникли після початку процесу Брекзиту 2016 року та виходу Великої Британії з Європейського Союзу 1 лютого 2020 року. Під час процесу Брекзиту з'явився цілий корпус аналітичних матеріалів авторитетних зарубіжних видань, де підіймалося питання переходу відносин між Сполученими Штатами Америки та Великою Британією на тісніший, якісно новий рівень співпраці. Цікаво, що дані оптимістичні статті виходили у часи президенства Д. Трампа, який вийшов з ядерної угоди 2015 року по Ірану у 2018 році (Велика Британія залишилась в рамках угоди), Паризької кліматичної угоди у 2020 році (США повернулися до угоди 19 лютого 2021 року). Наприклад, Генрі Кіссінджер, який до моменту Брекзиту підтримував ідею подальшого перебування Великої Британії в рамках Європейського Союзу, на Margaret Thatcher Conference on Security 2017 року у Лондоні зазначив, що вважає Брекзит можливістю для глибшого Атлантичного співробітництва між Великою Британією та США. Проте, на думку вченого, Велика Британія мала підтримувати обмежені зв'язки з Європою, активніше діяти спільно з США та союзниками в рамках НАТО (організація з часів закінчення Холодної війни має модернізуватись до теперішніх умов). Загалом, архітектор відносин між США та КНР часів президентства Р. Ніксона відзначив, що Брекзит може посилити роль Великої Британії[11].

Вихід Великої Британії з ЄС і ірландське питання, яке поставило під загрозу Белфастську угоду 1998 року стали важливим аспектом напруження у відносинах між США та Великою Британією, де США має жорстку позицію[12].

Тобто, з низки питань США та Велика Британія мають напруженість та різні вектори інтересів.

На нашу думку, незважаючи на те, що проблема Північної Ірландії активно підіймається в ЗМІ, війна РФ проти України та інші виклики стратегічного характеру для міжнародних відносин (як Китай (питання Тайваню), Північна Корея, Іран та ін.) є тригером більш активної спільної двосторонньої та багатосторонньої діяльності в рамках договорів, НАТО та новостворених союзів. Наприклад, створення AUCUS, підписання договорів з Японією, підготовка домовленостей з Південною Кореєю та ін.

Отже, «особливі» відносини між Великою Британією та США є динамічними, складними та неоднозначними в історичній ретроспективі. Відхід Великої Британії з авансцени світової політики у 2-й половині XX століття зумовив більшу увагу до концепту «особливих» відносин із США. «Особливість» відносин в основі має лінгво-культурну, історичну спільність, спільність інтересів, бачення того, яким є і має бути світ.

Після Брекзиту, незважаючи на низку проблем у відносинах між Великою Британією та США (питання Північної Ірландії і т.п.), ключова співпраця у торговельно-економічній, фінансовій, безпековій, військовій та розвідувальній сфері активно розвивається.

На фоні низки викликів сучасній системі міжнародних відносин, США та Велика Британія активніше залучають та посилюють співпрацю з низкою союзників, партнерів (Японією, Південною Кореєю, Пакистаном і т.п.), формуючи нову договірну основу безпекової кон'юнктури. У цьому контексті, на нашу думку, низку проблем у міждержавних відносинах між США та Великою Британією у коротко- чи середньотривалій перспективі буде значною мірою урегульовано.

Для України допомога як з боку Великої Британії, так і з боку США залишається стійкою, має стратегічний характер для забезпечення у ширшій перспективі стабільності світової системи міжнародних відносин.

Джерела і література:

1. Savage M. Sunak confirms UK will send tanks to Ukraine «to push Russian troops back». 2023, January 14 / The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/jan/14/rishi-sunak-offers-tanks-ukraine-russian-troops-challenger-2-volodymyr-zelenskiy>
2. Wintour P., Smith D. UK foreign secretary defends «moral imperative» of sending tanks to Ukraine. 2023, January 17 / The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2023/jan/17/uk-foreign-secretary-defends-weapons-supply-to-ukraine>
3. Liebermann O., Britzky H., Marquardt A. US set to finalize massive security aid package for Ukraine, including Stryker combat vehicles for the first time. 2023, January 18 / CNN. URL: <https://edition.cnn.com/2023/01/18/politics/us-ukraine-tanks/index.html>

4. Winston Churchill's Iron Curtain Speech. 1946, March 5. URL: <https://www.allenisd.org/cms/lib10/TX01001197/Centricity/Domain/1919/Winston%20Churchill%20speech%20Iron%20Curtain.pdf>
5. Richard J. Aldrich. British intelligence and the Anglo-American «Special Relationship» during the Cold War // Review of International Studies. 1998. No. 24.pp. 331–351. URL: https://warwick.ac.uk/fac/soc/pais/people/aldrich/publications/aldrich_british_intelligence_and_the_special_relationship.pdf
6. National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015. A Secure and Prosperous United Kingdom. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/555607/2015_Strategic_Defence_and_Security_Review.pdf
7. Agreement between the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the United States of America on Access to Electronic Data for the Purpose of Countering Serious Crime. 2019, October 3. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/836969/CS_USA_6.2019_Agreement_between_the_United_Kingdom_and_the_USA_on_Access_to_Electronic_Data_for_the_Purpose_of_Countering_Serious_Crime.pdf
8. Privacy research team. The UK-US Data Access Agreement (DAA) – Here's What We Know. 2023, January 16 / Securiti. URL: <https://securiti.ai/blog/uk-us-data-access-agreement/>
9. U.S. Chamber's Report, Transatlantic Economy 2019. URL: <https://www.uschamber.com/report/the-transatlantic-economy-2019>
10. Direct investment position of the U.S. in the UK 2000-2021. 2022, September 30 / Statista Research Department. URL: <https://www.statista.com/statistics/188612/united-states-direct-investments-in-the-united-kingdom-since-2000/>
11. Wintour P. Henry Kissinger says Brexit will bring Britain closer to the US. 2017, June 27 / The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2017/jun/27/henry-kissinger-says-brexit-will-bring-britain-closer-to-the-us>
12. Robertson N. Could a possible Biden visit help break the Brexit logjam in Northern Ireland? 2023, January 15 / CNN. URL: <https://edition.cnn.com/2023/01/15/uk/northern-ireland-politics-brexit-intl-gbr/index.html>

Вячеслав Ціватий

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
кандидат історичних наук, доцент,
заслужений працівник освіти України,

МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНИЙ РЕГІОН ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ
У ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ СТРАТЕГІЯХ США І КНР
КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ:
ГЕОСТРАТЕГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ПОЛІЦЕНТРИЧНОЇ (ПОСТЫПОЛЯРНОЇ) СИСТЕМИ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
(ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРС «SOFT POWER»).

Дослідження інституціональної історії міжнародно-політичних регіонів світу є перспективним та інноваційним напрямом у сфері історії, політології, міжнародних відносин, геополітики, геоісторії, міжнародної та міжкультурної комунікації та ін. [1].

Центральна Азія на сьогодні все частіше потрапляє у сферу геополітичних інтересів провідних держав світу і на геополітичній карті світу робить цей регіон ареною конкурентної боротьби між цими державами, у тому числі й за допомогою інструментів «м'якої сили» («soft power»). В умовах динамічного розвитку процесів глобалізації та трансформаційних змін систем міжнародних відносин в історично-просторовому просторі, міжнародно-політичні регіони відіграють важливу роль в інституціональних зовнішньополітичних стратегіях держав як ключові актори міжнародних відносин. Центри сили (держави та міжнародні інституції) у поліцентричній (біполярній) системі міжнародних відносин визначають пріоритети у своїх зовнішньополітичних стратегіях і реалізують їх на практиці, відстоюючи свої геополітичні сфери впливу.

Мета наукової розвідки – проаналізувати особливості азійської політики Сполучених Штатів Америки (США) і Китайської Народної Республіки (КНР) у контексті реалізації концепту «м'яка сила», а також специфіку їх регіональної зовнішньої політики в умовах мондіалізованого світоустрою кінця ХХ – початку ХХІ століття. У даній статті увага акцентується на азійському напрямі моделей зовнішньої політики США і КНР як провідних регіональних держав-лідерів, які уособлюють політико-дипломатичні та економічні центри сили, є провідними акторами в системі політико-дипломатичних координат, зокрема – у період кінця ХХ – початку ХХІ століть. Одним із об'єктів своїх важливих пріоритетів зовнішньополітичних впливів – і США, і КНР – вважають як держави Центральної Азії, так і Центральноазійський регіон загалом. Невід'ємним елементом дискусій та обговорень є питання практичної реалізації концепту «м'якої сили» («soft power»), а також мета і характер її використання при реалізації зовнішньополітичних стратегій держав [2, с. 32–36].

Зростання геостратегічного значення Центральної Азії для Сполучених Штатів Америки визначається новою функцією у світовому процесі

Євразійського континенту, де центральноазійські держави починають відігравати роль геополітичного та інституціонального центру в поліцентричній системі світоустрою XXI століття. В економічному плані Центральна Азія приваблива значними запасами корисних копалин (передусім газу, нафти і урану), а також як великий ринок збуту продукції, можливості якого ще не реалізовані. Крім того, США прагнуть використати транзитний потенціал центральноазійських держав.

Американська політика і дипломатія, у т.ч. й «soft power», щодо інтеграційних процесів у Центральній Азії, є відображенням стратегічної зацікавленості США у відриві регіону та контрольованої економічної впливовості від росії та Китаю – ключових суперників США на міжнародній арені. Відповідно, очікується активізація політики США у Центральній Азії у 2023-2025 роках. Однак про абсолютне домінування США в Центральній Азії говорити все ж таки не доводиться: вплив Китаю, Туреччини та Японії здатний стати стримуючим фактором, а в окремих питаннях навіть перешкодою на шляху до поширення азійського вектора зовнішньополітичної стратегії США.

Зацікавленість Китайської Народної Республіки (КНР) у розвитку взаємовідносин із державами регіону Центральна Азія теж носить стратегічний характер. Активно інвестуючи в ресурсний потенціал регіону, фінансуючи будівництво трубопровідної структури, Китай прагне побудувати систему безперебійних і рентабельних поставок енергоресурсів із Центральної Азії. Крім того, Піднебесна, як і інші геополітичні гравці (США, Японія, Туреччина та ін), розглядає держави Центральної Азії як серйозний ринок збуту своєї продукції. У цілому нині китайське керівництво націлене на створення всіх необхідних умов економічного домінування в регіоні, а модель «м'якої сили», яку розробив і впроваджує Китай, сприяє просуванню національних інтересів КНР, зростанню економіки та військової могутності цієї держави на центральноазійських територіях.

В умовах постбіполярної системи міжнародних відносин міжнародними акторами здійснюються інституціональні зовнішні впливи на сучасні інтеграційні процеси в Центральній Азії. Зокрема – США, Китаєм, Європейським Союзом, Японією, Туреччиною та росією. Центральноазійська регіональна підсистема міжнародних відносин на початку XXI століття знаходиться ще в процесі формування та інституціонального структурування.

На сьогодні більшість акторів міжнародних відносин уже неспроможні конкурувати зі США, Китаєм і Туреччиною в регіоні Центральної Азії. Одним із таких факторів – є інтеграційний фактор – інституціоналізація моделей і процеси тюркської інтеграції в цьому регіоні. Щодо геоісторичних витоків і геополітичного пасьянсу в регіоні, то можна передбачити, що в середньостроковій і в довгостроковій перспективі ситуація може розвиватися за наступним сценарієм. США і надалі намагатимуться усунути Іран з міжнародно-політичної арени в регіоні, але при цьому їх кінцевою метою є росія. З послабленням Ірану, як одного з основних партнерів москви в регіоні, Вашингтон більш вільно зможе впливати на міжнародно-політичну ситуацію та

інституціональні процеси як на всьому Близькому Сході, так і в регіонах Центральної Азії та Південного Кавказу, де Азербайджан, Вірменія та Грузія втрачатимуть підтримку з боку Ірану [3, с. 190–194].

Протягом 2018–2023 років в засобах масової інформації (ЗМІ) регіону Центральної Азії кілька разів порушувалось питання про створення «Об'єднаної тюркської армії» («Євразійських військових сил») за участі Туреччини, Азербайджану, Киргизії та Монголії. Це щось таке на кшталт азійського НАТО з базовим суб'єктом у вигляді турецької жандармерії. На сьогодні не тільки регіон Близького Сходу переживає досить важкі часи, але й Центральна Азія, і Південний Кавказ стоять на порозі досить великих міжнародно-політичних, політико-дипломатичних, геополітичних і регіональних змін ХХІ століття [4].

Для Китаю сусідній Центральноазійський регіон має все більш зростаюче значення у сферах безпеки, економіки, зовнішньої політики і дипломатії (наприклад, «soft power»). Політика Китайської Народної Республіки (КНР) у Центральній Азії ХХ-ХХІ століття, азійський вектор китайської моделі зовнішньої політики і моделі дипломатії КНР базується на історичних пластах політико-дипломатичних традицій і сучасних дипломатичних практик [5].

На сьогодні політики та експерти в КНР розглядають традиційні механізми прояву «м'якого впливу» на зарубіжну аудиторію, включаючи діаспору, як важливий засіб завоювання провідних позицій у світовій політиці, дипломатії, економіці, культурі, освіті та спорті. Більш того, збагачені національними традиціями методи використання «м'якої сили» дозволяють Китаю домагатися істотних успіхів у цій сфері. При цьому, як й інші держави Азійсько-Тихоокеанського регіону (АТР), Китай значне місце у своїй політиці віддає реалізації програм економічного співробітництва, доповнюючи тим самим класичне розуміння концепції «м'якої сили» [6, с. 48–53; 7].

Важливою складовою зовнішньополітичної стратегії КНР на сьогодні – є реалізація інтеграційно-інституціонального міжнародного проєкту «Один пояс, один шлях» [8]. КНР в останні десятиліття впевнено посилює своє регіональне лідерство і статус центру політико-дипломатичної сили. На сьогодні КНР формує свою власну інституціональну модель, яка в культурному, світоглядному, ментально-цивілізаційному вимірі значно відрізняється як від України, так і від інших міжнародно-політичних регіонів – Європи, Центральної Азії та ін. Характеризуючи сучасні стратегічні плани КНР, маємо відзначити їх історично-традиційну детермінанту. Китайська Народна Республіка посідає одне із лідируючих місць у політичному світовому бомонді держав-лідерів поліцентричного світу ХХІ століття: перше місце у світі по чисельності населення, друге місце у світі (після США) за економічним потенціалом і третє місце за площею території [9].

Для реалізації головних пріоритетів зовнішньополітичної стратегії та моделі китайської дипломатії, КНР активно використовує інструментарій публічної дипломатії («soft power»). При цьому, важливим аспектом її втілення є залучення до себе в союзники значної кількості держав, насамперед, Азійсько-

Тихоокеанського регіону, регіону Центральної Азії, та країн, що розвиваються [10].

КНР працює також і на випередження: китайська держава прагне змодельовати розвиток міжнародно-політичних подій і знизити ризики від нових викликів і загроз глобалізації своїм національним інтересам. Одним із таких тактичних ходів є – поглиблення співпраці з міжнародними акторами, що потенційно мали б можливість представляти загрозу для Китаю в нових реаліях сьогодення. Китай на сьогодні у системі міжнародно-політичних координат віддає перевагу поліцентричній концепції світоустрою та у відносинах із провідними державами Заходу і США продовжує слідувати моделі партнерства із «центрами сили», а не протидіяти їм [11, с. 215–220; 12].

Зростаюча геополітична вага Центральноазійського регіону знайшла прояв і в трансформації його назви. Новий термін «Центральна Азія» підкреслює центральну роль країн регіону у системі політико-дипломатичних координат між Сходом і Заходом. [13, с. 24–36; 14, с. 103–107; 15, с. 72–75].

Нинішні держави Центральної Азії приваблюють не лише вигідним географічним розташуванням, а й значним енергетичним і сировинним потенціалом. А на тлі загострення протиріч між глобальними політичними гравцями, Китаєм та Росією – з одного боку, а з іншого – США та ЄС, значна увага стала спрямованою й до їхнього транзитного та військово-стратегічного потенціалу, здатного вплинути на глобальну безпеку. Усе це визначає актуальність теми дослідження та потребує аналізу зовнішньополітичного впливу провідних міжнародних акторів на регіон Центральної Азії [16; 17, с. 162–180].

Отже, в умовах сучасного поліцентричного світоустрою XXI ст. США і КНР, як провідні держави-лідери, створюють свою особливу модель дипломатії та визначають головні завдання зовнішньої політики в контексті національних безпекових та економічних пріоритетів. «М'яка сила» США і КНР на сьогодні характеризуються стратегічним плануванням та регіонально-національною специфікою, особливостями концепції «м'якої сили» Сполучених Штатів Америки і Китаю. Ці держави-лідери володіють і використовують у дипломатичній практиці один із найбільш повних і привабливих наборів інструментів «м'якої сили» серед інших держав у сфері своєї азійської моделі та зовнішньополітичної стратегії в регіоні Центральної Азії.

Центральна Азія вступає в нову історичну та геостратегічну фазу, коли з усією очевидністю проявляються нові ризики і виклики вже глобального масштабу, у той час, як невирішеним залишається цілий комплекс внутрішніх і міждержавних застарілих проблем. Міжнародно-політичний регіон Центральної Азії на сьогодні посідає особливе місце в геополітиці та інституціональній архітектурі сучасних міжнародних відносин. У поліцентричному світі XXI століття в Центральній Азії розвивається конкуренція за інтеграційні проекти. Конкуренція інтеграційних проектів і конкурентна міжнародно-політична ситуація створюють простір можливостей для введення розроблених у країнах

регіону інтеграційних проєктів у порядок денний міждержавних відносин у Центральній Азії.

Джерела і література:

1. Городня Н. Глобалізація і США. *Американська історія та політика*. 2017. № 3. С. 9–21.
2. Ціватий В.Г. Публічна дипломатія: традиції, тренди, та виклики (досвід і пріоритети для України). *Зовнішні справи*. 2014. № 6. С. 32–36.
3. Ціватий В. Г. Історичний, зовнішньополітичний, дипломатичний та інституціональний вимір двосторонніх відносин США – КНР ХХІ століття: концепт і стратегія конгейджменту / Рецензія на монографію: Вишневська-Черкас І. Г. США–КНР: стратегія конгейджменту. К.: Дипломатична академія України при МЗС України, 2016. 328 с. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2016. Вип. 23: Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. Ч. I. Серія «Історичні науки». С. 190–194.
4. Naisbitt J. and Naisbitt D. *China's Megatrends: the 8 Pillars of a New Society*. NY: HarperCollins Publishers, 2010. 272 p.
5. Вишневська-Черкас І. Г. США – КНР: стратегія конгейджменту. Монографія. К.: Дипломатична академія України при МЗС України, 2016. 328 с.
6. Ціватий В. Г. Дипломатія та дипломатична служба Китайської Народної Республіки в умовах глобалізаційного простору: інституційний аспект/ *Зовнішні справи*. 2012. № 9. С. 48–53.
7. 三重内涵：注入中国和世界发展新动力 [Три важливих сутності: Надати новий імпульс розвитку Китаю і світу]. *Цайцзін гуаньдянь*. 2014. № 10.
8. 黄日涵 丛培影“一带一路”开拓中国外交新思路 [Хуан Жіхань, Цун Пейін. «Один пояс, Один шлях» відкриває дорогу до нового мислення китайської дипломатії]. *Шіші баогао*. 2014. № 11.
9. *Understanding International Diplomacy. Theory, Practice and Ethics*. Second Edition Corneliu Bjola and Markus Kornprobst. First edition published by Routledge 2013. Second edition published 2018. 305p.
10. *Modern Diplomacy in Practice*. Written and Edited by Robert Hutchings, Jeremi Suri. Springer Nature Switzerland AG, 2020. 260p.
11. Ціватий В.Г. Діаспоральна політика і діаспоральна дипломатія КНР в умовах поліцентричного світоустрою ХХІ століття (освітньо-інтелектуальний потенціал та інституціональні особливості китайської діаспори в Японії). *Китайська цивілізація: традиції та сучасність: збірник наукових статей*. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Випуск 15. С. 215–220.
12. Китай очима Азії: колективна монографія / Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України; Українська асоціація китаєзнавців. К., 2017. 316 с.

13. Парфіненко А.Ю. Центральна Азія як геостратегічний регіон у сучасному геополітичному протистоянні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2022. Випуск 15. С. 24–36.

14. Микитчук М.Н. Країни Центральної Азії: участь в міжнародних організаціях, проблеми систем колективної безпеки та регіональної інтеграції. *Регіональні студії*. 2022. № 28. С. 103–107.

15. Ціватий В.Г. Теорія дипломатії та дипломатичні конфлікти в поліцентричному світі XXI століття: історико-інституціональний дискурс і діаспоральна аксіоматика. *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: збірник наукових праць*. Переяслав, 2020. С. 72–75.

16. Особливості суспільно-політичної модернізації країн пострадянського простору: монографія / за ред. А. Г. Бульвінського. К.: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2017. 288 с.

17. Ціватий В.Г. Центральна Азія і азійський вектор зовнішньої політики Китайської Народної Республіки (КНР) у системі соціально-гуманітарних відносин і політико-дипломатичних координат ХХ-ХХІ століття: теоретико-методологічний та історико-регіональний дискурси. *Напрями удосконалення соціально-гуманітарних відносин в сучасних умовах розвитку України та світу: Монографія*. Видавець Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2022. Розділ 3.12. С. 162–180.

Єлизавета Підручна

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

студентка IV курсу факультету права та міжнародних відносин, ОП «Регіональні студії»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Бессонова М. М.

ЗАБОРОНА ТІКТОКУ У США: НАСЛІДКИ ДЛЯ ВІДНОСИН З КИТАЄМ

У наш час для отримання великого впливу над людьми часто використовується принцип «м'якої сили». Правильно використовуючи засоби масової інформації та інтернет можна просувати будь-які потрібні наративи і пропаганду, маскуючи це під звичайну та загальнодоступну соціальну мережу. Так і на економічну сферу впливають не тільки імпорт, експорт чи торгівельні угоди, а й ЗМІ, цифрові застосунки та додатки.

TikTok є однією з найпопулярніших соціальних мереж за останні роки. Зараз майже кожен або зареєстрований на цій платформі, або хоча б чув про цей застосунок. Для одних людей це спосіб проявити свою творчість, для інших отримати популярність та гроші. Але водночас звичайна платформа може загрожувати безпеці цілої країни. Існує багато суперечок щодо коректності самого застосунку та доречності його використання. Зрештою це призводить до заборони *TikTok* в багатьох країнах (наприклад: Афганістан, Вірменія, Індія, Пакистан, Бангладеш та інші).

Нещодавно до цього списку частково приєдналися і Сполучені Штати Америки. 27 грудня 2022 року *TikTok* був заборонений на всіх пристроях, якими керує Палата представників Конгресу США [1]. Це передбачувано відобразилося й на характері міжнародних відносин з Китаєм, а саме отримання негативного ставлення до всього китайського продукту в цілому та засудження політики Пекіну.

Це не перша спроба влади США заборонити цей застосунок на території своєї держави. 6 серпня 2020 року тогочасний президент Дональд Трамп намагався заборонити використання даної мережі указом [2], який не давав змоги новим користувачам реєструватися, а також ввів ряд транзакцій, які фактично блокували можливість будь-якого застосування платформи. Д. Трампом було підписано схожий наказ проти додатку *WeChat*, що є у власності китайської транснаціональної компанії Tencent [3]. Основними претензіями стали недовіра уряду США до *TikTok* та впевненість, що Китай намагається шпигувати за американцями та іншими користувачами. Ці зауваження до застосунку були висловлені також в іншому наказі президента США від 14 серпня 2020 року, де він зазначає, що є «достовірні докази», які змушують його вважати, що *ByteDance*, який є материнською компанією, «може вжити заходів, які загрожують національній безпеці Сполучених Штатів» [4], а також наголосив, що дає компаніям три місяці, щоб вони повністю закінчили свою діяльність на території країни. Але ця справа виявилась безуспішною, оскільки *TikTok* подав позов проти президента США та з 27 вересня 2020 року суддя Карл Дж. Ніколс тимчасово заблокував розпорядження адміністрації Трампа [5]. Згодом, 9 червня 2021 року, вже новий президент Джо Байден повністю скасував заборону свого попередника щодо *TikTok* і *WeChat* [6], і наказав Міністерству торгівлі розслідувати цю ситуацію та даний додаток, аби визначитися з його статусом та наявністю або відсутністю загроз національній безпеці Сполучених Штатів Америки.

Результатами перевірки стало те, що в червні 2022 року почали з'являтися новини про те, що співробітники *ByteDance* мали доступ до персональних даних американців [7] і неодноразово отримували приватну інформацію про зареєстрованих користувачів *TikTok* [8]. Одночасно почали з'являтися заяви від співробітників даної соціальної мережі про те, що головні інженери платформи з Китаю неодноразово мали доступ до закритої інформації [9]. Після цих повідомлень головний центр *TikTok* заявив про те, що 100% трафіку користувачів із США тепер спрямовується до *Oracle Cloud*, а також вони планують видалити всі дані користувачів із США зі своїх власних центрів обробки даних. Таке вирішення ситуації стало результатом переговорів соцмережі з *Oracle* [10], які були розпочаті два роки до цього під час конфлікту *TikTok* з урядом США та погрозами Дональда Трампа про заборону застосунку на території Штатів. Тим не менш в червні 2022 року Брендан Карр, комісар Федеральної комісії зв'язку, закликав *Google* і *Apple* видалити *TikTok* зі своїх магазинів додатків, посилаючись на занепокоєння національною безпекою [11]. Водночас з намаганнями адміністрації застосунку запевнити своїх користувачів у безпеці

особистих даних, у жовтні цього ж року виходить стаття на *Forbes*, в якій стверджується, що співробітники *ByteDance* планували стежити за окремими американськими громадянами з нерозкритих причин [12]. Але *TikTok* продовжував заперечувати звинувачення в свій бік, наполягаючи на дотриманні правил користуванням застосунку та гарантуючи захист даних [13].

Вже в грудні 2022 року сенатор Марко Рубіо, а також представники США 8-го округу Конгресу Майк Галлахер і Раджа Крішнамурті представили Закон спрямований проти Комуністичної партії Китаю про запобігання національній загрозі стеження в Інтернеті, репресивної цензури та впливу та алгоритмічного навчання (закон про Антисоціальну КПК) [1]. Зроблено це було для захисту громадян США, для зупинення контролю іноземними організаціями, перешкоджання отримання конфіденційних даних, а також припинення поширення впливу сторонніх кампаній та утворення пропаганди. Цього ж місяця сенатор Джош Хоулі також запровадив окремий законопроект про заборону *TikTok* на державних пристроях, щоб заборонити федеральним службовцям використовувати дану платформу на всіх державних пристроях. 15 грудня закон був одностайно прийнятий Сенатом США [14]. А 27 грудня Палата представників США заборонила *TikTok* на всіх пристроях, якими користується Палата представників [15].

Отже, занепокоєння уряду США щодо забезпечення секретності особистих даних громадян є не безпідставними. Китай є одним з головних суперників на міжнародній арені по відношенню до Штатів. Тож підвищений контроль за продукцією противника є важливою складовою безпеки всієї країни. Протягом двох років *TikTok* та *ByteDance* намагалися відбілити свою репутацію та змусити користувачів залишитися прихильниками даних застосунків. Тим не менш оприлюдненні матеріали про постійний збір закритої інформації громадян США суттєво вплинули на ставлення людей до даних платформ, а також, очікувано, на вкрай негативне ставлення до уряду Пекіну в цілому. Згодом можлива ситуація з повною забороною соціальної мережі для всіх користувачів на території країни, або відмова самих громадян у користуванні *TikTok*. Це суттєво впливає і на характер інших відносин США та Китаю. Дана ситуація дає безліч підстав владі Штатів для тимчасового або повного припинення співробітництва в різних сферах міжнародних відносин. Очікуваним є також обмеження імпорту з Китайської Народної Республіки, або навіть накладання захисних мит та транзакцій на продукцію Пекіну. Можлива заборона інших цифрових продуктів на території країни, що призведе до втрати Китаєм всіх своїх нинішніх позицій, як в регіональному, саме американському просторі, так і в міжнародному. Іншим варіантом є випадок, коли даний застосунок зможе презентувати незаперечні докази своєї непричетності та невинуватості, але це не є гарантією повернення на ринок США й відновленню позитивних економічних, торгівельних та дипломатичних стосунків.

Джерела і література:

1. Anti-social CCP Act. *Senat*. URL: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/senate-bill/5245>
2. Executive Order on Addressing the Threat Posed by TikTok// The White house. URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/presidential-actions/executive-order-addressing-threat-posed-tiktok/>
3. Trump bans dealings with Chinese owners of TikTok, WeChat. *Apnews*. URL: <https://apnews.com/article/global-trade-ap-top-news-politics-asia-business-719d8c83f689929c9c9d8c9aa5593fc8>
4. Regarding the acquisition of Musical.ly by ByteDance LTD. *Office of the Press Secretary*. URL: <https://home.treasury.gov/system/files/136/EO-on-TikTok-8-14-20.pdf>
5. U.S. Judge Halts Trump's TikTok Ban, Hours Before It Was Set To Start // NPR. URL: <https://www.npr.org/2020/09/27/917452668/u-s-judge-halts-trumps-tiktok-ban-hours-before-it-was-set-to-start>
6. Biden revokes and replaces Trump orders banning TikTok and WeChat // TheVerge. URL: <https://www.theverge.com/2021/6/9/22525953/biden-tiktok-wechat-trump-bans-revoked-alipay>
7. Leaked Audio Reveals China Repeatedly Accessed US TikTok User Data // PCMag. URL: <https://www.pcmag.com/news/leaked-audio-reveals-china-repeatedly-accessed-us-tiktok-user-data>
8. FCC Commissioner urges Google and Apple to ban TikTok // Engadget. URL: <https://www.engadget.com/fcc-commissioner-google-facebook-ban-tik-tok-064559992.html>
9. Leaked Audio From 80 Internal TikTok Meetings Shows That US User Data Has Been Repeatedly Accessed From China // BuzzFeedNews. URL: <https://www.buzzfeednews.com/article/emilybakerwhite/tiktok-tapes-us-user-data-china-bytedance-access>
10. TikTok and Oracle teamed up after all, but concerns about data privacy remain // TheVerge. URL: <https://www.theverge.com/2022/6/19/23174775/tiktok-oracle-team-up-concerns-data-privacy-remain>
11. FCC commissioner calls on Apple and Google to remove TikTok from their app stores // CNNBusiness. URL: <https://edition.cnn.com/2022/06/29/tech/fcc-google-apple-tiktok-block/index.html>
12. TikTok Parent ByteDance Planned to Use TikTok to Monitor the Physical Location of Specific American Citizens // Forbes. URL: <https://www.forbes.com/sites/emilybaker-white/2022/10/20/tiktok-bytedance-surveillance-american-user-data/?sh=5d32e33c6c2d>
13. TikTok denies it could be used to track US citizens // BBC. URL: <https://www.bbc.com/news/business-63339878>
14. Senate approves measure to ban TikTok from government devices // CBSNews. URL: <https://www.cbsnews.com/news/senate-tiktok-ban-us-government-devices/>

15. U.S. House administration arm bans TikTok on official devices // Reuters. URL:<https://www.reuters.com/technology/us-house-administration-arm-bans-tiktok-official-devices-2022-12-27/>

Kateryna Kasatkina

Comenius University Bratislava, Bratislava, Slovakia

PhD, a research fellow at the Institute of European Studies and International Relations, Faculty of Social and Economic Sciences

CUBA AMONG U.S. FOREIGN POLICY INTERESTS IN LATIN AMERICA

Latin America has traditionally mattered for the U.S. foreign policy as one of the most important regions. The history of relations between the United States and American republics is reflect the breadth, complexity and importance of the ties that bind the countries and cultures of the Western Hemisphere. In this regard, relations with a small island state – Cuba – were the most complicated and contradictory. For more than two hundred years, it has been influencing the formation of the U.S. foreign policy in Latin America.

Despite the large number of publications devoted to this issue there is a necessity to determine the place of Cuba among U.S. foreign policy interests in Latin America and to analyze the transformation of its priorities. In this study, we will focus on analysis the factors which were underline formation of the U.S. policy towards the region in the 19th – middle of the 20th centuries and determined the nature of its qualitative changes at the end 20th - beginning 21th centuries.

The formation of US foreign policy towards the Latin America and Cuba closely linked to the formation of its statehood. Among the main factors that influenced this process are the geographical isolation and remoteness of the United States from the Europe. This gave the appearance of being secure from outside invasions. The first waves of migration to the American continent contributed to the development of a special type of isolationism. The settlers were building a new society with liberal democratic values and tried to dissociate themselves from all ties with the Old World. This was the main reason for the regional nature of the U.S. foreign policy at the initial stage, namely, the priority of the Latin America in the first decades of the formation of the American state. The theoretical substantiation of the foreign policy was finally formed by 1823. In this regard, the proclamation of the well-known Monroe Doctrine was of key importance. The doctrine declared the desire of the United States to prevent the colonization of the American continent by European states and to ensure its leadership in the Western Hemisphere [1]. The Monroe Doctrine was closely related to the concepts of “Manifest Destiny” and a Christian missionary outreach, which embodied the American belief in their mission to occupy the territory from the Atlantic to the Pacific coast. U.S. presidents repeatedly appealed to these theories in order to expand their influence and join new territories.

Cuba attracted the attention of American politicians because of its close location and military-strategic advantages even when it was a part of the Spanish colonies. The

Founding Fathers considered the island as a natural part of the United States of America, which was why they hoped to annex it. There had also been attempts to buy Cuba from Spain. In their opinion, this was necessary to maintain the integrity of the States itself [2, p. 44]. The White House returned to these plans to annex Cuba repeatedly over the years.

As of that moment the U.S. foreign policy began to be established the bases for the first imperial expansion which took place via the war against Spain in 1898. This war put an end to the Spanish colonial empire in the Caribbean and the Pacific Ocean, creating a kind of geopolitical vacuum in the Western Hemisphere, which was gradually filled by the United States. At the same time, U.S. strategic concerns in Latin America were viewed almost exclusively in terms of the Caribbean. Thus, due to the ideas of isolationism and the Monroe Doctrine, the Latin America was dominant among U.S. foreign policy interests in the 19th century. Cuba, which after the Spanish-American war came under the United States influence, occupied one of the important places among its priorities in the region.

At the beginning of the 20th century, Washington continued to strengthen its position in Latin America and Cuba owing to a broader interpretation of the Monroe Doctrine by President T. Roosevelt. This was known as “Roosevelt Corollary”. It assumed the possibility of the U.S. preventive intervention in the internal affairs of Latin American countries – Washington began to take on the role of regional policeman. The intervention policy was continued by President W. Taft’s “Dollar Diplomacy”. It was caused by the needs of the growing American economy and designed to encourage U.S. investments in South and Central American, the Caribbean [3, p. 807–808]. Therefore, in order to protect its national interests, Washington repeatedly organized military invasions of Cuba. All these interventions confirmed the economic and strategic importance of the island among American national interests.

At the end of the 1920s, the difficult economic situation made the United States` position in Latin America vulnerable. This had led to the abandonment of the U.S. expansionist policy and the proclamation by President F. D. Roosevelt “Good Neighbor Policy”. It was emphasized cooperation and trade rather than military force to maintain stability in the Hemisphere [4]. At the same time, cooperation between Washington and Havana intensified in the 1930s-1940s. It consisted in providing economic and military support to its new leader and dictator F. Batista. This had resulted in the almost total domination of the United States over the Cuban economy.

The World War II was a key turning point for the U.S. foreign policy towards Latin America. The United States was forced to compete with Germany for influence in the region. In this regard, they needed access to raw materials to maintain military power and increase the number of its naval bases in the Western Hemisphere. Havana proved to be one of Washington`s most loyal allies during that period. It was one of the largest beneficiaries of the U.S. Lend-Lease program. After the war, Cuba was almost completely dependent on its northern neighbor for technology, equipment, spare parts, fuel, raw materials, food, etc. [5, p. 202-205].

The World War had radically altered the American foreign policy priorities. Washington had abandoned the policy of isolationism. The United States transition

from the position of a passive observer to one of the leaders of world politics was begun. As a result, the European direction of foreign policy had become a higher priority than the Latin American one for the White House. And as a consequence, the attention to Cuba, which remained a stable state dependent on the USA, began to decline.

During the Cold War Latin America played a strategic foreign policy role as it became the object of a rivalry between the United States and the Soviet Union. The ideological conflict between two superpowers had destabilized pro-U.S. regimes in Latin America. Under these circumstances, Washington returned to an interventionist policy in the region to prevent the communists from coming to power in Latin American countries. The previous Pan American system was turned in 1948 into the Organization of American States (OAS), which became a system of collective security in the Western Hemisphere. It should be noted the United States had repeatedly forced the OAS to make decisions beneficial to them, resorting to the means of economic and political pressure on its members.

The strategy of containment that served as the basis of the U.S. international design in Latin America did not prevent the revolution in Cuba in 1959. Despite Washington's support for F. Batista's pro-U.S. regime, the revolutionary Fidel Castro came to power. Although Washington recognized the new government, relations between the two countries had deteriorated dramatically. If at the beginning of the Cold War the United States assumed the menace of Soviet influence in the Latin American area was minimal, but after the Cuban revolution, it had increased. Washington sought to bring Cuba back into its sphere of influence. The the White House resorted to the methods of political and economic pressure, which it traditionally applied to Latin American countries: from trade restrictions, sabotages, assassination attempts on Fidel Castro to an economic embargo and an armed invasion on island by Cuban emigrants, which were trained by the CIA. However, the U.S. actions were ineffective in the new political realities. On the contrary, it pushed Cuba towards rapprochement with the USSR. As a result, the U.S.-Cuban conflict was transferred from the regional level to the global one. It turned into the U.S.-Soviet confrontation and led to the Cuban Missile Crisis in 1962. Thus, the political situation in Latin America had forced Washington to reconsider traditional attitude to the formation of foreign policy strategies towards the region.

In the post-Cold War world, Latin America for the United States have emerged as more important than ever. The overarching U.S. national interest in the region is military, economic and political stability. At the same time, the relationship between the United States and Cuba continues to be a unique type of protracted and controversial conflict in its history.

Bibliography:

1. Monroe, J. Seventh Annual Message. December 2, 1823. URL: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=29465>

2. Schlesinger A., Jr. The American Empire? Not So Fast. *World Policy Journal*, 2005. Vol. XXII, №1. P. 43–46.

3. Imperialism and Expansionism in American History: A Social, Political, and Cultural Encyclopedia and Document Collection: in 4 vol. / ed. C. J. Magoc, D. Bernstein. – Santa Barbara: ABC-CLIO. 2015. – Vol. 1. – 1720 p.

4. Roosevelt, F. D. 1 Inaugural Address. March 4, 1933 / F. D. Roosevelt. URL: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=14473>

5. Pérez L. A. Cuba and the United States: Ties of Singular Intimacy. Athens: The University of Georgia Press, 2003. 336 p.

Анастасія Косенко

Магістр історії, м. Київ

АМЕРИКАНСЬКО-МЕКСИКАНСЬКІ ВІДНОСИНИ ЗА АДМІНІСТРАЦІЙ Б. ОБАМИ (2009–2017 РР.)

Через географічну близькість і міцні торговельно-економічні зв'язки Мексика займає важливе місце в зовнішньополітичній доктрині США. Ключовими питаннями в американсько-мексиканських відносинах за адміністрації Б. Обами так само залишалися торгівля, імміграція та незаконний обіг наркотиків. Адміністрація президента-демократа продовжувала слідувати Меридській ініціативі – програмі, спрямованій на боротьбу з нелегальною торгівлею наркотиками шляхом надання фінансової допомоги Мексиці.

В лютому 2011 р. у відносинах США та Мексики відбулася криза. 15 лютого відбувся напад бойовиків наркокартелю на співробітників імміграційної та митної служби (*англ. Immigration and Customs Enforcement*) – Хайме Сапату та Віктора Авілу, перший з яких загинув. Ця подія неабияк загострила безпекове питання між країнами. Кульмінаційним моментом в цій кризі стало інтерв'ю Президента Мексики – Феліпе Кальдерона провідному мексиканському виданню *El Universal*, в якому він заявив, що співпраця із США у боротьбі із наркотиками в Мексиці є «завідома недостатньою». Також мексиканський президент додав, що американські дипломати заподіяли багато шкоди мексикансько-американським відносинам, оскільки ті навмисно спотворювали окремі історії. [1]

3 березня 2011 року відбулася зустріч Барака Обами та Філіпе Кальдерона в Білому домі. Під час спільної прес-конференції, згадавши про проблему наркотрафіку, Б. Обама наголосив, що США визнають спільну відповідальність із Мексикою за його поширення. Щодо імміграційного питання, американський президент зазначив про «зламність імміграційної системи», яка потребує всеосяжної реформи. Мексиканський президент у своїй промові зробив значимий акцент на співпраці США та Мексики на глобальному та регіональному рівні. Ф. Кальдерон підкреслив, що Мексика та США вже досягли певних домовленостей щодо співпраці в рамках G-20 в наступному році, коли Мексика буде головувати в рамках даного форуму. [2]

Таким чином зустріч лідерів двох країн дозволила залагодити лютневу кризу між країнами та артикулювати своїй подальші кроки у вирішенні спільних проблем. Беззаперечно, подібні кризи мають негативний відбиток і на торговельно-економічному співробітництві країн. Щороку близько 600 млн. автомобілів експортуються до Мексики, а двостороння торгівля за день сягає суми 1,5 млрд. дол. Для Мексики США є найважливішим торговим партнером та інвестором; Мексика для США є третім торговим партнером згідно даних товарообігу між країнами після Канади та Китаю. Також Мексика входить в трійку країн постачальників нафти до США. Джефф Іммельт, який був призначений головою Консультативної ради з економічного відновлення при президентові США в 2011 році, й також в той період обіймав посаду генерального директора «Дженерал електрик» відзначив, що, як і для його фірми, так і для Америки важливо підтримувати стабільні відносини із Мексикою для того, щоб через п'ять років показники товарообігу між країнами помітно зросли, про що неодноразово наголошував Б. Обама. [3]

У листопаді 2011 року під час саміту АТЕС в Гонолулу, президент Ф. Кальдерон офіційно повідомив про наміри Мексики долучитися до процесу перемовин щодо Транс-Тихоокеанського партнерства, зазначивши, що подібна ініціатива відповідає високим стандартам торгівлі. З нагоди саміту G-20 у Кабосі в червні 2012 року, Мексика та Канада були офіційно запрошені до процесу перемовин відносно створення ТТП. Запрошення відбулося після двосторонніх зустрічей президентів Ф. Кальдерона і Б. Обами. Колишній торговий представник США та посол Рон Кірк, вітав це запрошення, а потім оголосив 90-денний консультаційний період з Конгресом США щодо цілей перемовин американської сторони відносно Мексики. Тільки після цього, на початку жовтня 2012 року, Мексика була офіційно прийнята як партнер у перемовинах щодо створення Транс-Тихоокеанського партнерства. З боку Мексики такі консультації не відбувалися: уряд лише проінформував Сенат про процес приєднання Мексики до цієї ініціативи. [4. с. 4]

Євгеній Ангіано, колишній посол Мексики в Бразилії та професор міжнародних відносин, зазначав, що уряд Мексики не аналізував той широкий спектр тем, які були запропоновані США щодо ТТП. Посилаючись на статтю Х. Клінтон він зазначив, що курс Мексики до ТТП був мотивований виключно прагненнями інтенсифікувати вільну торгівлю, а не поглибити геополітичну стратегію, на відміну від США. [4. с. 6]

Наприкінці літа 2012 року в Мексиці новим президентом обрали кандидата від Інституційно-революційної партії Енріке Пенья Ньето, який за декілька днів до своєї інавгурації, 27 листопада, здійснив візит до США, під час якого сфокусувався на питаннях економіки. На думку, нового лідера не варто обмежувати двосторонню співпрацю між країнами лише проблемами наркотрафіку і безпеки. Е. П. Ньето зазначив: «Ми з нетерпінням чекаємо на плідну дискусію, про те, як ми зможемо зміцнити економічні зв'язки, торговельні зв'язки, координацію вздовж кордону та покращення нашої спільної конкурентоспроможності, а також питання громадської безпеки». [5] Уряд

новообраного президента включив інтеграційний курс щодо Транс-Тихоокеанського партнерства до основних п'яти цілей національної програми.

На початку травня 2013 року Барак Обама здійснив офіційний візит до Мексики. Американський та мексиканський президенти оприлюднили спільну декларацію, в якій окреслили чотири основні пункти через які вони будуть просувати подальшу співпрацю між країнами: 1) економічна конкурентоспроможність; 2) зв'язки між двома народами; 3) лідерство в регіональних та глобальних питаннях; 4) безпека громадян.

Адміністрації мексиканського президента Енріке Пенья Ньето сприяла поглибленню торговельно-економічних зв'язків із США. В 2014 році мексиканський президент відкрив сектори нафти, газу та електрики, які були закриті протягом довгого періоду для приватних інвестицій. Ця реформа створила привабливі умови для інтеграції енергетичних ринків США та Мексики. В 2015 р. у відповідь адміністрація Б. Обами здійснила для мексиканців поступку, дозволивши мексиканським далекобійникам здійснювати транскордонні поставки, які протягом довгого періоду були заборонені. [6]

Торгівельні показники США з Мексикою з 2009 р. вони поступово зростали, і досягли найвищого показника в 2015 р. Експорт США до Мексики в 2009 р. становив 128,89 млрд. дол., а в 2016 р. він склав 230,05 млрд. дол., збільшившись таким чином на 78,48%. Основні види продукції, яка експортувалася до Мексики, були комп'ютери, електроніка, хімічна продукція, транспортне обладнання, та інші прилади.

Щодо мексиканського імпорту до США, то в 2009 р. він складав 176,65 млрд. дол., а в 2016 р. – 293,92 млрд. дол. збільшившись на 66,38%. Основні види продукції, які імпортували США з Мексики були також комп'ютери та електроніка, транспортне обладнання, нафта, газ та мінерали. [7]

Таким чином, аналізуючи американсько-мексиканські відносини за адміністрацій Б. Обами можемо дійти до наступних висновків. З одного боку, можемо відзначити сталість торговельно-економічних відносин, а також їхній позитивний розвиток. З іншого боку – на порядку денному залишалися питання імміграції та наркотрафіку, які час від часу створювали кризові моменти.

Джерел і література:

1. O'Neil K. S. A Crucial U.S.-Mexico Summit / Council on Foreign Relations. 2011, February 28. URL: <https://www.cfr.org/expert-brief/crucial-us-mexico-summit>

2. Remarks by President Obama and President Calderón of Mexico at Joint Press Conference / The White House. Obama`s Administration. Archives. 2011, March 3. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/03/03/remarks-president-obama-and-president-calder-n-mexico-joint-press-confer>

3. Negroponte V. D. Crisis in the U.S.-Mexican Relationship / The Brookings Institution. – 2011, March 2 URL: <https://www.brookings.edu/opinions/crisis-in-the-u-s-mexican-relationship/>

4. Rodiles A. After TPP is Before TPP: Mexican Politics for Economic Globalization and the Lost Chance for Reflection / Institute for International Law and Justice – 2018. Pag – 18.

5. Mexico's president-elect focuses on economy during U.S. visit / CNN Politics – 2012, November 27. URL: <https://edition.cnn.com/2012/11/27/politics/mexico-president-us-visit/index.html>

6. Reid M. Obama and Latin America / Foreign Affairs. – 2015, September/October. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/americas/obama-and-latin-america>

7. Digit Products for All Merchandise Trade with Mexico 2001-2021 / International Trade Administration U.S. Department of commerce. Trade Policy Information System (TPIS). URL: https://tpis2.trade.gov/TPIS_PUBLIC/tpis_ustopcnds1.aspx

Анна Іщук

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

студентка I курсу ОР «Магістр» факультету права та міжнародних відносин, ОП «Регіональні студії»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Бессонова М. М.

ДЕТАЛІ УКЛАДАННЯ НОВОЇ УГОДИ ПРО ВІЛЬНУ ТОРГІВЛЮ МІЖ США, КАНАДОЮ ТА МЕКСИКОЮ

На саміті G-20 у Буенос-Айресі 30 листопада 2018 р. Канада, США та Мексика підписали нову угоду, яка регулює торговельні відносини між країнами та покликана після ратифікації сторонами замінити чинну з 1994 р. Північноамериканську угоду про вільну торгівлю (НАФТА) [1]. Нова угода включає 34 розділи, деякі з яких вперше регламентуватимуть взаємовідносини країн у певних галузях, таких як малі та середні підприємства, боротьба з корупцією, електронна торгівля, макроекономічна політика та валютний курс.

Передумовами перегляду угоди НАФТА стали: (1) відкрите невдоволення колишнього лідера США чинною угодою (за словами Д. Трампа, НАФТА була найбільш не вигідною торговельною угодою, укладеною колись США); (2) схильність США до протекціонізму на глобальному рівні, що підтверджується виходом із Транс-Тихоокеанського партнерства, торговельною війною з КНР; (3) невдоволення США механізмом функціонування багатосторонньої торгової системи, що підтверджується блокуванням роботи Апеляційного органу СОТ; (4) тривалий термін дії попередньої угоди (пройшло понад 25 років з моменту підписання угоди НАФТА), що вказує на об'єктивну необхідність перегляду угоди для приведення її у відповідність до сучасних реалій міжнародної торгівлі.

У результаті в серпні 2017 р. лідери трьох країн розпочали переговори про перегляд та модернізацію чинної угоди. Остаточний варіант нової угоди було підписано у листопаді 2018 р.

Спочатку процес переговорів був ускладнений досить радикальною позицією кожної зі сторін, проте пакет домовленостей все ж був узгоджений. Проте деякі протиріччя не усунуто досі, навіть з приводу аббревіатури для нової угоди. Офіційно вона носить назву «Угода між Сполученими Штатами Америки, Мексикою та Канадою» [2]. Після підписання угоди Д. Трамп представив її як USMCA, зі США на першому місці аббревіатури. Для Мексики діє назва – «Угода між Мексикою, Сполученими Штатами та Канадою» (Т-МЕС) [3]. На офіційному сайті Уряду Канади та в усіх її офіційних документах з боку Канади нова угода зазначається під аббревіатурою CUSMA (Canada - United States - Mexico Agreement), тобто з Канадою на першому місці [4]. Прем'єр-міністр Канади Дж. Трюдо у своїх офіційних заявах також подекуди використовує термін «Нова НАФТА» (*the new NAFTA*) для нової угоди, що є доволі обґрунтованим, бо підписана угода все ж таки зберігає майже всі центральні положення НАФТА, хоча й суттєво доповнює їх. Експерти та дослідники ж називають Угоду між США, Мексикою та Канадою, як «Нова НАФТА» та «НАФТА 2.0.» [5, с.289].

З політичного погляду Дж. Трюдо зацікавлений у використанні скорочення CUSMA, оскільки воно наголошує на збереженні та модернізації попередніх домовленостей між країнами і не дає нового приводу для критики в його бік за надмірні поступки США. Однак для Д. Трампа такий термін був вкрай небажаний, оскільки саме йому належить думка, що США необхідно вийти з НАФТА через його збитковість для економіки країни. Використання аббревіатури USMCA виступає не тільки гарантом слів Д. Трампа, а й підтвердженням гасла його передвиборчої кампанії «America First».

Угода США – Мексика – Канада включає в себе 34 розділи (у НАФТА 1994 . їх було 22), 13 додатків і 12 двосторонніх додаткових листів із зобов'язаннями.

Говорячи про відмінності між двома цими угодами, можна зазначити таке: (1) за наполяганням американської сторони в ЮСМКА встановлений термін його дії в 16 років з можливістю продовження. При цьому обумовлено, що через 6 років буде проведено всебічний аналіз результатів його дії (НАФТА було безстроковим); (2) дві перші додаткові угоди до НАФТА (з екології та трудових відносин) тепер включені як окремі розділи до основного тексту ЮСМКА і модернізовані, а також зміцнені заходи з перевірки їх виконання; (3) угода містить ряд нових розділів, що регулюють такі актуальні для ХХІ ст. питання, як цифрова торгівля, участь малих і середніх підприємств у зовнішньоекономічній діяльності, боротьба з корупцією, макроекономічна політика і валютний курс; (4) найбільш суттєві зміни і, головним чином за рахунок Мексики, відбулися в правилах північноамериканської торгівлі автомобілями та частинами для їх виробництва [6, с. 38-42].

У числі основних нововведень були наступні: (1) збільшення за наполяганням США так званого «північноамериканського змісту» у вартості автомобілів, необхідного для їх відповідності режиму безмитного ввозу, з нинішніх 62,5% до 75 % (США спочатку пропонували 80-85% плюс виділення в

рамках цього коридору чисто американського змісту, в сенсі «зроблено в США», у розмірі 50 %); (2) вимога, щоб 40% вартості північноамериканських автомобілів було вироблено працею робітників, які отримують погодинну зарплату в розмірі не менше 16 дол. США – захід, спрямований на те, щоб послабити конкурентну перевагу Мексики як локації з низькими ставками заробітної плати; (3) вимога, щоб до 70% сталі та алюмінію, які використовуються при виробництві автомобілів, мали північноамериканське походження; (4) Канада і Мексика погодилися посилити на своїй території захист прав інтелектуальної власності. У числі найбільш важливих поступок – рішення збільшити термін патентного захисту для найсучасніших і інноваційних ліків (класу «біопрепарати») з 8 до 10 років а також продовжити термін дії авторських прав після смерті автора твору з 50 до 70 років; (5) Канада і Мексика підвищили гранично дозволени максимуми онлайн-покупок для своїх фізичних і юридичних осіб, з яких не треба сплачувати митні збори (Канада – з 20 до 150 дол. США, Мексика – з 50 до 100 дол. США) [6, с. 38-42].

Важливе значення надається Розділу 24 «Навколишнє середовище»: він не був включений до тексту угоди НАФТА, сторони уклали додаткову угоду – Північноамериканську угоду про екологічне співробітництво. Даний розділ нової угоди включає значний спектр положень щодо захисту навколишнього середовища та вирішення глобальних екологічних проблем. Суттєву увагу приділено зобов'язанням сторін і необхідності взаємного співробітництва в галузі боротьби з незаконним і надмірним рибним промислом (заборона на деякі види рибпромислових субсидій), морським сміттям (розвиток інфраструктури перероблення відходів судноплавства), забрудненням повітря, руйнуванням озонового шару та збереженням біологічного розмаїття (заборона на вилов акул і китів, підвищення ефективності митного огляду вантажів, що містять об'єкти дикої флори і фауни) [7].

Проводячи текстовий аналіз положень угоди НАФТА з новою підписаною наприкінці 2018 р. Угодою між США, Канадою та Мексикою, можна виявити, що найбільш значущі зміни в домовленостях між трьома країнами-партнерами відбулися в таких областях, як: правила походження продукції; інтелектуальна власність; фінансові послуги; цифрова торгівля.

Багато прийнятих положень здебільшого відповідають позиції США, особливо це стосується таких сфер, як: включення розділу щодо сільськогосподарських біотехнологій; збільшення терміну охорони об'єктів інтелектуальної власності; лібералізація торгівлі фінансовими послугами; регулювання майбутніх відносин сторін угоди із неринковими економіками тощо.

Деякі положення угоди відображають пріоритетні області співпраці для Канади та Мексики (збереження механізму вирішення суперечок, визнання прямого, невід'ємного та невідчужуваного права власності Мексики на вуглеводні, винятки для культурної галузі), а також загальносвітові тренди розширення охоплення регіональних торгових угод. Крім того, слід зазначити,

що нова угода регламентує значне підвищення транспарентності у відносинах між країнами.

Можна зробити висновок, що з початком роботи адміністрації Дональда Трампа в 2017 р. у зовнішньоекономічній політиці США були започатковані глибокі зміни, що вплинули на розвиток міжнародної торгівлі та глобальної економіки. Угода США–Мексика–Канада, USMCA (або НАФТА 2.0.) від 30 листопада 2018 р. стала першим результатом американської протекціоністської економічної стратегії на світовій арені. ЮСМКА покликано замінити об'єднання НАФТА, у функціонуванні якого було чимало проблем, спричинених протилежними бізнес-інтересами підприємств країн-учасниць та загальними змінами світової економічної кон'юнктури глобального характеру.

Хоча нова угода не має істотних відмінностей порівняно зі старою, більшість протиріч були враховані та переглянуті. USMCA сприятиме кращому вирішенню екологічних і трудових, а також транспортних питань. Певні зміни, безумовно, повинні спростити логістичну взаємодію між країнами та сприяти прискоренню доставки та зниженню транспортних витрат. Нова угода спрямована на забезпечення умов для розвитку економік країн, а не лише на створення зони вільної торгівлі. Підписання нової угоди також було дуже важливим рішенням для підтримки конкурентоспроможності північноамериканського ринку в рамках світової економіки, оскільки ігнорування та накопичення проблем у середині групування не могло призвести до позитивних наслідків у довгостроковій перспективі. Крім того, на відміну від НАФТА, Угода USMCA (або НАФТА 2.0.) містить чітко визначені екологічні положення для трьох країн-підписантів. Розділ USMCA, присвячений навколишньому середовищу, містить усі екологічні положення в основі угоди та забезпечує їх виконання.

Джерела і література:

1. Kirby J. USMCA, the new trade deal between the US, Canada, and Mexico, explained. Vox Media. November 30, 2018. URL: <https://www.vox.com/2018/11/30/18119700/usmca-nafta-replacement-g20-trump>
2. Agreement between the United States of America, the United Mexican States, and Canada Text. URL: <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/united-states-mexico-canada-agreement/agreement-between>
3. Se firma el Tratado entre México, Estados Unidos y Canadá (T-MEC) URL: <https://www.gob.mx/se/articulos/sefirma-el-tratado-entre-mexico-estados-unidos-y-canada-t-mec>
4. Canada-United States-Mexico Agreement (CUSMA) URL: <https://www.international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/cusma-aceum/text-texte/toc-tdm.aspx?lang=eng>
5. Бессонова М. М. Особливості інтеграційної взаємодії країн Північної Америки в рамках угод про вільну торгівлю: НАФТА та НАФТА 2.0. *Zaporizhzhia Historical Review*, 2019. № 1(53). С. 289-294. DOI: 10.26661/zhv-2019-1-53-39

6. Богданова Т. Є. ЮСМКА як новий етап Північноамериканської інтеграції. Наукові праці. Політологія. 2019. Т. 324, № 312. С. 38–42.

7. Tienhaara K. NAFTA 2.0: What are the implications for environmental governance? Earth System Governance. 2019. Vol. 1. P. 100004. URL: <https://doi.org/10.1016/j.esg.2019.100004>

Анастасія Чулкова

Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв
студентка II курсу ОР «Магістр»

факультету політичних наук

ОП «Міжнародні відносини, переклад у міжнародних комунікаціях»

Науковий керівник – кандидат політичних наук, доцент Тихоненко І.В.

СПІВРОБІТНИЦТВО США З КРАЇНАМИ «ЗОЛОТОГО ТРИКУТНИКА» ЩОДО ПРОТИДІЇ МІЖНАРОДНОМУ НАРКОТРАФІКУ

Регіон так званого «золотого трикутника» – це географічна зона, розташована в гірських районах М'янми, Таїланду і Лаосу, чия важкодоступна територія ще у історичній ретроспективі слугувала незаконним потокам контрабандних товарів. Наразі «золотий трикутник» є одним з провідних світових районів виробництва синтетичних наркотиків, зокрема метамфетаміну та другим найбільшим джерелом виробництва опіуму після Афганістану.

Сполучені Штати Америки історично зайняли позицію лідерства у боротьбі з розповсюдженням наркотрафіку, розпочавши всесвітньо-відому «Війну з наркотиками» у 1971 році. Країна зацікавлена в вирішенні цього питання через власну ураженість від міжнародної мережі наркотрафіку та похідної загрози – транснаціональних злочинних організацій. Таким чином, у своїй політиці щодо наркотиків США надає перевагу різноманітним видам міжнародного співробітництва, задля винесення дискусії щодо протидії міжнародному наркотрафіку на міжнародний рівень.

Лідером по розвитку та імплементації регулюючих заходів в регіоні є Таїланд. Саме з цією країною США підтримує та розробляє різноманітні координуючі програми не тільки у рамках двосторонньої співпраці, але й в рамках їхнього запровадження для інших країн регіону. Таким чином, Таїланд є не тільки партнером, але й посередником між США та Лаосом і М'янмою у боротьбі з наркотрафіком. Сполучені Штати пишаються тим, що підтримують Таїланд у його боротьбі з наркоторговцями на кордонах держави, задля захисту громадян та зміцнення національної безпеки як Таїланду, так і США. Співпраця між американо-таїландськими органами безпеки та правоохоронними органами є пріоритетним напрямком [1].

Бюро Державного департаменту США з питань міжнародної боротьби з наркотиками та правоохоронної діяльності організовує, фінансує та впроваджує заходи, які уже принесли користь десяткам тисяч учасників за останнє десятиліття. Співпрацюючи з правоохоронними органами США, за останні

кілька років поліція Таїланду провела численні успішні розслідування щодо торгівлі наркотиками, людьми, видами дикої природи та сексуальної експлуатації дітей. У 2020 році правоохоронні органи Таїланду, які отримали технічну допомогу від Бюро, зіграли важливу роль у масштабній операції, яка знищила п'ять мереж наркоторгівлі з операціями з «відмивання» грошей на суму понад 100 мільйонів доларів. Після різноманітних втручань за підтримки американського Бюро, спрямованих на те, щоб допомогти Таїланду покращити режим боротьби з відмиванням грошей, нове законодавство та нормативні акти привели до того, що Таїланд дотримався важливих міжнародних стандартів щодо захисту своїх фінансових систем від фінансування тероризму та відмивання незаконних доходів [2].

Серед країн «золотого трикутника» у М'янмі зберігається найбільш проблематична внутрішньодержавна ситуація. 1 лютого 2021 року у країні стався військовий переворот, в ході якого було скинуто демократично обраний уряд, що дало початок демонстраціям, страйкам з подальшими репресіями населення, обмеженням основних свобод і доступу до інформації та Інтернету. Сполучені Штати з 1989 року постійно надавали екстрену гуманітарну допомогу вздовж кордону Таїланду та М'янми, в тому числі через фінансування неурядових організацій; у 1998 році відновили цільові програми охорони здоров'я та розширили зусилля з надання допомоги у відповідь на руйнування, спричинені циклоном Нургіс у 2008 році, а у 2012 році відновили повну місію USAID [3]. 11 лютого 2021 року, після військового перевороту, Сполучені Штати продовжують підтримку народу М'янми, яка включає гуманітарну допомогу найбільш уразливим верствам населення.

Бюро з питань міжнародної боротьби з наркотиками та правоохоронної діяльності у партнерстві з Управлінням по боротьбі з наркотиками та програмою розвитку, допомоги та навчання прокурорів за кордоном забезпечило тренінги з розвитку для працівників поліції, прокуратури та судових органів. М'янма є великим виробником наркотиків, і Сполучені Штати надали допомогу у вирішенні соціальних проблем, пов'язаних із залежністю від наркотиків, тоді як Управління по боротьбі з наркотиками допомогло поліції значно зменшити їх виробництво та розповсюдження. Після перевороту бюро призупинило усі види допомоги правоохоронним органам [4].

Відносини між Лаосом та США впродовж історії не завжди були дружніми, але після встановлення демократичного уряду у В'єт'янні дві країни знайшли спільний вектор. Прагнучи відігравати більш помітну роль у міжнародних відносинах, у тому числі в АСЕАН, Лаос стикається зі значними проблемами, пов'язаними з низькою кваліфікацією робочої сили та економічною вразливістю. Сполучені Штати співпрацюють із Лаосом, щоб підтримувати прийняття обґрунтованих рішень, які залучають молоде населення країни та сприяють створенню стійкого Індо-Тихоокеанського регіону, керованого законом та правилами. Це розширення співпраці прискорилося в 2009 році із запуском Ініціативи Нижнього Меконгу та створенням у 2016 році Всеосяжного

партнерства між США та Лаосом, і продовжуватиме розвиватися завдяки новому Партнерству Меконг-США, який було започатковано у 2020 році [5].

Бюро Державного департаменту США з питань міжнародної боротьби з наркотиками та правоохоронної діяльності та уряд Лаосу уже протягом 30 років співпрацюють у питаннях протидії транснаціональній організованій злочинності, незаконному виробництву та обігу наркотиків, торгівлі людьми та видами дикої природи. Зараз бюро надає підтримку для спроможності уряду Лаосу протидіяти незаконному обігу, вирощуванню та виробництву наркотиків, а також їхньому вживанню і залежності. А саме, Бюро забезпечує тренінги та поставляє обладнання для співробітників правоохоронних органів – працівників поліції, митників, суддів і прокурорів, підтримує проекти альтернативного розвитку для колишніх опіумних фермерів та громадські центри лікування наркоманії [6]. Також у середині 2022 року Бюро зробило значний грошовий внесок у розмірі 4,3 мільйонів дол. США до Управління ООН з наркотиків і злочинності для підтримки навчання та розвитку потенціалу правоохоронних і митних органів, проведення дослідження та посилення міжвідомчої координації в Лаосі. Значна частина внеску пішла на проект «Боротьба з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму» [7].

Отже, можна стверджувати, що держави «золотого трикутника» характеризуються низкою внутрішньополітичних деструктивних факторів та міждержавними суперечностями. За цих умов посередництво та допомога США є вкрай важливими для держав цього субрегіону. Існуюча співпраця між США та Таїландом, Лаосом і М'янмою є відправною точкою в ефективній протидії наркотрафіку не тільки в регіоні, але й на міжнародному рівні. Доволі результативною є двостороння співпраця США, а саме двосторонні проекти під егідою американського Бюро з питань міжнародної боротьби з наркотиками та правоохоронної діяльності з кожною з країн «золотого трикутника». Таким чином забезпечується не тільки протидія уже існуючим проблемам, але й усунення причин їхнього виникнення.

Джерела і література:

1. Tower J., Harding B. Three Priorities for U.S.-Thailand Cooperation in Myanmar // United States Institute of Peace: official page. 2021. December 15. URL: <https://www.usip.org/publications/2021/12/three-priorities-us-thailand-cooperation-myanmar>
2. Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs: Thailand Summary // U.S. Department of State: official page. URL: <https://www.state.gov/bureau-of-international-narcotics-and-law-enforcement-affairs-work-by-country/thailand-summary/>
3. The United States Announces More Than \$170 Million In Additional Humanitarian Assistance For Vulnerable People In Burma And Bangladesh // USAID: official page. 2022. September 22. URL: <https://www.usaid.gov/news->

information/press-releases/sep-22-2022-united-states-announces-more-170-million-additional-humanitarian-assistance-vulnerable-people-burma-bangladesh

4. U.S. Relations with Burma: bilateral relations fact sheet // U.S. Department of State: Bureau of East Asian and Pacific Affairs. 2021. June 3. URL: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-burma/>

5. Jennings R. New US Aid for Southeast Asia Takes Aim at Chinese Influence // VOA News: official page. 2020. October 8. URL: https://www.voanews.com/a/east-asia-pacific_new-us-aid-southeast-asia-takes-aim-chinese-influence/6196880.html

6. U.S. funding to UNODC helps combat money laundering, terrorism financing, and drug use in Laos // U.S. Mission to International Organizations in Vienna: official page. 2022. April 25. URL: <https://vienna.usmission.gov/laos-press-release/>

7. U.S. Bolsters Support to Lao Government to Combat Narcotics, Promote Rule of Law // U.S. Embassy in Laos: official page. 2019. May 21. URL: <https://la.usembassy.gov/u-s-bolsters-support-to-lao-government-to-combat-narcotics-promote-rule-of-law/>

Давід Маглакелідзе

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент IV курсу історичного факультету, ОП «Американістика і європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – доктор історичних наук, професор Городня Н.Д.

СПЕЦІАЛЬНІ ОПЕРАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ КОАЛІЦІЙНИХ СИЛ ПІД ЧАС ОПЕРАЦІЇ «СВОБОДА ІРАКУ» (19 березня 2003 р. – 1 травня 2003 р.)

17 березня 2003 р. Дж. У. Буш висунув С. Хусейну ультиматум, за яким той мав протягом двох діб залишити територію Іраку. Дж. У. Буш звинуватив іракський режим у співробітництві з терористами, у переховуванні зброї масового знищення і злочинах проти курдської етнічної меншини. Після того як С.Хусейн проігнорував цей ультиматум, 19 березня було оголошено про початок вторгнення до Іраку. Початковий план операції «Свобода Іраку» передбачав одночасне проведення наступу на півдні Іраку з території Кувейту і з території Туреччини на півночі силами 4-ої піхотної дивізії США. Через відмову турецького уряду пропустити сили міжнародної коаліції на свою територію, її командуванню довелося обмежитися розгортанням на півночі і заході Іраку підрозділів Сил спеціальних операцій (ССО). Для проведення операцій на заході Іраку було сформовано об'єднану оперативну групу сил спеціальних операцій – захід, або оперативну групу «Кинджал». На північному напрямку діяла об'єднана оперативна група сил спеціальних операцій – північ, або оперативна група «Вікінг».

Об'єднана оперативна група сил спеціальних операцій – захід знаходилася під командуванням полковника Дж. Ф. Малхолланда-молодшого. Він розділив зону операцій своєї групи на 4 зони, кожна з яких мали патрулювати кількома повітряними ескадрильями британських і австралійських ССО [1].

Оперативна група «Кинджал» складалася з 160-го авіаційного полку спеціального призначення, 5-ої роти спецназу, 23-ої ескадрильї спеціальної тактичної команди, загону «Дельта», 22-го полку Спеціальної повітряної служби Великої Британії, однієї ескадрильї і однієї роти австралійського спецназу.

19 березня Сили спеціальних операцій перетнули йордансько-іракський кордон. Їхньою головною метою було захоплення двох авіабаз – Н-2 і Н-3 – в пустелі на заході Іраку. Про зайняття цих баз було повідомлено вже 21 березня. Базу Н-3 захопили без бою, база Н-2 охоронялася силами одного іракського батальйону і була зайнята після короткого штурму. Зрештою, протягом операції американські і британські ССО захопили авіабазу Н-1 і трасу 12, і перекрили таким чином дорогу на Сирію. За цей час бійці союзних ССО зіштовхнулися з колонною Іракських військ один раз – по дорозі на базу Н-2 21 березня [2, с. 88-89].

Іншими цілями Об'єднаної оперативної групи сил спеціальних операцій – захід були: проведення стратегічної розвідки, пошук зброї масового знищення, високопосадовців партії Баас і командних пунктів Збройних сил Іраку [3].

За даними американської розвідки, на цих двох базах розміщувалися балістичні ракети Р-17 «Скад». Командування США остерігалось застосування цих ракет Іраком. Так, під час Першої війни в Затоці Ірак наніс великі втрати військам США, поціливши ракетою Р-17 у казарми. У тій же війні Ірак використовував балістичні ракети для обстрілів території союзників США – Саудівської Аравії й Ізраїлю. Врешті, стурбованість США щодо можливого використання балістичних ракет виявилася частково виправданою. 7 квітня 2003 р. ударом ракети «земля-земля» був знищений командний пункт армії США. 4 осіб загинули, 15 дістали поранення. Більше втрат в результаті цієї атаки понесла техніка США – близько 17 машин.

Об'єднана оперативна група сил спеціальних операцій – захід, або оперативна група «Вікінг» складалася з американських ССО. Основними підрозділами, що входили до складу оперативної групи, були 3-тя і 10-та групи спецназу. До складу ОГ «Вікінг» пізніше увійшла 173-тя повітряно-десантна бригада, на плечі якої лягло завдання здійснити повітряний десант на північ Іраку – під м. Башур.

За оригінальним планом американського командування, з території Туреччини мав відбутися повноцінний наземний наступ 4-ої піхотної дивізії США. План довелося змінювати на ходу, адже турецький уряд на чолі з Р. Т. Ердоганом відмовився пропустити наземні війська США. Міжнародній коаліції довелося обмежитися повітряним десантом на півночі Іраку [4, с. 222-223].

З початку операції «Свобода Іраку» розпочалося поступове переведення нечисельних диверсійних груп на північ Іраку, в зону майбутньої висадки.

Головним завданням таких груп було наведення вогню на ворожі військові об'єкти, засоби ППО і проведення підготовки до десанту [3].

26 березня близько 1 тис. солдат з 173-ої повітряно-десантної бригади висадилися в районі м. Башур, захопили місцевий аеродром, який підходив для прийняття посадки американських військово-транспортних літаків С-17. Одразу після захоплення аеродрому почалося переведення туди наземних військ США, зокрема окремих підрозділів 1-ої піхотної дивізії.

С. Хусейн очікував, що найсильніший удар сил коаліції відбудеться на півночі Іраку. На кордоні з Туреччиною і в районі Іракського Курдистану станом на початок війни розміщувалося 13 дивізій, з них 2 дивізії Республіканської гвардії. Їм протистояло 300 бійців американського спецназу і близько 50 тис. курдських ополченців, що належали до Демократичної партії Курдистану (ДПК) або Патріотичного союзу Курдистану (ПСК). З 50 тис. курдських бійців 6,5 тис. належали до парамілітарного угруповання «Пешмерга». 26-30 березня в рамках операції «Молот Вікінга» американські ССО і курдське ополчення знищили терористичне угруповання «Ансар Аль-Іслам», яке підозрювалося у співробітництві з «Аль-Каїдою» [5].

Операція «Молот Вікінга» була дуже ризикованою. Вона потребувала постійної підтримки з повітря, однак через віддаленість північного театру бойових дій від всіх авіабаз США, американській авіації не вдалося забезпечити постійну підтримку ССО. У результаті цього протягом всієї операції «Свобода Іраку» бійці Оперативної групи «Вікінг» діяли в умовах обмеженої підтримки артилерії і військово-повітряних сил [6].

Ліквідація угруповання «Ансар Аль-Іслам» дозволила силам коаліції вийти на «зелену лінію» – кордон, що відділяв Іракський Курдистан від решти Іраку. 30 березня – 15 квітня 2003 р. сили американського спецназу, двох батальйонів 173-ої бригади і ополчення «Пешмерга» виконали всі поставлені перед ними завдання. 11 квітня було зайнято Кіркук, 12 квітня – Мосул, а також оточене м. Тікрит, мала батьківщина С. Хусейна.

Одне із завдань 173-ої бригади полягало в тому, щоб впевнитися, що курдське ополчення не візьме під контроль Кіркук, адже надалі адміністрація Дж. У. Буша планувала залишити його поза межами курдської автономії. Це завдання також було виконано [2, с. 89]. Війська США захопили Кіркук і Мосул майже без спротиву з боку супротивника, адже після падіння Багдаду в іракській армії почалося масове дезертирство. Бійці 173-ої бригади входили в пусті міста, де іракські військові залишили сотні одиниць техніки.

Отже, Сили спеціальних операцій США, Великої Британії і Австралії грали допоміжну роль в операції «Свобода Іраку». Їхнім завданням було проведення розвідки, ліквідація ключових військових об'єктів та інфільтрація до західних і північних регіонів Іраку для проведення подальшого наступу на південь. ССО успішно виконали всі поставлені завдання, без сильного спротиву з боку супротивника захопили ключові авіабази на заході Іраку і окупували Мосул, Кіркук і Тікрит майже водночас з падінням Багдаду.

Джерела і література:

1. Gresham, J. D. Operation Iraqi Freedom (OIF): Special Operations Forces and the Liberation of Iraq. / Defense Media Network. 19. 03. 2015. URL: <https://www.defensemedianetwork.com/stories/operation-iraqi-freedom-oif-special-operations-forces-and-the-liberation-of-iraq/2/>
2. Rayburn J.D., Sobchak F.K. (eds.) The U.S. Army in the Iraq War - Volume 1: Invasion - Insurgency - Civil War, 2003-2006. Washington: U.S. Army War College, 2019. URL: <https://www.twirpx.com/file/2739216/>
3. Brown, B. D. The Special Operations Command Budget Request For Fiscal Year 2005. / United States House Of Representative Committee On Armed Services Subcommittee On Terrorism, Unconventional Threats And Capabilities. 11. 03. 2004. URL: <https://web.archive.org/web/20081217043028/http://armedservices.house.gov/comdocs/openingstatementsandpressreleases/108thcongress/04-03-11brown.html>
4. Fontenor, G., Degen, E. G., Tohn, D. On Point. The United States Army in Operation Iraqi Freedom. / Washington, DC: Office of the Chief of Staff US Army, 2004. URL: <https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/combat-studies-institute/csi-books/OnPointI.pdf>
5. Finlayson, K. Operation Viking Hammer 3/10 SFG against the Ansar Al-Islam. / Veritas, Vol. 1, No. 1, 2005. URL: https://arsof-history.org/articles/v1n1_op_viking_hammer_page_1.html
6. Andrew, L., Mulroy, M., Tovo, K. Irregular Warfare: A Case Study in CIA and US Army Special Forces Operations in Northern Iraq, 2002-03. / Middle East Institute. 12. 08. 2021. URL: <https://www.mei.edu/publications/irregular-warfare-case-study-cia-and-us-army-special-forces-operations-northern-iraq#pt2>
7. Perry, W. L.. Decisive War. Elusive Peace. / RAND Corporation, 2015. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1200/RR1214/RAND_RR1214.pdf

Дар'я Красатюк

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ
студентка IV курсу факультету права та міжнародних відносин,
ОП «Регіональні студії»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Бессонова М. М.

РЕТРОСПЕКТИВА ВИЗНАННЯ ДЕРЖАВ «СПОНСОРАМИ ТЕРОРИЗМУ» У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ США

США створили потужну систему боротьби з тероризмом, до якої належить таке поняття як список «держав-спонсорів тероризму». Цей список створений з метою формального визначення держав, які підтримують тероризм, і накладення на них санкцій за цю діяльність. Конгрес США установив систему економічних і дипломатичних санкцій, які автоматично накладаються на державу після

визнання її такою, яка спонсорує тероризм. Санкції спрямовані на те, щоб зробити вартість підтримки тероризму занадто високою для держави-спонсора.

Друга світова війна спрямувала Сполучені Штати Америки на пошук таких особливих способів примусу інших держав до певної поведінки, як торговельні обмеження та санкції. Державний секретар США має юрисдикцію визначати, чи країна, яку підозрюють у спонсорстві, «неодноразово надавала підтримку актам міжнародного тероризму», у відповідності до Закону про дозвіл на національну оборону, Закону про контроль за експортом зброї та Закону про іноземну допомогу [1]. Список держав-спонсорів тероризму не є постійним, вперше він був створений у 1979 році відповідно до Закону про адміністрування експорту 1979 року. Станом на 2023 рік список держав-спонсорів тероризму складається з Куби, Ірану, Північної Кореї та Сирії. Раніше в списку були Ірак, Лівія, Південний Ємен і Судан. Початковий список включав Лівію, Ірак, Південний Ємен і Сирію. Метою цієї публікації є ретроспективний огляд змін у цьому списку та виявлення причин виключення та включення держав з/до нього.

Ірак. Вперше країна потрапила до списку 9 грудня 1979 р. Основною мотивацією включення країни до списку була її підтримка Організації моджахедів іранського народу (ОМІН), Робітничої партії Курдистану (РПК), Абу Нідалу (ОАН), Організації визволення Палестини (ОВП) та інших палестинських угруповань. Проте Ірак було виключено зі списку взимку 1982 р. [2]. Причиною виключення було полегшення американської допомоги Іраку у ірано-іракській війні, хоча не було жодного доказу, який спростував би припинення зв'язків держави з терористичними організаціями [3, с.28]. Ірак був повторно доданий до списку у 1990 році після вторгнення в Кувейт. Тоді адміністрація Клінтона запровадила руйнівні санкції проти Іраку. Остаточо Ірак було виключено зі списку у 2004 році після того, як за рік до цього США разом з країнами-союзниками повалили режим Саддама.

Іран. Держсекретар визнав уряд Ірану спонсором тероризму у 1984 році через підтримку палестинських груп опору в Секторі Газа та бойовиків «Хезболли»; здійснення передачі зброї сепаратистським угрупованням у Ємені та опозиціонерам у Бахреїні; навчання шіїтських бійців Асада під проводом уряду Ірану у Сирії; фінансування, передача зброї ХАМАС та іншим палестинським терористичним угрупованням, включаючи Ісламський джихад у Палестині і Народний фронт визволення Палестини (НФВП) [4].

Куба. У 1982 році уряд Куби було визнано державою-спонсором актів міжнародного тероризму без чіткого пояснення адміністрацією Рейгана. Однак, у своїй промові того ж року президент заявив, що США будуть протистояти тим, хто експортує тероризм і підіривну діяльність у Карибському басейні та інших країнах, особливо на Кубі та Лівії [5]. Хоча в подальшому були підтвердження про те, що Куба більше не підтримує збройну боротьбу в Латинській Америці та інших частинах світу, країна залишилася в списку. У 2014 році Барак Обама оголосив про відновлення дипломатичних відносин з Кубою та про послаблення обмежень, накладених на країну [6, с.2]. Уряд США почав перевірку про визнання уряду Куби причетником актів міжнародного тероризму, і в 2015 році

країну було виключено зі списку. За президенства Дональда Трампа було запроваджено нові раунди санкцій проти країни і її знову визнали спонсором тероризму у 2021 році, посилаючись на «неодноразову підтримку актів міжнародного тероризму» в форматі надання притулку американським втікачам, а також лідерам колумбійських повстанців. Ще однією причиною стала підтримка Н. Мадуро під час президентської кризи, коли його адміністрація створила «дозвільне середовище для того, щоб міжнародні терористи могли жити й процвітати у Венесуелі» [7].

Лівія. Країну включили до першого списку під час правління Муаммара Каддафі. Лівія була причетна до кількох сумнозвісних терористичних організацій протягом 1970-х, 1980-х і 1990-х років, що включає Тимчасову Ірландську республіканську армію (ТІРА), Організацію Абу Нідаля (ОАН), Рух Ісламський джихад у Палестині, Народний фронт визволення Палестини та ін. [3, с.47] У 2006 році Лівію було виключено зі списку. Державний секретар Кондоліза Райс пояснила, що це сталося через «...постійну відданість Лівії відмові від тероризму» [8].

Південний Ємен. Південний Ємен був доданий до списку 29 грудня 1979 року. Південний Ємен був видалений у 1990 р., коли він припинив своє існування як суверенна держава, оскільки він об'єднався з Північним Єменом.

Північна Корея. Державу було додано до списку у 1988 р. після того, як у 1987 р. стався вибух рейсу 858 Кореїських авіаліній [9]. На допиті винуватці зізналися про роль Кім Чен Іра в підписанні наказу про атаку. Метою змови було дестабілізувати уряд Південної Кореї під час підготовки до Олімпійських ігор 1988 р. та «утримати відвідувачів від відвідування, показуючи небезпечний і нестабільний півострів» [3, с.52]. У подальші роки не було інших доказів причетності КНДР до терористичних атак. У 2007 р. видалення Північної Кореї зі списку Державного департаменту було пов'язано з одним конкретним питанням шестисторонніх переговорів, виведенням з ладу плутонієвого ядерного об'єкта в Йонбені. Незважаючи на тривалі проблеми з процедурами перевірки та звітності Північної Кореї, у 2008 р. країну було виключено зі списку держав-спонсорів тероризму. Мова про поновлення КНДР в списку держав-спонсорів тероризму почалася у 2014 р. після того, як адміністрація Обама приписала державі кібератаку на *Sony Pictures*, хоча ще з 2008 р. були дебати стосовно скасування статусу тероризму в рамках багатонаціональних переговорів щодо припинення та демонтажу ядерної програми Північної Кореї [10]. Рішенням Держсекретаря Рекса Тіллерсона КНДР було знову включено до списку у 2017 р.

Сирія. Єдина країна з переліку спонсорів тероризму, яка досі перебуває в списку з першого його формування. Сирія підтримувала бойовничі палестинські організації. У Звіті країн про тероризм 2013 р., що опублікований Бюро боротьби з тероризмом йдеться: «Визнаний у 1979 р. державою-спонсором тероризму, режим Асада надавав політичну підтримку різноманітним терористичним групам, що впливало на стабільність у регіоні та за його межами, навіть в умовах значних внутрішніх заворушень. Режим продовжував надавати політичну та

збройову підтримку «Хезболлі» та продовжував дозволяти Ірану переозброювати терористичну організацію. Заяви на підтримку терористичних угруповань, зокрема Хезболли, часто звучали у промовах сирійського уряду та заявах для преси». Уряд Сирії відіграв важливу роль у розширенні терористичних мереж у країні через поблажливе ставлення режиму Асада до зусиль Аль-Каїди щодо сприяння іноземним бійцям під час конфлікту в Іраку [4].

Судан. Держава почала контактувати з терористичними угрупованнями у 1989 р., коли до влади прийшов Національний ісламський фронт. Лідер партії Хасан аль-Турабі прагнув створити ісламістську державу в Судані та запропонував притулок ісламським екстремістським групам з усього світу на початку 1990-х років. Ісламістські угруповання, такі як ОАН, Аль-Гама аль-ісламія, ХАМАС і, що особливо важливо, Аль-Каїда, швидко розгорнули значні операції в країні, включаючи розгалужені мережі навчання [3, с.38]. Судан набув статус держави-спонсора тероризму у 1993 р. Незважаючи на спроби уряду країни заперечувати підтримку тероризму, підтримка деяких терористичних таких організацій, як ХАМАС і Ісламський джихад у Палестині, продовжувалася протягом другої половини 1090-х років [11]. Також американські офіційні особи стверджували, що Судан переховував членів організації Абу Нідала та Хезболли. Судан було виключено зі списку в 2020 р. після арешту президента Судану Омару аль-Башира та зобов'язання влади перехідного періоду виплатити компенсації сім'ям жертв протестів, що відбувалися в державі.

Отже, поточна політика США щодо визначення спонсорства тероризму має слабкі і сильні сторони. Офіційне визначення країни «спонсором тероризму» є важливим кроком обмеження в його здійсненні, адже санкції болюче б'ють по зв'язках держав та терористичних угруповань, як можна бачити на прикладі деяких країн, що виключені зі списку. Проте часто політика США щодо призначення статусу та його скасування є негнучкою, адже у випадку з Лівією країна чітко заявила про свою відмову від тероризму, але перебувала у списку доти, доки не пішла на деякі поступки перед урядом США, що не пов'язані з її терористичною діяльністю. Так і приклад КНДР демонструє політику США як заплутаний процес та спосіб примусу до поступок інших держав. Є й інші країни, що спонсорують тероризм, але не включені до списку, наприклад Пакистан, Венесуела, Росія, проте США проігнорували факти того, що ці країни підтримують тероризм по незрозумілим причинам.

Джерела і література:

1. U.S. Department of State. State Sponsors of Terrorism. URL: <https://www.state.gov/state-sponsors-of-terrorism/>
2. The White House. Memorandum for the Secretary of State. Presidential Determination No. 2004-52. URL: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2004/09/20040924-8.html>

3. Reeves J.R. A new typology for state-sponsored international terrorism. *The Homeland Security Digital Library* URL: <https://www.hsdli.org/c/abstract/?docid=699794>
4. Bureau of Counterterrorism and Countering Violent Extremism. Country Reports on Terrorism 2013. Chapter 3: State Sponsors of Terrorism. URL: <https://2009-2017.state.gov/j/ct/rls/crt/2013/224826.htm>
5. R.Reagan. Address before a Joint Session of the Congress Reporting on the State of the Union. January 26, 1982. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-joint-session-the-congress-reporting-the-state-the-union-2#axzz1W4Sdvbhg>
6. Dianne E. Rennack, Mark P. Sullivan. Cuba Sanctions: Legislative Restrictions Limiting the Normalization of Relations (R43888). *Congressional Research Service*. May 4, 2018. P. 2 URL: <https://crsreports.congress.gov/product/details?prodcode=R43888>
7. U.S. Department of State. Public Notice 11332. Republic of Cuba Designation as a State Sponsor of Terrorism. January 22, 2021 URL: <https://www.govinfo.gov/app/details/FR-2021-01-22/2021-01416>
8. Secretary Condoleezza Rice. U.S. Diplomatic Relations With Libya. Washington, DC. May 15, 2006. URL: <https://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2006/66235.htm>
9. Richard C. Paddock, Choe Sang-hun & Nicholas Wade. In Kim Jong-nam's Death, North Korea Lets Loose a Weapon of Mass Destruction. *New York Times*. February 24, 2017. URL: <https://www.nytimes.com/2017/02/24/world/asia/north-korea-kim-jong-nam-vx-nerve-agent.html>
10. David E. Sanger, Nicole Perlroth. U.S. Links North Korea to Sony Hacking. *The New York Times*. December 17, 2014. URL: https://www.nytimes.com/2014/12/18/world/asia/us-links-north-korea-to-sony-hacking.html?_r=0
11. Office of the Coordination for Counterterrorism. Country Reports on Terrorism 2006. Chapter 6. State Sponsors of Terror Overview. URL: <https://2009-2017.state.gov/j/ct/rls/crt/2005/64337.htm>

Єлизавета Кириченко

Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв
студентка II курсу ОР «Магістр»
факультету політичних наук
ОП «Міжнародні відносини, переклад у міжнародних комунікаціях»
Науковий керівник – кандидат політичних наук, доцент Тихоненко І.В.

ЕВОЛЮЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ США НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ У XXI СТ.

Із часів руйнування біполярного світу, на світовій арені основним лідером на ній залишились США, які активно реалізують зовнішню політику як на

глобальному, так і регіональному рівнях міжнародної системи. Визначаючи гендерну рівність, як запоруку економічного та соціального розвитку країн, еволюція концепції гендерної політики США в найконфліктніших точках світу, може показати зміну зовнішньополітичної стратегії США, зокрема, як невійськовий вплив на країни, що колись були охарактеризовані як «вісь зла» допомагає офіційному Вашингтону у реалізації зовнішньої політики. Тому, варто акцентувати увагу на гендерному вимірі зовнішньополітичних ініціатив США на прикладі регіону Близького Сходу.

Двома відправними точками для запровадження гендерних питань в повістку денну на Близькому Сході, стало прийняття 31 жовтня 2000 року, Резолюції ООН № 1325, та терористична атака 1 вересня 2001 року здійснена урядом Афганістану. Події 2001 року призвели до промови першої леді Лори Буш яка назвала афганських жінок, жертвами терористичного режиму, створивши стереотипи про те, що жінки на Близькому Сході є безпорадними, та створивши підґрунтя для пояснення агресії з боку США [1]. В грудні 2002 року, була започаткована Американська близькосхідна ініціатива, однією з цілей якої є розширення участі жінок в політичному та економічному житті суспільства. Проте, вона не змогла виконати свою мету щодо економічного та політичного реформування арабських країн, зосередившись на роботі з активістами, що виступають за реформи [2]. Тож, характеризуючи період президенства Дж. Буша- молодшого, уряд висловлював зацікавленість у покращенні становища жінок у регіоні, зробивши права людини центральним постулатом своєї адміністрації щодо зовнішньої політики. Проте, діяльність спрямована на добробут жінок, часто конкурувала з іншими пріоритетами в регіоні, тому адміністрація не змогла скористатись перевагами Арабської весни, і лише створила образливі стереотипи щодо арабських жінок.

Період президентства Б. Обами, можна назвати більш орієнтованим на розширення прав жінок, що доводить його «Каїрська промова» 2009 року [3] та Стратегія національної безпеки адміністрації Обами 2015 року, яка визначає «просування рівності» як одну зі своїх основних цінностей [4]. Цей план мав на меті дозволити американським політичним лідерам виступати від імені маргіналізованих жінок в усьому світі та закріпив основні постулати сучасного підходу Сполучених Штатів до зовнішньої політики. Доктрина Обами на Близькому Сході стала відома в більшості через проекти для вирішення конфліктів в регіоні, за допомогою посередницької ролі, а також технічній та економічній допомозі арабським державам, проте саме в питаннях надання жінкам більших прав, адміністрація Обами, зосередила зусилля на власній країні.

Стратегія національної безпеки адміністрації Д. Трампа вказувала на те, що будь-яка держава чи суспільство не можуть досягти успіху, без надання жінкам рівних прав з чоловіками, проте як і його попередники, в той же час він скорочував фінансування ініціатив, що допомагали жінкам [5]. Адміністрація Трампа відкрила очі на кричущі порушення прав людини в Саудівській Аравії, єдиним досягненням адміністрації Трампа, стала ініціатива «Глобальний розвиток жінок та ініціатива процвітання», яку очолила його донька, проте, через

невелике фінансування та відсутність бажання адміністрації дійсно вплинути на надання більших можливостей жінкам на Близькому Сході, вона в більшості мала освітній та просвітницький характер[6].

Адміністрація Дж. Байдена зайняла тверду позицію щодо просування прав жінок у своїх зовнішньополітичних ініціативах [7]. У лютому 2021 року вона оголосила, що почне вживати заходів для повернення до Ради з прав людини Організації Об'єднаних Націй, з якої країна вийшла в 2018 році. Адміністрація Байдена також поставила права жінок і гендерну рівність на перший план своєї політики, оголосивши про намір посилити співпрацю з країнами Близького Сходу, в тому числі й в питанні гендерної рівності. Для цього було реформовано Раду Білого дому з питань жінок і дівчат і створено Раду з гендерної політики. Дж. Байден здійснив візит до ряду країн Близького Сходу, проте не дивлячись на очікування, питання дотримання прав людини не були належним чином розглянуті під час його поїздки ні публічно, ані за лаштунками зустрічей [8]. Прорахунком політики Дж. Байдена можна назвати, те що він закриває очі на порушення прав людей та жінок в регіоні Близького Сходу [9].

Загалом, можна відзначити, що еволюція гендерної політики США на Близькому Сході дійсно еволюціонувала у ХХІ ст. і проходила різні етапи в залежності від адміністрацій, які перебували при владі. Так, адміністрація Дж. Буша-молодшого використовувала питання пригнічення жінок на Близькому Сході, як таке, що є підґрунтям для проведення військових операцій. Адміністрація Обама, що також визначала регіон Близького Сходу одним з пріоритетним, дійсно змогла зробити важливі кроки для інтеграції питань гендеру в свою програму розвитку інституційних механізмів реалізації гендерної політики за кордоном. Проте, ця адміністрація так само більше зосереджувалась на політичних та економічних інтересах США в близькосхідному регіоні. Непродуктивним періодом реалізації гендерних питань в зовнішній політиці США на Близькому Сході стала адміністрація Трампа через зменшення фінансування та виходу Сполучених Штатів з Ради ООН з прав людей. Теперішня ж адміністрація Байдена поставила собі за ціль досягти покращення прав жінок на Близькому Сході, і відновила ініціативи започатковані адміністрацією Обама, здійснюючи подорожі до регіону, та проводячи перемовини з лідерами феміністичних рухів, а також засуджуючи авторитарні держави за порушення прав людини.

Проте, наразі політика США щодо гендерних питань, зокрема, на Близькому Сході має дотримуватися певних векторів реалізації. По-перше, США мають почати застосовувати «закривати очі» на порушення у сфері гендеру (насамперед, права людини) державами, які є їх союзниками на Близькому Сході. По-друге, для того, щоб гендерна політика була успішною, Сполучені Штати повинні узгодити свою риторіку зі своїми діями, особливо коли йдеться про фінансування, яке вони виділяють на регіон (насамперед на громадянське суспільство та жіночі організації). По-третє, офіційний Вашингтон має вирватися з нарративу про те, що боротьба за гендерну рівність в регіоні зводиться до релігії як єдиного фактору пригнічення жінок, адже, ці стереотипи не тільки грають на

негативному образі мусульман в західному світі, але й зводять нанівець роботу багатьох близькосхідних феміністок, які протягом десятиліть відігравали важливу роль у формулюванні та просуванні гендерних питань.

Джерела і література:

1. Laura Bush on Taliban Oppression of Women // The Washington Post. 2001. November 17. URL: https://www.washingtonpost.com/wp-srv/nation/specials/attacked/transcripts/laurabushtext_111701.html
2. George HW Bush and the Middle East: How his legacy lives on // Middle East Eye. 2018. December 2. URL: <https://www.middleeasteye.net/news/george-hw-bush-and-middle-east-how-his-legacy-lives>
3. Cairo Declaration on The Convention (CRC) and Islamic Jurisprudence // UN Special Representative of the Secretary-General on Violence Against Children. URL: https://violenceagainstchildren.un.org/sites/violenceagainstchildren.un.org/files/documents/political_declarations/cairo_declaration.pdf
4. President Obama's National Security Strategy //The New York Times: офіційна сторінка. 2010. May 27. URL: <https://www.nytimes.com/interactive/projects/documents/obamas-national-security-strategy>
5. National Security Strategy of the United States of America // The White House. 2017. December. URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>
6. Connolly G. E. The fight for empowerment: Women in the Middle East and North Africa// The Hill. 2020. December 12. URL: <https://thehill.com/blogs/congress-blog/foreign-policy/530052-the-fight-for-empowerment-women-in-the-middle-east-and/>
7. Fact Sheet: The United States Strengthens Cooperation with Middle East Partners to Address 21st Century Challenges // The White House. 2022. July 16. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/07/16/fact-sheet-the-united-states-strengthens-cooperation-with-middle-east-partners-to-address-21st-century-challenges/>
8. Al-Anani. K. The Biden Administration and the Middle East in 2023 //Arab center Washington DC: науково-дослідницький інститут. 2023. January 4. URL: <https://arabcenterdc.org/resource/the-biden-administration-and-the-middle-east-in-2023/>
9. MENA: President Biden's visit has a negative impact on human rights movement // Fidh. 2020. September 1. URL: <https://www.fidh.org/en/region/north-africa-middle-east/mena-president-biden-s-visit-has-a-negative-impact-on-human-rights>

РОЗДІЛ 2.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА США І ВІДНОСИНИ З ДЕРЖАВАМИ СВІТУ В ХХ СТ.

Геннадій Казаков

Вища школа публічного управління, м. Київ

кандидат історичних наук, провідний фахівець Відділу методології навчання і наукових досліджень

НЕРЕАЛІЗОВАНИЙ СОЮЗ: ПРОБЛЕМА АМЕРИКАНСЬКО-НІМЕЦЬКОГО ЗБЛИЖЕННЯ НАПЕРЕДОДНІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

На початку ХХ ст. світ було поділено між низкою європейських держав на сфери впливу. Ключові позиції у поданому поділі відіграли «старі» європейські держави, такі як Великобританія, Франція, Нідерланди. За цих умов, держави, які тільки розпочали свій шлях на міжнародній арені, зокрема США та Німеччина, зустріли суттєвий опір з боку «старожилів міжнародної політики». Як наслідок, закономірним поставало їх поступове зближення та можливого укладання союзу, на кшталт Антанти та Троїстого союзу. Особливо активно поданий процес відбувся в останні кілька років, які передували Першій світовій війні.

Мета роботи – дослідити процес американо-німецького зближення та визначити причини, які не дали реалізувати план укладання союзу між США та Німеччиною у 1914 р.

Тема зближення США та Німецької імперії на початку ХХ ст. наразі не отримала суттєвого розвитку в історіографії. Окремі її аспекти розкривалися в працях американських істориків, переважно ревізійністської школи (В. Мілліс) [1] та деяких радянських, які критикували американський уряд та спосіб життя в цілому [4].

Напередодні війни спостерігається тенденція до зближення між США та Німеччиною. Так, посол Німеччини у США у своїх мемуарах зазначав, що «офіційні відносини між американським і німецьким урядами ніколи ще не були більш серцевими, ніж в період 1909-1913 рр.» [8, с. 17].

Ще в 1906 р. було укладено угоду про встановлення бездротового телеграфу між державами, а вже 1912 р. відбулось його відкриття [1, с. 444-449]; у 1909 р. було ратифіковано домовленості про спільні патенти на вироби [3, с. 264-265] тощо.

Згідно з позицією радянського історика М. Восленського, на зближенні США та Німеччини наполягали виключно військові кола обох країн [4, с. 32]. Підтверджуючи свою думку, автор посилався на тезу німецького історика періоду війни, який вказував, що «дуже значна частина німецької громадськості хотіла бачити в особі США майбутнього помічника і союзника у війні між

Німеччиною і Англією» [5, с. 218]. Проте, здійснивши аналіз джерел з поданої проблеми та праць американських істориків, можемо не погодитись, що переслідувались виключно військові цілі союзу. Більше того, уряд США військовий аспект можливого союзу відводив на останній план, ставивши в основі відносин економічні інтереси, без вступу до військово-політичних блоків [6, с. 1008-1011].

З іншого боку, союз США та Німеччини для останньої являв собою виключно військове об'єднання «проти жовтої раси» [7, с. 177] та, ймовірно, проти Російської імперії, яка зачіпала інтереси, як США, так і Німеччини.

Активне зближення США та Німеччини ми спостерігаємо з осені 1913 р., коли американське посольство було розміщено в новому будинку, паралельно з тим, по всій Німеччині, як зазначав американський посол Дж. Джерерад, відкривались американські гуртки, інститути, клуби, які діяли на тих же правах, що і власне німецькі об'єднання [8, с. 33-35]. Водночас, сам американський посол захоплювався німецьким кайзером, вважаючи його найвидатнішою людиною в Європі [9, с. 116].

Прибуття Дж. Джерарда, як нового посла Сполучених Штатів Америки, ставила за цілі й підготовку ґрунту для майбутнього союзу із Німеччиною [10, с. 18]. Відхилення уряду Сполучених Штатів від традиційної безблокової політики було покликано наростанням конфліктної ситуації в Європі, як наслідок американський уряд прагнув підштовхнути його у більш вигідне для себе русло, залишивши своїх головних європейських партнерів (Німеччину та Великобританію) у стані миру, або навіть зробивши їх союзниками.

У травні 1914 р. до Європи відбув радник президента Е. Хауз. Метою його діяльності було утворення нової зовнішньополітичної сили у складі США – Німеччина – Великобританія (за певних умов ще й Франція). Тим самим планувалось ліквідувати Антанту та Троїстий союз [11, с. 572].

В першу чергу Е. Хауз прибув до Німеччини, де розпочав активно «зондувати ґрунт» для нового блоку. Вже в листі надісланому президенту 29 травня 1914 р., Е. Хауз зазначав, що провів переговори з: князем Мюнстером, графом Х. фон Мольтке, міністром закордонних справ Г. фон Яговим та адміралом А. фон Тірпіцем. У ході поданих розмов, американський радник прийшов до висновків, що найкращим способом минути війни у Європі є зближення Великобританії та Німеччини, що можна досягти у наслідок укладання домовленостей між «Англією і Німеччиною про морські озброєння». З іншого боку, Е. Хауз вказував, що водночас «для нас (Сполучених Штатів – автор) було б дещо гірше, якби ці держави занадто зблизилися» [8, с. 64]. У такому випадку, США мали стати посередині цього зближення та тримати обидві імперії у переважно нейтральних одна до одної позицій.

Головним супротивником тристороннього зближення виступав адмірал А. фон Тірпіц, який стояв на принципах німецького мілітаризму, виступав проти Великобританії та англійців в цілому і вказував на антинімецьких позиціях американців, які пропагуються американської пресою [10, с. 34-35]. Як наслідок, можливість об'єднання із США та Великобританією він вбачав виключно у тому

випадку, якщо Німеччина буде мати найбільший військовий та військово-морські апарати [8, с. 65]. Власне саме фон Тірпіц на офіційному рівні очолив опозицію американській ідеї, що поставило ініціативу США у патову ситуацію.

Відновлення переговорів відбувається в липні 1914 р. Так, 7 липня Е. Хауз писав кайзеру Німеччини про можливість укладання договору з країнами західної Європи, а зокрема Великобританії, уряд якої розподілився на два блоки: 1) ті хто підтримував американську ініціативу; 2) ярі супротивники Німеччини. Зокрема, Е. Хауз вказував: «можливість (укладання – автор) згоди між великими державами про тривалий мир, а в подальшому – про благосприятливе економічне перегрупування, яке стало б можливим унаслідок зменшення озброєння. По причині керівного становища, яке займає Ваша величність, і завдяки добре відомому вашому прагненню до збереження миру, я направився прямо до Вас у Берлін... (У Великобританії – автор) я звернувся до сера Е. Грея з боку я кого я зустрів вищий ступінь співчуття до нашого питання..., проте він рішив ще порадитись з прем'єром та своїми колегами...» [8, с. 86-87].

Як ми бачимо, згідно з цим договором передбачало укладення миру між Німеччиною та Великобританією, зобов'язання не оголошувати війну один одному, планувалось економічне зближення та поступове впровадження в країнах антимілітаристської політики.

Спробу укладання союзницького договору між досліджуваними країнами А. Фон Тірпіц обґрунтовував наступним чином: «Перед війною американці у всіх відносинах дуже серйозно ставилися до Німеччини, і хоча Європа в їхньому уявленні була поняттям збірним і дуже загальним, вони правильно враховували нашу зростаючу міць і виявляли тверезе і шанобливе ставлення до перспектив укладання союзу. Вони вже вважалися з можливістю того, що наш економічний і політичний розвиток може випередити розвиток Англії» [12, с. 171].

За тиждень американський посол у Німеччині Дж. Джерард телеграфував американському уряду про результати мирної програми США: «На жаль в Берліні протягом деякого часу немає сенсу робити кроки про мирний договір» [13, с. 4]. Наслідком цього стало тимчасове відкладення ініціативи В. Вільсона, а вже за півмісяця розпочалася Перша світова війна.

Незважаючи на провал «європейської політики» США напередодні війни, сучасники високо оцінили американську спробу улагодження конфліктної ситуації в Європі. Так, Е. Хауз зазначав: «Якби ми змогли здійснити свій план, то, скоріше за все, ця війна не розпочалась би, тому що регулярний обмін думок держав та конкретні приклади всіх тих добрих справ, які можна досягти спільними зусиллями, зробили б неможливою пожежу, подібну на ту, яка відбувається нині» [8, с. 89]. Схожої позиції дотримувався і кайзер, який восени 1914 р. сказав, що «приїзд Хауза до Берліну та Лондона весною 1914 р. практично упередило світову війну» [14, с. 921; 8, с. 89].

Таким чином, початок ХХ ст. в американській зовнішній політиці характеризувався поступовим зближенням з Німецькою імперією, як в економічній та культурній сферах, так і в політичному векторі. Спроба політичного союзу між США та Німеччиною була пріоритетною влітку 1914 р.,

яскравим доказом чого є делегації найбільш довірених представників В. Вільсона до Берліну. Водночас, супротивниками зближення були військові кола Німецької імперії, які не вбачали у подібному союзі жодної користі та паралельно не зважали на Сполучені Штати, як на ймовірного супротивника. Початок Першої світової війни призупинив перемовини, а подальший розвиток подій повністю нівелював ймовірність подібного союзу.

Джерела і література:

1. Millis W. Road to War. 1914-1917. Boston; N.Y.: Houghton Mifflin Company, 1935. 466 p.
2. Papers relating to the foreign relations of the United States with the annual message of the president transmitted to Congress. Washington: Government printing office, 1919. 894 p.
3. Papers relating to the foreign relations of the United States with the annual message of the president transmitted to Congress. Supplement, The World War. Washington: Government printing office, 1914. 862 p.
4. Восленский М.С. Тайные связи США и Германии. 1917-1919. М.: Наука, 1968. 331 с.
5. Deutschlands auswärtige Politik. 1888-1914 / ed. E. Revenllow. Berlin, 1918. 480 s.
6. Papers relating to the Foreign Relations of the United States. General index 1900-1918. Washington: U.S. Government Printing Office, 1941. 505 p.
7. Deutsche Rundschau. 1918. XLIV. № 8. S. 177-192
8. Архив полковника Хауза. Избранное: в 2-х т. / [пер. с англ. Н. Котова]. М.: АСТ, 2004. Т. 1. 602 с.
9. Gerard J. Face to Face with Kaiserism. New York: George H. Doran company, 1918. 380 p.
10. Gerard J My Four Years in Germany. New York: George H. Doran company, 1917. 364 p.
11. Major problems in American Diplomatic History. Documents and Readings / ed. by D. M. Smith. Boston: Heath, 1964. X, 677 p.
12. Тирпиц фон А. Воспоминания / [пер. с нем., примечания В.Я. Голанта]. М. : Вече, 2014. 448 с., ил. – (Военные мемуары)
13. Papers relating to the foreign relations of the United States with the annual message of the president transmitted to Congress. Supplment. The world war 1914. Washington: Government printing office, 1928. 862 p.
14. The Shaping of American Diplomacy: Reading and Documents in American Foreign Relations. 1750-1955 / Ed. W. A. Williams. Chicago: McNally, 1960. XX, 1130 p.

Валентин Зацепіло

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент II курсу ОР «Магістр» історичного факультету, ОП «Американістика та європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»
Науковий керівник – доктор історичних наук, професор Городня Н.Д.

СТАВЛЕННЯ США ДО БІЛЬШОВИЦЬКОГО УРЯДУ РОСІЇ (ЛИСТОПАД–ГРУДЕНЬ 1917 р.)

Питання щодо майбутнього американсько-російських відносин після більшовицького перевороту 7 листопада 1917 р. стало випробуванням для дипломатії США. У світовій війні Росія належала до блоку Антанти, на боці якої Сполучені Штати вступили у квітні 1917 р. Тому перед адміністрацією В. Вільсона постала потреба узгодження із державами Антанти, зокрема Великою Британією та Францією, нової політики щодо Росії та невизнаного радянського уряду (Ради народних комісарів, РНК) [про це докладніше: 1].

Про захоплення влади більшовиками повідомляв у Вашингтон посол США у Росії Д. Френсіс телеграмою, яку отримали 10 листопада. Він зазначав, що більшовики контролювали Петроград і почали арешти членів Тимчасового уряду. О. Керенський виїхав з Петрограда у бік Північного фронту на автомобілі, реквізованому в посольстві США. Голова скинутого Тимчасового уряду передавав американському уряду прохання не визнавати уряду більшовиків, який буде невдовзі сформовано [2, р. 224]. 9 листопада посол США у Швеції А. Морріс повідомляв у Вашингтон про проведення 2-го Всеросійського з'їзду Рад і ВЦВК, а також про прагнення Леніна негайно припинити військові дії [2, р. 225]. Місія США на чолі із Е. М. Хаузом, яка прибула в Європу 7 листопада для участі в Міжсоюзницькій конференції в Парижі, розцінила його як «контрреволюційний» [3, р. 336].

9 листопада 1917 р. конгресмен Ф. Кларк звернувся до президента В. Вільсона з пропозицією про інтервенцію США в Росію. Проте В. Вільсон відхилив її. Він вважав, що Росія має пройти через випробування, які пережила Франція у XIX ст., після чого «її великий народ посяде належне місце у світі» [4, с. 39].

Своє ставлення до більшовицького уряду В. Вільсон висловив на з'їзді Американської федерації праці 12 листопада. За його словами, «деякі групи в Росії», які сподівалися здійснювати «реформи в інтересах народу» поряд з існуванням сильної Німеччини, були погано інформованими. Адже Німеччина могла «у будь-який момент ... підірвати чи скинути їх» за допомогою інтриг або сили. На думку В. Вільсона, «мрійники з Росії», а також будь-хто в Америці чи де-небудь, хто вважає, що вільна промисловість і підприємництво у світі зможуть існувати, якщо пангерманські плани будуть успішно виконані «не мають глузду» [4, с. 14].

20 листопада 1917 р. Верховне командування російської армії отримало наказ РНК негайно запропонувати командуванню держав Четверного союзу

призупинити ворожі дії й розпочати переговори про мир. Російський головнокомандувач генерал Духонін відмовився вступити в переговори з ворогом. Через це його було заарештовано і віддано на самосуд солдатського натовпу. Після цього РНК надіслала Центральним державам пропозицію про перемир'я, а фронтовикам – наказ брататися з німцями цілими полками і ротами [5].

22 листопада народний комісар із закордонних справ Л. Троцький звернувся до всіх ворогуючих сторін із пропозицією припинення вогню і негайного початку мирних перемовин. Посланці держав Антанти і США не відповіли на пропозиції Л. Троцького. На нараді послів Великої Британії, Франції, Італії, США та інших союзних держав у Росії 22 листопада було вироблено спільні рекомендації урядам «не надавати відповідь лицемірному уряду, який прийшов до влади завдяки силі та всупереч волі народу» [2, с. 245]. Британський, французький й італійський послы як представники країн-підписантів Лондонської угоди 5 вересня 1914 р. висловили протест проти пропозиції РНК до Німеччини стосовно припинення вогню. Адже це порушувало положення угоди, згідно з якими Велика Британія, Франція, Росія, Італія і Японія зобов'язувалися не укладати сепаратного миру до закінчення війни. До протесту, за вказівкою посла США в Росії Д. Френсіса, приєднався американський військовий аташе М. Керт, який перебував у Ставці [2, с. 276].

24 листопада держсекретар Р. Лансінг у телеграмі, адресованій Д. Френсісу, відповів на його запит про приєднання до союзницької угоди стосовно невизнання будь-якого нового російського уряду. США погоджувалися обмінятися думками із союзниками з цього приводу, але прагнули уникнути курсу, який би справляв у Росії враження примусу [2, с. 248]. Згідно з інструкцією Держдепартаменту від 1 грудня, американським представникам в Росії пропонувалося дотримуватися тактики вичікування. спостерігаючи за подальшим розвитком подій [2, с. 254].

28 листопада Центральні держави повідомили більшовицький уряд про готовність розглянути пропозицію про перемир'я. Щоб пом'якшити можливі руйнівні наслідки цих перемовин, американський військовий аташе генерал В. Джадсон, без відома Вашингтона, але за згодою посла Д. Френсіса, 1 грудня здійснив візит до Л. Троцького. Його метою було отримати гарантії, що за умовами перемир'я німецькі війська не будуть перекинуті на Західний фронт, не відбуватиметься обмін полоненими і товарами [2, с. 279]. Під час цієї зустрічі Л. Троцький визнав зобов'язання Росії перед союзниками по Антанті й водночас повідомив, що після попередніх перемовин про перемир'я союзні держави зможуть долучитися до переговорного процесу. У випадку небажання їхніх урядів взяти участь у цих переговорах, Радянська Росія звернеться безпосередньо до їхніх народів [6, с. 157–158]. Увечері 1 грудня Л. Троцький заявив у Смольному: «Американські дипломати зрозуміли, що їм не вдасться подолати Російську революцію, і тому вони хочуть будувати з нами дружні стосунки» [2, с. 276].

На Міжсоюзницькій конференції у Парижі (29 листопада – 3 грудня), питання виходу Росії з війни стало предметом дискусій між делегаціями Великої Британії, Франції, Італії та США. Пропозиція міністра закордонних справ Великої Британії А. Бальфура позбавити Росію зобов'язання вести війну дістало заперечення від італійського міністра С. Сонніно. У проекті спільної резолюції від Е. М. Хауза містилося оголошення, що союзники і США ведуть війну не через корисні мотиви, не заради контрибуцій, але «щоб не дати мілітаризму охопити весь світ» і держави могли обирати власний шлях до загального блага. Проект полковника Хауза розглядався поряд із варіантами посла Росії у Франції В. Маклакова та представника Італії С. Сонніно [3, р. 352]. Проте в результаті Міжсоюзницька конференція прийняла рішення повідомити послам союзних держав у Росії, що союзники готові переглянути військові цілі за умови виникнення стабільного російського уряду, з яким можна буде мати справу [4, с. 184–185].

У щорічному посланні до Конгресу 4 грудня 1917 р. президент В. Вільсон висловив думку, що «російський народ був отруєний тою самою брехнею, яка тримала німецький народ у темряві, а отрута постачалася тими самими руками». «Сумного повороту на шляху до законного і стабільного уряду» можна було уникнути, на думку В. Вільсона. Протидією могла слугувати «правда», під якою розумілося декларування цілей учасниками війни [4, с. 199].

У зв'язку з наслідками спілкування В. Дžadсона з Л. Троцьким, 4 грудня держсекретар Р. Лансінг підготував проект публічної заяви про невизнання більшовицького уряду і оголошення більшовиків агентами німецького впливу, але В. Вільсон відхилив його [4, с. 206–207]. 6 грудня Р. Лансінг знову підтвердив свою попередню інструкцію посольству від 1 грудня і закликав представників США в Росії утримуватися від будь-яких прямих контактів з більшовицьким урядом [2, с. 289]. 15 грудня про заборону контактів із російськими дипломатами, які підтримували більшовицький режим або були призначені Раднаркомом нагадали також послам США в країнах Азії [2, с. 317].

10 грудня 1917 р. держсекретар запропонував президенту підтримати генералів О. Каледіна, М. Алексеєва і Л. Корнілова, які проголошували мету повалити більшовиків і встановити військову диктатуру в Росії [4, с. 263–265]. Після обговорення цієї пропозиції було прийнято рішення дізнатися про обсяги фінансування, необхідні Британії і Франції для підтримки Каледіна. Після наради із послом США у Великій Британії Г. Пейджем, представник США у Міжсоюзницькій раді з воєнних закупівель і фінансування О. Кросбі мав повідомити фінансові відомства цих держав, що рух під керівництвом Каледіна і Корнілова може зберегти російські збройні сили на Східному фронті [7, р. 345–346]. Проте 18 грудня Г. Пейдж повідомляв Р. Лансінга, що варто було б зменшити ризики для коштів та зачекати, поки такі російські рухи нададуть «обнадійливі свідчення своєї сили і духу» [8, с. 609].

15 грудня (2 грудня за ст. ст.) більшовицький уряд підписав перемир'я з Німеччиною і її союзниками на усіх фронтах. Невдовзі в Брест-Литовську розпочалися сепаратні мирні переговори. Після підписання більшовиками

перемир'я, союзники використовували різні заходи для збереження Східного фронту. Серед них були й переговори Франції і Великої Британії з урядом Української Центральної Ради у грудні 1917 – січні 1918 рр. [9]

18 грудня до Ростова-на-Дону прибув заступник консула США у Москві Девітт К. Пул для відкриття консульства в цьому місті. 21 грудня він мав зустрічі в Новочеркаську з отаманом О. Каледіним і генералом М. Алексеєвим, членами новоствореного Союзу захисту Батьківщини і свободи. 27 грудня французька військова місія із забезпечення Румунії повідомила генерала М. Алексеєва про надання урядом Франції Союзу 100 млн. руб. для наведення порядку в Росії і продовження війни з Центральними державами [8, с. 609].

У зв'язку з цим 14 січня (1 січня за ст. ст.) Д. Пул поставив М. Алексеєву питання стосовно спроможності втілення Союзом програми військового будівництва і його подальших дій у випадку успіху. Метою політики США, за словами Д. Пула, було утримання якомога більшої кількості ворожих військ на російському фронті, а також сприяння російському народові у встановленні стабільного уряду, який відобразить його політичні вподобання. За його оцінкою, на відміну від уряду України, цілі Союзу були «націоналістичними у широкому російському розумінні» [8, с. 613–615]. У результаті поїздки Д. К. Пул дійшов висновку, що істотна допомога Союзу може бути надана лише Транссибірською магістраллю. Без цієї допомоги він не зможе розвинути достатні можливості. Проте повідомлення про результати поїздки Д. К. Пула, спрямоване послом Д. Френсісом у Держдепартамент 7 лютого, було отримане у Вашингтоні лише 2 травня. На той час Дон вже був зайнятий Червоною армією, а отаман О. Каледін покінчив життя самогубством.

Таким чином, Сполучені Штати у зв'язку з більшовицьким переворотом зіткнулися з проблемою вироблення нових підходів у політиці щодо Росії. США прихильно ставилися до Російської революції, але не розглядали РНК як демократичний і законний російський уряд. Курс РНК на вихід Росії зі світової війни і сепаратні перемовини із Німеччиною призвели до загрози існуванню Східного фронту. Це зумовило оцінки більшовицького уряду у Держдепартаменті та союзних державах як пронімецького та спроби з'ясувати можливості антибільшовицького руху в Росії.

Джерела і література:

1. Городня Н. Д., Зацепіло В. Є. Формування позиції адміністрації В. Вільсона стосовно більшовицької Росії (листопад 1917 – березень 1918 рр.) // Європейські історичні студії. 2022. №22. С. 52–70. URL: <http://eustudies.history.knu.ua/uk/formuvannya-pozitsiyi-administratsiyi-v-vilsona-stosovno-bilshovitskoyi-rosiyi-listopad-1917-berezen-1918-rr/>
2. Papers Relating to the Foreign Relations of the United States (FRUS). 1918. Russia: in 3 vol. Vol. 1. Wash., D.C.: Government Printing Office, 1931. 754 p.
3. Papers Relating to the Foreign Relations of the United States (FRUS). 1917. Supplement 2: in 2 vol. Vol. 1. Wash., D.C.: GPO, 1932. 796 p.

4. Papers of Woodrow Wilson: in 69 vols. / Ed. by A. S. Link. 1966–1994. Vol. 45. Princeton, NJ, 1984. 656 p.
5. Черчилль В. Мировой кризис: в 5 т. Т. 5. М., Л.: Государственное военное издательство, 1932. URL: <http://militera.lib.ru/memo/english/churchill2/index.html>
6. Russia in War and Revolution: General William V. Judson's Accounts from Petrograd, 1917–1918. The Kent State University Press, 1998. 350 p.
7. Papers relating to the Foreign Relations of United States. Lansing Papers. 1914–1920: in 2 vols. Vol.2. Washington, D.C.: GPO, 1939–1940. 920 p.
8. Papers Relating to the Foreign Relations of the United States (FRUS). 1918. Russia: in 3 vol. Vol. 2. Washington, D.C.: GPO, 1932. 887 p.
9. Городня Н. Д. Переговори держав Антанти з Українською Народною Республікою в кінці 1917 – на початку 1918 рр. // Європейські історичні студії. 2015. №2. С. 161–176. URL: <http://eustudies.history.knu.ua/uk/nataliya-gorodnya-peregovory-derzhav-antanty-z-ukrayinskoju-narodnoyu-respublikoyu-v-kintsi-1917-na-rochatku-1918-rr/>

Катерина Калюжна

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студентка IV курсу історичного факультету, ОП «Американістика і європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Комаренко О.Ю.

ФРАНКЛІН РУЗВЕЛЬТ І ВІНСТОН ЧЕРЧИЛЛЬ: ДРУЖБА, ЯКА ВРЯТУВАЛА СВІТ

Тісна дружба та чудові робочі стосунки, які склалися між президентом США Франкліном Делано Рузвельтом і британським прем'єр-міністром Вінстоном Черчиллем, мали вирішальне значення для створення єдиних зусиль у боротьбі з державами Вісі.

З моменту свого призначення першим лордом адміралтейства в 1939 році Черчилль вступив у регулярне, дружньо - довірче листування з президентом США. У цьому Черчилль значно відрізнявся від Чемберлена, який завжди дотримувався дистанції і ставився з прохолодою до американців. Для позначення їхніх відносин навіть виник термін «особливі відносини».

За п'ять років Черчилль відправив Рузвельту 950 послань, підписаних Former Naval Person — колишній моряк і отримав 750 відповідей — у середньому вони писали один одному п'ять разів на тиждень. До цього слід додати одинадцять зустрічей віч-на-віч і дві тристоронні зустрічі, в яких, крім Черчилля та Рузвельта, брав участь Йосиф Сталін.

У своїй книзі «Друга світова війна» Черчилль писав: «Наші відносини з президентом Сполучених Штатів стали настільки тісними, що основні питання співпраці наших країн ми попередньо обговорювали між собою під час жвавого листування» [1, с. 28]. Початкова мета листувань полягала в тому, щоб спонукати

США взяти на себе більш активну роль проти країн Вісі. Але Рузвельт спочатку відповідав майже шаблонними фразами, як, наприклад, у листі від 5 березня 1940 р. він писав, що він глибоко цінує всі старання Черчилля і буде намагатися зв'язатися з ним якнайшвидше [2].

У червні 1940 р., коли Британія залишилася сам на сам в Європі проти нацистської Німеччини та її союзників, Черчилль розумів, що США – єдині, хто можуть прийти на допомогу йому та Великій Британії. На той час Рузвельт вже був президентом другий термін, але серйозно роздумував над тим, щоб балотуватися на третій, в першу чергу через події у світі: війна на Європейському континенті; загострення відносин з Японією після початку її агресії проти Китаю в 1938 році та утворенням Вісі “Берлін-Рим-Токіо”.

Проте, хоча 2 вересня 1940 р. Рузвельт і підписав відому угоду «Есмінці для баз» (США передали британцям 50 застарілих есмінців в обмін на 99-річну оренду території в Ньюфаундленді та Карибському басейні), під час своєї виборчої кампанії Рузвельт обіцяв, що Америка не вступить у війну. Після перемоги на виборах у листопаді 1940 р. Черчилль поздоровив його з прихованою надією: «...Я молився за ваш успіх... Ми вступаємо в похмуру фазу того, що неминуче повинно бути тривалою та все більшою війною...» [3, с. 10]. Але тоді Рузвельт не дав відповіді.

Однак вже через два місяці після виборів 1940 р. у чергових «Бесідах біля каміну» 29 грудня 1940 року обраний втретє Рузвельт звернувся до народу з посланням, яке стало відоме під назвою «Арсенал демократії». Рузвельт заявив: «Якщо Велика Британія впаде, держави Вісі будуть контролювати Європу, Азію, Африку, Австралію та моря, і вони матимуть змогу використати величезні військові та морські ресурси проти цієї півкулі. Не буде перебільшенням сказати, що всі ми в Америці жили б під зброєю — яка була б заряджена вбивчими кулями, як економічними, так і військовими» [4]

Він знав, що американці були проти вступу у війну, тому й акцентував увагу на важливості допомоги британцям, які вели бойові дії та утримували нацистську загрозу від берегів США. Він підкреслив, що «Ми є арсеналом демократії. Наша національна політика полягає в тому, щоб тримати війну подалі від цієї країни» [4]. Зі свого боку на однієї з передач британського радіо Черчилль сказав: «Дайте нам інструменти, і ми закінчимо роботу» [5].

Варто зазначити, що перед ухваленням Закону про нейтралітет 1939 р. Рузвельт переконав Конгрес дозволити продаж військових поставок таким союзникам, як Франція та Британія, за принципом «cash and carry»: вони повинні були платити готівкою за поставки, виготовлені в США, а потім транспортувати постачання на власних кораблях. Британія платила за свої матеріальні засоби золотом, але з часом її золотих резервів стало недостатньо для оплати матеріальних засобів зі Сполучених Штатів.

Тому 7 грудня 1940 р. Черчилль звернувся до президента Рузвельта з 15-сторінковим листом з проханням про допомогу США. Співчуваючи британському становищу, Рузвельт виступив з ідеєю «ленд-лізу» навіть всупереч громадській думці та Актам про нейтралітет, які забороняли продаж зброї в

кредит або позичання грошей воюючим націям. Вона полягала у тому, щоб «надавати в оренду або іншим чином розпоряджатися зброєю» та іншими припасами, необхідними будь-якій країні, безпека якої є життєво необхідною для оборони США. Цей Закон, який був запропонований Рузвельтом у січні 1941 р. та прийнятий Конгресом у березні, значною мірою сприяв вирішенню проблем, пов'язаних з відчайдушною потребою Великої Британії у допомозі. Поставки розпочалися прямо з березня 1941 р.

9 серпня 1941 р. Черчилль та Рузвельт провели зустріч на борту лінкора «Принц Вельський». Чотириденна зустріч на борту корабля була присвячена домовленості щодо цілей війни та бачення майбутнього. Документом, створеним на цій зустрічі, стала Атлантична хартія, угода про цілі війни між обложеною Великою Британією та нейтральними Сполученими Штатами. Хартія виклала концепції самовизначення, припинення колоніалізму, свободи морів і поліпшення умов життя та праці для всіх людей. Президент Рузвельт сподівався, що Хартія може спонукати американський народ підтримати втручання США у Другу світову війну від імені союзників; однак громадська думка залишалася категорично проти такої політики аж до нападу Японії на Перл-Харбор у грудні 1941 року. Головною ж метою Черчилля – що він і не приховував – було «втягнути американців у війну». Тому він був розчарований відмовою Рузвельта зробити це негайно.

Хартія мала важливе значення з кількох причин. По-перше, це публічно підтвердило почуття солідарності між США та Великою Британією проти агресії країн Вісі. По-друге, у ній було викладено бачення повоєнного світу президента Рузвельта, яке було схоже на бачення Вудро Вільсона. І саме на цій зустрічі двоє лідерів стали друзями. Пізніше Черчилль писав: «Я відчував, що спілкуюся з дуже великою людиною, яка також була сердечним другом і головним поборником високих цілей, яким ми служили» [6]. І коли 7 грудня 1941 року, Японія атакувала американський флот в Перл-Харборі і Сполучені Штати негайно оголосили війну, Черчилль відверто визнав що мати США на боці Британії – це найбільша радість [7].

З 22 грудня 1941 року до 14 січня 1942 року Рузвельт та Черчилль провели зустріч у Вашингтоні, що стала відомою як Перша Вашингтонська конференція під кодовою назвою «Аркадія». Головними темами конференції стали Атлантичний театр бойових дій та поразка Німеччини з Італією. В її рамках 24 грудня обидва керманича привітали американців з Різдвом під час запалювання ялинки національного співтовариства. В кінці промови Рузвельт сказав: «І тому я прошу мого колегу, мого старого і доброго друга, сказати слово людям Америки, старим і молодим, сьогодні ввечері». На наш погляд, ці слова переконливо ілюструють дружні стосунки між ними.

У період з 1941 по 1944 роки Черчилль чотири рази відвідував США. Частина зустрічей була у Гайд – Парку, де був будинок Рузвельта. Найбільш значуща зустріч відбулася 14 вересня 1944 р., коли відбулося парафування документу з назвою «Допоміжна записка Гайд-парку», де було описане співробітництво двох країн у сфері щодо розробки ядерної бомби.

Отже, є всі підстави стверджувати, що, що Вінстон Черчилль та Франклін Рузвельт під час другої світової війни встановили та підтримували тісні особисті та професійні стосунки, які зіграли чималу роль в перемозі над спільним ворогом і врятували світ.

Джерела і література:

1. Winston C. Second World War. Pimlico, 2002. 1044 p.
2. Franklin D. Roosevelt to Winston Churchill, March 5, 1940. *America's National Churchill Museum / Winston Churchill Museum in Fulton, MO*. URL: <https://www.nationalchurchillmuseum.org/franklin-d-roosevelt-to-winston-churchill-march-5-1940.html>
3. Simons G. M. Secret US Plan to Overthrow the British Empire: War Plan Red. Pen & Sword Books Limited, 2020.
4. American Rhetoric: Franklin Delano Roosevelt - "The Arsenal of Democracy". *American Rhetoric: The Power of Oratory in the United States*. URL: <https://www.americanrhetoric.com/speeches/fdrarsenalofdemocracy.htm>
5. Give Us the Tools. *International Churchill Society*. URL: <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1941-1945-war-leader/give-us-the-tools/>
6. Franklin D. Roosevelt: "The Greatest Champion of Freedom". *International Churchill Society*. URL: <https://winstonchurchill.org/publications/finest-hour/finest-hour-192/franklin-d-roosevelt-the-greatest-champion-of-freedom/>
7. Pearl Harbor! *International Churchill Society*. URL: <https://winstonchurchill.org/publications/churchill-bulletin/bullertin-162-dec-2021/pearl-harbor/>

Олексій Алтухов

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
студент II курсу ОР «Магістр» гуманітарно-педагогічного факультету,
ОП «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»,

Сергій Асатуров

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук

ТАЙВАНСЬКА КРИЗА 1954 р. І АМЕРИКАНСЬКО-ТАЙВАНСЬКИЙ ДОГОВІР ПРО ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНУ СПІВПРАЦЮ

На початку 1950-х рр. міжнародна ситуація навколо Тайваню залишалася напруженою. Комуністичне керівництво КНР вважало Тайвань своєю невід'ємною територією. Як тільки було укладено корейську угоду 1953 р. і було

звільнено сили, Пекін здійснив першу спробу здійснити захоплення острова, яке вони вважали за «звільнення». Це призвело до збільшення напруги у тайванській протоці. Але у той час, КНР, відчуваючи підтримку СРСР, був готовий йти до військового вирішення тайванського питання.

Різко посилювався процес переговорів між Вашингтоном і Тайбеєм з приводу підписання договору про взаємну оборону. Так, Чан Кайши хотів, щоб союзницькі відносини США – Китайська республіка нарешті отримали офіційне оформлення, у вигляді Договору про взаємну оборону (ДВО), який США вже уклали до того часу з усіма своїми основними союзниками у Східній Азії [1, с. 255].

У 1954 р., у зв'язку з проведенням Женевської конференції по Індокитаю, відносини з європейськими державами були для США особливо важливі, і їх не хотілося зайвий раз псувати через Тайвань. Але тут-то і спрацювала перевага, яку мав Чан Кайши – право вето в Раді Безпеки ООН. Даллес був змушений пообіцяти Тайбею якнайшвидше підписання ДВО в обмін на згоду Чан Кайши не голосувати проти американської резолюції врегулювання в Кореї [2, с. 144].

Кінець-кінцем, 2 грудня 1954 р. договір між США і Тайванем було підписано. Згідно з домовленостями, Вашингтон зобов'язався надавати допомогу в захисті Тайваню. Також, згідно з угодою, оборонні зобов'язання США поширювалися на власне Тайвань, а також на Пескадорські острова. [3, с. 161].

У тексті йшлося лише про захист Тайваню і Пескадорських островів, а, так звані, «прибережні острови», які Чан Кайши розглядав в якості своєрідного «трампліну» для повернення на материк, навіть не згадувалися.

У відповідь на укладення договору про взаємну оборону, КНР продовжила бойові дії, і 18 грудня НВАК захопила острів Ізцяньшань, при цьому загинуло близько 1000 солдатів Чан Кайши. 8 - 12 лютого 1955 р. відбувалась евакуація військових і мирного населення з острова Дачень на Тайвань, обороняти який після захоплення НВАК острова Ізцяньшань не уявлялось можливим.

Події в Тайванській протоці викликали серйозну стурбованість міжнародного співтовариства, оскільки цей конфлікт міг спровокувати ядерну війну. Вперше тайванська проблема була усвідомлена як проблема всього світового співтовариства. Протиборство Китайської республіки і КНР в будь-який момент, у разі активного втручання США або Радянського Союзу, могло призвести до нової великомасштабної війни.

У січні - початку лютого 1954 р. за ініціативою наддержав було зроблено кілька спроб використовувати механізм ООН для зняття напруженості. Так, Нова Зеландія, діючи згідно з вказівками, що надійшли з Лондона і Нью-Йорку, внесла до Генеральної Асамблеї проект резолюції про припинення вогню [4, с. 311].

У свою чергу, СРСР запропонував свій варіант резолюції, із засудженням дій США і вимогою виведення гомінданівських військ з прибережних островів.

Проте, а ні та, а ні інша резолюція не зібрала необхідної кількості голосів. 5 лютого Москва виступила з новою ініціативою скликання конференції за участю всіх зацікавлених сторін, в тому числі КНР і США. Пекін цю пропозицію

не підтримав, пославшись на те, що тайванська проблема, є внутрішньою справою КНР і не може обговорюватися на міжнародному форумі [4, с. 312].

Таким чином, участь світової спільноти у вирішенні тайванського питання виявилася заблокованою. У той же час, успіх операції НВАК по захопленню острову Іцзяншанянь змусив адміністрацію Д. Ейзенхауера вжити термінових заходів. 24 січня президент звернувся до конгресу із спеціальним посланням, в якому заявив про необхідність надання йому широких повноважень з оборони Тайваню. 25 січня Конгресом було прийнято «формозську резолюцію», згідно з якою президент США був офіційно уповноважений самостійно ухвалювати всі необхідні рішення не тільки щодо оборони Тайваню і Пескадорських островів, а також щодо «прилеглих територій» [5, с. 213].

За цих умов керівництво КНР вирішило не поглиблювати конфлікт і 13 квітня 1955 р. прем'єр-міністр КНР Чжоу Еньлай заявив, що Китай хоче повернути Тайвань у мирний спосіб. 23 квітня КНР виявила бажання вести переговори про припинення вогню, і до 1-го травня бойові дії були припинені.

В свою чергу, США вели свій флот у Тайванський протоку, тим самим виконуючи зобов'язання американо-тайванського договору про взаємну оборону 1954 р.. В той же час, вони переконували Чан Кайши віддати прибережні острови Цзіньмень і Мацзу Китаю, на що Чан Кайши категорично не погоджувався, бо вважав ці острови зручним майданчиком для контрнаступу військ Гоміндану на континент [4, с. 147].

Джерела і література:

1. Киссинджер Г. О Китае. URL: https://aldebaran.ru/author/kissindjer_genri/kniga_o_kitae/read/
2. Деловой Китай. Связи с США. URL: http://polpred.com/free/country/2214_demo.pdf?PHPSESSID=lav7gj158cmv304622adrkb8b1
3. Президент Ли: суверенитет Китайской Республики неспорим // Свободный Китай. 1998. №5. С. 63.
4. Международное воздушное право. Кн. 2 / Богуславский М.М., Бордунов В.Д., Верещагин А.Н., Гнатюк В.В., и др.; Отв. ред.: Мовчан А.П., Садиков О.Н. М.: Наука, 1981. 365 с.
5. Еженедельный обзор военно-технической информации «Монитор» №3, январь 2011 г. URL: <http://www.armstrade.org/pages/main/magazines/weekly/monitor/6980/index.shtml>

Ярослав Довгий

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент IV курсу історичного факультету, ОП «Американістика і європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Комаренко О.Ю.

АМЕРИКАНСЬКО-БРИТАНСЬКІ ВІДНОСИНИ НАВКОЛО ЄГИПТУ (1952 р. – 26 ЛИПНЯ 1956 р.)

Події жовтня 1956 р. показали крайню розбіжність позицій Великої Британії та США стосовно остаточного врегулювання Суецької проблеми. Метою даної статті буде показати тенденцію розвитку відносин США та Британії від односторонніх, вигідних лише для себе, дій до встановлення єдиного підходу політики стосовно єгипетського президента Гамалія Абделя Насера до початку Суецької кризи.

В липні 1952 р. Британія та США публічно посварилися, коли тогочасний міністр закордонних справ Британії Ентоні Іден почав тиснути на короля Єгипту Фарука, коли той хотів звільнити про-британськи налаштованого прем'єр-міністра. Дін Ачесон, держсекретар США, відмовив Британії у підтримці вважаючи, що такі дії взагалі можуть призвести до зникнення як британського, так і американського впливу в Єгипті. Але, 26 липня 1952 р. група офіцерів армії і військово-повітряних сил скинула єгипетський уряд і змусила Фарука зректися престолу. Лідером правлячої хунти, Ради революційного командування (РРК), став генерал Мухаммед Нагіб. Фактично переворот «відвернув британсько-американські розбіжності в короткостроковій перспективі, але дозволив представникам Держдепартаменту і ЦРУ в Каїрі формувати американську політику і встановити американську незалежність від Британії на Близькому Сході. Це сталося завдяки тому, що багато представників «Вільних офіцерів» вели свою військову підготовку в Сполучених Штатах, і американці вже з того часу мали на них свій вплив. А тому коли стався переворот, з липня по жовтень РРК мала контакти тільки з американцями. [1, с. 16] Британія була незадоволена тим, що США тепер нібито відіграють першу скрипку у відносинах з Єгиптом, але нічого вдіяти з цим не могла.

Проте, на момент завершення 1952 р. Трумен і його адміністрація були не проти зберігати британсько-американський альянс, передусім через війну у Кореї. Ба більше, британське лідерство на Близькому Сході позбавило США фінансового і військового тягаря по захисту регіону. Однак американська політика створювалася не одним джерелом. Представники ЦРУ і Держдепартаменту на Близькому Сході не бачили причин використовувати ті самі методи, що і їхні британські колеги. Британці підтримували наявних лідерів у регіоні, заохочуючи економічні та соціальні реформи, але американці вважали що краще заохочувати націоналістичні рухи та плекати лідерів, що працюватимуть на США, оскільки вони сумнівалися, що пащі та монархи колись

будуть проводити політику (хоча це не стосувалося Саудівської Аравії), необхідну для економічного розвитку та політичної стабільності.

1953-1954 рр. проходили під знаком врегулювання британсько-єгипетських розбіжностей стосовно договору, який був розірваний в 1951 р. та посередництвом США між ними. Ще в січні 1953 р. відносини США і Британії почали теплішати після приходу до влади адміністрації Ейзенхауера, яка погодилась на спільну операцію по поваленню режиму Моссадика в Ірані. Проте, США погодились на цю акцію, яку дуже хотіла саме Британія, не через втрату англійських економічних позицій, а через те, що побоювались можливого повалення уряду Моссадика Народною партією Ірану та через це повний перехід Ірану на прорадянські позиції. А тому, краще було вже провести спільну з британцями операцію «Аякс» по поверненню до влади прогнозованого, прозахідного шаха Мохаммеда Резу Пехлеві.

Влітку 1953 р. відбулась зустріч Солсбері (тимчасово виконуючого обов'язки міністра закордонних справ Британії) і Джона Фостера Даллеса (держсекретаря США), який повідомив, що єгиптяни погоджуються на основні умови нового договору стосовно Суецу, окрім питання військової бази в воєнний час, строк дії угоди і питання вільного транзиту через Суецький канал. В цей час в самій Британії починає формуватися «Суецька група» депутатів-консерваторів, яка була проти будь-яких переговорів з Єгиптом. Тогочасний прем'єр-міністр Вінстон Черчилль, також належав до таких поглядів.

США почали примушувати британців до компромісу, погрожуючи, що інакше вони продовжать поставляти зброю і економічну допомогу Єгипту. Ентоні Іден опинився між «двох вогнищ», і вирішив звичайно піти на компроміс з США, проте тепер основою впливу Британії на Близькому Сході буде Ірак та Йорданія, з яких він хоче сформувати союз під егідою Британії. [2, с. 36]

Американці також тиснули на Насера, і заохочували його майбутніми пакетами військової і економічної допомоги. Нарешті 27 липня 1954 р. договір був парафійований. За умовами договору [3] «...Війська її величності будуть повністю виведені з території Єгипту відповідно до графіка, який буде встановлений у належний час протягом двадцяти місяців з дати підписання цієї угоди...», а також «... Угода встановлювала, що Суецький морський канал є невід'ємною частиною Єгипту...». Проте «...У разі збройного нападу іноземної держави на Єгипет, будь-яку країну, яка на дату підписання цієї угоди є учасником Договору про спільну оборону між державами Ліги арабських держав, або на Туреччину, Єгипет надасть Сполученому Королівству такі засоби, які можуть бути необхідні для того, щоб перевести Базу у бойове становище та забезпечити її ефективне функціонування...». База у зоні каналу продовжувала діяти до закінчення терміну угоди. Протягом останніх 12 місяців договору сторони вели б перемовини щодо подальшого статусу бази. Однак, виходячи з питань зниження витрат на швидку ліквідацію бази, було вирішено залишити в угоді 1954 р. пункт про збереження бази до 1961 р. Таким чином, Британія змогла нарешті владнати суперечності стосовно статуту британських військ і британської військової бази на Суецькому каналі, які виникли після

анулювання договору в 1951 р. Вперше, після цього США і Британія почнуть не давити один на одного у відносинах з Єгиптом, а навпаки шукати спільні точки.

Також, 1954 р. проходив під шлейфом постійних перемовин між США, Іраком, Туреччиною та Британією стосовно об'єднання цих держав у оборонний альянс. США в даному об'єднанні були зацікавлені, в першу чергу, через створення так званого «зовнішнього кільця» країн Близького Сходу орієнтованих проти СРСР. Британія бачила в даному об'єднанні гарний привід до перепідписання оборонного договору, який вона мала з Іраком, ще з 1930-тих рр. В 1954 р. Велика Британія намагалася схилити Насера до участі в обороні Близького Сходу, проте Єгипет заявив, що не може розглядати військово-політичну співпрацю поки не буде арабо-ізраїльського врегулювання. [4, с. 118]

У 1955 р. Гамаль Абдель Насер завжди наголошував на тому, що чекає на поставки обіцяної зброї від США та Британії за підписання договору 1954 р. Британія була не проти поставити 6 із 30 винищувачів і невелику кількість танків. Ейзенхауер погодився продати зброю на суму 11 мільйонів доларів, проте угода була зірвана через брак іноземної валюти у Єгипту. Брати зброю в кредит він не бажав, а запропонував розрахуватися бавовною (тобто сировиною). США відмовились від такої оплати через надлишок бавовни на внутрішньому ринку. Після цього Єгипет вирішив звернутися по військову допомогу до СРСР.

21 вересня 1955 р. Насер повідомив американському послу в Єгипті, що Єгипет отримає зброї від Радянського блоку на суму 80 мільйонів доларів (яка включає в себе підводні човни, 100 танків, 200 літаків, включаючи МіГ-15 та ІЛ-28).

На цьому фоні починається достатнє зближення американсько-британських відносин. Вони починають радитись та діяти разом у питаннях стосовно Єгипту. Така спільна політика, на нашу думку, виходить передусім з декількох причин. По-перше, США, які виводять політику з «доктрини Трумена» важливо, аби Радянський Союз ніяким чином не поширював свій вплив на Близький Схід, а тим більше мав маріонетку у вигляді Єгипетської держави. В даному контексті вигідно піти на зближення з Великою Британією, яка має давній вплив в даному регіоні. По-друге, для Великої Британії важлива підтримка з боку США, як також ще одного великого гравця, для узгодження спільної політики направленої або проти, або задля заохочення Насера, яка виявиться значно ефективнішою ніж розрізнені і різно направлені дії. Протягом тривалого процесу перемовин, США і Британія вирішили все ж таки погодитись на фінансування будівництва Асуанської греблі задля того, щоб Єгипет продовжував перемовини з Ізраїлем, стосовно мирної угоди, а також Даллес був впевнений, що наявність такої кількості інженерів з «Вільного світу» зробить не вигідним перехід Єгипту на статус радянської маріонетки В грудні 1955 р. Всесвітній Банк, США і Британія домовились про фінансування Асуанської греблі.

У січні 1956 р. відбулись переговори між британською та американською стороною, на яких були присутні Ентоні Іден та Дуайт Ейзенхауер. Вони домовилися надалі підтримувати Асуанський проект, поки Насер не проти плану

Альфа (мирної ініціативи між Ізраїлем та арабськими країнами) та визначили Багдадський пакт як основу стабільності в регіоні.

У березні 1956 р. в Іорданії король Хусейн відправив у відставку пробританського генерала Глабба. Британія вважала, що в цьому був точно задіяний Гамаль Насер (хоча насправді це було просто рішення самого короля через певні конфлікти). Іден вважав, що реакція має бути миттєвою і Насера треба позбутися будь-якими способами. МЗС зайняло довгострокову позицію вибудовування відносин з Йорданією і продовження будівництва іраксько-йорданської вісі в рамках Багдадського Пакту, таким чином протидіючи Насеру. В результаті в Британії існувало 2 джерела політики.

Іден написав листа Ейзенхауеру: «Немає сумніву, що росіяни повні рішучості ліквідувати Багдадський пакт. В цих починаннях Насер надає їм підтримку і, я, підозрюю, що його відносини з СРСР набагато тісніші, ніж він признається». Увесь січень і лютий Андерсон (представник США) провів у роз'їздах між Каїром і Тель-Авівом, внаслідок чого стало зрозуміло, що план Альфа не буде реалізований. 15 березня цей план законсервували, а провину за це Ейзенхауер поклав на Насера особисто.

23 березня 1956 р. Фостер Даллес, помічник держсекретаря Аллен і представники ЦРУ зібрались на нараду, внаслідок якої представили Ейзенхауеру 28 березня документ під назвою «ОМЕГА». Вказана в ній політика цілком координувалась з Великою Британією. Основними моментами були: поставки зброї від США і Британії Єгипту будуть блокуватися; США і Британія продовжуватимуть відкладати завершення існуючих переговорів по Асуану; США відкладуть усю економічну допомогу призначену Єгипту на 1956 р.

Отже, на момент березня 1956 р. дві держави зрозуміли, що координація політики набагато вигідніша, ніж односторонні дії. Протягом квітня США і Британія тільки поглиблювали співпрацю в рамках «ОМЕГА». І США, і Британія хотіли затягувати перемовини по Асуану, але при цьому не віддаляти Насера зовсім, щоб він не погодився на пропозицію СРСР по фінансуванню греблі.

Проте, 27 червня помічник держсекретаря повідомив Даллесу, що візит радянського міністра закордонних справ в Каїр не надав ніякої пропозиції фінансування греблі Єгипту, держсекретар вирішує «атакувати» Насера відмовою від західної пропозиції фінансування. Основною причиною для цього була не підтримка Конгресом, який не хотів виділяти такі великі кошти «непрозахідному» Єгипту (як раз до цього в травні Насер визнав КНР). Британія повністю підтримала позицію США.

Таким чином, дві держави на 26 липня 1956 р. підійшли до Суецької кризи в режимі повного тандему роботи, і обидва бачили в Насері загрозу пануванню їх впливу на Близькому Сході. Важливим тут виступає те, що хоча і США, і Британія бачили в єгипетському президентові людину яка не буде діяти виключно в прозахідному дусі, вони обидва не очікували можливої націоналізації Суецького каналу, як реакції на їх активні «наступальні» дії по відмові в фінансуванні Асуану. Ми, бачимо, як США, виходячи з міркувань недопущення повного дрейфу Єгипту в сторону Радянського Союзу, кожного

разу відмовляли Ентоні Ідена від збройного вирішення проблеми та намагалися знайти половинчасті, мирні методи вирішення конфлікту. Велика Британія, яка ще не змирилась з втратою свого становища в світі, завжди хотіла використати силовий метод розв'язання проблеми як у XIX столітті.

Джерела і література:

1. Scott Lucas. Divided we stand: The Suez Crisis of 1956 and the Anglo-American 'alliance'. PhD thesis, London School of Economics and Political Science, 1991.
2. Bornstein Alex. Pre-Suez Crisis Anglo-American Relations in Egypt, 1950-1954. A Thesis Submitted to the Temple University Graduate Board, 2014.
3. Anglo-Egyptian agreement. 28 July 1954 // Official Report of debates in Parliament. – Commons and Lords Hansard. URL: <https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1954/jul/28/heads-of-agreement>
4. The Conservative Government and the End of Empire. 1951–1957. Part 1. London. Part 1 // BDEE. Series A. Vol. 3. – London: Hyam R. & Louis W.R. – P. 118. URL: <https://bdeep.org/2015/va3-the-conservative-government-and-the-end-of-empire/>

Віталій Бузань

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ
кандидат історичних наук, доцент кафедри історії

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ США ЩОДО ВРЕГУЛЮВАННЯ АРАБСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ В 1970-Х РР.

Протягом 1970-х рр. США не лише розробили низку планів врегулювання арабсько-ізраїльського протистояння, а зуміли реалізувати деякі з них на практиці. Дослідження цієї теми є передумовою для розуміння близькосхідного мирного процесу загалом та ролі США в ньому зокрема.

Адміністрація Р. Ніксона (1969–1974) вирішила активізувати близькосхідний мирний процес та добитися врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту. США обговорювали питання миру на Близькому Сході на багатосторонніх (США, СРСР, Велика Британія, Франція) та двосторонніх переговорах (США, СРСР), а також підтримували дипломатичні зусилля ООН спрямовані на врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту [4, с. 2-9, 18-19, 49-55, 61-65, 79-86; 5, с. 350, 354, 358, 368-369, 558-559].

Державний секретар В. Роджерс (1969–1973) підтримував ідею співпраці з СРСР з питань близькосхідного врегулювання. США і СРСР намагалися домовитися про загальні принципи близькосхідного врегулювання. Американські представники уникали обговорення остаточних кордонів між

арабськими країнами та Ізраїлем. На їх думку, це питання мають розв'язати сторони конфлікту шляхом прямих переговорів. США вважали, що Ізраїлю варто вивести війська із захоплених територій лише після підписання мирної угоди з арабськими країнами. Американським представникам не подобалося, що їх радянські колеги під час обговорення близькосхідних питань не проявляли достатнього рівня дипломатичної гнучкості та не хотіли переконати своїх арабських партнерів піти на певні компроміси з питань врегулювання. При цьому СРСР постійно закликав США вдатися до політичного тиску на Ізраїль, щоб пом'якшити переговорну позицію останнього та зробити його більш поступливим [4, с. 18-19, 79-80; 5, с. 358, 363-367, 1294, 1297].

У 1969 р. США запропонували план врегулювання конфлікту між Єгиптом та Ізраїлем («план Роджерса»), який передбачав припинення війни, проведення непрямих переговорів за посередництва ООН, укладання мирної угоди, виведення ізраїльських військ із територій захоплених під час Шестиденної війни 1967 р., вільне мореплавство водними шляхами регіону, розв'язання проблеми біженців та статусу Єрусалима. Єгипет та Ізраїль відхили цю мирну ініціативу. США також оприлюднили план врегулювання між Ізраїлем та Йорданією, що передбачав виведення ізраїльських військ із Західного берегу р. Йордан, спільний доступ обох країн до Єрусалима, розв'язання проблеми палестинських біженців [3, с. 7-11; 5, с. 374-375; 9, с. 186-187].

США прийшли до висновку, що буде складно одразу добитися всеосяжного врегулювання всіх аспектів близькосхідного конфлікту та вирішили зосередитися на його частковому розв'язанні. На початку 1970-х рр. США запропонували Єгипту та Ізраїлю укласти перемир'я вздовж Суецького каналу та домовитися про виведення ізраїльських військ із західної частини Синайського півострова [5, с. 576, 579, 582, 585, 1289].

Г. Кіссінджер, який був радником президента Р. Ніксона з питань національної безпеки, а потім держсекретарем (1973–1977), радив не перейматися через стагнацію близькосхідного мирного процесу. На його думку, глухий кут на Близькому Сході вигідний для США, бо демонструє нездатність СРСР допомогти своїм близькосхідним союзникам повернути втрачені території. Г. Кіссінджер рекомендував не співпрацювати з СРСР щодо близькосхідного врегулювання, щоб не давати йому можливість демонструвати арабським країнам свою важливість й незамінність. Він хотів переконати арабів, що лише США здатні добитися миру на Близькому Сході [5, с. 351-354, 368-376, 559, 578, 1279; 6, с. 749, 794].

Під час арабсько-ізраїльської війни 1973 р. США підтримували Ізраїль, постачали йому зброю та застерігали СРСР від прямого втручання у бойові дії на Близькому Сході [6, с. 494, 498, 502, 518, 541, 544, 579-591, 594-595, 606].

США взяли участь у Женевській конференції з близькосхідного врегулювання 1973 р., але надалі не проявляли належної уваги до її діяльності, намагалися звести нанівець роль СРСР у мирному процесі та хотіли стати єдиним посередником між сторонами конфлікту. США віддавали перевагу поступовому врегулюванню близькосхідного конфлікту шляхом укладання мирних угод між

окремо взятими арабськими країнами та Ізраїлем [6, с. 749-752, 755-758, 767, 794; 7, с. 357; 9, с. 286, 297]. У 1974-1975 рр. Єгипет, Сирія, Ізраїль уклали угоди про роз'єднання військ в районі Суецького каналу та Голанських висот. Ізраїльські війська покинули західний берег Суецького каналу.

Наприкінці 1975 р. експерти Інституту Брукінгса підготували доповідь з питання миру на Близькому Сході в якій рекомендували відмовитися від часткового врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту, спробувати добитися всеосяжного врегулювання, відновити роботу Женевської конференції з врегулювання та допустити СРСР до участі у близькосхідному мирному процесі, щоб Кремль не перешкоджав досягненню миру на Близькому Сході [8, с. 286-302].

Адміністрація Дж. Картера (1977–1981) взяла до уваги думки експертів та вирішила, що підхід крок за кроком вичерпав свій потенціал і варто спробувати добитися всеосяжного врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту, поновити американсько-радянський діалог з питань близькосхідного врегулювання та роботу Женевської мирної конференції [1, с. 93-94, 102, 121, 110-111, 120-121; 2, с. 293, 295-296, 9, с. 323; 10, с. 163, 166-170, 181, 191-192, 203].

В адміністрації Дж. Картера існували розбіжності з питання американсько-радянської співпраці щодо близькосхідного врегулювання [1, с. 519-520]. Держсекретар С. Венс (1977–1980) рекомендував дозволити СРСР брати участь у близькосхідному мирному процесі [1, с. 112; 10, с. 164, 191-192]. Радник президента Дж. Картера з питань національної безпеки З. Бжезінський вважав, що США варто самостійно займатися близькосхідним врегулюванням та не поспішати залучати СРСР до цього процесу поки не переконаються, що Кремль готовий грати конструктивну роль, йти на поступки та використовувати важелі впливу на арабські країни задля досягнення миру на Близькому Сході [1, с. 83, 87-88, 112-113, 519-520].

Зрештою, США відмовилися від ідеї скликання Женевської конференції та зосередилися на врегулюванні конфлікту між Єгиптом та Ізраїлем [1, с. 110-111, 120-121; 2, с. 295-296; 10, с. 203]. Дж. Картер був посередником на переговорах між президентом Єгипту А. Садатом і прем'єр-міністром Ізраїлю М. Бегіном, які завершилися підписанням в 1979 р. єгипетсько-ізраїльського мирного договору. Дж. Картер розглядав цей мирний договір як крок до всеосяжного врегулювання близькосхідного конфлікту [2, с. 298; 10, с. 195]. З. Бжезінський також вважав, що США не варто обмежуватися укладанням миру між Єгиптом та Ізраїлем, а слід спробувати залучити до переговорного процесу також Йорданію, Сирію й палестинців. На його думку, підписання єгипетсько-ізраїльського мирного договору сприятиме посиленню позицій США та послабленню впливу СРСР на Близькому Сході [1, с. 87, 112-113, 117, 122, 235].

Мирний договір між Єгиптом та Ізраїлем був значним досягненням у справі врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту, бо до цього уклалися лише перемир'я. Багаторічні посередницькі зусилля США спрямовані на врегулювання конфлікту принесли реальні результати. Це був значний

дипломатичний успіх США, які зуміли реалізувати власну формулу врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту та відсторонити СРСР від участі у близькосхідному мирному процесі.

Отже, протягом 1970-х рр. формувався концептуальний підхід США до врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту. В американському керівництві та академічному середовищі точилися дискусії щодо механізму розв'язання близькосхідного конфлікту та стосовно доцільності співпраці з СРСР з цього питання. США вирішили добиватися врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту поступово, поетапно, крок за кроком. Подібний підхід виявився успішним та дозволив мирним шляхом врегулювати конфлікт між Єгиптом та Ізраїлем.

Джерела і література:

1. Brzezinski Z. *Power and Principle: Memoirs of the National Security Adviser, 1977–1981*. N.Y.: Farrar, Straus, Giroux, 1983. 587 p.
2. Carter J. *Keeping Faith. Memoirs of a President*. Toronto: Bantam Book. 1982. 622 p.
3. Department of State Bulletin. Vol. 62. Part. 1. January–March. № 1593 (January 5, 1970).
4. *Foreign Relations of the United States, 1969–1976. – Vol. XXIV: Middle East Region and Arabian Peninsula, 1969–1972, Jordan, September 1970* / Ed. by Linda W. Qaimmaqami, Adam M. Howard, Edward C. Keefer. Washington: Government Printing Office, 2008. 966 p.
5. Kissinger H. *White House Years*. Boston: Little, Brown and Company, 1979. 1521 p.
6. Kissinger H. *Years of Upheaval*. N.Y.: Simon & Schuster, 2011. 1283 p.
7. Kissinger H. *Years of Renewal*. N.Y.: Simon & Schuster, 1999. 1151 p.
8. *Middle East peace prospects: hearings before the Subcommittee on Near Eastern and South Asian Affairs of the Committee on Foreign Relations, United States Senate, Ninety–fourth Congress, second session on prospects for peace in the Middle East*. May–July 1976. Washington, 1976.
9. Spiegel S. *The Other Arab–Israeli Conflict. Making America’s Middle East Policy, from Truman to Reagan*. Chicago, 1986. 538 p.
10. Vance C. *Hard Choices: Critical Years in America's Foreign Policy*. N.Y.: Simon and Schuster, 1983. 541 p.

Андрій Карпенко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент II курсу історичного факультету, ОП «Практична (публічна) історія (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Набока С.В.

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ МІЖ США І САУДІВСЬКОЮ АРАВІЄЮ (ВІД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ДО «АРАБСЬКОЇ ВЕСНИ»)

Близький Схід вже багато років займає важливе місце в зовнішньополітичній стратегії США. Основними причинами цього є багатство регіону на енергоносії та вигідне географічне положення. Саме тому взаємовідносини між Королівством Саудівська Аравія та США треба розглядати у відриві від близькосхідної політики Вашингтону, який можна охарактеризувати прагненням США збереженням світового лідерства та запобігання ситуації, коли таке домінуюче положення Сполучених Штатів може зникнути. Підконтрольність та стабільність ситуації у регіоні Перського заливу забезпечує постійний доступ США до енергетичних ресурсів регіону, який забезпечує головний союзник США у регіоні - Королівство Саудівська Аравія.

Зацікавленість США в цьому регіоні проявилася одразу ж після Другої світової війни, адже до цього головними бенефіціарами в цьому регіоні були Франція і Велика Британія, які були відтінені від своїх традиційних сфер впливу під час Суецької кризи 1956 року. Наслідком цієї кризи стало розроблення власної політичної стратегії щодо цього регіону, перша згадка про який (як про регіон, який безпосередньо входить до сфери інтересів Штатів) з'являється в "Доктрині Ейзенхауера", через "загрозу, що походить від міжнародного комунізму" [2]. У ній зазначалося те, що територіальна цілісність країн регіону безпосередньо входять в інтереси США, особливо країн як Близького, так і Середнього Сходу. Пізніше, за президентства Річарда Ніксона, було розроблено "Доктрину Ніксона", що продовжувала політику Ейзенхауера, але в значно м'якшій формі, передбачаючи підтримку лояльних до США режимів, особливо Ірану і Саудівської Аравії, в обмін на сприяння американським нафтовим компаніям [4].

Відносини з саудитами і шахіншахом Ірану Мохаммедом Резою Пехлеві були взаємовигідними для всіх сторін і, хоч тоді конкуренція Саудівської Аравії та Ірану проявляла себе значно меншою мірою, ніж це почало проявлятися після революційних подій 1979 року, була помітною відмінністю між цими двома державами в ступені вестернізації, співробітництва із західними державами і здатності модернізуватися та позбуватися догмату релігійної традиції на користь сучасних культурних тенденцій. 8 квітня 1971 року посол США в Тегерані Артур Макартур зустрічався з президентом Ніксоном. Йшлося про народні заворушення в сусідній Саудівській Аравії. Посол вважав, що саудівський король Фейсал

занадто пізно почав реформувати свою відсталу монархію, де точилися розмови про припустимість навчання дівчаток у школах, можливість запуску телемовлення і де головні державні пости обіймали родичі короля. Королю (на думку Макартура) слід було брати приклад із шаха, який почав, за словами посла, справжню соціальну революцію [1]. Співпраця Ірану і США була дуже тісною, і тому Макартур погодився з тим, що Іран - єдиний досить міцний і надійний союзник США на Близькому Сході. Як виявилось згодом, його передбачення виявилось невірним, адже нині Іран є одним з головних ворогів США, тоді як Саудівська Аравія зробила багато кроків у сторону лібералізації свого внутрішнього устрою та соціального життя. Вона і досі залишається головним, на рівні з Ізраїлем, союзником США на Близькому Сході. Щоб зрозуміти причини таких близьких дипломатичних стосунків, варто звернутись до історії взаємовідносин цих двох країн.

Головним "цементувальним" фактором у відносинах між урядом США і династією Саудитів на першому етапі їхньої співпраці стала нафта. Пожвавлення американо-саудівських відносин якраз припало на час, коли на Аравійському півострові було знайдено родовища нафти. Наприкінці 30-х - на початку 40-х, як і зараз, нафта мала величезну цінність, і тому, з лютого 1940 року між США і Саудівською Аравією були встановлені офіційні дипломатичні відносини. Незважаючи на стриману позицію короля ібн Сауда, який вважав, що США налаштовані на підтримку лише короткострокових економічних відносин. Хай там як, але ці взаємини були вигідні насамперед самій монархії, що потерпала від фінансових проблем, які були багато в чому пов'язані зі скороченням кількості прочан, що здійснювали хадж (у зв'язку з Другою світовою війною)[5, с. 49-63]. Населення ж було прихильне до американських нафтових компаній, які, своєю чергою, хотіли заручитися підтримкою уряду.

Таким чином, Саудівська Аравія посіла важливе місце в геополітичній стратегії США, перебуваючи на взаємовигідних позиціях з ними, оскільки Королівство потребувало розвиненого з економічної сторони партнера. [8]. Можна зробити висновок, що на початку Другої світової війни США вдалося встановити дружні стосунки з Саудівською Аравією і створити сприятливі умови для подальшого нафтового співробітництва.

На другому етапі взаємовідносин, що відбувалися під час Холодної війни між США і СРСР, став виднітися дедалі більший вплив Штатів на Королівство і бажання зміцнитися в регіоні на не вигідних для себе умовах. Переломним став 1979 рік, коли Радянський Союз вторгся на територію Афганістану, тим самим запламувавши себе в очах мусульман. Відтоді Саудівська Аравія оголосила себе берегинею і оплотом ісламу, як такого, а союз із таким впливовим регіональним гравцем, який, до того ж, був антагоністичним по відношенню до СРСР, був на руку Штатам, яким потрібно було згладити свій непривабливий в очах арабських країн імідж через союзницькі стосунки з Ізраїлем. Уряд США надавав військову і політичну підтримку Королівству в обмін на стабільність поставок

енергоносіїв, що забезпечувало його високими позиціями в ієрархії регіональних інтересів США [7, с. 64].

Важливими подіями, що вплинули на відносини між двома державами, стала нафтова криза 1980-х років. Якоюсь мірою, саме Саудівська Аравія "допомогла" Радянському Союзу, зрештою, припинити своє існування. Річ у тім, що значна частина доходів Радянського Союзу становила експорт нафти, чим вирішив скористатися Вашингтон, пролобіювавши уряд Саудівської Аравії збільшити обсяги видобутку нафти на світовий ринок. Для порівняння: до 1985 р. обсяги видобутку нафти становили близько 2 млн барелів на день, у 1985 р. - 6 млн, а трохи пізніше - 9 млн. [6]. Падіння цін на нафту спричинило економічні проблеми в СРСР. На цьому етапі сформувався міцний американо-саудівський союз, який базувався на спільних економічних і політичних інтересах.

Третій етап у взаємовідносинах можна відраховувати з припиненням Холодної війни, наслідком чого стало падіння зникнення біполярного світоустрою, що характеризувався конкуренцією між двома наддержавами: США та СРСР. Після припинення існування останнього перестав існувати об'єднуючий дві держави фактор (спільне протистояння соціалістичному блоку, що його очолював Радянський Союз) і тепер необхідно було підлаштовуватися під геополітичні зміни та нові світові тенденції. Переломним моментом у взаєминах між двома державами стали сумнозвісні теракти у Вашингтоні та Нью-Йорку у вересні 2001 року, що поставили питання у відносинах між США та Саудівською Аравією, оскільки більшу частину терористів-смертників становили саме піддані Саудівської Аравії [10, с. 65]. З цього моменту у взаєминах між двома державами почалися суттєві проблеми. Америці довелося зіткнутися з певними труднощами на саудівському напрямі своєї регіональної політики, головним з яких було те, що Ер-Ріад був "скомпрометований" зв'язками з ворожими до США силами, що могло створити враження ворожості саудитів по відношенню до Вашингтона, однак усе виявилось інакше, тому що проблеми ісламістського тероризму стосувалися обох держав. У підсумку спільний ворог у вигляді Аль-Каїди зміг знову згуртувати двох союзників. Тепер їх стала об'єднувати спільна боротьба, але вже не проти поширення комунізму, а проти радикального ісламізму, що викликало певні протиріччя в самому королівстві.

Новою поворотною точкою у взаєминах двох держав стала війна в Іраку 2003 року і наступні події. Спершу уряд Саудитів займав компромісну позицію, не підтримуючи жодну зі сторін, оскільки контрольований США режим в Іраку міг би послабити позиції Королівства, які стосувалися поставок енергоносіїв. Згодом було прийнято їхню ініціативу про введення військових контингентів до Іраку з арабських країн, що, знову таки, можна пояснити тим, що Ер-Ріад є гарантом енергетичної безпеки США. Багато в чому підтримка останніх доволі авторитарного теократичного режиму в

Саудівській Аравії пояснюється необхідністю опори на чиюсь підтримку в антиіранському контексті [11, с. 89-98].

Події "арабської весни" сприяли зближенню Саудівської Аравії і США, що можна пояснити бажанням обмежити негативні наслідки політичної трансформації на Близькому Сході. Саудівська Аравія уникла революції під час цієї серії мітингів і повстань (з чим зіткнулася більшість близькосхідних держав).

Яскравим випадком, який демонстрував спільне небажання обох держав допустити зміни в розстановці політичних сил на Близькому Сході, була Бахрейнська криза 2011 року, коли США негласно схвалили введення саудівських військ на Бахрейн, метою якого була допомога місцевому сунітському уряду в його протистоянні з проіранським шіїтським рухом. На відміну від ситуації в Сирії, Бахрейн не став причиною пертурбацій між двома державами, а, скоріше, навпаки, засвідчив збіг інтересів Вашингтона та Ер-Ріяда в питанні геополітичних інтересів [10, с. 652-656].

Дивовижним чином саме один із найбільш авторитарних режимів у режимів у регіоні – саудівський – став ретранслятором американських інтересів, став формувати "демократичний порядок денний" для всього Близького Сходу. Варто розуміти двостороннє партнерство цих двох країн є, в перш чергу, похідним від економічної доцільності цих взаємовідносин. Саме стабільність поставка енергоносіїв забезпечували і забезпечують Саудівську Аравію високу ієрархію серед регіональних пріоритетів США, не дивлячись на ту внутрішню політику, яку проводить Королівство.

Джерела і література:

1. Conversation Among President Nixon, Ambassador Douglas MacArthur II, and General Alexander Haig, Washington. 1971. URL: <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/frus/nixon/e4/71804.htm>.
2. Dwight D. Eisenhower Special Message to the Congress on the Situation in the Middle East. 1957. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/special-message-the-congress-the-situation-the-middle-east>
3. President Delivers State of the Union Address. 2002. URL: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>
4. The nixon doctrine // Encyclopedia of American Foreign Policy. URL: <https://www.americanforeignrelations.com/A-D/Doctrines-The-nixon-doctrine.html>
5. Васильев А.М. Саудовская Аравия и Вторая мировая война // Азия и Африка сегодня. 2005. № 8. С. 49-63.
6. Василенков С. Экономическая война США против СССР в 1980-е – уроки прошлого // Око планеты. 29.07.2014. URL: <https://oko->

planet.su/history/historydiscussions/250616-ekonomicheskaya-voyna-ssha-protiv-sssr-v-1980-e-uroki-proshlogo.html

7. Высоцкий А. Американо-Саудовское партнерство: исторические мотивы и новые выводы. Мировая экономика и международные отношения. 2012. С. 64

8. Дербенёв А.С. Саудовская Аравия в американской внешней политике в 1939-1941 гг. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/saudovskaya-araviya-v-amerikanskoj-vneshney-politike-v-1939-1941-godah/viewer>

9. Конфликты и войны XXI века (Ближний Восток и Северная Африка) / Институт востоковедения РАН. М.: ИВ РАН, 2015. С. 51.

10. Саджади Д. Американо-саудовские отношения в период бахрейнского кризиса 2011 г. Минск, 2021. С. 652–656

11. Салум Хоссам Еддин. Иракский кризис: отношения между Королевством Саудовской Аравии и Соединенными Штатами Америки во время войны в Ираке // Теории и проблемы политических исследований. 2018. Том 7. № 1А. С. 89-98.

Вадим Львов

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент IV курсу історичного факультету,

ОП «Американістика і європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – доктор історичних наук, професор Городня Н.Д.

ВПЛИВ ІНТЕРВЕНЦІЇ США НА О. ГРЕНАДА (ЖОВТЕНЬ 1983 р.) НА АМЕРИКАНСЬКО-БРИТАНСЬКІ ВІДНОСИНИ

У жовтні 1983 року Сполучені Штати Америки розпочали військові операції на Гренаді – карибській острівній державі. Американські дії були викликані державним переворотом, який міг поставити під загрозу американських цивільних на острові. Союзники Сполучених Штатів вважали характер цього американського втручання раптовим і часом суперечливим, що могло негативно вплинути на дружні відносини Сполучених Штатів і Великої Британії.

Карибський острів Гренада був британською колонією з 18 ст., формально отримав незалежність у 1973 р., і залишався частиною Британської Співдружності. Ця острівна держава сформувала власну демократичну систему державного управління на чолі з прем'єр міністром. У 1979 р. в результаті державного перевороту новим прем'єр міністром Гренади став Моріс Бішоп, який відтоді проводив політику лівого спрямування за радянської та кубинської допомоги [1, с. 564]. У Вашингтоні Бішоп вважали комуністичним колабораціоністом, а новий аеропорт, який будувався в Гренаді за допомоги СРСР і НДР, вважався потенційним пунктом для переправи зброї, латиноамериканським лівим революціонерам [1, с. 564]. У 1983 році, на острові

почались громадські заворушення, кульмінацією яких стало вбивство Моріса Бішопа під час державного перевороту. 19 жовтня 1983 року до влади прийшла Військово-революційна рада. Рада оголосила чотириденну цілодобову комендантську годину у великих містах [2, с. 12], порушення якої жорстоко каралося. У цей час на острові перебувало приблизно 1000 цивільних американців [2, с. 17]. Загроза життю американських громадян було сприйнято у Вашингтоні як сигнал до рішучих дій для їхнього визволення.

У той час як президент Рейган впродовж всього конфлікту, наполягав на втручанні США, прем'єр-міністр Сполученого Королівства М. Тетчер рішуче виступила проти. Адже британці вважали ситуацію в Гренаді власною проблемою, яку потрібно було вирішити [2, с. 87]. 21–22 жовтня з метою обговорення ситуації в Гренаді було скликано засідання Організації східно-карибських держав (ОЕКС), до якої входили США. Країни-члени ОЕКС разом з Ямайкою і Барбадосом прийняли рішення втрутитися в ситуацію в Гренаді за умови, що Сполучені Штати надаватимуть основну частину необхідної військової сили для успішної інтервенції [2, с. 85-86]. У відповідь на звернення ОЕКС, Р. Рейган дозволив використання американських військ в ніч з 24 на 25 жовтня, не порадившись з Тетчер. 25 жовтня почалося американське вторгнення в Гренату під операційною назвою «Термінова Лютя» (Operation Urgent Fury).

Ще 24 жовтня Тетчер рішуче виступила проти інтервенції США [3, с. 1-2], що ускладнювало можливість проведення американської військово-рятувальної операції. Проведення операції також могло нести за собою вагомі дипломатичні наслідки з огляду на членство Гренади у Британській співдружності. Не зважаючи на це, президент все-таки наполягав на своєму плані на підставі потреби підтримки країн Карибського басейну. В день вторгнення Рада Безпеки ООН засудила американські дії на острові та закликали США якнайшвидше вивести свої війська [4, с. 175]. Р. Рейган використав наступні аргументи для пояснення дій США. По-перше – США отримали офіційне звернення про допомогу від інших членів ОЕКС, які висловилися за якнайшвидше відновлення демократії в Гренаді. По-друге – оскільки на острові проживало близько 1000 цивільних американців, США мали повне право організувати рятувальну місію. По-третє – з Гренади було надіслано офіційний запит про допомогу США в поверненні легітимної демократичної влади. Р. Рейган також зателефонував М. Тетчер 26 жовтня, щоб вибачитися: США «дуже шкодують щодо збентеження, яке було завдано» [5] Великій Британії в результаті початку вторгнення, без повідомлення свого найближчого союзника про цей план. Відповідь Тетчер на дзвінок Рейгана була дещо холодною [5], але цей дзвінок явно допоміг прояснити ситуацію та уникнути багатьох непорозумінь між двома державами.

Білий дім підкреслював, що епізод у Гренаді був «багатонаціональним» зусиллям, а не американським вторгненням. Коли президент Рейган повідомив світові, що він розгорнув війська в Гренаді, це було зроблено Спільною заявою з прем'єр-міністром Домініканської республіки [2, с. 31]. Цією Спільною заявою з лідером іншої суверенної держави, Р. Рейган міг більш переконливо довести, що

вторгнення було багатонаціональною місією, а не актом американської агресії, як стверджували представники радянського блоку [4, с. 168-169].

Р. Рейган також хотів представити інтервенцію як колективні військові зусилля, підкреслюючи той факт, що у боях брали участь не лише американські війська. Насправді було задіяно лише приблизно 300 військовослужбовців інших учасників «багатонаціональних зусиль», які прибули вдень 25 жовтня і фактично допомагали лише у роботі цивільної поліції та охороні затриманих [4, с. 151-152]. Адміністрація Рейгана явно намагалась представити інтервенцію як набагато більш «багатонаціональне» зусилля, ніж це було насправді.

Ще однією підставою до виникнення дипломатичного конфлікту між США та Британією стала дискусія з приводу існування будь-якого офіційного запиту про допомогу США зі сторони Гренади [4, с. 170-171]. Питання відсутності офіційного запиту про допомогу було порушено в Конгресі в наступні дні після початку операції. Через кілька днів адміністрація Рейгана все-таки оприлюднила запит про допомогу від генерал-губернатора Гренади Пола Скуна, пояснюючи початкову «секретність» як побоювання за його безпеку [6, с. 1533-1534].

Зрештою, американська операція була успішною. Сполучені Штати повалили комуністичну диктатуру та відновили демократію [4, с. 160]. Американські дії явно спричинили похолодання відносин між урядами Рейгана і Тетчер, але зрештою епізод у Гренаді швидко забули. Про це вторгнення не згадувалося ні у зверненні Рейгана про стан країни в 1984 р., ні в жодному іншому публічному виступі.

Отже, в ході державного перевороту в Гренаді, під загрозою опинилися громадяни Сполучених Штатів. Не зважаючи на відсутність підтримки з боку Британії, США, залучившись допомогою держав карибського басейну, рішуче організували успішну військово-рятувальну операцію. Хоча американська інтервенція сприяла похолодінню відносин з їхнім давнім союзником Британією, лідери двох наддержав змогли порозумітися, та доволі скоро забули про дипломатичний конфлікт з цього приводу.

Джерела і література:

1. Foreign Relations of the United States, 1981-1988. Washington: United States Government Publishing Office, 2022. URL: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v01>
2. Farrell S. L. & Mathews D. T. Documents on the invasion of Grenada, October 1983. Institute of Caribbean studies, University of Puerto Rico, San Juan, 1984. URL: <https://www.pdfdrive.com/documents-onthe-invasion-grenada-e38611512.html>
3. Grenada: FCO telegram 1759 to UKE Washington (1350Z) ("Grenada") ["I and my colleagues see no grounds on which military intervention could be justified internationally unless it were required to protect lives"] [declassified 2013]. URL: <https://www.margarethatcher.org/document/128143>

4. Payne A., Sutton P. & Thorndike T. (1984). *Grenada: Revolution and invasion*. Palgrave Macmillan, London, 1985. URL: <https://www.pdfdrive.com/grenada-revolution-and-invasion-e163538411.html>.
5. “Ronald Reagan says 'sorry' to Margaret Thatcher in private phone call”. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=agMzI24WC44>
6. Reagan R. United States Govt Printing Office, Washington, 1990 URL: <https://www.govinfo.gov/app/details/PPP-1983-book2>

Олег Преловський

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент IV курсу історичного факультету, ОП «Американістика і європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Комаренко О.Ю.

США ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ У ПІВНІЧНІЙ ІРЛЯНДІЇ

Національний конфлікт у Північній Ірляндії тривав понад 30 років, завершившись підписанням Белфастської (або Страсноп'ятничної) угоди 1998 року. За 20 років по її укладанню колишній президент США Білл Клінтон, який тоді перебував при владі, назвав цю угоду *«роботою генія»* [1]. Місце Сполучених Штатів у вирішенні Халеп (саме таку назву радимо вживати, поряд з Клопотами та Смутами, що відповідає назві в мові-оригіналі) є насправді досить вагоме. Метою цієї статті є розглянути пріоритети і загальну зацікавленість США у конфлікті, погляди щодо його підсумування й, що є найголовнішим, зиск для цієї третьої країни в подальшому розвитку обох сторін Клопотів, з огляду на дотримання згаданої попередньо угоди. Отже, хронологію обмежено другою половиною ХХ століття, протягом якої тривали події.

У контекстові Смут досліджувалися події у політичному і суспільному вимірах. Суспільний фактор є вельми цінний, адже ще на 1980-ті роки кількість американців ірландського походження сягала 40 млн [4] — цифра, що коливається до сьогодні в межах 10 мільйонів. Упродовж усієї боротьби велика кількість цього населення спрямовувала певні, часом доволі значні грошові видатки до Ірландської республіканської армії (далі — ІРА). Основною їхньою мотивацією була допомога в становленні свободи в Ірляндії (і більша частина жертводавців припускала, що гроші йтимуть на підтримку «політичних в'язнів» та їхніх сімей у Північній Ірляндії). Однак насправді кошти були використані для закупівлі зброї та обладнання для виготовлення бомб. Також спостерігалось кілька випадків, коли зброя, куплена для ІРА в Сполучених Штатах, була зупинена на митниці або у відкритому морі. ІРА мала повну свободу збору коштів у США впродовж більше десяти років.

Чинник громадськості завсігди підкріплений чинником політичним, що в цьому випадкові підтверджено звітами і доповідями британської влади: понад три чверти зброї, яку отримувала Тимчасова ІРА, надходили зі США. Таку статистику наводив уряд за період середини 1970-х років [2, р.108]. Бачимо

безпосередню залежність обох сторін, позаяк в американському політикумі можна виділити щонайменше родину Кеннеді, зокрема що засвідчують слова британського міністра в справах Північної Ірляндії 1981-1984 років: «...найважчі ті конгресмени і сенатори, як сенатор Едвард Кеннеді, з великою кількістю ірландських виборців, які досі мають погляди часів Великого голоду 1840-х років...» [2, р.108]. Власні вклади на користь ІРА підтверджував також голова Палати представників (1977-1987 рр.) Томас О'Ніл-молодший, хоча згодом лунали інші його тези, на кшталт: «ми мали багато наших президентів від мігрантів-протестантів з Північної Ірляндії, а також вони (мігранти — О.П.) посприяли розвиткові нашої юридичної системи» [2, р.109]. На загал Е. Кеннеді та Т. О'Ніл, а також Деніел Мойніган (сенатор від Нью-Йорку в 1977-2001 роках) і Г'ю Кері (губернатор Нью-Йорка, 1975-1982 років) заснували 1981 року конгресову організацію «Друзі Ірляндії». Самі ж політики стали відомі як «Чотири вершники», поставивши собі за мету досягнення миру в Північній Ірляндії.

Підсилювальною до наведених згори тез є статистика: у Новому Світі зі сімнадцятого століття проживають не лише ольстерські протестанти, а й шотляндсько-ірландці. Представником нащадків останніх є, наприклад, віцепрезидент (1993-2001 рр.) Ел Гор. Отож, такі дані та слова голови О'Ніла, на нашу думку, цілком відбиваються в полярному ставленні призованих американців до Халеп, оскільки суть протистояння лежить так само в конфесійній розбіжності: більшість населення Ольстеру (самоназва Північної Ірляндії) – протестанти, тоді як у Республіці Ірляндії проживають переважно католики. У своїй праці про залученість США в національний конфлікт Дж. Дамбрел пише [2, р. 109]: ірландсько-американські католики мають значиміші труднощі з пристосуванням, аніж ольстерські протестанти. Основний сповільнювач — травматичний досвід католиків, пов'язаний з історичною пам'яттю про боротьбу за республіканську єдність. Роджер МакГінті, аналізуючи американський вплив на становлення миру, стверджує [4], що найбільше зацікавлення в Північній Ірляндії в ірландської діаспори було через ірландський націоналізм, що підтверджує висловлену попередню думку.

Політична або ж урядова проблематика, яка вимагає ширшого розгляду, набирала більш визначних форм під час 1990-х років. Передусім виділимо дві основні причини попереднього помірною (не)залучення, які, на наш погляд, є ключовими. По-перше, тривалість Холодної війни очевидно розділила світ, в якому ірландське місце було менш помітним, але з її завершенням країни Європи більш зосередилися на місцевих потребах. По-друге, «особливі відносини» межі Сполученими Штатами та Сполученим Королівством повсякчас визначали умовну державну схильність на користь одного чи іншого панства; у цьому контексті Клопоти розглядалися як винятково внутрішні британські справи. Щодо Республіки Ірляндії, то керівництво країни робило спроби звернення до Вашингтону стати посередником у справі розділу в обмін на власну нейтральність стосовно НАТО, але подібні заклики відхилялися.

Один із яскравих вчинків, який загалом є конвенційно незвичним в парадигмі американсько-британсько-ірландських зносин, — схвалення 1994 року американської візи голові Шинн Фейну Джері Адамсу. За повідомленнями ЗМІ[5], це ухвалення викликало хвилю несприйняття і обурення зі сторони Великої Британії. Варто зазначити, що саме сенатор Кеннеді просував надання візи, намагаючись у такий спосіб сприяти мирному узгодженню[3, р.109]. Припускаємо, що подібні міркування мали місце, тому що згодом почалися перемовини щодо спільного протестантсько-католицького уряду, де провідним постало питання за включення Шинн Фейну. Протестанти відмовилися дозволити партії брати участь, якщо не почнеться роззброєння ІРА, яка вочевидь була проти од початку. Відтак упродовж передвиборної кампанії до президента Клінтона зверталися різні лобістські кола, що мали на меті схилити його до проірландських поглядів, принаймні задля посередництва в припиненні вогню. Попри звернення й ірландських лідерів, й голови юніоністів Ольстеру Трімбла офіційний Вашингтон зоставався на дотриманні політики невтручання.

Однак, на думку автора цих рядків, таке твердження є невідповідним дійсності. Не лише активність лобістів сприяла зміцненню позиції держави, а й взаємодія з різними колами політиків. Конференція Білого дому щодо інвестицій стала визначною для першої зустрічі британського міністра в справах Північної Ірландії та голови Шинн Фейну, а втім чолівка юніоністських партій відмовилися від участі в конференції з огляду на її учасників.

Уже за другого строку президентства Б. Клінтона північноірландська проблема стає однією з його пріоритетів. Призначений попередньо на посаду спеціального радника з ініціатив для Північної Ірландії Джордж Мітчелл став головою Міжнародного органу зі зняття озброєнь та, що на нашу думку вагоміше, провідним посередником у багатосторонньому підході до вирішення конфлікту [3, р.105]. 1996 року він запропонував шість основних принципів стосовно подальшого розвитку подій в регіоні, зокрема: роззброєння всіх напіввійськових організацій, підтримка демократичного вирішення, а також всеохопна залученість для мирного утвердження [6]. Окрім того, було піднято і питання економічних надходжень задля залагодження наслідків збитків протягом Клопотів. За наказом президента Клінтона було створено Міжвідомчий комітет з розгляду економічних ініціатив та потенціалу для устаткування Північної Ірландії. Щодо Страсноп'ятничної угоди, то роля США була не менш солідною. Країна фактично стала адвокатом католицької меншости Ольстеру. Багато дослідників, з якими цілком можна погодитися, вважають: укладання договору 1998 р. винятково посприяло не лише припиненню вогню, а й стабілізації політичної нормальности в обох панствах Британських островів.

Підбиваючи підсумки, можемо ствердити, що фактор Сполучених Штатів є магістральним в утвердженні паритету у зносинах Республіки Ірландії та Сполученого Королівства. Інтерес Вашингтону продемонстрував діяльність м'якої сили дипломатії. Водночас вдалося простежити, як, спираючись на «особливі відносини», США діяли для підтримки балянсу і врешті-решт досягнення мирного рішення. Окрема увага була в роботі приділена суспільному

чинникові, завдяки вдалося наголосити на взаємозалежності громадськості і політикуму.

Джерела і література:

1. BBC News. Good Friday Agreement was 'work of genius'. *BBC News*. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-43660970>
2. Dumbrell, John. "The United States and the Northern Irish Conflict 1969-94: From Indifference to Intervention." *Irish Studies in International Affairs* 6 (1995): 107–25. URL: <http://www.jstor.org/stable/30001841>
3. Hazleton, William. "Encouragement from the Sidelines: Clinton's Role in the Good Friday Agreement." *Irish Studies in International Affairs* 11 (2000): 103–19. URL: <http://www.jstor.org/stable/30001915>
4. MacGinty R. American Influences on the Northern Ireland Peace Process. *Journal of Conflict Studies*. 1997. Vol. 17, no. 2. URL: <https://journals.lib.unb.ca/index.php/jcs/article/view/11750/12521> (date of access: 12.01.2023).
5. McCullagh D., McMorrough C., McCarthy J. British 'hurt' by US backing for Adams visa. *RTE.ie*. URL: <https://www.rte.ie/news/2021/1228/1267992-state-papers-adams-visa/>
6. The Mitchell Principles. *The Irish Times*. 1996. 21 May. URL: <https://www.irishtimes.com/news/the-mitchell-principles-1.50976>

Іван Фечко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент I курсу ОР «Магістр» історичного факультету, ОП «Американістика і європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Шевченко Н.І.

ВПЛИВ США НА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

У другій половині ХХ ст. в латиноамериканському регіоні активно піднімаються питання про відновлення інтеграційного процесу. Для цього було створено такі організації, як Економічну комісію ООН для Латинської Америки (ECLA) та Латиноамериканську асоціацію вільної торгівлі (LAFTA). З часів Доктрини Монро 1823 р. США вважали Латинську Америку частиною своєї сфери впливу, та у кінці ХІХ ст. були ініціаторами панамериканського руху за об'єднання країн Америки навколо США, але особливого успіху це не мало. Після того, довгий час Сполучені Штати Америки не приділяли особливу увагу латиноамериканському регіону та їх внутрішнім відносинам. Ситуація почала змінюватися лише з Кубинською революцією, в наслідок якої всього за сто миль від кордонів Америки знаходився комуністичний уряд та союзник Радянського Союзу.

На процес інтеграції велике вплив мала міжамериканська конференція у Чапультепеку, яка відбувалась з 21 лютого по 8 березня 1945 року. Її було скликано за ініціативи Мексики для обговорення нової системи міжамериканських відносин після закінчення Другої світової війни. У своєму статусі переможця війни та із загрозою конфлікту із союзником по антигітлерівській коаліції - СРСР, Вашингтон бажав закріпити своє домінуюче становище у Західній Півкулі та фактично перетворити американські держави у залежні ринки збуту. У той же час латиноамериканські представники наполягали, що заможні Сполучені Штати мають сприяти економічному розвитку бідніших сусідів. Тобто, латиноамериканські держави розраховували на створення певного варіанту «Плану Маршала» для Латинської Америки. Проте США не підтримали цю ідею та повідомили Латинську Америку, що ключ до їх економічного розвитку визначатиметься їх дотриманням політики вільної торгівлі. Латиноамериканці виявили, що вони самі по собі залишилися, без будь-якої підтримки з боку США, що змусило їх шукати нових кроків до розвитку на основі об'єднання. Фактично, США не поспішали надавати особливої підтримки регіону до того часу, поки Фідель Кастро не створив першу комуністичну державу в Латинській Америці, що змусило Сполучені Штати відновити інтерес до просування проектів розвитку регіону під власним впливом. Зокрема, що проявилось і у запровадженні програми «Союз заради прогресу» 1961 р. з метою фінансової допомоги країнам Латинської Америки [5].

Президент США Дуайт Ейзенхауер в 1953 р. вже зазначав про необхідність стимулювати розвиток латиноамериканської інтеграції. На його думку, США мають взяти відповідальність та допомогти відновитись країнам регіону, проте від слів до реальних кроків справа не доходила. Під час візиту до Чилі у 1960 р. Ейзенхауер закликав місцевих законодавців взяти за приклад структуру США як єдиного ринку. За його словами усунення внутрішніх торгових бар'єрів дозволить використати ресурси регіону на повну користь, що в підсумку сприятиме покращенню економічного становища не тільки Латинської Америки, але й всього світу [4, с. 201].

Наступного року таку ж думку розвивав Джон Кеннеді, який на зустрічі з лідерами країн Латинської Америки заявив про готовність США допомогти інтеграції, яка усуне фрагментацію регіону як головного бар'єру до промислового розвитку. Його наступник Ліндон Джонсон у своїх мемуарах згодом зазначав, що просування ідеї регіоналізму було однією з його головних зовнішньополітичних цілей на посту, що окрім економічних переваг також мала б забезпечити стабільність у світі. У 1965 р. Ліндон Джонсон пропонував утворити аналог Європейського об'єднання вугілля і сталі (у секторі хімічної промисловості та сільського господарства), але ці ідеї не отримали продовження. Отже, США були готові підтримувати інтеграційні ініціативи, але тільки на таких позиціях коли це не становлять загрози їх економічним інтересам, зокрема до того моменту, поки їх економічні кола мають доступ до відповідних ринків. Для цього США пропонували застосувати в Латинській Америці відмінну від

Європи інтеграційну концепцію: об'єднувати не через уряди, а через приватну ініціативу [4, с. 207].

Така позиція була пов'язана з розрахунком американських політиків, що будь-яка запропонована форма інтеграції має включати участь США, що створить сприятливі умови для поширення американських товарів. У той же час, ініціативи пов'язані з розвитком саме латиноамериканської інтеграції (без участі та контролю США) Вашингтоном сприймав вороже. США переймались, що нова організація призведе до встановлення високих тарифів на іноземні товари.

Під час створення Економічної комісії для Латинської Америки (ECLA), Сполучені Штати виступили проти будь-якої участі ООН, припускаючи, що подібний комітет має знаходитись в Організації Американських Держав. З цим не погоджувались латиноамериканці, які хотіли створення комітету, який міг би бути якомога більш нейтральним та вільним від впливу Вашингтона. Зрештою латиноамериканці змогли отримати підтримку для створення спеціальної комісії в рамках ООН [2]. Комітет для Латинської Америки вперше зібрався в 1948 р. і мав штаб-квартиру в Сантьяго-де-Чилі.

Після оприлюднення плану голови комісії Рауля Пребіша, представник від США Гарольд М. Рендалл виступив з його критикою та заявив, що спроби розвитку з новими регіональними економічними блоками зазнають невдачі, оскільки організаційна структура була надто вільною. Він висловив занепокоєння щодо складності класифікаційної системи, що використовується для позначення різних країн і продуктів, тому запропонував спростити систему, що на його думку могло б принести більший успіх. Очевидно, що таке спрощення мало принести переваги саме штатам.

Одночасно з інтересом уряду, зростало зацікавлення до інтеграційних перспектив Латинської Америки у недержавних, дослідницьких організаціях США. Наприклад, «Рада міжнародних відносин» (COFR) замовила декілька ґрунтовних досліджень з приводу перспектив інтеграції та можливої ролі США у цих процесах. Великим прихильником інтеграції був американський сенатор Яків Джейвіц. Він створив Атлантичну групу розвитку Латинської Америки (ADELA), яка мала сприяти економічній інтеграції та переходу цього процесу на новий рівень [3].

Для вивчення латиноамериканської інтеграції в США навіть було замовлено дослідження ЦРУ, що показує статус цього питання для безпеки країни. Серед підготовлених висновків зазначалось, що LAFTA при умові свого успішного розвитку може навіть похитнути вплив Вашингтону над країнами регіону [4, с.217].

У 1966 р. через стагнацію інтеграційного процесу (зокрема неефективний розвиток LAFTA) лідери американських країн були запрошені на саміт в Пунтадель-Есте, Уругвай, щоб обговорити можливі шляхи вирішення проблем. Американський президент Ліндон Джонсон на зустрічі заявив про готовність США підтримувати зусилля для об'єднання Західної Півкулі. Варто зазначити, що відповідно до даних Держдепартаменту, головними цілями відносин США та Латинської Америки було недопущення поширення настроїв регіональної

ексклюзивності (що ставилось на одному рівні з комунізмом та радикалізмом). Цей пункт був на першому місці, перед тезами про взаємовигідну торгівлю та поширення демократичних цінностей [4, с.220]. Як бачимо, розмови Вашингтона про підтримку інтеграційного процесу не виходили за рамки збереження впливу країни в регіоні та припинялись якщо йшло питання щодо самостійного розвитку країн Латинської Америки на противагу США.

Серед головних проблем інтеграції наводилась схильність до конкуренції між державами регіон та не бажанням йти на поступки у торговій політиці, а також велика відстань та незручна топографія. Після інтеграційних невдач початку 70-х рр. XX ст та виникненням нових економічних викликів для регіону, риторика політиків США на цю тему зникла з публічного простору [4, с. 231].

У 90-х рр. відбувається відновлення інтеграційних ідей у регіоні. На противагу перспективному проєкту MERCOSUR, головним лобістом якого виступала Бразилія, у 1994 р. у Маямі відбулось підписання угоди про створення ALCA (Зона вільної торгівлі Америк), куди мали увійти всі американські країни за винятком Куби [1]. Відтак утворюється суперництво між панамериканським проєктом Вашингтону ALCA та південноамериканським MERCOSUR Бразилії. Багато країн Латинської Америки вбачали загрозу у створенні спільного ринку з США, як чергову спробу утвердити економічну та політичну гегемонію США, тому цей проєкт спочатку мав мало шансів на реалізацію. Зрештою, США більше зусиль концентрувала на формуванні зони вільної торгівлі з Канадою та Мексикою (НАФТА, яка також була утворена у 1994 р.) [5, с.237].

Отже, у 50-60-х рр. XX ст. США активно публічно виступали за інтеграційний процес у Латинській Америці та створення спільного ринку вільної торгівлі. Це можна помітити у виступах президентів Ейзенхауера, Кеннеді та, особливо, Джонсона. З інтеграційними невдачами у регіоні (провал LAFTA), США припинили активну риторику за цей процес. Загалом вся підтримка та зацікавленість у інтеграційному русі полягало у збереженні ролі США у економіці та торгівлі регіону, а будь-які проєкти, які виступали за розвиток Латинської Америки окремо від Вашингтону одразу піддавались критиці та не сприйняттю. У 1994 р. США разом з Канадою та Мексикою утворили зону вільної торгівлі НАФТА, яка стала найбільшим економічним об'єднанням регіону та певною альтернативою інтеграційним економічним об'єднанням латиноамериканських країн.

Джерела і література:

1. Mace G. Regional integration in Latin America: a long and winding road // International Journal. 1988. 43(3). Pp. 404-427. URL: https://www.academia.edu/31242697/Mace_Regional_integration...Long_and_Winding_Road.pdf
2. Marini R. The Paths of Latin American Integration. // Social Justice. 1992. Vol. 19, No. 4 (50). Pp. 34-47.

3. Rivera S., Jacob K. Javits and Latin American Economic Integration. // Independent Institute Working Paper. 2007, No. 38. P. 45.
4. Rivera S. Latin American Unification, A History of Political and Economic Integration Efforts. Jefferson: McFarland & Company, 2014. – P.308.
5. Torres B. Proyectos de integración en América Latina durante el siglo XX: una mirada a la integración regional en el siglo XXI // Investigación y Desarrollo. 2011. 19 (1). Pp. 212-253.

РОЗДІЛ 3 ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ США

Дмитро Лакішик

Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», м. Київ
кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий
співробітник відділу трансатлантичних досліджень

НАЦІОНАЛЬНА ОБОРОННА СТРАТЕГІЯ США 2022 РОКУ: ВИКЛИКИ, ПРІОРИТЕТИ, ЗАВДАННЯ

27 жовтня 2022 р. в США була опублікована оновлена Національна оборонна стратегія (National Defense Strategy) [1]. Її прийняття відклало через побоювання, що Росія зважиться на відкриту агресію проти України, й зрештою документ набув чіткої актуалізації й відповідав стану світу після вторгнення [2].

Стратегія визначає такі пріоритети у сфері оборони: оборона США, стримування стратегічної атаки на США та їхніх союзників/партнерів, стримування агресії передусім з боку КНР, а потім РФ, розбудова боєздатних збройних сил і екосистеми оборони. Тобто основні завдання – стримування Китаю (достатньо виразний термін періоду холодної війни), а з іншого – співпраця з членами НАТО у спільній протидії російській агресії. Далі – стримування Ірану (просування в ядерній програмі, підтримка небезпечних озброєних проксі та експорт безпілотників) та КНДР (розширення її ядерного та ракетного потенціалу), протидія постійним загрозам з боку глобальних терористичних мереж, змінам клімату, пандеміям та іншим небезпекам.

Попри події довкола РФ, залишається незмінним курс на визначення саме КНР як головної загрози у середньостроковій перспективі (Китай виступає країною, що прагне розхитати світовий устрій, і визначається єдиною силою, яка це може зробити (використовуючи власний економічний, військовий та технологічний потенціал). Відповідно, метою США є переконати КНР у невідповідності застосування збройних сил для просування національних інтересів, а також розробити такі форми взаємодії, які відповідають інтересам США, дозволяють керувати протистоянням і діяти проти спільних викликів.

Політика РФ після вторгнення до України характеризується як безвідповідальна. На неї США відповідають і посилюють єдність з союзниками по Альянсу. Росія чітко визнається головною загрозою буття західних держав через великий ядерний арсенал, яким погрожує, а також наголошується на потенційній загрозі хімічної та біологічної зброї як з боку Росії так і Китаю. Стратегія окремо окреслює спроможності як КНР, так і РФ вести кампанії впливу з метою підризу рішучості американської громадськості, а також нанесення шкоди критичній інфраструктурі. Запобігання навіть обмеженому використанню ядерної зброї РФ є пріоритетом США.

Головними новаціями Стратегії є концепції інтегрованого стримування і протиборства в умовах миру. В межах цих концепцій США планують

забезпечити реалізацію зазначених пріоритетів і цілей. Також важливе місце у втіленні пріоритетів Стратегії посідає взаємодія із союзниками і партнерами [3].

В основу концепції інтегрованого стримування покладено спроможність збройних сил США діяти в усіх сферах протиборства разом із потенціалом союзників та інших урядових відомств США. Інтегроване стримування передбачає комбінування різних видів стримування з метою переконати іншу сторону відмовитися від агресивних намірів. Ідеться про стримування за рахунок заборони, стримування за рахунок стійкості та стримування за рахунок можливості завдання неприйняттого рівня втрат. У випадку РФ наголошується на стримуванні за рахунок заборони і стримуванні за рахунок стійкості. Проте у випадку безпосередніх сусідів РФ передбачено розробити опції для стримування за рахунок можливості завдати Росії неприйняттого рівня втрат.

Задля готовності протистояти викликам у майбутньому відповідно до Стратегії необхідно посилити компонент технологічної модернізації, адже США завжди були готові до конкурентного змагання. Також окремо вказується на ефективну реакцію, в залежності від рівня загроз. В цьому контексті виокремлюється поняття «ескалаційного менеджменту» з поєднанням рішучих дій та підтримкою переговорних ініціатив.

Досить цікавим в Стратегії є визначення регіональних пріоритетів, зокрема у Європі. Відповідно, США будуть поєднувати роботу в рамках НАТО і двосторонні контакти з кожним із партнерів, що є виявом недостатності координації лише в рамках Альянсу.

Окремо в документі окреслений регіон Арктики, де Вашингтон має забезпечувати дотримання міжнародних принципів, насамперед у партнерстві з Канадою. Необхідно зазначити про нову Національну арктичну стратегію США 2022 р., у якій багато уваги приділено глобальному впливу війни, яку розв'язала Росія. Ситуація ускладнюється тим, що Арктична рада – основний міжнародний орган, створений двадцять сім років тому за часів розрядки та співробітництва, до якого входять вісім країн (Данія, Ісландія, Канада, Норвегія, Росія, США, Фінляндія та Швеція) – нині зазнає труднощів у роботі через те, що у 2021 р. черговим дворічним змінним очільником Ради стала Росія. Водночас всі інші члени Арктичної ради входять до НАТО (включно з Фінляндією та Швецією, що приєднались до Альянсу) [4; 5].

Щодо ядерної безпеки в Стратегії наголошується, що стабільність в Індо-Тихоокеанському та Євроатлантичному регіонах – запорука безпеки у світі. Особливо підкреслена безвідповідальна політика РФ, яка використовує ядерний арсенал як щит під час агресивних дій, щоб змусити пристати на свої умови Україну та держави НАТО. Натомість завдання США – продовжити мораторій на незастосування ядерної зброї. Водночас особлива увага присвячена здатності США реагувати неядерними інструментами. У найближчому майбутньому ядерна зброя залишатиметься основою стратегічного стримування США. Інші неядерні засоби можуть доповнити, але не можуть замінити ядерне стримування за певних обставин [6].

В підрозділі Стратегії щодо ракетних озброєнь, зокрема в розділі про Європу більшість інформації присвячена побудові надійного захисту від ракетних ударів різного типу разом з союзниками всередині і поза НАТО. На Близькому Сході виділяються традиційний Ізраїль та Саудівська Аравія з країнами Перської затоки. Значна увага присвячена силам протиповітряної оборони та їх посиленню. Опора на ядерні сили США для стримування стратегічних загроз є давньою політикою США та наступністю цього і всіх попередніх оглядів протиракетної оборони.

На Далекому Сході традиційно пріоритетними залишаються Японія, Республіка Корея, Австралія.

Можна констатувати, що Пентагон уважно стежить за зростаючим зближенням РФ з КНР, нинішні зусилля та майбутні ініціативи так чи інакше стосуються Росії, навіть якщо основний фокус направлений на КНР. КНР та РФ є найнебезпечнішими викликами у всіх сферах. Стратегія визначає КНР як системний виклик для США, водночас РФ характеризується як джерело гострої і нагальної загрози. Визначальним чинником впливу на політику національної безпеки США буде стратегічне міждержавне протистояння. Основним завданням збройних сил США, відповідно до нової стратегії, залишається попередження прямого воєнного конфлікту між великими державами.

Джерела і література:

1. National Defense Strategy / U.S. Department of Defense: An official website of the United States Government. URL: <https://www.defense.gov/National-Defense-Strategy/>

2. Що чекає світ після перемоги України. URL: <https://zn.ua/ukr/international/shcho-chekaje-svit-pislja-peremohi-ukrajini.html>

3. Національна оборонна стратегія США 2022 року: основні положення, оцінки і наслідки для України. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/natsionalna-oboronna-stratehiya-ssha-2022-roku-osnovni>

4. National Strategy for the Arctic Region. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/National-Strategy-for-the-Arctic-Region.pdf>

5. Российская угроза в Арктике и интересы США <https://www.golosameriki.com/a/us-arctic-strategy/6807707.html>

6. Нова оборонна стратегія США: загрози на 2023 рік і що Пентагон робитиме з Китаєм та Росією. URL: <https://focus.ua/uk/opinions/534986-novaya-oboronnaya-strategiya-ssha-ugrozy-na-2023-god-i-hto-pentagon-budet-delat-s-kitaem-i-rossiey>

Олександр Маврін

Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського
НАН України, м. Київ

доктор історичних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з наукової роботи

ДЖЕРЕЛА ДО ІСТОРІЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ У США: ДОКТРИНА «МОРСЬКОЇ СИЛИ» АДМІРАЛА АЛЬФРЕДА МЕХЕНА

У своїй промові на Великодньому банкеті Лорда-мера 27 квітня 2022 року міністр закордонних справ Великої Британії Елізабет Трасс зазначила: «Шановні пані та панове, геополітика повертається. Після холодної війни всі ми думали, що мир, стабільність і процвітання будуть невблаганно поширюватися по всьому світу. Ми думали, що засвоїли уроки історії і що хід прогресу триватиме безперешкодно. Ми помилялися» [1]. Оскільки сьогодні ми дійсно є свідками практичної реалізації геополітичних проектів у масштабах і формах повномасштабної війни Росії проти України, очевидно, актуалізується питання вивчення історії, витоків ідейних течій попередніх етапів розвитку геополітичної думки. Це є фундаментальним завданням не лише філософів, політологів, фахівців з міжнародних відносин, а й істориків та джерелознавців. Так само актуальним є питання впливу теорій геополітики на практику міжнародних відносин в сучасних умовах глобалізації та вибухового розвитку цифрових технологій. Війна Росії проти України є виразним проявом ідеологічного, цивілізаційного протистояння.

Важливою складовою процесу видобування знання про ідейні течії у різних країнах виступає джерельна база. Чим повнішою вона стає, тим об'єктивнішою стає картина розвитку і формування сучасного світу в усіх його проявах. Дослідження масиву писемних джерел у відповідних напрямках складає методологію наукового пізнання. Досвід американської науки у різних галузях наукового освоєння світу є надзвичайно вагомим і визнаним в усьому світі. З-поміж інших напрямів, геополітика, починаючи з другої половини 19-го ст., посідає досить значне місце на уці у США. Позитивізм американської історичної науки багато у чому спирався на європейські традиції, насамперед британські та французькі. З іншого боку, міжнародна проблематика, зокрема й геополітична, вже з другої половини 19-го ст. починає цікавити американських вчених і саме вони спиралися на відповідним чином підготовлений базис з опублікованих історичних документів. Ця документальна джерельна база та праці провідних дослідників становлять фундамент подальших наукових пошуків у галузі світової американістики. Проте і сьогодні в українській науці помітним є брак узагальнюючих праць саме з джерел до американської тематики, у тому числі й до питань формування ідейних течій та їх впливу на американську міжнародну політику.

Серед ідеологів геополітики в США помітне місце посідає постать контр-адмірала Альфреда Мехена (Alfred Thayer Mahan (1840-1914)). В українській

історіографії А. Мехену не приділялося спеціальної уваги, оскільки українська історична наука протягом тривалого часу мала досить чітко визначені межі проблематики для досліджень. Американістика знаходилася цілком у «віданні» ідеологічних та наукових і розвідувальних центрів у Москві та Ленінграді. Ідейна спадщина адмірала свого часу привертала увагу радянських істориків як виразний прояв «експансіоністської ідеології» в США [2].

Формування ідеології світової експансії у вигляді геополітичних теорій найактивніше відбувалося з другої половини 19 століття. Для США цей процес починається після завершення Громадянської війни під впливом європейських теоретиків експансії. Завершення практики і теорії ізоляціонізму ознаменувалася маніфестом американської геополітики – доктриною «морської сили» авторства Альфреда Мехена у низці ґрунтовних праць, що мали не лише академічний розголос, а й практичне застосування в американській зовнішній політиці. Зокрема, початок розбудови великого флоту припадає на 1883 рік, коли Конгрес прийняв закон про “ABCD” (акронім за назвами трьох легких крейсерів і одного посильного судна: “Atlanta”, “Boston”, Chicago”, “Dolphin” [3, 49]. Саме активна публікаційна діяльність А. Мехена та його взаємодія з урядом Сполучених Штатів підготували сприятливий ідеологічний ґрунт для прийняття цього рішення. Як наслідок, США з 12 місця станом на 1881 року по кількості головних бойових класів кораблів (панцерники та крейсери) до 1896 року піднялися на шосте та четверте місце відповідно [4, 260]. Наведена на історичних прикладах А. Мехеном аргументація щодо фундаментального значення військового флоту та відповідної інфраструктури для його забезпечення мали велике значення у розгортанні першої глобальної «гонитви озброєнь» у світі. Загальний сенс, базові концепти та обґрунтування доктрини містяться в історичних дослідженнях А. Мехена, вони відображають тогочасне бачення завдань держави у захисті своїх глобальних інтересів [5]. Перебуваючи на стику історичної науки та ідеології, доктрина «морської сили» є джерелом для аналізу та узагальнення досвіду у цих вимірах і, разом із тим, є пам'яткою історичної думки, високо оцінена ще сучасником адмірала, президентом США Т. Рузвельтом [6, 238].

Отже, ідейна спадщина американського адмірала може бути сьогодні предметом дослідження, насамперед, не лише як складова процесів формування теорій, а й та втілення їх у практичну політику. Для України розбудова флоту є і залишатиметься одним з ключових рішень для забезпечення ефективного розвитку держави, її безпеки не лише в умовах війни, а й у мирний час, як відповідь на різноманітні виклики гібридного воєнного, економічного та ін. характеру. Крім того, до навчальних програм з військово-морських спеціальностей слід було б залучити детальний розгляд доктрини А. Мехена, її цілей та втілення на практиці в зовсім інших історичних умовах, але ефективною та успішною. Джерельне наповнення, створення повноцінної документальної та бібліографічної бази тут є, безперечно, ключовою умовою.

Джерела і література:

1. Truss Elizabeth. The return of geopolitics: Foreign Secretary's Mansion House speech at the Lord Mayor's 2022 Easter Banquet. <https://www.gov.uk/government/speeches/foreign-secretarys-mansion-house-speech-at-the-lord-mayors-easter-banquet-the-return-of-geopolitics>.
2. Задавысвичка Ю., Маврин А. Из истории формирования экспансионистской идеологии США (доктрина «морской мощи» А. Мэхэна). – Культура народов Причерноморья. – 2002, № 30.
3. The North American Review, vol. CLXII, 1896, N 3.
4. Раскин А. П. Развитие морской мощи США // Американский ежегодник. – М.: 1974.
5. Основні праці А. Мехена: The Influence of Sea Power upon History, 1660-1783. (1890); The Influence of Sea Power upon the French Revolution and Empire, 1793-1812. (1892); The Interest of America in Sea Power, Present and Future. (1897).
6. Alden C. S., Earle R. The Makers of Naval Tradition. – Boston, 1925.

Богдан Омельченко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент I курсу історичного факультету, ОП «Американістика і європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Пількевич В.О.

«ЧОТИРНАДЦЯТЬ ПУНКТИВ» ВУДРО ВІЛЬСОНА ЯК БАЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО УСТРОЮ СВІТУ

Часи Першої світової війни для США стали справжнім політичним викликом та зміною курсу в зовнішній політиці, що призвели до становлення країни як лідера не тільки у регіоні, а й у цілому світі. На чолі змін став двадцять восьмий президент США Вудро Вільсон, який у національній пам'яті американського народу фігурує, перш за все, як реформатор міжнародних відносин, відзначившись у справах врегулювання проблем європейського континенту після Першої світової війни. Його кроки на міжнародній арені в цьому контексті були надзвичайно вчасні й нестандартні, адже тоді одночасно зруйнувалися чотири імперії, розташовані на більшій частині Центральної та Східної Європи. На їхніх уламках спалахнули кілька масштабних революцій, громадянських і локальних війн, що легко могли перекинутися в Західну Європу. До сьогодні в пантеоні президентів Вудро Вільсон залишається одним із найбільш шанованих у США [1, с. 62–65].

Відзначимо, що на початку своєї каденції президент Вільсон (1913–1921 рр.) активно приділяв увагу існуючим у світі зовнішньополітичним викликам, хоча був прихильником ізоляційної моделі Лінкольна і розраховував на свою активну діяльність у внутрішній політиці. Він писав: «Було б іронією долі, якби моїй адміністрації довелося займатися головним чином зовнішніми справами»

[2]. І йому до певної міри вдавалося притримуватися політики нейтралітету та невторчання, починаючи з перших днів Першої світової війни, займаючись головним чином посередництвом між сторонами конфлікту.

Першою провокацією щодо втягування США у війну стала атака німецьким підводним човном U-20 крейсеру «Лузитанія», в результаті якої загинуло 1198 осіб, 128 з яких американці. Реакція Вільсона була стриманою і спиралась на дипломатію, за що, піддалась бурхливій критиці, особливо Теодора Рузвельта, який писав: «Якби Лінкольн діяв після звільнення Самтера так само, як Вільсон щодо затоплення «Лузитанії», то через місяць Північ сказала б, що вони були такі раді, що він утримав їх від війни» [3, с. 1–7]. На початку 1917 року Вільсон ще вірив у дипломатичний шлях вирішення конфлікту в Європі і 22 січня у Сенаті виголосив промову, де закликав до «миру без перемог» і пообіцяв створити організацію, яка могла б стати запобіжником у майбутніх військових конфліктах.

Каталізатором вступу у війну стали атаки на торговельні судна США і публікації «телеграми Ціммермана», в яких міністр зовнішніх справ Німеччини запропонував військово-політичний союз з Мексикою. Він передбачав забезпечення армії Мексики у потенційному наступі на Техас, Аризону і Нью-Мексико. У квітні 1917 року Вільсон виголосив військову промову перед Конгресом США, в якій обґрунтував головну мету вступу у війну, а саме: «... відстояти принципи миру та справедливості в житті світу» [4].

Президенту Вільсону вдалось мобілізувати країну, економіку та забезпечити якісну взаємодію між адміністрацією і військовим командуванням, що призвело до перемоги сил союзників.

На фінальному етапі Першої світової війни, 8 січня 1918 року перед Конгресом, Вудро Вільсон представив національну програму бачення архітектури міжнародного устрою і безпеки у післявоєнний час. Цей перелік пунктів став відомий як «14 пунктів Вільсона».

Над підготовкою цієї програми працював не тільки президент Вільсон, але й його команда. Головні тези :кожний народ має право вибирати собі таку владу, під якою хоче бути; малі держави мають таке саме право на повагу до свого суверенітету і територіальної незалежності, як і великі та сильні народи; світ має бути звільнений від будь-якої загрози порушення миру через напад чи неповажання прав народів; вільна торгівля; створення союзу народів як наддержавної установи для забезпечення миру; принцип «політичної кооперації» [5, с. 476–477].

Основну мету, яку бачив 28 президент США у архітектурі нового міжнародного устрою та світового порядку, це – мир на справедливих засадах і недопущення Другої світової війни. Він розумів, що радикальні дії до переможених країн, могли б породити настрої реваншизму і нову світову війну. Варто зазначити, що Вільсон не радився з союзниками, тому не дивно, що певні пункти були не суміжними з їх інтересами. Так, наприклад президент Клеменсо охарактеризував ці пункти: «Бог дав нам десять заповідей, і ми їх порушили. Вільсон дає нам чотирнадцять пунктів. Ми побачимо» [6].

Щодо безпосередньо «чотирнадцяти пунктів», то перші п'ять характеризували нове бачення на торговельні відносини, свободу морів, а головне – на нову архітектуру дипломатії. Вільсон вбачав зміну таємної дипломатії, яка, на його думку, стала однією з причин світової війни, на відкрити. Також було запропоновано зменшити кількість озброєнь до мінімуму, щоб їх вистачило тільки на внутрішні питання. Пункти з шостого по тринадцятий стосувалися територіальних змін, як покарання країн блоку Центральних Держав. Важливим фактором було те, що для Вільсона сам термін «імперія» був несумісний з його баченням світу, тому мету, яку він бачив у пунктах, щодо Австро-Угорщини і Османської Імперії – це утворення нових держав, враховуючи етнічний принцип. Крім того, дані пункти стосувалися на приєднанні нових територій до Франції і Італії та створенні незалежної Польщі. Останній пункт став найважливішим для Вільсона і справою його життя – створенням Ліги Націй [7]. Схожу організацію він намагався створити в Латинській Америці, але не вдалось. Вона стала революційною подією в США, так як зовнішньополітичний курс країни був затверджений у доктрині Монро (1823 р.), де не було передбачено європейського вектору розвитку США. Головними ідеями Ліги були «повага до територіальної цілісності інших держав», роззброєння «до найнижчого рівня, що відповідає національній безпеці» і «відмова від збройної агресії» як засобу вирішення міжнародних конфліктів, накладання економічних санкцій на країну агресорку і при потребі відправка американського контингенту у гарячу точку. Громадськість зустріла такі новини з натхненням і ентузіазмом.

З 18 січня 1919 почала працювати Паризька мирна конференція. Перемовини, щодо фінального формату тексту Версальського мирного договору були складними. Європейські союзники Вільсона відхилили частину його пропозицій, які могли б зачепити їх сферу інтересів, зокрема, свободу морів і вільної торгівлі, яка сильно б вдарила по економіці Британії і недостатні економічні санкції для Німеччини. Вільсон пішов на компроміс, щоб зберегти Лігу Націй. Таким чином 28 червня 1919 року Версальський договір був підписаний. Разом з тим, Сенат не ратифікував пакт мирного договору у Версалі. Причиною цього стала перемога республіканської партії і неготовність сенаторів до проекту Ліги Націй, які в основному були прихильникам доктрини Монро і невтручання у справи європейських країн. Через це, Вільсон поїхав у турне по США, за підтримку ідеї Ліги Націй, але отримав інсульт і до кінця своєї каденції провів у ліжку [8].

Отже, Вудро Вільсон – визначний президент і реформатор. Він став фундатором нової моделі зовнішньої політики США і першим, хто представив бачення міжнародного устрою і безпеки світу. Його ідеалізм і віра в демократичний світ призвели до отримання Нобелівської премії миру (1919 р.). Хоч і в останні дні свого життя він був прикутий до ліжка, але залишивши посаду, він увійшов в історію, як перший президент, який затвердив лідерську позицію США у світовій політиці.

Джерела і література:

1. Пронь Т.М. ALTER EGO зовнішньої політики і дипломатії президента США Томаса Вудро Вільсона (1912-1920) // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Історія. Ужгород: Говерла, 2013. Вип. 2 (31). С. 62.
2. Woodrow Wilson quest to change the world. URL: <https://www.crf-usa.org/bill-of-rights-in-action/bria-24-4-woodrow-wilson-quest-to-change-the-world.html>
3. Theodore Roosevelt on the sinking of Luisitania, 1915. Introduction. URL: https://www.gilderlehrman.org/sites/default/files/inline-pdfs/08003_FPS.pdf
4. Woodrow Wilson second term as president. URL: <https://www.britannica.com/biography/Woodrow-Wilson/Second-term-as-president>
5. Вільсон (Wilson) Томас Вудро // Юридична енциклопедія: в бт. Редкол.: Ю.С Шемшученко та ін. Київ: Укр.енцикл., 1998. Т.1. С.476–477.
6. Chris T. Fourteen Points // International Encyclopedia of the First World War. URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/fourteen_points
7. Woodrow Willson`s Fourteen Points. URL: <https://www.encyclopedia.com/history/educational-magazines/woodrow-wilsons-fourteen-points>
8. Ambar S. Woodrow Wilson: Foregin affairs Miller Center. URL: <https://millercenter.org/president/wilson/foreign-affairs>

Олександра Котляр

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
аспірантка історичного факультету

РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ЕЛІТИ США У РОЗБУДОВІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ (ДОСВІД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ)

Повномасштабна війна РФ проти України вчергове актуалізувала проблему визначення США своїх національних інтересів та форм їх реалізації під час міжнародних криз. Російське вторгнення каталізувало процес розробки нової міжнародної архітектури та вкотре сфокусувало увагу на місці та можливостях США у світі. Особливого значення в цьому контексті набуває досвід міжнародно-стратегічного планування США в роки Другої світової війни. Цей багатогранний процес передбачав розробки нових зовнішньополітичних концепцій не лише офіційними державними структурами, але й інтелектуальною елітою, яка протягом десятиліть виконувала роль «невидимого уряду», формулюючи та скеровуючи національні інтереси країни.

При використанні поняття еліти у доповіді відштовхуємося від визначення соціолога Чарльза Міллза, який тлумачить еліту як сукупність членів найвищих соціальних прошарків або груп. Її представники пов'язані між собою як прямими соціальними контактами, так і загальним відчуттям спільності, підживлюваним

мережею неформальних зв'язків [1, с. 11-12]. Однак Ч. Міллз вважає помилковим уналежнення інтелектуальних кіл країни до еліти: на його думку, дослідники нерідко плутають заяви популістського характеру із реальними фактами влади й політики [1, с. 244]. На нашу ж думку, до зовнішньополітичної еліти США доцільно віднести й політичних експертів, а також академічні кола, які мають прямий або опосередкований вплив на механізми прийняття рішень у державі.

Для розуміння феномену інтелектуальної еліти США в роки Другої світової війни необхідно зважати на загальну побудову зовнішньополітичного відомства країни. До 1945 р. Державний департамент США не був вельми розгалуженим: у 1900 р. кількість його співробітників збільшилася із 91 до 708, і ця структура зберігалася до кінця Другої світової війни [2]. З її початком залучення неофіційних осіб, які не входили до адміністрації або не були чиновниками Державного департаменту, стало негальною необхідністю: повільна професіоналізація дипломатичної служби у США, її замкнена елітарна структура позначилися на ефективності осмислення глобальних проблем зовнішньої політики.

У доповіді основна увага сконцентрована на ролі представників інтелектуальної еліти США, неофіційних або напівофіційних осіб, які, на нашу думку, прямо або опосередковано впливали на формування американського міжнародно-стратегічного мислення в роки Другої світової війни. Пропонується розглянути успішні кейси реалізації такої взаємодії у сфері зовнішньої політики.

Найбільш цікавим явищем досліджуваного періоду стало зростання значення так званих «мозкових центрів» («think tanks») — незалежних від держави дослідницьких інституцій та груп, що продукують теоретичне знання та експертні поради з метою їх подальшої імплементації у сфері політики. На думку американського дослідника і дипломата Річарда Хааса, саме «мозкові центри» визначають характер діяльності США на міжнародній арені протягом останніх ста років [3]. Серед їх основних функції виділяємо такі:

- продукування якісно нових ідей, підходів до політики та їх концептуалізація;

- здійснення впливу на формування суспільної думки та ознайомлення громадськості із важливими подіями міжнародної політики;

- підготовка експертів для роботи в урядових структурах;

- формування транснаціональної мережі знання.

На початку Другої світової війни вагомий внесок у розбудову основ майбутнього світопорядку здійснила Рада з міжнародних відносин — позаурядова організація, створена у 1921 р. групою бізнесменів, банкірів, юристів та вчених, наближених до істеблішменту. Рада об'єднувала представників інтелектуальної еліти, які мали на меті просування суспільного інтересу з питань зовнішньої політики, а також надання експертних консультацій керівництву США. За роки своєї роботи організація набула авторитету та легітимності в очах громадськості і влади. Серед її членів були діячі, пов'язані з найвищими державними структурами. Зокрема, Генрі Стімсон, держсекретар за адміністрації президента Герберта Гувера, або Норман Дейвіс, який був

радником Вудро Вілсона на Паризькій мирній конференції та підтримував тісні контакти із держсекретарем у 1933–1944 рр. Корделом Галлом і Ф. Д. Рузвельтом [4, с. 115]. Рада з міжнародних відносин відводила США домінуючу роль у світі і послідовно відстоювали цю позицію із 1920-х рр. [5]

Відсутність у державному апараті достатнього ресурсу для розробки проєктів міжнародної стратегії США спонукало офіційну зовнішньополітичну еліту залучати до цього процесу експертів Ради з міжнародних відносин і, таким чином, включати їх в інфраструктуру прийняття рішень. У 1939 р. Рада започаткувала проєкт «Дослідження проблем війни та миру», в рамках якого підготувала 682 меморандуми для Державного департаменту. Її члени також були включені до роботи Консультативного комітету з проблем міжнародних відносин, створеного під егідою Державного департаменту. Практичним результатом такої синергії стало вироблення принципів Атлантичної хартії 1941 р., Декларації Об'єднаних Націй 1942 р. та засад діяльності майбутньої ООН. Таким чином, експерти позадержавних інституцій забезпечили уряд, який усвідомлював необхідність розбудови нової перспективи зовнішньої політики, конкретними пропозиціями і проєктами.

Подібну роль виконували не лише великі «мозкові центри», але й окремі представники інтелектуальних кіл. Як правило, вони також мали неформальні зв'язки з урядом й виконували посередницьку роль між владою та суспільством. Наприклад, журналіст Генрі Люс, засновник провідних у США видань «Time», «Fortune», «Life», забезпечував Білому дому інформаційний тил, підтримуючи публікаціями надання військової допомоги Великій Британії влітку 1940 р. Водночас, разом з журналістом Волтером Ліппманном вони формували опозиційний порядок денний, який містив заклики до визначення кінцевих цілей США у війні, взяття на себе зобов'язань із розбудови післявоєнної міжнародної архітектури на основі національного інтересу. Визначення останнього стало суттєвим внеском американської інтелектуальної еліти в розбудову зовнішньополітичної стратегії США, в якій у період Другої світової війни нарешті поєдналися ідеологічні, економічні й геополітичні прагнення країни.

Отже, інтелектуальна еліта спромоглася привести керівництво країни до розуміння необхідності розбудови нової глобальної зовнішньополітичної стратегії, а також переосмислення ролі США у війні та післявоєнному світі. Створена у попередні десятиліття мережа недержавних формувань, інституцій та окремих мислителів продемонструвала свою ефективність в роки кризи, поєднавши політичну теорію із практикою. У той час, коли контроверсійні заяви уряду на початку Другої світової війни щодо можливої участі у конфлікті спричинили ідеологічний вакуум, інтелектуальна еліта США заповнила його новими візіями та проєктами. Сформульовані нею ідеї розвинули американську зовнішньополітичну традицію та частково лягли в основу дороговказів післявоєнної зовнішньої політики США.

Джерела і література:

1. Mills C. The Power Elite. Oxford: Oxford University Press, 2000.
2. A History of the United States Department of State 1789-1996. Released by the Office of the Historian, July 1996 / [Chttps://1997-2001.state.gov/about_state/history/dephis.html](https://1997-2001.state.gov/about_state/history/dephis.html).
3. Think Tanks and U.S. Foreign Policy: A Policy-Maker's Perspective. Richard N. Haass, Director, Policy Planning Staff. November 1, 2002 / U.S. Department of State Archive. URL: <https://2001-2009.state.gov/s/p/rem/15506.htm>.
4. Domhoff W. The Power Elite and the State. New York: Aldine de Gruyter, 1990.
5. Котляр О. Варіативність концепцій світової ролі США у 20-х рр. XX ст. // США: політика, суспільство, культура. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених, присвяченої 30-річчю встановлення дипломатичних відносин США й України / Упорядник Н. Д. Городня. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2022. С. 14-16.

Назар Мачинський

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент II курсу ОР «Магістр» історичного факультету, ОП «Американістика і європейські студії» (з поглибленим вивченням іноземних мов)
Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Шевченко Н.І.

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ США ТА СРСР В КОНТЕКСТІ «ГІБРАЛТАРСЬКОГО ПИТАННЯ» У 1946-1975 РР.

З часів Античності Гібралтар вважався стратегічною точкою на перетині Атлантичного океану та Середземного моря. Ряд великих держав намагались закріпитись тут або отримати привілеї від країни, яка її контролювала. Обставини опанування півостровом британцями в роки війни за іспанську спадщину, подальші іспанські претензії на нього та питання легітимності режиму Ф. Франко в очах міжнародної спільноти дозволяли США та СРСР в роки Холодної війни просувати свої інтереси в регіоні користуючись «казусом Гібралтару» (британсько-іспанськими суперечками з приводу його статусу).

З точки зору американської зовнішньополітичної стратегії Гібралтар мав перебувати в складі союзної до США держави. Оскільки півострів належав Великій Британії, а в роки Другої Світової війни вона була головним союзником США, останніх влаштовував чинний статус території. Своєю чергою, Ф. Франко в роки Другої Світової вів перемовини з нацистами щодо можливості пропуску німецьких військ через територію Іспанії для захоплення Гібралтару. Тому, попри прозахідну риторику каудильйо, Г. Трумен називав Ф. Франко «антипротестантським диктатором і злочинцем рівня А. Гітлера та Б. Муссоліні», а на Потсдамській конференції американці й британці заявили, що не готові приймати Іспанію до ООН [5, с. 263-268; 2, с. 106].

З часів існування Другої Іспанської республіки СРСР намагався включити Іберійський півострів до складу Рад Союзів. Стратегія Й. Сталіна залишились незмінними й в наступні роки. У 1944 р. він агітував іспанських комуністів Е. Лістера та Д. Ібаррурі до боротьби з франкістами й обіцяв їм збройну підтримку, але тільки після розгрому нацистів. Проте, того ж року ватажок іспанських антифашистів у Франції Л. Товар здійснив самостійний похід до Каталонії, який закінчився повним розгромом. Антифранкістська опозиція серйозно підставила СРСР і вже у 1945 р. Британія та США заявили Сталіну, що вони радше готові комунікувати з франкістами, ніж з КПІ. [4, с. 254-255, 8, с. 28; 1, с. 102-103; 2, с. 104-105] Початок Холодної війни призвів до того, що у США радянські плани щодо Іспанії почали розглядати як потенційну загрозу чинному статусу Гібралтару. Дійшло до того, що в 1946 р. дипломат Дж. Кеннан писав про можливість облаштування на Гібралтарі радянської військово-морської бази якщо США не знайде спільної мови з Ф. Франко. [7, с. 1033-1036]. Така можливість лякала американців більше ніж фантомні перспективи переходу Гібралтару до рук франкістів, тому після 1948 р. (попри бажання Г. Трумена) США почали зближуватися з Іспанією на засадах антикомунізму. В 1953 р. американці та іспанці уклали Мадридський пакт про створення на Іберійському півострові 4 військових баз США (одна з яких знаходилася в Роті, неподалік від Гібралтару) [10, с. 320-321]. Фактично, Ф. Франко вдалось виторгнути в американців преференції (наприклад, США погодились прийняти Іспанію до ООН) акцентуючи увагу на питанні приналежності Гібралтару. На думку американського політолога Л. Коффі, аналогічну тактику «залякування США та Великої Британії через шантаж» [6] (для повернення Гібралтару) іспанська влада використовує й досі.

Поразка антифранкістського збройного підпілля в Іспанії змусила СРСР змінити стратегію й апелювати до болісної для іспанців теми оскаржуючи (з точки зору світового тренду деколонізації) право британців володіти Гібралтаром. Радянські дипломати вміло грали на британсько-іспанських суперечностях та позиції США в цьому питанні (американці утримувалися в голосуваннях ООН з гібралтарського питання). Парадоксально, але франкістська Іспанія та СРСР, будучи ідеологічними суперниками, в ООН використовували однакову антиколоніальну риторіку. У 1963 р., за посередництва НРБ та Камбоджі, СРСР ініціював створення в ООН комітету з питання деколонізації Гібралтару, а через 4 роки радянські делегати проголосували за резолюцію 2353 (зобов'язувала британців до 1969 р. покинути півострів). [12] Сукупність цих «дружніх» кроків з боку СРСР сприяли покращенню іспансько-радянських відносин. Так, в 1969 р. Іспанія дозволила радянським кораблям перебувати в її портах під чужим прапором. Щоправда, в 1964 р. президія КПІ заявила, що виступає проти повернення Гібралтару чинній владі Мадриду, бо це підсилить позиції Ф. Франко [3, с. 135-137]. Представник франкістської Іспанії в ООН Х. Ф. де Лекеріка у 1960 р. заявив, що голосував проти резолюції про надання незалежності колоніям, тому що його країна має колонії в Африці й не бажає їх втрачати. [13, с. 503]. Цікаво, що попри перемовини з СРСР каудильйо (на

відміну від Ш. де Голля) не став розривати відносин з англо-американським блоком на користь «гібралтарського питання».

Маніпуляції СРСР щодо гібралтарського питання і політична криза на півострові (в 1969 р. Іспанія перекрила англо-іспанський кордон) не залишилися непоміченими у США. Ф. Франко чудово розумів, що надмірне зближення з СРСР (активно фінансував басконських сепаратистів з ЕТА) загрожує територіальній цілісності Іспанії й в 1970 р. зустрівся з президентом Р. Ніксоном у Мадриді. Хоча каудильйо справив хороше враження на Р. Ніксона і диктатор пообіцяв американцям сприяти просуванню демократії в Іспанії, обом сторонам не вдалося досягнути консенсусу з приводу Гібралтару, відтермінувавши це питання на невизначений час (що дозволило Ф. Франко в 1972 р. підписати вигідну для Іспанії торговельну угоду з СРСР). [11, с. 16] Нейтральна позиція США щодо гібралтарського питання, традиційна для Іспанії неприязнь до американців (як в лівих, так і в правих колах) і зникнення прямої військової загрози з боку СРСР сприяли тому, що іспанське суспільство почало критикувати військову присутність США на Іберійському півострові (проведене в 1976 р. соціопитування свідчило, що 9 з 10 жителів Іспанії є противниками існування американських баз в країні). [9, с. 251] Безпосередні наступники Ф. Франко не могли вдало користуватись американсько-радянськими суперечностями і розв'язати гібралтарське питання в контексті Холодної війни.

Отже, зовнішньополітична стратегія США в гібралтарському питанні в 1946-1975 рр. полягала в тому, що півострів мав належати союзній до США державі, щоб не допустити проникнення туди радянських військових баз. Враховуючи, що з 1953 р. Іспанія (як і Велика Британія) була американським союзником, США діяли за принципом невтручання в британсько-іспанські суперечності довкола Гібралтару. Зовнішньополітична стратегія СРСР спершу полягала в тому, щоб привести до влади комуністів, які б ініціювали приєднання Гібралтару до Іспанії. Втім, з поч. 1960-их рр. СРСР почав підігрувати франкістській Іспанії в гібралтарському питанні в ООН намагаючись виторгувати для себе торговельні преференції в країні. Попри те, що в короткотривалій перспективі СРСР вдалось скористатись антиамериканськими настроями в країні та отримати бажаний результат, Іспанія залишилась частиною Західного світу, а СРСР так і не встановила контролю над Гібралтаром.

Джерела і література:

1. Ибаррури Д. Воспоминания: Борьба и жизнь. В 2 кн. Кн. 2: 1939-1977. Мне не хватало Испании. Москва: Политиздат, 1988. 286 с.
2. Сагомоян А. А. Испанская битва «холодной войны»// Вести Моск. Ун-та. Серия 25. Международные отношения и мировая политика. 2010. №3. С. 101-116.
3. Филатов Г. А. Испано-советские отношения и проблема колоний в XX в.// Феноменология советского общества. 2022. С. 123-145.

4. Arasa D. Años 40: los maquis y el PCE. Barcelona: Aegos Vergara. 1984. 327 p.
5. Byrnes M. «Overruled and worn down» Truman sends an ambassador to Spain// Presidential Studies Quarterly. 1999. V. 29 (2). P. 263-279
6. Coffey L. Self-determination and national security: why the US should back British sovereignty over Gibraltar// The Heritage Foundation. 13 February 2014. URL: <https://www.heritage.org/global-politics/report/self-determination-and-national-security-why-the-us-should-back-british>
7. Foreign relations of the United States 1946. V. II Council of Foreign Ministers. Washington DC: United States Government Printing Office, 1946. 1614 p.
8. Lister E. Así destuyó Carrillo ei PCE. Barselona: Editorial Planeta, 1983. 105 p.
9. Powell Ch. Henry Kissinger y España: de la dictadura a la democracia (1969-1977) // Historia y politica. 2007. №17. P. 223-251.
10. Solsten E. Meditz S. Spain: a country study. Washington DC: Federal Research Division, Library of Congress, 1990. 444 p.
11. The New York Times. Nixon Asserts Franco won respect for Spain. 21 Noverber 1975. P. 16. URL: <https://www.nytimes.com/1975/11/21/archives/nixon-asserts-franco-won-respect-for-spain.html>
12. UN. General Assembly (22nd sess: 1967-1968) resolution 2353. Question of Gibraltar. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/202992?In=ru>
13. Valle Golves J. A. Gibraltar en las resoluciones y decisiones de la Assamlea General de la ONU, 1965-2015. Algunas valoraciones// Las Naciones Unidas desde España. 70 aniversario de las Naciones Unidas. 60 aniversario del ingreso de España en las Naciones Unidas. Barcelona 2015. P. 501-517.

Сергій Саранов

Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка,
м. Івано-Франківськ

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін

ЕЛЕМЕНТИ ОЦІНОЧНИХ СУДЖЕНЬ ТА СТУПІНЬ МАКІАВЕЛЛІЗМУ ГЕНРІ КІСІНДЖЕРА В РАМКАХ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ КАРДИНАЛА РІШЕЛЬС

Постановка питання про «макіавеллізм» доктора Кісінджера може здатися риторичною, проте розгляд деяких аспектів оціночних суджень цього державного діяча, фахівця в рамках історії та теорії міжнародних відносин здатний піднести певні несподівані результати.

У відомого фахівця з Макіавеллі професора Квентіна Скіннера макіавеллізм Г. Кісінджера не викликає сумнівів. Професор Скіннер наводить уривок з інтерв'ю Кісінджера 1970-х рр. у якому той заперечує вплив на нього ідей Макіавеллі. У Скіннера і журналіста, який проводив це інтерв'ю, це не викликає

сумнівів. З нашої ж точки зору за цим запереченням Кісінджера криється більш глибокий методологічний контекст, який відображає глибину і константність наукових поглядів американського державного діяча.

Для прояснення деяких аспектів питання, що нас цікавить, необхідно звернутися до аналізу робіт Г. Кісінджера. Оскільки в цих роботах охоплюється широке коло питань, пов'язаних із формуванням системи міжнародних відносин, світового порядку в цілому, я, будучи обмежений рамками тезової доповіді, пропоную обмежитися оглядом оціночних суджень щодо зовнішньополітичної стратегії кардинала Рішельє. У своїх попередніх публікаціях [2, с. 98-100] я частково зупиняв увагу на реакції представників сучасної французької історіографії на інтерпретацію Кісінджером історичної спадщини Рішельє. Тому в цій доповіді вважаю за доцільне узагальнити лише деякі аспекти загальної концептуальної вісі питання взаємозв'язку ідей Кісінджера як представника політичного реалізму з ідеями Макіавеллі.

Для Кісінджера сукупність поглядів Макіавеллі зводиться до основної ідеї маніпуляції політичною владою. Це не означає, що вплив ідей флорентійського мислителя у межах суспільно-політичної думки заперечується чи применшується з його боку. Швидше йдеться про прагнення дистанціюватися саме від «найаморальніших» ідей Макіавеллі. Кісінджер просто не погоджується з ними на інтелектуальному рівні. Як відомо, найбільш ясно цей аспект знаходить прояв у вісімнадцятому розділі «Государя», що констатує доцільність для правителя при необхідності поєднувати людські та звірячі методи управління. У Кісінджера відсутній безпосередній аналіз робіт Макіавеллі, присутні лише окремі оціночні судження, як правило, порівняльного порядку. Наприклад, зазначається, з посиланням на Макса Вебера, на порядок більш радикальний характер сповідуваних теоретичних поглядів Каутільї на фоні принципів автора «Государя». Зокрема, Каутілья, на відміну від Макіавеллі, взагалі не ідеалізує будь-який період історичного розвитку, піддаючи лише холоднокровному аналізу наявні політичні цілі та завдання.

Разом з тим, на наш погляд, у роботах Кісінджера є цілком явне дистанціювання від ключових аспектів поглядів, що виражаються у вісімнадцятому розділі «Государя». Я відстоюю тезу, що основною причиною є ігнорування Макіавеллі поняття репутації правителя. І найбільш показовою є оцінка Кісінджера в цьому плані історичної спадщини Рішельє, який використовував широкий спектр політичних методів.

Констатується, що кардинал Рішельє став чи не єдиною політичною фігурою свого часу, яка зуміла порвати з обмеженим характером середньовічних уявлень щодо поведінки державного діяча на міжнародному рівні. Рішельє вперше практично у широкому масштабі оперував поняттям «національний інтерес», потавивши його вище за династичних і релігійних понять. Виникає закономірне питання, чи це не було звичайним макіавеллізмом з боку Рішельє. Кісінджер настільки прямо це питання не ставить, але щоб зрозуміти методологічне дистанціювання американського дослідника від рецептів Макіавеллі необхідно придивитися до його загальної оцінки Рішельє.

Вперше на широкому історичному тлі Рішельє з'являється у роботі «Дипломатія», потім у 2014 році у роботі «Світовий порядок» характеристика кардинала отримує подальшу конкретизацію. Втім, без найменших змін початкового змісту цієї характеристики з боку Кісінджера у концептуальному плані. Навпаки, ця характеристика тільки ще більш конкретизується. Так, зокрема, у разі Рішельє йдеться про присутність «довгострокової стратегічної концепції», наявність чіткого зв'язку з політичною реальністю, «базуючись на аналізі фактів». З цих фактів і формується цілеспрямована політика. Йдеться, відповідно до оцінки Кісінджера, про «обрану стратегію» на усвідомленому рівні з боку державного діяча. Наголошується також на необхідності творчого, новаторського підходу при реалізації цілей і завдань «на передньому краї можливого». Кісінджер називає Рішельє, серед іншого, «прообразом» державного діяча сучасного зразка.

Отже, можна побачити, що з характеристики зовнішньополітичної спадщини кардинала з боку Кісінджера відсутнє у тому чи іншому вигляді поняття «маніпуляція політичною владою». Так, державному діячеві для формування стратегічної концепції доводиться часом діяти «на передньому краї можливого». Однак, зважаючи на все, з боку Кісінджера йдеться про репутацію правителя, пов'язану з переслідуванням наявних політичних цілей на державному рівні. Державний діяч, діючи «на передньому краї можливого» все-таки реалізує саме «довгострокову стратегічну концепцію». Як бачимо, шляхом аналізу оцінок Кісінджера спадщини Рішельє можна помітити, що для нього поняття державний діяч наповнюється широким змістом. Натомість у «Государі» поняття, наприклад, «довгострокової стратегічної концепції» відсутнє. Макіавеллі сприймається Кісінджером, на наш погляд, насамперед з погляду його внеску у розробку ідей особистої «маніпуляції політичною владою» з боку правителя.

Таким чином, заперечення Г. Кісінджером інтелектуального впливу на нього ідей Макіавеллі у вказаному нами інтерв'ю, на яке посилається професор К. Скіннер, є все ж таки методологічно обґрунтованим.

Джерела і література:

1. Кисинджер Г. Мировой порядок [пер. англ. В. Желнинова, А. Милюкова]. Алматы: РДЦ-Алматы, 2019. 529 с.
2. Саранов С. В. Деякі аспекти зовнішньополітичної стратегії Франції часів кардинала Рішельє в сучасній американській і французькій історіографії // «Гілея: науковий вісник»: Збірник наукових праць. К., 2020. Випуск 155 (№ 4). 2020. С. 98-100.

Наталія Городня

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
доктор історичних наук, професор, професор кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн

ЧИ ПЕРЕДБАЧАЛА СТРАТЕГІЯ США 1970-1980-х рр. ДЕЗІНТЕГРАЦІЮ СРСР?

Незважаючи на те, що тема нашого виступу стосується періоду «холодної війни», вона є актуальною в умовах поточної Російсько-української війни. Поділяємо думку, що відсутність у США і їхніх союзників стратегії щодо РФ у разі її поразки у війні й перспектив дезінтеграції після цього значною мірою обумовило повільність поставок ними озброєння і військової техніки в Україну, особливо наступального характеру.

Під час дослідження політики США щодо СРСР в кінці 1970-х – на початку 1980-х рр. ми знайшли багато аналогій із сьогоденням. Так, адміністрації Дж. Картера і Р. Рейгана також були змушені протидіяти радянському експансіонізму, включаючи інтервенцію СРСР в Афганістан і високу ймовірність військового вторгнення в Польщу.

Вироблення стратегії стосовно СРСР включало обговорення питання про можливість впливу США на політику радянського керівництва зсередини, включаючи використання для цього національних проблем всередині Радянського Союзу.

За адміністрації Дж. Картера в Держдепартаменті у 1978 р. було створена Робочу групу у справах національностей (Nationalities Working Group), яка працювала до 1980 р. Вона вивчала чотири основні питання: 1) Сутність поточних національних проблем в СРСР. Чи являли вони собою загрозу для радянської влади? Якщо так, то в яких часових рамках? 2) Чи мали США намір впливати на розвиток етнічних і національних проблем в СРСР? 3) У разі, якщо ця відповідь була позитивною, мав американський вплив бути спрямованим на довготривалі еволюційні зміни, короткотривалі проблеми чи на обидва варіанти розвитку подій? 4) Які інструменти США мали для того, щоб досягти цих політичних цілей і як вони могли їх використати? [2].

Унаслідок роботи цієї комісії не було вироблено офіційного документа, узгодженого усіма агенціями. Проте були сформульовані політичні рекомендації з усіх цих питань.

Стосовно першого питання, члени комісії вважали, що ситуація з національностями в Радянському Союзі була потенційно важливою для політики США, але не являла собою прямої загрози радянській владі.

Унаслідок розгляду другого питання, усі погоджувались, що США мали уважно спостерігати за розвитком національних проблем в СРСР з огляду на можливість виникнення ситуації, коли вплив на них міг бути вигідним для американських інтересів.

У разі позитивної відповіді на третє питання, члени комісії схилилися до необхідності сприяти правам і свободам національних меншостей в СРСР, але не застосовувати дії, які могли бути розцінені радянським урядом як прямі спроби послабити його контроль над територіями з національними меншостями. Ці рекомендації не поширювалися на Литву, Латвію й Естонію, оскільки США не визнали незаконного приєднання цих держав до СРСР.

Стосовно інструментів, які США мали у своєму розпорядженні для досягнення політичних цілей і розпорядження ними, члени комісії рекомендували розширити кадри приватних і урядових експертів з питання радянських національних меншин, посилити зусилля щодо розповсюдження і збору інформації про радянські національні меншини, особливо щодо радіомовлення і розповсюдження публікацій; уважно вивчити можливості розширити свою офіційну й неофіційну присутність в Радянському Союзі, особливо на територіях проживання національних меншин [2].

За оцінками П. Бремера, виконавчого секретаря Держдепартаменту і спеціального помічника держсекретаря А. Хейга, в імplementації цього узгодженого підходу уряд США зосередився більше на дослідженнях і аналізі, ніж на діях, спрямованих на те, щоб вплинути на ситуацію [2].

Після формування адміністрації Р. Рейгана Робоча група у справах національностей відновила роботу, проте її склад було суттєво розширено. До неї увійшли представники різних урядових агенцій, не лише Держдепартаменту.

У жовтні 1982 р. П. Бремер підготував секретний меморандум «The Soviet Nationalities policy paper» для обговорення на засіданні Робочої групи 29 жовтня. У ньому порушувалося питання про потребу переглянути висновки, здійснені Робочою групою в 1980 р. у зв'язку зі змінами в американсько-радянських відносинах і зібраною додатковою інформацією про природу національних проблем в СРСР. Було сформульовано інші відповіді на чотири основні питання, вказані вище, й відповідні політичні рекомендації.

У відповіді на перше питання зазначалося, що продовж наступних п'ятидесяти років національні проблеми не будуть загрозою для радянського режиму. Хоч діяльність «націоналістів» в Україні, Литві, Естонії й інших республіках створювала деякі проблеми, але великі можливості центральної влади не викликали сумніву, так само як усвідомлення нею можливих національних проблем і рішучість тримати їх під контролем.

Проте національні проблеми в СРСР могли загостритися в далекостроковій перспективі. Це стосувалося передусім складу збройних сил і розподілу робочої сили продовж наступних двох десятиліть, що обумовлювалося стрімким зростанням чисельності ісламського населення і порівняно повільним зростанням слов'янського населення в СРСР. Хоч не передбачалося, що ці проблеми послаблять радянську систему «фатально», вони могли посилити її вразливість, що могло бути корисним для США.

У відповідь на друге питання – чи зможуть США використати національні проблеми у своїх інтересах і як – зазначалося, що розпад СРСР відповідав інтересам США. Проте це не могло відбутися в найближчому майбутньому ні

через внутрішні процеси і через зовнішнє втручання «за прийнятну ціну». Проте політика США, як мінімум, не мала допомагати радянському керівництву позбавитися від проблем, спричинених його політикою щодо національних меншин. У разі вірних обережних підходів вони могли бути використані в американських інтересах. Адже радянське керівництво, яке має приймати численні складні рішення щодо розподілу ресурсів в умовах їхнього зростаючого дефіциту і не впевнене в лояльності своїх національних меншин, навряд чи буде настільки ж ефективним конкурентом у боротьбі за вплив в інших частинах світу.

У разі позитивної відповіді на третє питання (чи мав американський вплив бути спрямованим на довготривалі еволюційні зміни, короткотривалі проблеми чи на обидва варіанти розвитку подій), члени Робочої групи не мали сумніву, що адміністрація мала й далі підтримувати Гельсінські угоди. Дії, спрямовані на посилення прав і свобод всередині СРСР, включаючи російську етнічну більшість, були легітимною ціллю політики США і слугували їхнім інтересам, оскільки це загострювало суперечності, притаманні політиці керівництва СРСР.

Крім цього, в інтересах США була невпевненість радянського керівництва у лояльності національних меншин. Цей чинник можна було б використовувати, щоб стримувати зовнішньополітичну поведінку СРСР. Однак дії, спрямовані на заохочення такої невпевненості, мали бути ретельно прораховані, ґрунтуватися на достовірній інформації й базуватися, по можливості, на непрямих діях. Загальна політика США мала будуватися на конституційних гарантіях СРСР і підписаних ним міжнародних угодах.

У цілому США мали заохочувати різноманітність, плюралізм, децентралізацію і демократію в СРСР. Заохочення незалежності могло стосуватися лише країн Балтії.

Останнє четверте питання стосувалося інструментів, які США мали у своєму розпорядженні для досягнення цих політичних цілей. У доповіді зазначалось, що за останні роки було багато зроблено для удосконалення можливостей збору і розповсюдження інформації про національності СРСР, основні групи національних меншин. Ці можливості мали й далі вдосконалювати. Проте було важливо також значно збільшити можливості США впливати на ситуацію в СРСР. Робоча група з питань національностей мала продовжити пошук методів збільшення такої спроможності, що було однією з її першочергових цілей.

Передусім йшлося про вдосконалення політики радіомовлення, включаючи розвиток і модернізацію Радіо «Вільна Європа» (RFE) і Радіо «Свобода» (RL); створення додаткових місій США в СРСР; розширення двосторонніх офіційних і неофіційних обмінів, проведення американських виставок в СРСР. Ці питання вимагали додаткового вивчення. Між іншим, передбачалося вивчати питання про можливості збільшення американської присутності США в Центральній Азії, збільшення контактів і впливів на релігійному ґрунті з різними національними меншинами.

Визнавалося, що у сфері зв'язків з громадськістю було зроблено недостатньо для підвищення обізнаності Заходу про радянські національності й висвітлення вразливості СРСР перед національними проблемами. Для заохочення цього процесу було рекомендовано фінансування приватних досліджень і семінарів, проведення публічних конференцій з цієї проблематики.

При цьому слід було приділяти особливу увагу, щоб уникнути підтримки особам, чия діяльність могла бути інтерпретована лише як «націоналістична» чи «сепаратистська», а не як така, що була пов'язана з правами людини [2].

Ці рекомендації були враховані у Директиві про прийняття рішень з питань національної безпеки №75 (NSDD 75) від 17 січня 1983 р. [1], яка визначила базові принципи відносин США із СРСР. У ній йшлося про сприяння процесу демократичних змін в СРСР в напрямку до «більш плюралістичної політичної й економічної системи», а не дезінтеграції Радянського Союзу.

Джерела і література:

1. National Security Decision Directive Number 75. U.S. Relations with the USSR. The White House. Washington. Secret. January 17, 1983
URL: <https://irp.fas.org/offdocs/nsdd/nsdd-75.pdf>

2. Soviet Nationalities Policy Paper. Memo. Secret. October 27, 1982 / General CIA Records. URL: <https://www.cia.gov/readingroom/print/1173035>

Ірина Слюсаренко

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин

РЕАЛІСТИЧНА ТА ІДЕАЛІСТИЧНА ПАРАДИГМИ У ФОРМУЛЮВАННІ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ США: 2017 VS 2022

Довкола точного окреслення концепту «національні інтереси» ведуться наукові дискусії в політичній науці, зокрема, можна згадати «першу велику дискусію в теорії міжнародних відносин» 40-х років ХХ століття. Ці дискусії значною мірою зумовлені складністю та взаємопов'язаністю складових, які охоплює даний концепт. Дискусійною є і класифікація власне самих підходів до вивчення національних інтересів. Науковці виокремлюють: (нео)реалізм, (нео)ідеалізм (лібералізм), глобалізм, (нео)марксизм, постмодернізм, конструктивізм, геополітичний підхід тощо.

За основу аналізу взято дві беззаперечні парадигми в теорії міжнародних відносин: реалістичну та ідеалістичну (ліберальну).

Парадигма реалістичного підходу до національних інтересів ґрунтується на концептах «сили», «могутності», «балансу сил», за державою визнається провідна роль в реалізації національних інтересів, тощо.

Парадигма ідеалістичного (ліберального) підходу пов'язана з концептами «громадянського суспільства», велика роль відводиться «захисту свободи та демократії», а «мораль» та «цінності» протиставляються «силі».

Гіпотеза полягає в тому, що основні парадигми теорії міжнародних відносин – ідеалізм (лібералізм) та реалізм продовжують впливати на вироблення адміністраціями Демократичної та Республіканської партій США концептуальних зовнішньополітичних документів. Зокрема, й у питанні формулювання національних інтересів у стратегіях національної безпеки.

Так, національні інтереси, як правило визначаються у концептуальних документах, які визначають стратегію розвитку держави на довготермінову перспективу та пов'язані із забезпеченням національної безпеки. Стратегії національної безпеки США ухвалювалися вже шість разів впродовж ХХІ століття: 2002 р. (адміністрація Дж. Буша), 2006 р. (адміністрація Дж. Буша), 2010 р. (адміністрація Б. Обама), 2015 р. (адміністрація Б. Обама), 2017 р. (адміністрація Д. Трампа), 2022 р. (адміністрація Дж. Байдена), що свідчить про швидкість реагування американських політичних еліт на трансформації, які відбуваються в системі міжнародних відносин. Частота оновлення даних документів зумовлена необхідністю реагування на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, які впливають на політику США та необхідністю ретельного коригування національних інтересів в умовах цих змін.

За допомогою методів аналізу документів та порівняльного аналізу основних формулювань національних інтересів США, які вміщені у стратегіях національної безпеки адміністрації Д.Трампа 2017 року та адміністрації Дж.Байдена 2022 року, можна відстежити подібності та відмінності у формулюваннях національних інтересів, які акумулюють теоретичні парадигми республіканців та демократів у процесі реалізації зовнішньої політики.

Стратегія національної безпеки США 2017 року (далі – СНБ 2017 року) визначає чотири життєвоважливі національні інтереси, або "чотири стовпи":

I. Захист батьківщини, американського народу, і американського способу життя;

II. Сприяння процвітанню Америки;

III. Збереження миру через силу;

IV. Передовий американський вплив [1].

Стратегія національної безпеки 2022 року (далі – СНБ 2022 року) ґрунтується на таких національних інтересах:

захист безпеки американського народу;

розширення економічного процвітання та можливостей;

усвідомлення та захист демократичних цінностей, які лежать в основі американського способу життя [2].

Порівняння основних концептів, які використовуються під час формулювання національних інтересів у СНБ 2017 та СНБ 2022, їх співвіднесення з ідеалістичною та реалістичною парадигмами теорії міжнародних відносин дозволить підтвердити або спростувати висловлену гіпотезу.

Національні інтереси, сформульовані у обох СНБ можна розподілити на три виміри: ціннісний, економічний, безпековий.

Ціннісний вимір: в текстах обох стратегій спільними є концепти «американський народ», «процвітання», «американський спосіб життя», «безпека». Але традиційно, в СНБ 2022 року, яка представлена демократичною адміністрацією бачимо – «захист демократичних цінностей», «захист безпеки американського народу», тоді як у документі республіканської адміністрації йде мова про «захист батьківщини, американського народу, і американського способу життя», а також «передовий американський вплив» та «збереження миру через силу», що відповідає реалістичній парадигмі.

Економічний вимір: в СНБ 2017 року мова йде про «сприяння процвітання Америки», а СНБ 2022 року використовує м'якше, але й водночас ширше формулювання – «розширення економічного процвітання та можливостей».

Безпековий вимір: «Збереження миру через силу» та «Передовий американський вплив» в СНБ 2017 року є свідченням спрямованості на реалізацію реалістичної парадигми, тоді як до даного виміру у СНБ 2022 року можна віднести лише такий національний інтерес, як «захист безпеки американського народу».

Таким чином, можна стверджувати, що під час формулювання національних інтересів, які стосуються ціннісного та безпекового вимірів, республіканська адміністрація Д.Трампа спиралася на парадигму реалізму, тоді як у СНБ 2022 року, яка розроблялася демократичною адміністрацією Дж.Байдена, простежується вплив ідеалістичної (ліберальної) парадигми. Для глибшого розуміння впливу реалізму та ідеалізму (лібералізму) на ухвалення концептуальних документів зовнішньої політики в США необхідно розширити джерельну та історіографічну базу дослідження.

Джерела і література:

1. National Security Strategy of the United States of America 2017, December 2017. URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>
2. National Security Strategy of the United States of America 2022, October 12, 2022 URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>

РОЗДІЛ 4. АМЕРИКАНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І КУЛЬТУРА США

Марина Бессонова

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

доцент, кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин

РЕАКЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ США НА РОСІЙСЬКЕ ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ У 2022 р.

Події 2014 р., пов'язані з анексією Криму та окупацією окремих районів Донецької та Луганської областей, стали провісником масштабного російського вторгнення в Україну з лютого 2022 р. Світ сколихнула новина про безпричинну агресію проти суверенної держави. Майбутнь найбільш гостро з усього світового суспільства на ці події відреагували представники української діаспори. Якщо у ХІХ – ХХ ст. діаспора була своєрідним осередком збереження української культури та традицій, то наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. вона перетворилася на амбасадора України та помічника у відродженні української державності та подальших її демократичних трансформацій. Тож спроби росії знищити незалежність української держави та геноцид українського народу викликав гостру реакцію української діаспори. Найбільші потужності мають інституціоналізовані осередки українських громад у Північній Америці, тож у цьому матеріалі буде здійснено спробу стисло окреслити деякі прояви реакції української діаспори в одній з північноамериканських країн, а саме у США.

Українська громада у США нараховує близько 1 млн осіб, та має кількасот різних громадських організацій та об'єднань. Розголос фактів про вторгнення в Україну, періодичні мітинги та акції протесту стали однією з перших форм реагування на війну в Україні. Особливу роль у розголосі та привернення уваги стала публікація на своїх офіційних веб-ресурсах закликів, звернень та інформації про повномасштабну війну.

Наукове товариство ім. Шевченка (*Shevchenko Scientific Society*) вже 24 лютого 2022 р. виступило зі спільною заявою щодо війни росії проти України разом із Американською асоціацією українських студій, організацією «Письменники за демократичні дії» та Асоціацією жінок-славистів. У перший день до цього звернення у вигляді відкритого листа із підписами приєдналося 40 осіб (у тому числі відомі американські історики Тімоті Снайдер та Олександр Мотиль), 28 лютого кількість підписантів зросла до 882 осіб, станом на 22 березня 2022 р. – 1661 особа, серед яких були й інші відомі (наприклад канадська письменниця Маргарет Етвуд) так і маловідомі митці, поети, письменники, викладачі тощо. У заяві засуджувалося рішення російського президента вторгнутися в Україну. Напад 24 лютого 2022 р. був названий як найбільша військова операція в Європі з часів Другої світової війни. Загальне ставлення були висловлено як шок та приголомшеність [1]. У зверненні наголошувалося на тому, що російська та зокрема путінська агресія спрямовані саме проти

української держави та нації, бо окупанти вважають українців частиною російської нації, а українську державність – нелегітимною. Підписанти закликають приєднатися до українців у солідарності, відкидаючи незаконні спроби російського уряду знищити незалежну суверенну державу з демократично обраною владою в Україні [1].

Наступного дня, 25 лютого 2022 р. із заявою про війну росії проти України виступив Український науковий інститут Гарвардського університету (*Ukrainian Research Institute at Harvard University, HURI*) [2]. У заяві засуджувалося рішення росії вторгнутися в Україну та перетворити восьмирічний конфлікт на повномасштабну війну неймовірних масштабів, висловлювалося обурення та шок цією бездушною зневагою до міжнародного права, людського життя, демократії та свободи. Крім того, у заяві акцентувалася увага на питаннях дезінформації, необхідності поширювати правдиві наративи про війну проти України, спрямовану на стирання української історії та ідентичності, та містився заклик звертатися до своїх урядів з проханням допомогти Україні у скрутну хвилину.

У цілому, вже у перші два дні повномасштабного вторгнення була оприлюднена реакція з боку більшості організацій та об'єднань американців українського походження. Представники української діаспори у перші дні війни використовували усі можливі майданчики для розголосу та привернення уваги до подій в Україні. Так, президент Української капели бандуристів Північної Америки ім. Тараса Шевченка Анатолій Мурга, який займає посаду старшого віце президента Української федеральної кредитової спілки у Філадельфії і є членом Ради директорів української американської асоціації кредитових спілок, першого березня 2022 р. звернувся до більш ніж 3000 делегатів щорічної конференції у державних справах Національної асоціації кредитових спілок у Вашингтоні, з інформацією про події війни в Україні та закликав приєднуватися до української громади в Америці та підтримувати Україну. На цю конференцію була запрошена і пані Посол України у США Оксана Маркарова, яка також звернулася до делегатів [3].

На головних сторінках офіційних веб-сайтів цих організацій сформовані окремі рубрики з інформацією про війну росії проти України: НТШ має окрему сторінку ресурсів (*Resource Page on Russia's War Against Ukraine*) [4]. 1 березня 2022 р. на офіційному сайті Українського наукового інституту Гарвардського університету була утворена спеціальна сторінка «Війна росії проти України» (*Russia's War on Ukraine*), де систематизувалися інформація за наступними темами: «Україна у війні», «Загальний аналіз», «Військовий аналіз», «Яким є статус дипломатичних переговорів», «Заяви влади України», «Чого хоче росія?», «Яка відповідь США та Європи?», «Яка роль кібер- та гібридної війни?», «Який був план повалення української влади?», «Яка роль Білорусі?», «Профілі воєнного часу з буденного життя українців» [5]. Наразі саме з банера цієї сторінки відкривається офіційний сайт цього інституту, на якому функціонують додаткові рубрики, які пов'язані з іншими напрямками підтримки України: «Що ви можете зробити» (де надається перелік місць для пожертвувань і способів

допомоги, способи підтримки українські ЗМІ, інформація про місцеві акції та ініціативи в Гарварді та інших університетах), «Ресурси для українців» (інформація для людей групи ризику в Україні та переміщених вчених, а також архів матеріалів про війну: знімки веб-сайтів із новинами про війну в Україні, важливі культурні та історичні архіви та акаунти в соціальних мережах) та «Інформація про війну» (пропонується зведення новин, ресурси HURI та «Голоси з України» – свідчення українців).

Українські культурницькі організації також роблять свій внесок у підтримку української боротьби проти російської навали, спрямованої на винищення всього українського. Так, Українська капела бандуристів Північної Америки ім. Тараса Шевченка на своїй фейсбук-сторінці поширює матеріали Українського інституту, інформацію про бандурне мистецтво та школи України в часи війни. Свою позицію вони висловлюють наступним чином: «Ми вживаємо наш Голос і Бандуру, як засіб поширення знання про історію України, включаючи сьогоднішні події» [3]. Найбільш резонансною подією було відзначення 100ї річниці Щедрика. Під час виїзних концертів капела зустрічається з місцевими мешканцями, і не тільки популяризує українську культуру та мистецтво, а й поширює інформацію про війну в Україні, запрошує на свої концерти конгресменів та сенаторів тих штатів, де відбуваються концерти, з метою залучення місцевих громад (не тільки українського походження) підтримувати Україну у її боротьбі за незалежність та виживання, проводить благодійні концерти, збирає благодійні внески на гуманітарну допомогу, співпрацює з благодійними організаціями та фондами. Прикладів таких форм підтримки України з боку українських діаспорних культурницьких об'єднань та організацій можна навести дуже багато.

Українські діаспорні об'єднання з метою підтримки України почали збори коштів. Український конгресовий комітет Америки збирав кошти на підтримку українців, які постраждали від російської агресії ще з подій 2014 р. У перші дні повномасштабного вторгнення 2022 р. була розпочата ініціатива «УККА розпочинає гуманітарну програму #SupportUkraine» [6]. 29 березня 2022 р. НТШ утворив Шевченківський фонд надзвичайної допомоги (*Shevchenko Emergency Fund*), спрямований на підтримку науковців, письменників і митців, які постраждали від російської війни проти України. Український науковий інститут Гарвардського університету пропонує інформаційну підтримку – надає перелік бенефіціарів, яким можна пожертвувати, аби допомогти українцям, та списки місць для пожертвувань і способів іншої допомоги. Таку політику підтримки сповідують і інші діаспорні об'єднання. Наприклад громадська організація «*Ukraine Global Scholars*» на своїй офіційній сторінці на самому її початку вивісила банер «Якщо ви шукаєте способи допомогти Україні під час війни, заходьте на сайт www.StandWithUkraine.how», який одразу спрямовує відвідувачів на відповідно платформу зі збору допомоги Україні [7].

У рамках цієї публікації неможливо відтворити весь обсяг цієї інформаційної, фінансової та гуманітарної підтримки. Важливим є те, що українська діаспора активно підключилася та надає допомогу як фінансову, так і

гуманітарну та інформаційну. російська війна проти України має гібридний характер та відбувається у кількох вимірах, серед яких поширення правди про війну та російську агресію, історичні витоки імперських амбіцій країни-агресора та потенційні глобальні наслідки конфлікту є важливим фронтом, на якому українська діаспора відіграє провідну роль.

Джерела і література:

1. Joint Statement on Russia's War Against Ukraine. *Shevchenko Scientific Society*. 2022. 24 February. URL: <https://shevchenko.org/joint-statement-on-war/>
2. Statement on Russia's War Against Ukraine. *Ukrainian Research Institute at Harvard University*. 2022. 25 February. URL: <https://huri.harvard.edu/>
3. *The Ukrainian Bandurist Chorus*. Facebook official account. 2022. URL: <https://www.facebook.com/ukrainianbanduristchorus/>
4. Resource page on russia's war against Ukraine. *Shevchenko Scientific Society*. 2022. URL: <https://shevchenko.org/resource-page-on-russias-war-against-ukraine/>
5. Russia's War on Ukraine. *Ukrainian Research Institute at Harvard University*. 2022. <https://huri.harvard.edu/russia-ukraine-war>
6. UCCA Launches #SupportUkraine Humanitarian Effort. *The Ukrainian Congress Committee of America*. 2022. 25 February. URL: <https://web.archive.org/web/20220225020407/https://ucca.org/>
7. *Ukraine Global Scholars*. 2022. URL: <https://www.ugs.foundation/>

Дмитро Трюхан

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя
аспірант історичного факультету

Наукові керівниці – кандидат історичних наук, доцент Бессонова М. М.,
кандидат історичних наук, доцент Маклюк О. М.

«ПРОЄКТ 1619» ЯК СПРОБА ПЕРЕГЛЯДУ «ІСТОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ» США

Питання політики пам'яті тісно пов'язані з процесами подолання минулого. Вже три десятиліття тематика вивчення історичної спадщини у контексті пам'ятання займає провідне місце в академічних колах істориків США. Втім, на відміну від європейського виміру та досвіду пост-тоталітарних країн, однією з особливостей меморіальних студій США є процеси деколонізації пам'яті. Одним з показових прикладів, що порушує як питання суспільних оцінок минулого країни, так і побудови певної версії колективної пам'яті, є «Проект 1619».

Антропологічний поворот у суспільствознавчих науках 60-70 рр. ХХ ст. разом із зусиллями соціальних істориків на прикладі США зумовили відхід від написання великих оповідей (*master narrative*) на користь висвітлення історій індивідів і спільнот. Це дозволило сформулювати більш інклюзивні домінуючі

нарлативи (*dominant naratives*) як репрезентацію певної головної версії національної історії. Втім, такий підхід все ще полишав історії таких спільнот як афро американської та корінної на периферії академічної та публічної уваги, маргіналізуючи їх.

Зробити спробу подолання усталених підходів в історичній науці та порушити питання перегляду суспільного консенсусу у колективній пам'яті американців було здійснено шляхом публікації матеріалів «Проекту 1619», ініційованого журналісткою *The New York Times* Ніколь Ханною-Джонс.

Онлайн-версію проекту було розміщено на тематичному вебсайті, відкритому назагал у серпні 2019 року. Публікацію тематичного випуску, над яким у *The Times Magazine* працювали із січня, та оприлюднену 18 серпня 2019 року, присвячено «400 річчю з дати прибуття перших поневолених африканців у серпні 1619 року на землі англійської колонії Вірджинія» [1].

Задля чіткішого розуміння змісту стосторінкового журналу та шістнадцяти сторінкового газетного розділу з заголовком «Ми повинні розповісти неприкрашену правду», як доповнень до звичного щонедільного випуску, *The New York Times Magazine*, деталізуємо їх складові. Початково проєкт складав збірку з 17 есе, фотографій та образотворчого мистецтва, пізніше доповнених освітньою програмою, розробленою спільно з Пулітцерівським центром [2], подкастом та книгами. Разом з тим, у співпраці зі Смітсонівським національним музеєм афро-американської історії та культури було розроблено коротку візуальну історію рабства [3] та 30 жовтня 2019 року проведено тематичний симпозіум [4].

Визначальними частинами проекту можна вважати дві публікації: вступне есе Ніколь Ханни-Джонс, за яке 4 травня 2020 року їй було присуджено Пулітцерівську премію, та супровідну статтю головного редактора *The New York Times* Джека Сільверстейна, у якій він розкриває головну мету публікації матеріалів: «переосмислити американську історію, розглянувши, що означало б вважати 1619 рік роком народження нашої нації» [5].

«Проект 1619» викликав полярні оцінки в ході суспільних та академічних дискусій – від «ревізіоністських амбіцій» у критиці Конора Фрідерсдорфа [6] до «наслідку тенденції до презентизму в історичній науці» – Джеймса Світа [7], президента Американської асоціації істориків (*American Historical Association*). На березень 2020 р., тобто через пів року після публікації, Пітер Вуд (один із критиків проєкту) нарахував 138 статей, як схвальних, так і критичних, щодо нього [8, с. 85].

Серед основних критичних оцінок, що задали тон публічно-академічній дискусії на тему Проєкту 1619, можна відзначити наступні: (1) відкритий лист професора історії Принстонського університету Шона Віленца до редакції *The New York Times* від 29 грудня 2019 року [9] за підписом дослідників Вікторії Байнум, Джеймса Макферсона, Джеймса Оукса та Гордона Вуда; (2) лист 12 істориків та політологів від 30 грудня 2019 року до редакції, у якому висловлювалася «стурбованість обмеженням поглядом на рабство, яке не було суто американською хворобою» [10] та (3) лист антрополога й голови

Національної асоціації вчених Пітера Вуда від 6 жовтня 2020 року до комісії з присудження Пулітцерівської премії з проханням відкликати присуджену нагороду, бо вступне есе Ніколь Ханни Джонс «було неправдивим», а тезі, у якій стверджувалось, що Американська революція провадилась задля збереження інституту рабства «немає ніяких доказів» [11].

Серед основних тез проєкту, що знаходились у центрі суспільно-наукових дискусій, можемо виділити наступні: «бажання деяких колоністів зберегти інститут рабства було однією з причин Американської революції 1776» (есе Ніколь Ханни-Джонс) [12]; «античорношкірий расизм у ДНК країни» [12] та «рабство як первородний гріх США» (есе Джека Сільверстейна) [5].

Ніколь Ханни-Джонс опонують Леслі Харріс, Шон Віленц, Пітер Вуд, Метью Карп та багато інших. Так, Л. Харріс, спілкуючись зі спеціалістом *Times* з перевірки фактів, «рішуче заперечила» твердження Ніколь Ханни-Джонс стосовно захисту рабства колоністами, що, втім було надруковано без врахування коментарів дослідниці [13]. Шон Віленц у згаданому листі також відкидав твердження, що «засновники проголосили незалежність колоній від Британії щоб забезпечити продовження рабства», назвавши це «неправдою» [9]. Пітер Вуд, опонуючи цій тезі, називає «прикладом неправильної інтерпретації» зображення Американської революції Н.Ханною-Джонс [8, с. 61].

Тези з есе Джека Сільверстейна були розкритиковані істориками Харві Нептуном та Нелл Пейнтер. Так, перший дослідник виражав стурбованість з приводу «консервативного відступу» наведених тез проєкту від антирасистської історіографії. Позаяк, раса в есе трактувалась з позиції натуралізації, тобто африканці, що прибули до Вірджинії «придатні до рабства через свою расу», а не матеріалізації, згідно з якою, раса «не була природна від початку, а виникла в певних умовах» [14]. До кордонів раси апелювала і Нелл Пейнтер, наголошуючи, що «жорсткі межі расової американської ідентичності можна віднайти лише з XVIII ст.» [15]. Серед іншого, Метью Карп нарахував не менше семи біблійних та біологічних посилань на «рабство як ДНК» та «первородний гріх» [16].

На противагу Проєкту 1619 було створено декілька альтернативних проєктів та ініціатив, таких як «1776 Unites» (лютий 2020) від *Woodson center*, пропозиція вважати «1620 роком заснування Америки» висловлена Пітером Вудом у книзі «1620: «Критична відповідь на Проєкт 1619» (листопад 2020) [8], «Комісія 1776» (січень 2021) та їх 45-тисторінковий звіт, ініційована президентом Д. Трампом. Окремо варто згадати «Проєкт 1620» Національної асоціації вчених (*National Association of Scholars*), як «колекцію думок науковців, зібраних, щоб спростувати «Проєкт 1619» *New York Times* і надати ширшу картину американської історії».

Підсумовуючи, відзначимо, що публікація матеріалів Проєкту 1619 підштовхнула академічну спільноту до жвавого обговорення викладеної версії історії походження США. Проєкт отримав численну фактологічну критику з боку науковців, а його основні тези були піддані сумніву від провідних фахівців галузі. Як опозиція 1619 як року походження США виникли численні

альтернативні проєкти – від громадянських ініціатив до політичних розпоряджень. Втім, ґрунтовна оцінка впливу проєкту на колективну пам'ять американців у спробі переглянути домінуючий історичний наратив ще відкрита для подальшого вивчення.

Джерела і література:

1. The 1619 Project. *The New York Times Magazine*. August 14 2019. URL: <https://www.nytimes.com/interactive/2019/08/14/magazine/1619-america-slavery.html>
2. The Pulitzer Center. The 1619 Project Curriculum. URL: <https://pulitzercenter.org/lesson-plan-grouping/1619-project-curriculum>
3. Elliott M., Hughes J. Four hundred years after enslaved africans were first brought to Virginia, most Americans still don't know the full story of slavery. *The New York Times Magazine*. August 14 2019. URL: <https://www.nytimes.com/interactive/2019/08/19/magazine/history-slavery-smithsonian.html>
4. The 1619 Project at the Smithsonian. *The New York Times Magazine*. October 30 2019. URL: <https://www.nytimes.com/2019/10/30/magazine/1619-project-live-at-the-smithsonian.html>
5. Silverstein J. Why We Published The 1619 Project? *The New York Times Magazine*. 20 December 2019. URL: <https://www.nytimes.com/interactive/2019/12/20/magazine/1619-intro.html>
6. Friedersdorf C. 1776 Honors America's Diversity in a Way 1619 Does Not. *The Atlantic*. 6 January 2020. URL: <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/01/inclusive-case-1776-not-1619/604435/>
7. Sweet J. Is history history? Identity Politics and Teleologies of the Present. *American Historical Association. Perspectives on History*. 17 August 2022. URL: <https://www.historians.org/research-and-publications/perspectives-on-history/september-2022/is-history-history-identity-politics-and-teleologies-of-the-present>
8. Wood P. 1620: A Critical Response to the 1619 project. New York. *Encounter Books*. 2020. 262 p.
9. Silverstein J. We Respond to the Historians Who Critiqued The 1619 Project. *The New York Times Magazine*. 20 December 2020. URL: <https://www.nytimes.com/2019/12/20/magazine/we-respond-to-the-historians-who-critiqued-the-1619-project.html>
10. Twelve Scholars Critique the 1619 Project and the New York Times Magazine Editor Responds. *History news network*. 26 January 2020. URL: <https://historynewsnetwork.org/article/174140>
11. Wood P. Pulitzer Board Must Revoke Nikole Hannah-Jones' Prize. *National Association of Scholars*. 6 October 2020. URL:

https://www.nas.org/blogs/article/pulitzer-board-must-revoke-nikole-hannah-jones-prize#_ftn3

12. Hannah-Jones N. Our democracy's founding ideals were false when they were written. Black Americans have fought to make them true. *The New York Times Magazine*. August 14 2019. URL: <https://www.nytimes.com/interactive/2019/08/14/magazine/black-history-american-democracy.html>

13. Harris L. I Helped Fact-Check the 1619 Project. The Times Ignored Me. *Politico*. March 6 2020. URL: <https://www.politico.com/news/magazine/2020/03/06/1619-project-new-york-times-mistake-122248>

14. Neptune H. #1619Project and the Anti-Racist Road Not Taken, an essay by Harvey Neptune. *Smallaxe*. January 7 2020. URL: <http://smallaxe.net/sxlive/1619project-and-anti-racist-road-not-taken-essay-harvey-neptune>

15. Painter N. How we think about the term 'enslaved' matters. *The Guardian*. August 14 2019. URL: <https://www.theguardian.com/us-news/2019/aug/14/slavery-in-america-1619-first-ships-jamestown>

16. Karp M. History as End: 1619, 1776, and the politics of the past. *Harper's Magazine*. July 2021. URL: <https://harpers.org/archive/2021/07/history-as-end-politics-of-the-past-matthew-karp/>

Лариса Левченко

Директор Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, м. Київ

доктор історичних наук, професор кафедри історії

ВАЛДО ГІФФОРД ЛІЛАНД І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ АРХІВНОГО МАТЕРІАЛУ, ЗІБРАНОГО В РЕЗУЛЬТАТІ ІНІЦІАТИВНОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ ПОДІЙ ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ

Російська агресія проти України актуалізувала проблему ініціативного документування подій сучасної російсько-української війни та систематизації самостійно створених і зібраних із різних джерел архівістами документальних свідчень. Сучасні українські архівісти насправді вперше зіткнулися з проблемами збирання, експертизи цінності та систематизації матеріалу воєнного часу й вироблені вітчизняні методики (у Правилах роботи архівних установ і методичних рекомендаціях цим методикам присвячено щонайбільше по одному абзацу) не готові надати відповіді на питання, що виникають у процесі роботи [1, 2, 3]. У цьому контексті корисним є пізнання зарубіжного досвіду, який може підказати що саме слід документувати чи збирати та як потім систематизувати зібране.

У Першу світову війну аналогічні проблеми вирішували американські історики-архівісти. Свій досвід і напрацьовані знання вони застосували й у Другу світову війну. Президент Товариства американських архівістів (засноване в 1936 р), історик-архівіст Валдо Гіффорд Ліланд (1879-1966) аналізу організації роботи архівів в умовах війни й здійснюваному архівістами ініціативному документуванню присвятив два адреси (звернення до архівістів), прочитані ним на зборах Товариства у Монтгомері (штат Алабама) 12 листопада 1940 р. та у Хартфорді (штат Коннектикут) 6 жовтня 1941 р. й опубліковані у журналі «The American Archivist» відповідно у 1941 та 1942 роках [4, 5]. Викладені ним положення досі є визначальними для архівістів країн, що перебувають у небезпеці [6, с. 470, 472].

Сказати про В. Г. Ліланда, що він був історик-архівіст і президент Товариства американських архівістів, замало для того, щоб зрозуміти авторитетність його аналізу й настанов для архівістів усього світу. В.Г. Ліланд закінчив бакалаврат в Університеті Брауна й магістратуру в Гарварді. 1903 року він розпочав свій 25-річний трудовий шлях у Карнегі-інституті. 1904 року світ побачило перше видання «Путівника по архівах уряду Сполучених Штатів у Вашингтоні», підготовлене В. Г. Ліландом разом із К. Х. ван Тіном. У 1907 р. молодий учений виступив перед Історичним товариством у Вашингтоні з промовою «Архіви федерального уряду», у якій не побоявся охарактеризувати жалюгідні умови зберігання урядових документів, наголосити на загрозах втрати цінних для американської нації історичних джерел і наполягти на створенні федерального архіву. Про теж саме він говорив, виголошуючи доповідь «Американські архівні проблеми» на ініційованій ним 1-ій конференції архівістів США, що відбулася у Нью-Йорку у 1909 р. Відтоді й до 1934 р. В. Г. Ліланд був соратником Дж. Фр. Джеймсона – засновника Національного архіву США (створений 1934 р.). У 1908-1919 рр. В.Г. Ліланд був секретарем Американської історичної асоціації – найавторитетнішої організації істориків Сполучених Штатів. 1912 року в журналі Асоціації він опублікував статтю «Національний архів: програма», у якій запропонував тип будівлі архіву (згодом будівля Національного архіву США була визнана найбезпечнішою серед усіх урядових споруд Вашингтону), форму і функції архівної установи, порушив питання експертизи цінності і виділення до знищення нецінних документів, створення переліків зі строками зберігання документів, пропагував у США фундаментальні європейські архівні принципи «походження» і «поваги до фонду». У 1910 р. В.Г. Ліланд очолював делегацію американських істориків, архівістів і бібліотекарів на Першому міжнародному конгресі архівістів і бібліотекарів у Брюсселі (Бельгія). Від 1919 р. до 1946 р. він працював як секретар, виконавчий директор і директор Американської ради наукових товариств. 1923 року на Міжнародному конгресі історичних наук було призначено спеціальний комітет, очільником якого обрано В. Г. Ліланда: діяльність цього комітету результувала у 1926 р. в утворення Міжнародного комітету історичних наук – неурядової організації, що сприяє співпраці істориків різних держав і проводить Міжнародні конгреси істориків (Міжнародні конгреси

історичних наук). Упродовж десяти років В.Г. Ліланд був скарбником і одним із перших президентів цієї міжнародної організації. Водночас він очолював Міжнародний союз академій – федерацію національних академій наук. У міжвоєнний період учений також працював у Лізі Націй й у 1945 р. брав участь у Лондонській конференції, на якій була заснована Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури ЮНЕСКО. У 1946-1949 рр. В. Г. Ліланд був віце-головою Національної комісії США з питань ЮНЕСКО й у 1948 р. працював у складі делегації від США на Генеральній конференції ЮНЕСКО в Бейруті (Ліванська Республіка). Отже, його адреси «The Archivist in Times of Emergency» (Архівіст під час небезпеки, де «emergency» з англійської перекладається і як «надзвичайний стан», і як «воєнний стан», однак у юридичній площині між двома станами різниця все ж таки існує) та «Historians and Archivist in the First World War» (Історики та архівісти у Першу світову війну) визнано авторитетними настановами з приводу організації роботи архівів під час війни та ролі історика-архівіста у формуванні колекцій історичних документів воєнного часу як для американських, так і для архівістів з інших країн.

Виступаючи у Монтгомері 12 листопада 1940 р., В.Г. Ліланд підкреслив, що під час надзвичайного/воєнного стану обов'язки архівіста набувають трансцендентної важливості [4, с. 2]: архівіст перевищує, переступає межі досвідного пізнання (тобто набутого досвіду) й поринає у світ потойбічного, де мають значення такі категорії як «істина», «добро», «простір», «час», «глузд», тощо. Якщо навіть зважити, що архівіст має імунітет до страху перед бомбардуванням, йому все рівно варто вдатися до серйозних підготовчих заходів для ефективного захисту документів від загроз війни. Для цього, по-перше, слід розробити загальні та спеціальні рекомендації для керівників архівних установ щодо дій в умовах надзвичайного/воєнного стану. По-друге, з початком надзвичайного/воєнного стану архіви мають бути готовими до приймання документів від установ, а для цього вони повинні мати, крім своїх основних, додаткові сховища, здатні забезпечити довготермінове зберігання документів. Процедури мають бути розроблені для пришвидшеного приймання-передавання документів від установ до архіву. По-третє, сенс має невеличкого обсягу дослідження історії, організації та функцій кожної з установ, які у минулому були задіяні в надзвичайних/воєнних ситуаціях і досвід яких може прислужитися в умовах реального часу чи в майбутньому. По-четверте, серйозне дослідження слід спрямувати на вивчення практики й методів роботи урядових установ із метою з'ясування того якими саме документами й у якій кількості документуються відповідні процеси та чи можливо в умовах надзвичайного/воєнного стану зменшувати кількість функцій установ заради зниження обсягів документоутворення. І нарешті, останнє, методичний посібник мав би бути розроблений для висвітлення питань збирання матеріалу, у тому числі ілюстративного, що висвітлював би події всіх фаз надзвичайного/воєнного стану. Такий посібник, на думку В.Г.Ліланда, мав би написати спеціальний комітет, який у випадку настання надзвичайного/воєнного стану власне й координував би роботу з ініціативного документування [4, с. 2-11].

Все сказане було висновками, здобутими на шляху, пройденому у Першу світову істориками-архівістами разом із Національною комісією історичних служб. Ця організація була заснована 29 квітня 1917 р. й функціонувала до 30 грудня 1919 р. Її діяльність зосереджувалася на таких напрямках: 1) організація наукових досліджень з метою надання американцям корисного історичного матеріалу для прийняття важливих для держави і нації рішень; 2) публікація наукових і популярних статей, історичних документів, особливо в місцевій пресі, з метою формування громадської думки; 3) організація лекційної програми, насамперед в університетах і коледжах; 4) удосконалення шкільних навчальних програм, перепідготовка й підвищення майстерності шкільних учителів у проведенні уроків воєнної історії; 5) надання послуг урядові США, перш за все Державному Департаменту, Генеральному Штабу, Військовій розвідці, іншим урядовим агенціям, у тому числі шляхом аналізу публікацій у зарубіжній пресі, виявлення, перекладу та узагальнення матеріалу про ситуацію у ворожих країнах, дії їх урядів, армій тощо; 6) збирання та збереження документів з історії війни [5, с. 1-9].

Стосовно останнього В.Г. Ліланд у виступі в Хартфорді 6 жовтня 1941 р. зазначав: «Багато з того, що могло бути зроблено, залишилося не зробленим, і багато можливостей, що сьогодні здаються очевидними, були не реалізовані». Це все дало підстави деяким сучасникам із цинізмом поставитися до результатів ініціативного документування, які здійснювала Національна комісія історичних служб й інші подібні їй організації. Однак, далі В.Г. Ліланд пише, що всі ці організації у 1941 р. опинилися серед тих, «хто сміється останніми». До збирання матеріалів воєнного часу, крім Національної комісії історичних служб, під час Першої світової війни долучилися Генеральна церковна комісія з питань воєнного часу, заснована Федеральною радою церков Хреста в Америці, що об'єднувала 39 церковних організацій; Комітет історичних документів, а згодом Католицький архів, створені Національною католицькою воєнною радою; Офіс воєнних документів, заснований Об'єднаним комітетом єврейських організацій. Багато університетів створили спеціальні комітети, підрозділи й групи для історичної роботи, члени яких не лише збирали документи, а й писали книги й статті на підставі зібраних матеріалів. Історичні комісії, історичні товариства, бібліотеки систематично наповнювали свої колекції, включаючи до них різнопланові документи, що фіксували й ілюстрували події війни. Іноді робота по збиранню пам'яток Великої війни продукувала заснування нових і нових організацій у штатах, округах, муніципалітетах, проте «часто їхні програми збирання не йшли далі самого збирання». У вересні 1919 р. історик штату Нью-Йорк Джеймс Салліван ініціював конференцію представників організацій, задіяних у ініціативному документуванні подій війни, результатом якої стало заснування Національної асоціації організацій штатів з воєнної історії. А втім, і вона проіснувала не більше трьох років, доки ентузіазм ініціативного документування не згас в урядів штатів, що надавали фінансову підтримку збирачам [5, с. 10-11].

Не зважаючи на такий стан, величезні обсяги матеріалу були накопичені, й основною проблемою, що її мали вирішити історики-архівісти з метою подальшого наукового використання цього матеріалу, стала систематизація зібраного. Серед численних запропонованих варіантів систематизації, проаналізованих В.Г. Ліландом, він назвав схему систематизації професора Університету Пенсильванії Альберта Е. МасКінлі найбільш вдалою. Пропонувалося систематизувати зібрані колекції, поділяючи їх на 24 класи, а саме: 1) передвоєнні умови; 2) підготовка до війни; 3) Сполучені Штати у воєнні часи; 4) Адміністрація Сполучених Штатів у Пенсильванії; 5) Уряд штату Пенсильванії у воєнний час; 6) окружні і місцеві уряди у воєнний час; 7) військові й морські справи; 8) промисловість під час війни; 9) сільське господарство і виробництво харчових продуктів; 10) фінансування війни; 11) транспорт і комунікації у воєнний час; 12) регулювання підприємництва; 13) соціальний захист і організації допомоги населенню; 14) вплив війни на освіту; 15) робота релігійних органів упродовж війни; 16) труд і криза; 17) воєнна робота як професія; 18) охорона здоров'я в умовах війни; 19) жінки у війні; 20) громадська думка напередодні, упродовж та після війни; 21) американізація; 22) нагороди, меморіали і паради; 23) герої війни; 24) проблеми відновлення країни після війни [5, с. 12].

У часи Великої війни у Сполучених Штатах ще не було ні Національного архіву, ні Товариства американських архівістів (як зазначалося вище, ці інституції створені у 1934 та 1936 рр. відповідно). Відтак, В.Г. Ліланд підкреслював, що основне навантаження покладалося на архівістів штатів та вищезазначені організації, у коло зору яких попадали як документи офіційного та особового походження, так і всі інші можливі джерела інформації про війну. Через це виникало певне дублювання зібраних колекцій. У Другу світову війну ситуація змінилася: відбір документів на зберігання став більш упорядкованим, системним і методично забезпеченим. Однак, список класів, запропонований А.Е. МасКінлі і схвалений В.Г. Ліландом, використовувався як посібник для збирання й систематизації документів воєнного часу й ілюстрував нову концепцію історії, прихильниками якої стали історики-архівісти часів Другої світової війни та їх наступні генерації. Ідеї В.Г. Ліланда щодо організації роботи архівів під час надзвичайного/воєнного стану прислужилися Національному архіву та Адміністрації документації США в Другу світову війну. Підкреслюючи важливість зусиль архівістів США в Другу світову війну та повоєнні роки, Архівіст США У.К. Гровер у прощальному листі до колективу Національного архіву США, указав, що вони були спрямовані на збереження і розвиток самої цивілізації: «Написані слова - вічні» - принаймні ті слова, що ми як архівісти обрали вартими збереження! Це турботливе і відповідальне завдання, але я не можу думати про шляхетніше у цій досить нецивілізованій ері, за якої ми живемо» [7]. Отже, незважаючи на труднощі, що виникають у процесі збирання, експертизи цінності, систематизації колекцій воєнного часу шляхом ініціативного документування, ця діяльність архівістів є одним із

«найшляхетніших» напрямів їх роботи, спрямованим на збереження пам'яті народу, який бореться за свободу, мир і справедливість.

Джерела і література:

1. Правила роботи архівних установ України, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 08.04.2013 № 656/5, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 10 квітня 2013 р. за № 584/23116 (із змінами). – Ст. 4.17.

2. Відбір на постійне зберігання аудіовізуальних документів: методичні рекомендації / Держкомархів України, УНДІАСД, ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного; уклад.: К.Т. Селіверстова, А.М. Шелест, О.Г. Саприкіна та ін.; редкол.: Н.О.Топішко, Т.О.Ємельянова, Г.І.Божук. – Київ, 2010. – 64 с.

3. Кручиніна Т.Г., Чернятинська Ю.Г. Створення архівних колекцій вебсайтів у межах ініціативного документування в Центральному державному електронному архіві України // Архіви України. – Київ, 2015. – С. 61-67.

4. Leland G. Waldo. The Archivist in Times of Emergency // The American Archivist. – January, 1941. - Vol. IV. – No. 1. – P. 1-12.

5. Leland G. Waldo. Historians and Archivist in the First World War // The American Archivist. – January, 1942. - Vol. V. – No. 1. – P. 1-17.

6. Cox Douglas. National Archives and International Conflicts: the Society of American Archivists and War // The American Archivist. – Fall/Winter, 2011. - Vol. 74. – P. 451-481.

7. Левченко Л.Л. Національний архів США у Другу світову війну та повоєнні роки // Чорноморський літопис: науковий журнал. – Миколаїв, 2013. – Вип. 7. – С. 179-198.

Ольга Сухобокова

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн

АМЕРИКА ТА АМЕРИКАНЦІ КІНЦЯ 1930-Х РР. В ОБ'ЄКТИВІ ФОТОГРАФА ДЖЕКА ДЕЛАНО

Джек Делано (Jack Delano) (1914 – 1997) – відомий американський фотограф-документаліст і музикант єврейсько-українського походження, який працював на уряд США. Його світлини, що належать до «золотого фонду» фотографії ХХ століття, зберігаються у колекціях поважних музеїв, наукових установ та університетів США і Пуерто-Рико, а також вивчаються американськими мистецтвознавцями як свідчення часу і певний етап у розвитку галузі. Деякі з фоторобіт Дж. Делано добре знайомі й українським дослідникам історії США 1930-х–1940-х років, але ми практично нічого не знаємо про їх автора, який мав українське коріння.

Про «українську сторінку» біографії Джека Делано відомо дуже мало. Яків Овчар (ім'я Джека Делано при народженні) народився 1 серпня 1914 р. у селі

Ворошилівка на Поділлі (тепер с. Ворошилівка Вінницького р-ну Вінницької обл.). У 1923 р. його родина (батьки та він із молодшим братом) емігрували до США. Саме тут він зміг навчатися і розвиватися у сфері мистецтва. Так, ще підлітком почав вивчати сучасне мистецтво, що допомогло йому вступити до Інституту Кертиса у Філадельфії (Пенсильванія) та Пенсильванської академії образотворчих мистецтв (1928–1932 рр.), де опановував живопис і музику. За успіхи у навчанні Джек отримав спеціальну стипендію, яка дозволила йому подорожувати по Європі і придбати свою першу фотокамеру. Відтоді він захопився фотографією [1]. Після закінчення Пенсильванської академії юнак працював над фотопроектom для «Федеральної програми мистецтв». Ідея полягала у фотографуванні гірських краєвидів в околицях Шуйлкілл Каунт (Пенсильванія). Так його роботи помітили і запросили працювати на урядову Адміністрацію із захисту фермерських господарств (FSA).

Ця структура була створена у 1937 р. в рамках «Нового курсу» Ф. Д. Рузвельта замість Управління з переселення (1935–1937). На неї покладалося завдання сприяти фермерам, збіднілим внаслідок Великої депресії, покращити умови життя та оптимізувати господарювання в сільській місцевості. Оскільки до завдань служби входило вивчення ситуації на місцях, документування стану фермерських господарств, вона найняла письменників, щоб описати тяжке становище бідних фермерів, а також створила, як виявилось згодом, дуже важливу програму з фотографування побуту бідних американців. Документальні світлини з колекції FSA та Управління військової інформації стали вагомим масивом фотодокументів, своєрідною «капсулою часу», що зафіксували життя звичайних американців у 1935–1944 рр. (лише чорно-біла частина колекції налічує близько 175000 негативів, всього ж FSA зробила 250000 світлин. Частина з них зберігається у Відділі гравюр і фотографій Бібліотеки Конгресу США, онлайн доступні всі 164000 проявлених негативів) [2]. Важливим внеском до цієї збірки є роботи Джека Делано, який працював у проекті з 15 іншими видатними американськими фотографами, зокрема Доротеєю Ланж, Вокером Евансом, Гордоном Парксом.

Девізом FSA було «не інформувати, а спонукати до дії»: фотографії мали змусити уряд допомагати людям, які опинилися на маргінесі. Також FSA надавала інформацію для преси і громадськості, тож під керівництвом Роя Страйкера служба взяла на себе ширшу та амбіційну мету – «познайомити американців з Америкою». Тому звернулася до документальної фотографії, яка найбільш реалістично фіксує факти і не потребує пояснень – зображення говорить саме за себе. Поряд з тим ці світлини стали одним із символів нової епохи американської фотографії, в якій камера повернулася до звичайної людини з її бідами та сумом.

Джек Делано ідеально підходив для цього завдання, адже і його особисті переконання та ідеали цілком відповідали гуманістичним принципам, які втілював проект. Особливістю його фоторобіт є те, що головними героями постають звичайні збіднілі багатодітні фермери, які не знають, як прогнати родину, працівники фабрик і заводів, які тяжко працюють, ремонтники залізниць чи маленький хлопчик, що щоранку розносить газети [3]. Делано не просто знімав їх,

а намагався зрозуміти, чим наповнені їхні думки, як починається та закінчується їхній день, що вони їдять, про що говорять, беручи в них інтерв'ю, спілкуючись з ними. «Я не знав, що існують правила, які регулюють стиль документальної фотографії, – розповідав згодом про свій стиль Дж. Делано. – Насправді, я не думаю, що цей термін є дуже точним. Що стосується мене, фотографії, які я зробив для FSA, залишаються такими ж, як і досі. Він заснований на пристрасному інтересі до стану людини. Це філософська основа всієї моєї роботи. Мене цікавлять люди не лише як об'єкти для фото, а й як особистості. Беручи у них інтерв'ю, я завжди звертав увагу на їхні історії. Я вважав, що дуже важливо, що вони хочуть сказати, і що я намагався донести до інших» [4, р.48.].

Звичайна на перший погляд, «маленька», людина на світлинах Джека Делано стає масштабнішою, на ній зосереджується світло та фокус. У 1940-х роках він часто експериментував із масштабом, щоб підкреслити силу характеру своїх героїв. Наприклад, він збільшував деякі фігури понад звичайні пропорції, щоб додати драматизму. Водночас Делано документував регіон не лише через його людей і ландшафт, а й через його культурні та соціальні моделі; це ставлення відрізняло його від більшості інших фотографів. А на початку 1940-х рр. до новел Джека Делано додається використання кольорової фотографії, коли вона лише входила в обіг, що створило незвичні, але гарні знімки [5].

Завдяки майстерності, неординарному підходу та цілковитій відданості проекту таких фотографів як Джек Делано, фотографії FSA перетворилися на одну з перших великомасштабних збірок іконографічних джерел для вивчення життя американців, в тому числі й афроамериканців, наприкінці 1930-х – початку 1940-х рр. (зі вступом США у Другу світову війну FSA зосередилася на іншому виді переселення – інтернуванні японських американців, а фотографи FSA були підпорядковані Управлінню військової інформації, щоб задокументувати і цю сторінку історії). Ці світлини зараз вважаються «національним надбанням» США, а фотопроект FSA розглядається як витвір мистецтва. Так, американські мистецтвознавці, говорячи про кінець 1930-х рр. у США вдаються до використання трьох основних образів того часу – світлини залізничних станцій Чикаго Джека Делано (1943 р.), роману «Грона гніву» Джона Стейнбека і документальної прози на кшталт «Давайте хвалити відомих людей» Волкера Еванса та Джеймса Ейджі, і наголошують, що фотопроект FSA найбільш відповідальний за створення образу Великої депресії в США.

FSA також була одним із органів влади, які керували наданням допомоги населенню на Американських Віргінських островах та в Пуерто-Рико у 1938–1945 рр. У рамках цієї місії, що виконувалася спільно з Адміністрацією реконструкції Пуерто-Рико, у 1941 р. Джека Делано було відряджено до Пуерто-Рико знімати життя місцевих селян та робітників. Країна настільки йому сподобалася, що в 1946 р., коли робота в FSA закінчилася, він перебрався туди назавжди і став офіційним фотографом уряду Пуерто-Рико. Водночас Делано працював і на пуертоториканські ЗМІ та як ілюстратор, графічний консультант, учитель музики і аніматор практично до своєї смерті 12 серпня 1997 р. [1].

У пуерториканський період життя він виявив і інші свої таланти, зокрема у музичній сфері. Його композиції включали твори всіх типів: оркестрові (для Симфонічного оркестру Пуерто-Рико), балети, камерні, хорові і сольний вокал. Як і в фотографії, у музиці він теж надихався місцевими мотивами, часто послуговувався пуерториканською поезією. Митець брав участь й у створенні дитячих книг. Одна з них – «Дитячий дар: казка на дванадцять ніч» (текст Томаса Бланко, ілюстрації Ірен Делано, музичний акомпанемент на полях Джека Делано) – вважається класикою пуерториканської літератури. Також він долучився урядового проекту Пуерто-Рико з покращення освіти в сільській місцевості, а 1957 р. з друзями заснував першу державну освітню телевізійну станцію Пуерто-Рико «WIPR», де був продюсером, композитором і програмним директором [6].

Попри свою багатогранність, Джек Делано все ж найбільше відомий як фотограф-документаліст, світлини якого стали одним із візуальних символів важливої віхи в історії США та символом зміщення фокусу уваги на звичайних людей. Його світлини можна побачити у колекціях поважних музеїв, наукових установ та університетів США і Пуерто-Рико, зокрема, у Бібліотеці Конгресу США, Музеї мистецтва Метрополітен, Музеях мистецтва Х'юстона та Орлеана, Музеї фотографії у Рочестері, Музеї сучасного мистецтва у Нью-Йорку, Нью-Йоркській публічній бібліотеці, Луїсвільському університеті в Кентуккі. Можливо, колись виставка його світлин відбудеться і в Україні.

Джерела і література:

1. Cabán-Vales Francisco J. Portrait of an Artist: Jack Délano / Musike. URL: <http://surl.li/emnin>.
2. Farm Security Administration. Office of War Information Black-and-White Negatives / Library of Congress. URL: <http://www.loc.gov/pictures/collection/fsa/>
3. Artist Jack Delano (1914 – 1997) / The International Center of Photography. URL: <http://surl.li/emniw>.
4. Delano Jack. Contrasts: forty years of change and continuity in Puerto Rico / Contrastes: cuarenta años de cambio y continuidad en Puerto Rico. Washington, D.C. : Smithsonian Institution, 1990.
5. Oral history interview with Jack and Irene Delano, 1965 June 12 / The Smithsonian Institution. URL: <http://surl.li/emnjj>.
6. Jack Delano / Museo de Artede Puerto Rico. URL: <https://www.mapr.org/en/museum/proa/artist/delano-jack>

Катерина Мурашко

Сумський державний університет, м. Суми

студентка IV курсу навчально-наукового інституту права, ОП «Історія»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Гончаренко А. В.

ДІЯЛЬНІСТЬ ВСЕРОСІЙСЬКОЇ ФАШИСТСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ А. ВОНСЯЦЬКОГО В США (1933–1942 рр.)

Складні суспільно-політичні процеси та зрушення, що панували у середині ХХ ст., зумовили значний потік емігрантів до багатьох країн світу, зокрема і до США. Емігрувавши закордон, російські політики та аристократи, що тримались антирадянської течії, планували вести діяльність, спрямовану на зміну політичного устрою в СРСР. Об'єднуючись із однодумцями, крізь невдачі та загрози, емігранти створювали осередки для подальшої роботи і агітації. Так, однодумці, прагнучі змінити владу в СРСР, у 1933 р. у штаті Коннектикут створили Всеросійську фашистську організацію, яку пізніше очолив політик-емігрант Анастасій Вонсяцький.

Окрім створення і головування у ВФО, А. Вонсяцький у березні 1930 р. отримав звання лейтенанта і був відправлений в резерв, фактично був «в армії» до 1935 р. Він також підтримував зв'язки із РЗВС та генералом А. Кутєповим. 10 травня 1933 р. спільно із колишнім денікінцем Д. Кунле створив спочатку Всеросійську націонал-революційну трудову і робоче-селянську партію фашистів. Зустрічався з групами таких же емігрантів, як сам, організовував відділи своєї партії. У 1934 р. мав зустріч із К. Родзієвським – очільником Російської фашистської партії, яка діяла на території Китаю. Метою зустрічей були домовленості стосовно злиття двох партій в одну під керівництвом А. Вонсяцького. Але між двома політиками довго виникали суперечки [1; 2].

На початку утворення ВФО була малочисельною, але фінансово сильною. Складалась переважно з білоемігрантів. Видавала газету «Фашист» безпосередньо в США і мала також друковане видання «Російський авангард» у Китаї [3].

Першим нормативно-правовим документом організації стала «Декларація Всеросійської націонал-революційної партії». Насамперед наголошувалось на тому, що:

на зміну комунізму прийде фашизм; варто встановити авторитарний державний устрій, як показує «мудрий досвід» багатьох країн;

саме завдяки фашизму люди зрозуміють істинну природу влади, усвідомлять її механізми і нарешті будуть жити вільним життям;

Росія – Велика Фашистська Імперія і для цього, вважали очільники, країна готова; останні чотири роки всі зусилля Всеросійської націонал-революційної партії були спрямовані на роботу всередині СРСР і ця робота показала нам документально, що саме фашистські ідеї відповідають сподіванням народу, що мрії і бажання різноманітних верств російського населення зводяться до затверджених норм;

емігранти і всі російські патріоти зобов'язані в тій чи іншій формі брати участь у цій національній революції. «Ми закликаємо всіх російських емігрантів, усіх патріотів російського народу вступати до фашистських організацій, щоб, коли настане вирішальний день, ви були готові виконати свій обов'язок і повалити комуністів»;

зміна форм ідеологічної роботи, її пристосування до умов сучасної Росії. Фашистська пропаганда має уникати абстракцій та звертатися до «повсякденних потреб російських робітничо-селянських мас».

Документ підписали, окрім А. Вонсяцького, М. Гротт, І. Суворов, Є. Богословський, К. Стеклов, Д. Кунле, М. Шаверньов та ін. [4; 5].

Газета «Фашист», що видавалась у 1933–1941 рр., містила на своїх шпальтах інформацію про події громадянської війни в Росії, фотографії діячів «білого руху» тощо. Також важливими були тези, що ВФО – наступниця російських військових і монархічних традицій. У випуску за грудень 1933 р. був надрукований лист 10-річного хлопчика – сина князя Нікити Олександровича Романова, в якому він зазначав, що щасливий бути російським фашистом [6].

У 1935–1939 рр. А. Вонсяцький зосереджується не лише на організаційно-партійній, але і на ідеологічній роботі. Йому треба було переконати еміграцію, світову громадськість і правлячі кола Німеччини та Італії, що його партія є реальною політичною силою, здатною працювати не тільки в російському зарубіжжі, а й впливати на політичну ситуацію всередині СРСР. Величезна кількість фашистських листівок та номерів «Фашиста» розсилалися по всьому світу.

З початком Другої світової війни А. Вонсяцький, відчувши, що американські спецслужби розпочали його «розробку», доручає виконувати обов'язки формального лідера партії К. Стеклову – керівнику Далекосхідного центру ВНРП у Шанхаї.

Напад Німеччини на СРСР 22 червня 1941 р. А. Вонсяцький сприйняв з ентузіазмом, а німецький наступ на Москву привів його в захват. Російські фашисти були впевнені у швидкому падінні радянської влади. Він знову вирішив повернутися в політику, і це було його фатальною помилкою, яка призвела в результаті до американської в'язниці та заборони його партії.

У вересні 1941 р. американські спецслужби почали готувати викриття «шпигуна Вонсяцького», якого звинувачували за статтею 32 закону про шпигунство 1917 р. у передачі відомостей іноземній державі з заподіянням шкоди безпеці США. У квітні 1942 р. розслідування було завершено, і справу А. Вонсяцького було передано до суду. У підсумку він визнав себе винним, і 22 червня 1942 р. А. Вонсяцького засудили до 5 років ув'язнення та штрафу 2 тис. доларів.

Отже, російські емігранти в США протягом міжвоєнного періоду активно намагались змінити владу в СРСР, надихаючись новітніми на той час фашистськими ідеями. Так, Анастасієм Вонсяцьким у 1933 р. була створена Всеросійська фашистська організація. Незважаючи на свою малочисельність, вона мала свій друкований орган, програму і план, за яким прагнула встановити

в Росії «єдино правильну» авторитарну модель управління на основі ідей фашизму, залучаючи до співпраці світову громадськість, правлячі кола Німеччини та Італії. Але така діяльність потягнула за собою відповідальність – партію у 1942 р. заборонили, а очільників засудили до різних термінів ув'язнення.

Джерела і література:

1. Анастасий Вонсяцкий. Биография. URL: https://www.peoples.ru/state/politics/anastasy_vonsiatsky/
2. Добрынина М. Фашизм как инструмент контрреволюционной деятельности белого движения. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/fashizm-kak-instrument-kontrrevolyutsionnoy-deyatelnosti-belogo-dvizheniya/viewer>
3. Всероссийская фашистская организация. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Всеросійська_фашистська_організація
4. Декларация Всероссийской национал-революционной партии. URL: <https://archive.ph/20121210075348/http://fascismorivoluzionario.wordpress.com/2010/06/13/декларация-всероссийской-национл-ре/#selection-127.0-130.0>
5. Вонсяцкий А.А. Открытое письмо А.А. Вонсяцкого Главному штабу русских фашистов. Фашист. 1933. № 1.
6. Всероссийская фашистская организация. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Всеросійська_фашистська_організація

Марія Кудасюк

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студентка III курсу історичного факультету,
ОП «Американістика і європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Корнієнко А.Ю.

ЗАКОН ПРО ВИБОРЧІ ПРАВА 1965 р.: ОБСТАВИНИ ПРИЙНЯТТЯ, ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ТА ВИКЛИКИ

Незважаючи на те, що у 1870 р. була прийнята П'ятнадцята поправка до Конституції США, яка забороняла обмежувати виборче право за ознакою «раси, кольору шкіри або у зв'язку з перебуванням у рабстві в минулому», протягом наступних років після її ратифікації штати вжили серйозних заходів для обструкції. Чотирма найбільш поширеними механізмами в цьому були праймеріз для білих, тести на грамотність, виборчі податки та "дідівські" закони, згідно з якими потенційний виборець повинен довести, що користується активним виборчим правом у третьому поколінні [1, с. 836]. Часто ці механізми поєднувалися для підсилення ефективності. Одним із прикладів є штат Оклахома, де в якості умов для участі в голосуванні стали тести на грамотність та "дідівські" закони. Водночас у південних штатах додатково вимагалася сплата податку як обов'язкова передумова участі у виборах.

На початку президентського терміну Л. Джонсон вважав за краще не наполягати на прийнятті нового законодавства, щоб дозволити федеральному уряду витратити більше часу на забезпечення виконання положень Закону про громадянські права 1964 р. Тим не менше, президент доручив Міністерству юстиції розробити кілька варіантів щодо виборчого права, якщо під тиском обставин він передумає. Генеральний прокурор Ніколас Катценбах, який змінив Роберта Кеннеді, підготував три можливі шляхи вирішення проблеми: конституційна поправка, яка передбачала загальне виборче право; законопроект про створення національної комісії для контролю за реєстрацією на федеральних виборах; пропозиція уповноважити федеральні органи проводити реєстрацію на вибори в тих штатах, де частка афроамериканців, зареєстрованих для участі в голосуванні, була низькою. На цій ранній стадії Н. Катценбах надав перевагу першому або другому варіанту [2, с. 36]. Зрештою події Руху за громадянські права допомогли президенту прийняти рішення. 7 березня 1965 р. учасники маршу з Сельми до Монтгомері під проводом майбутнього члена Конгресу Джона Р. Льюїса були жорстоко побиті біля мосту Едмунда Петтуса в Сельмі, штат Алабама. Багато протестувальників стояли на колінах у молитві, коли поліція била їх палицями та пускала газ. За свідченням Дж. Р. Льюїса: «Це було протистояння в найяскравішій формі між гідною, зібраною, абсолютно ненасильницькою юрбою мовчазних протестувальників і справді зловмисною силою озброєного до зубів, ненависного батальйону солдатів» [3, с. 331]. Події в Сельмі (більш відомі як Кривава неділя) підірвали репутацію місцевого шерифа Дж. Кларка та виклали суспільний резонанс, як і у випадку жорстокості в Бірмінгемі. Л. Джонсон уважно стежив за подіями в Алабамі та погодився на зустріч в Білому домі з Мартіном Лютером Кінгом, який пояснив, що проблеми досить серйозні, щоб вимагати негайного прийняття більш розгорнутого законодавства, ніж конституційна поправка. Л. Джонсон погодився, і Міністерство юстиції почало розробляти законопроект.

Президент початково запропонував законопроект, спрямований на подолання дискримінації у виборчому праві. У зверненні до спільної сесії Конгресу 15 березня 1965 р. президент оголосив, що заборона афроамериканцям голосувати є «неправильно, смертельно неправильно», і, озвучивши одне з гасел руху за громадянські права, він пообіцяв: «Ми переможемо» [4, с. 281]. Відійшовши від затяжних судових процедур, законопроект Л. Джонсона передав правозастосування Міністерству юстиції. Він також був направлений на штати, де афроамериканці стикалися з найбільшим опором при реєстрації на голосування. Законопроект запустив формулу охоплення в штатах і округах, де використовувалися тести на грамотність і де менше 50% населення зареєструвалося або прийшло на виборчі дільниці під час президентських виборів 1964 р. За цією формулою законопроект поширювався на Алабаму, Джорджію, Луїзіану, Міссісіпі, Південну Кароліну, Вірджинію та частину Північної Кароліни. Тести на грамотність призупинялися в кожному з цих штатів. Президент міг надіслати федеральних екзаменаторів для реєстрації виборців у будь-якому з округів, і жоден із цих штатів не мав змінювати виборче

право протягом 5 років без дозволу Міністерства юстиції чи федерального апеляційного суду у Вашингтоні [5].

На відміну від Закону про громадянські права 1964 р., який зустрів різке невдоволення жителів Півдня і обговорення якого затягнулося майже на рік, Закон про виборчі права зустрів помірний опір. Яскраве висвітлення в ЗМІ подій у Сельмі посилювало підтримку ідеї надання виборчих прав афроамериканцям. Опитування Gallup, проведене під час маршу від Сельми до Монтгомері, показало, що 3/4 американської громадськості підтримують прийняття Закону про виборчі права, і майже 50% жителів Півдня зокрема [6, с. 111]. Враховуючи ситуацію, південні конгресмени не могли захистити обмеження права голосу і натомість виступали за скасування формули, яка охопила майже виключно сім південних штатів. Водночас ліберали, очолювані сенатором-демократом Едвардом Кеннеді від Массачусетсу, скаржилися, що адміністрація не розглянула питання про скасування вимоги щодо виборчого податку на виборах у штатах, оскільки ратифікація Двадцять четвертої поправки до Конституції США в 1964 р. скасувала податок тільки на федеральних виборах. Через співпрацю лідера більшості Майка Менсфілда з Монтани та лідера меншості Еверетта Дірксона з Іллінойсу Сенат відмовився додати положення про скасування виборчого податку. Ці лідери не виступали проти його скасування, але поставили під сумнів, чи може Конгрес конституційно зробити це за допомогою закону. Лише у 1966 р. Верховний суд своїм рішенням поширив цю заборону на вибори до місцевих органів влади.

Під час обговорення у палаті представників лідери республіканців Вільям МакКаллох з Огайо та Джеральд Форд з Мічигану запропонували замість формули охоплення штатів призначити федеральних реєстраторів у будь-якому окрузі, де було понад 25 перевірених скарг на дискримінацію при голосуванні. Водночас це дозволяло штатам звільнитися від нагляду Міністерства юстиції за умови належного виконання федеральних вказівок. Крім того, план МакКаллоха–Форда не забороняв перевірки тестів на грамотність; натомість застосовував стандарт освіти шостого класу, прийнятий у Законі про громадянські права 1964 р. Незважаючи на відносну прогресивність пропозицій вихідці з Півдня підтримали їх тільки як засіб послаблення дотримання Закону про виборчі права. Тим не менше, їхні зусилля провалилися. 3 і 4 серпня 1965 р. Палата представників і Сенат відповідно прийняли переглянутий законопроект із положеннями про формулу охоплення, заборону тестів на грамотність та інших засобів, що до цього обмежували право голосу.

6 серпня 1965 р. Л. Джонсон підписав в урочистій обстановці Закон про виборчі права. Президент вирішив підписати документ у ротонді Капітолію, де Авраам Лінкольн затвердив 1 січня 1963 р. Прокламацію про звільнення рабів. Як і очікувалося, найбільш помітні наслідки прийняття Закону про виборчі права були на Півдні. Протягом трьох днів після підписання для виконання положень Закону Міністерство юстиції направило федеральних інспекторів у дев'ять округів. Серед них були два, які привернули найбільшу увагу завдяки руху за громадянські права: округ Даллас, штат Алабама, та округ

Лефлор, штат Міссісіпі, де діяли Студентський комітет ненасильницьких дій та Конгрес расової рівності. Як наслідок, в окрузі Даллас відсоток афроамериканців, які записалися для голосування, збільшився з 2,1 у 1965 р. до 70,4% у 1968 р. Відсоток виборців-афроамериканців в окрузі Лефлор різко зріс з 2,1 до 72,2%. У третьому помітно проблемному окрузі «Жахливий» Террелл, штат Джорджія, частка виборців у виборчих списках зросла з 2,4 до 53,9% [7, с. 225]. Паралельно відбувалися зміни у виборчих округах за рішенням суду. У південних штатах, особливо в таких містах, як Атланта, Х'юстон і Мемфіс, створення округів з більшістю афроамериканців сприяло їх потраплянню до Конгресу на початку 1970-х рр. Схожа ситуація спостерігалася і в північних містах. Так, вже у 1968 р. Луї Стокс (Клівленд), Білл Клей (Сент-Луїс) і Ширлі Чісхолм (Бруклін) були обрані до Конгресу з переформатованих округів.

Поки тривав процес виконання Закону 1965 р., Південна Кароліна оскаржила його конституційність у Верховному суді у 1966 р.. Позивачі у справі "Південна Кароліна проти Катценбаха", до яких приєдналися п'ять інших південних штатів, стверджували, що Конгрес перевищив свої повноваження під час виконання П'ятнадцятої поправки. Штат Пальметто заявив, що, встановивши формулу охоплення та наклавши вето Міністерства юстиції на зміни у законах про вибори, Конгрес посягнув на зарезервовані повноваження штатів, проявив нерівномірне ставлення до штатів та звинуватив їх без належної судової процедури. Головний суддя Ерл Воррен відхилив ці претензії.

Спочатку Закон про виборчі права був введений у дію терміном на п'ять років, але потім цей термін продовжувався внаслідок внесення поправок у 1970, 1975, 1982, 1992 та 2006 рр. Крім цього, до Закону додавалися нові положення. Наприклад, у 1975 р. надання передвиборних матеріалів двома мовами стало обов'язковим в округах, де 5% громадян належать до однієї мовної меншини, у 1982 р. було заборонено будь-які види дискримінації, незалежно від того, чи є вони цілеспрямованими, чи ненависними. Новим етапом в історію Закону про виборчі права став розгляд справи округу Шелбі в червні 2013 р., що стосувалася оскарження положення про формулу охоплення, зокрема чи не перевищив Конгрес свої повноваження, коли він повторно санкціонував її ще на 25 років у 2006 р. Суд зазначив, що оскільки Конгрес не оновив формулу охоплення після цього, Суд оголосив її неконституційною. До рішення Верховного суду США в окрузі Шелбі припускалося, що положення про формулу охоплення є анахронізмом і більше не є необхідним, оскільки расова динаміка змінилася з 1960-х рр.

Отже, прийняття Закону про виборчі права 1965 р. було відповіддю на невиконання П'ятнадцятої поправки до Конституції США та активізацію руху афроамериканців за громадянські права. Події в Сельмі, більш відомі як Кривава неділя, викликали суспільний резонанс та посилили підтримку громадськості щодо надання виборчих прав афроамериканцям. У прийнятому законодавчому акті зазначалося, що виборче право не може бути обмежено через расу чи будь-яку іншу ознаку, скасовувалися тести на грамотність, а федеральним органам влади надавалися повноваження для спостереження за виборами на місцевому

рівні, зокрема в 7 південних штатах, які за формулою охоплення, визначалися такими, що найбільше проявляють дискримінацію при реєстрації на виборах. Проте ряд питань були невирішеними, що проявилось в дебатах під час прийняття закону та внесенні поправок у 1970, 1975, 1982, 1992 та 2006 рр. Серед складних питань були виборчий податок (остаточно скасований у 1966 р.), скасування тестів на грамотність і застосування формули охоплення в південних штатах через можливість втручання у внутрішні справи штату та зміну расової динаміки загалом (справа "Південна Кароліна проти Катценбаха" та справа округу Шелбі). Незважаючи на це, в цілому прийняття Закону про виборчі права позитивно вплинуло на роль афроамериканців у політичному житті США. Афроамериканський електорат значно розширився, що дозволило збільшити представництво афроамериканців в державних органах влади на всіх рівнях.

Джерела і література:

1. Benno C. Schmidt, Jr. Principle and Prejudice: The Supreme Court and Race in the Progressive Era. Black Disenfranchisement from the KKK to the Grandfather Clause // Columbia Law Review Association. 1982. Vol. 82, No. 5. Pp. 835-905.
2. Garrow D. Protest at Selma: Martin Luther King, Jr. and the Voting Rights Act of 1965. New Haven: Yale University Press, 1978. P. 364.
3. Lewis J., D'Orso M. Walking with the Wind: A Memoir of the Movement. New York: Simon and Schuster, 1998. P. 496.
4. Public Papers of the Presidents of the United States: Lyndon B. Johnson. Washington, DC. May 31, 1965 / U.S. Department of States. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PPP-1965-book2/pdf/PPP-1965-book2.pdf>
5. The Voting Rights Act of 1965. URL: <https://www.archives.gov/milestone-documents/voting-rights-act>
6. Lawson S. Running for Freedom: Civil Rights and Black Politics in America since 1941. New Jersey: Wiley-Blackwell, 2014. P. 461.
7. United States Commission on Civil Rights, Political Participation: A Study of the Participation by Negroes in the Electoral and Political Processes in 10 Southern States Since Passage of the Voting Rights Act of 1965. Washington, DC. January 1, 1968. P. 256.

Артем Полісський

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

студент III курсу історичного факультету

ОП «Американістика та європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Сухобокова О.О.

АМЕРИКАНСЬКІ ЛІТАКИ ТА ГЕЛІКОПТЕРИ СІКОРСЬКОГО

Славетний авіаконструктор, уродженець Києва Ігор Сікорський (25 травня 1889, Київ – 26 жовтня 1972, Істон, Коннектикут, США) здобув світову славу у США, де прожив значну частину свого життя і створив більшість своїх літаків та гелікоптерів. Внесок «містера гелікоптера» або «батька вертольотобудування», як його називали, у розвиток авіагалузі США і є темою цієї публікації.

Розпочав свою конструкторську кар'єру Ігор Сікорський ще в Російській імперії. Спільно з товаришами зі своєї Alma Mater Київського Політехнічного Інституту, який зараз носить ім'я Ігоря Івановича, він побудував літаки БіС-1 і БіС-2, а згодом вже самостійно – С-3, С-4, С-5, С-6. 12 грудня 1912 року його літак С-6 побив світовий рекорд швидкості – 111 км/год. [1]. Талановитого і перспективного конструктора помітили у столиці імперії й у 1912 р. Сікорський був призначений головним конструктором авіаційного відділу Російсько-Балтійського вагонного заводу в імперській столиці. Під його керівництвом були створені багатомоторні аероплани «Гранд» та «Руський витязь», а також легендарний бомбардувальник «Ілля Муромець» – кращий бомбардувальник Першої світової війни. Красномовним доказом відданості конструктора своїй справі є епізод, коли І. Сікорський особисто піднявся на своєму творінні в небо на висоту 2000 м, щоб переконати Держдуму здійснити закупівлю літаків заводу [2].

Після Лютневої революції 1917 року робота Російсько-Балтійського вагонного заводу призупинилась, а після Жовтневого більшовицького перевороту розвиток авіаційної галузі в цілому був згорнутий. Розуміючи це, а також ймовірність репресій, особливо враховуючи, що його батько, відомий київський психіатр, професор Київського університету св. Володимира (нині – КНУ імені Тараса Шевченка) був монархістом, Ігор Сікорський вирішив емігрувати, як і чимало інтелігентів з усіх частин колишньої Російської імперії. У березні 1918 р. він приїхав до Франції, але зрозумів, що і там, у розореній війною країні, його талант авіаційного конструктора не буде реалізований у найближчій перспективі.

Відтак в 1919 р. І. Сікорський переїхав до Сполучених Штатів, які не зачепили руйнування Першої світової війни і де було більше можливостей. Але на той період авіаційна галузь і там переживала складні часи. Перший рік життя в Америці винахідника гелікоптерів був дуже важким, проте вже у 1923 р. він зы своїми товаришами, теж іммігрантами з Російської імперії, заснував «Aero-engineering Corporation company». Орендуючи аеродром на фермі поряд з Нью-

Йорком та збираючи частину матеріалів з місцевого автомобільного звалища, Сікорський та його команда спроектували перший літак на американській землі – S-29A. Літак мав велику вантажопідйомну здатність та міг злітати з коротких злітно-посадочних смуг, що зробило його інноваційним та комерційно успішним. Завдяки цьому успіху компанія І. Сікорського швидко отримала визнання в американській промислових колах, за наступні три роки було спроектовано п'ять та виготовлено чотири літаки, серед яких окремо варто згадати літак-амфібію S-38. Це був перший літак такого типу у світі і найуспішніший проект компанії на той момент, який дозволив покращити транспортну мережу всього Американського континенту. Літаки Сікорського продавалися настільки добре, що компанія змогла придбати землю в Стратфорді (Коннектикут), де за короткий час було побудоване сучасне підприємство «Aircraft Manufacturing Factory», яке невдовзі стало відомим в усьому світі. Справжнім шедевром того часу стала чотиримісна амфібія Sikorsky S-40, здатна перевозити 40 пасажирів на відстань 800 км, або 24 пасажири на відстань 1500 км [2].

З 1930-х років Ігор Сікорський, паралельно з виготовленням літаків, працював над розробкою гвинтокрилів, що відповідало не лише власним конструкторським інтересам винахідника, а й кон'юктурі того часу в США. Зауважимо, що свої перші гвинтокрили І. Сікорський створив ще у Києві, у 1909–1910 роках, проте вони не були дієздатними. Тим часом, через пару десятиліть великих успіхів у розробці вертольотів досяг Генріх Фокке, його вертольоти навіть випускались невеликими серіями. Успіх потенційного конкурента не залишився поза увагою уряду США, і в 1938 р. Конгрес США прийняв «Законопроект Дорсі», що передбачав виділення 3 млн доларів на будівництво гвинтокрилів для армії США [2].

Саме тоді Сікорський уже закінчив грубу обробку конструкції свого гелікоптера і був готовий перейти до створення його дослідного зразка. Він розумів, що поперечна схема, яку використовував Фокке для поліпшення характеристик машини і яку намагалися повторити більшість конструкторів з різних країн, не має майбутнього. Тож Сікорський обрав однороторну схему з хвостовим гвинтом, роботу над якою розпочав у КПП. Саме ця схема з часом стала домінуючою у виробництві гвинтокрилів. У вересні 1939 р., на порозі Другої світової війни, розпочалися випробування першого життєздатного гелікоптера в США – VS-300, які дали багато інформації для покращення проекту. Роботи над цим гвинтокрилом забезпечили створення гелікоптера XR-4, який успішно пройшов усі випробування і був прийнятий на озброєння армії США в 1942 р. Показово, що машина була введена в експлуатацію лише через 14 місяців після завершення розробки. Після модернізації та оснащення гвинтокрила потужним двигуном у 180 кінських сил він використовувався у військових цілях до кінця Другої світової війни не тільки в США, але і у Великій Британії. На початку 1944 року гвинтокрил здійснював польоти в надзвичайно складних погодних умовах і вперше в історії взяв участь в операції з порятунку

мор'яків з американського есмінця «Тернер», який був потоплений німецьким підводним човном [2].

Після війни США пережили справжній гвинтокрильний бум. Понад 340 фірм взялися за розробку двигунів гвинтокрилів для різних потреб. Проте компанія Sikorsky обійшла всіх конкурентів і стала визнаним лідером не тільки в Америці, але і на світовому ринку. Гвинтокрили Сікорського широко використовувалися в армії, береговій охороні та для потреб цивільних. Особливо ефективними вони були в пошуково-рятувальних і санітарних операціях. Сікорський вважав, що головною метою гелікоптерів є порятунок людей, а не участь у бойових діях [3]. Недарма, за словами його сина Сергія Сікорського, гелікоптери його батька рятували понад півмільйона життів [4]

У 1957 році Ігор Сікорський залишив посаду головного конструктора компанії, зберігши обов'язки технічного консультанта. Але справа його життя продовжувала розвиватися, а компанія була в розквіті, його заводи оснащувалися за останнім словом техніки й щомісяця випускали 45-55 гвинтокрилів [2]. Як один з прикладів можна згадати гелікоптер-кран S-64 Skycrane Ігоря Сікорського 1962 р., якому належить рекорд найбільшої висоти горизонтального польоту (11 км) і найшвидшого підйому на висоту до 3, 6 і 9 км на 1971 р. Він зміг піднімати вантажі масою до 9 т і розвивати максимальну швидкість у 240 км/год. Причому завдяки вдалій конструкції гелікоптера, різногабаритні вантажі можна було підвішувати прямо до фюзеляжу і забирати їх без посадки, з повітря. Командування Армії США одразу придбало понад сотню машин, і під назвою СН-54 Tarhe широко використовувало їх під час війни у В'єтнамі, в тому числі для евакуації пошкоджених гелікоптерів і літаків. Під оригінальною назвою S-64E ці гвинтокрили використовували і цивільні.

Машинам фірми Сікорського належить більшість світових рекордів, зокрема у 1968 р. пілот П. Ервін встановив 2 світових рекорди: зі швидкості набирання висоти на моделі СН-54 та швидкості горизонтального польоту на моделі CW4 [5] А найкращою машиною Ігоря Сікорського з 18 створених ним моделей гелікоптерів вважається S-58, випробуваний в 1954 р. Безперечно, саме завдяки таланту і працездатності І. Сікорського «Sikorsky Aircraft Corporation» стала лідером в світовому гвинтокрильному виробництві. Недарма всі президенти США з 1947 р. постійно використовували гелікоптери Сікорського [4], а ім'я видатного авіаконструктора дотепер є знаком якості, визнаним у всьому світі.

Джерела і література:

1. Skrynchenko V. The Fate and the Wings of Igor Sikorsky. To the 50th anniversary of the death of the brilliant aircraft designer // КР. 2022. Vol. 33, №8. URL: <https://kpi.ua/en/2022-sikorsky>.
2. Sikorsky Igor. The man who made the dream of Leonardo da Vinci come true // КР. 2013. Vol. 16, №1. URL: <https://kpi.ua/en/sikorsky-about>.

3. Сікорський Ігор Іванович / Сайт Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». URL: <https://kpi.ua/sikorsky-foto>.

4. Олійник І. Перший вертоліт Сікорського та звинувачення у відьомстві – 14 вересня в історії. 2019, 14 вересня / Медіа-корпорація «Є». URL: <http://bit.ly/3QRSqGD>.

5. Bryan R. Swopes 30 December 1968 2022, December 30 / This Day in Aviation. URL: <https://www.thisdayinaviation.com/30-december-1968/>.

Данило Бесарабов

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент IV курсу історичного факультету,
ОП «Американістика і європейські студії» (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Сухобокова О.О.

«БЮЛЕТЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЛІГИ» ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ ПОВСЯКДЕННЯ ВІР'ЯН УПЦ В США (1970 – 1980-ті рр.)

Історія Української православної церкви в США наразі залишається недостатньо дослідженою, незважаючи на її велику роль у житті української діаспори в Америці. Численні національно-культурні ініціативи та зусилля церкви зі збереження єдності української громади зостаються на маргінесах діаспорних студій, що спричинено специфікою аналізу релігійного життя православного українства та відсутністю належного джерельного підґрунтя.

Чи не найпоширенішим типом джерел з церковної історії діаспори є періодика. Насамперед це видання самої церкви («Український православний календар», «Українське православне слово») та часописи громадських культурницьких організацій, афілійованих з церквою [1], які так чи інакше залучені дослідниками до розгляду. Водночас окрему групу періодичних джерел становлять англomовні видання, які найменше досліджуються істориками української церкви в діаспорі. До таких належить бюлетень «Бюлетень Української Православної Ліги» (далі – БУПЛ) – англomовний друкований орган Української православної ліги (далі – УПЛ), громадської організації при УПЦ в США, що об'єднувала українську православну молодь [2].

Залежно від обсягу матеріалів та інших обставин видання мало від 4-6 до кількох десятків сторінок. Воно не мало сталої періодичності. Зазвичай бюлетень видавався щомісяця. Його дизайн також не був постійним, він оригінально верстася й ілюструвався. За змістом спектр матеріалів умовно можна згрупувати за тематикою: організаційні, релігійні, науково-просвітницькі, політичні, культурно-мистецькі, розважальні, та оголошення.

Найперше, це матеріали офіційного характеру: звіти щодо управління організацією, новини, важливі оголошення, статистичні дані та інше. Часто вони

подавалися структурованими за секціями. Адже УПЛ об'єднувала підрозділи Православної ліги юніорів, Старшої православної ліги, місцеві філії-представництва (chapters) при парафіях у різних штатах; освітній, культурний, бюджетний комітети, тощо [3, р. 2]. Кожному з них відводилося в часописі місце для звіту. Читаємо, зокрема, про місцеву філію при церкві св. Володимира із Піттсбурга, штат Пенсильванія, котра в ході благодійного розіграшу виручила понад 200 доларів на користь табору Всіх святих, а члени філії при церкві Петра і Павла, що з Карнегі, штат Пенсильванія, писанкарі Пет Саллі та Майкл Капелюк опинилися у фокусі місцевих американських ЗМІ [3, р. 4; 3, р. 5]. Для дослідницьких проєктів такі матеріали цінні деталізацією, зазначенням імен авторів і героїв публікацій, фінансовою звітністю.

Матеріали суто релігійної тематики не становили високої частки в порівнянні з рештою, оскільки метою часопису було не тільки релігійне виховання. Та святкові привітання чи проповіді друкували. Так, автори одного з дописів, найімовірніше священники, не зазначили своїх імен, а скромно підписалися «духовними порадиниками» – «spiritual advisors» [4, р. 2]. Подавалися традиційні Різдвяні й Великодні привітання президентів УПЛ. Короткі замітки про релігійне життя доповнювалися передруками з духовних праць, публікаціями молитовних текстів. Видання оприлюднювало і творчі здобутки на цій ниві – духовну поезію [5, р. 3; 6, р. 3]. УПЛ навіть вручала нагороду «Православний року», претендентів на яку номінували філії. У 1983 р. таке звання здобула Мері Сімон із Міннеаполіса, штат Міннесота [7, р. 5].

Науково-просвітницькі матеріали мали найрізноманітніше спрямування. Переважна більшість стосувалася історії України, історії українського православ'я, трагедій українського народу, зокрема Голодомору 1932 – 1933 рр. Оприлюднювалися також матеріали, що обстоювали історичну об'єктивність і протистояли маніпуляції фактами української культури й історії. У одному з номерів читаємо: «Члени УПЛ висловлюються проти телефільму «Втеча з Собібору». Дописувачі помічають у стрічці (1987 р.) акцентовану національну упередженість, таврування українця як нациста й убивці євреїв, тоді як українці також ставали численними жертвами гітлерівського режиму. Подібні публікації суголосні із наболілою в українській діаспорі темою судового процесу над Іваном Дем'янюком [8, р. 3].

Цікавими є публікації, присвячені подіям боротьби України з російськими загарбниками та поверненню національної історії, привласненої Москвою. Чимало з них приурочені до тисячоліття хрещення Русі. Зокрема, текст «Україна не може святкувати Тисячоліття» закінчується словами: «Як ми можемо допомогти Україні? ...Розумінням того, що неправильно говорити про 1988 рік як про тисячолітню річницю російського християнства. Просто кажучи, Україна – не Росія» [9, р. 5].

Історико-просвітницькі публікації стосувалися не лише української минувшини, але й американської, що засвідчує інтегрованість в американське суспільство. Так, допис «Історія Америки...і величної літньої леді», в якому йшлося про історію статуї Свободи, закінчувався словами: «Ми можемо

докласти значну суму до реставрації статуї Свободи – в ім'я наших українських емігрантів» [10, р.8].

Редакція БУПЛ не обходила і важливі політичні теми, особливо ті, що стосувалися долі українців у СРСР: друкувала матеріали про правозахисників та українських дисидентів. Так, у листопадовому номері за 1982 р. опублікована відозва Президента США Рональда Рейгана «На честь Української Гельсінської моніторингової групи» [11, р.6].

Особливо багатим видання було на матеріали культурно-мистецького характеру. Сторінки бюлетеня рясніють численними есе, віршами, малюнками. Вони стосуються переважно національної української тематики. Періодичне видання висвітлювало народні традиції, що їх практикували діаспоряни: співи, танці, писанкарство, вишивка, лялькарство, тощо. Значну увагу редакція приділяла творчим доробкам секцій. УПЛ проводила конкурси на найкращі есе, які оприлюднювали на сторінках часопису. У есе-роздумі «Чому церква є частиною мого життя» 17-річна переможниця Кеті Кулак із Кліфтона, штат Нью Джерсі, вказує, що церква зберігає, підтримує українські традиції як у вимірі релігійному, так і у світському [12, р.8]. Звідси небажання вірян переходити на григоріанський календар у відзначенні православних свят.

Трапляються у виданні й матеріали суто розважальні, позаяк бюлетень звернений передусім до молоді. Серед них, як жарт, кумедно переінакшені євангельські «Заповіді блаженства» (Beatitudes), названі дописувачем «заповідями блаженства диявола» [13, р. 7].

Відносно невелику прикінцеву частину становлять оголошення. Це реклама українських продуктів, мистецьких доробків, а також об'яви щодо різноманітних конкурсів, подорожей, танцювальних вечорів, тощо.

Підсумовуючи, можна зазначити, що матеріали «Бюлетеня Української Православної Ліги» містять унікальну інформацію щодо функціонування Української православної ліги при УПЦ в США та життя української православної діаспори в Америці загалом у 1970–1980-х рр. Рідкісні біографічні, статистичні дані, детальна інформація про позацерковне життя парафіян стануть у нагоді в подальших діаспорних студіях, при дослідженні суспільно-політичних настроїв, побуту і дозвілля американських українців у окресленому часі.

Джерела і література:

1. Some Aspects in the Life of the Ukrainian Orthodox Church of the USA / Ukrainian Orthodox Church of the USA. URL: <https://www.uocofusa.org/history>.
2. History of the UOL / Ukrainian Orthodox Church of the USA. URL: https://www.uocofusa.org/uo_leagues
3. Ukrainian Orthodox League Bulletin. 1980. June.
4. Ukrainian Orthodox League Bulletin. 1982. April.
5. Ukrainian Orthodox League Bulletin. 1984. Vol. 29, no. 4.
6. Ukrainian Orthodox League Bulletin. 1984. Vol. 29, no. 6.
7. Ukrainian Orthodox League Bulletin. 1983. Vol. 29, no. 1.

8. Ukrainian Orthodox League Bulletin. 1987. Vol. 32, no. 9.
9. Ukrainian Orthodox League Bulletin. 1987. Vol. 33, no. 9.
10. Ukrainian Orthodox League Bulletin. 1984. Vol. 30, no. 4.
11. Ukrainian Orthodox League Bulletin. 1982. November.
12. Ukrainian Orthodox League Bulletin. 1979. November.
13. Ukrainian Orthodox League Bulletin. 1980. October.

Максим Плакса

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент II курсу історичного факультету,
ОП «Американістика та європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Пуховець Д. С.

РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА США У СФЕРІ АБОРТІВ

Тема штучного переривання вагітності – одна з головних у щоденних американських новинах. Їхні прихильники і противники постійно знаходять нові аргументи. У США навіть є банери, які пропагують не народжувати дітей. До того ж в той час, коли з усіх екранів нам кажуть про перенаселення, мій виступ буде досить актуальним.

Аборти існували в Північній Америці з часів європейської колонізації Америки. Вони були досить поширеною практикою і не завжди були незаконними чи спірними. На початку 1800-х років були опубліковані методи переривання вагітності на ранніх термінах. Коннектикут був першим штатом, який відрегулював закон щодо переривання життя плоду в 1821 р. Після утворення США більшість штатів продовжували застосовувати англійське право щодо абортів, наприклад велику хартією вольностей, імпортовану до Конституції США з англійського права [1].

У 1900 р. штучне переривання вагітності вважалося кримінальним злочином у кожному штаті. Деякі штати включили положення, які дозволяють аборт в обмежених обставинах, як правило, для захисту здоров'я жінки або переривання вагітності внаслідок зґвалтування або інцесту. Більшість американців не вважали вбивство ненароджених дітей злочином, і аборти продовжували відбуватися і ставали дедалі доступнішими, що на початку 30-років минулого століття, лікарі виконували 800 000 вбивство ненароджених діточок на рік.

У 1967 році Колорадо став першим штатом, який скасував кримінальну відповідальність за переривання вагітності у випадках зґвалтування, інцесту або у випадках, коли вагітність призводила до постійної інвалідності жінки [1]. Аналогічні закони були прийняті в Каліфорнії, Орегоні та Північній Кароліні. У 1970 році Гаваї стали першим штатом, який легалізував переривання життя дитя за бажанням жінки, а Нью-Йорк дозволив аборти до 24-го тижня вагітності. Такі ж закони незабаром були прийняті на Алясці та у Вашингтоні. У 1970 році

Вашингтон провів референдум про легалізацію абортів на ранніх термінах вагітності, ставши першим штатом, який легалізував аборти шляхом всенародного голосування.

22 січня 1973 р. Верховний суд США у справі Роу проти Уейда встановив правила доступності абортів. Це рішення повернуло аборт його ліберальний статус. Роу встановив, що право матері на недоторканність приватного життя на вбивство своєї ненародженої дитини «має розглядатися як таке, що суперечить важливим державним інтересам у регулюванні» [2]. Суд ухвалив, що закон штату Техас, про заборону переривання вагітності, окрім ситуацій, коли це необхідно для того, аби врятувати життя матері, є неконституційним. Суд ухвалив постанову, що федеральне право на аборт підпадає під дію права на недоторканність приватного життя у Штатах. Верховний суд відмовився намагатися вирішити питання щодо часу, коли починається людське життя та особистість у момент зачаття, народження чи якийсь проміжний момент. Тобто було декриміналізовано аборти на території всієї країни [3].

Справа «Роу та Кейсі» була скасована у справі «Доббс проти Організації жіночого здоров'я Джексона» у 2022 році, і тепер штати можуть запроваджувати будь-які правила щодо абортів за умови, що вони задовольняють вимогам раціонального обґрунтування та не суперечать федеральному закону [4]. До рішення суду у справі Доббса багато штатів ухвалили закони, які забороняють аборти, якщо Роу буде повалено. Антиабортні закони не вважаються такими, що порушують Конституцію Сполучених Штатів, вони продовжують стикатися з деякими юридичними проблемами в державних судах.

Після справи «Доббс проти Джексона» штати передивилися своє законодавство та ввели свої правки. Штат Джорджія зробили правку, визначення «фізичної особи», тепер воно включає також плід або ембріон. В деяких штатах заборони на аборт було введено одразу після винесення рішення у справі Доббса, так звані тригерні закони. Призначення були швидко скасовані, і стурбовані пацієнти шукали способи зробити аборт в інших штатах, де це залишалося законним.

Президент Байден стверджував, що розширення доступності медикаментозного абортів може пом'якшити наслідки справи Доббса принаймні для тих, хто перебуває на ранніх стадіях вагітності. Препарати, які можуть бути доставлені людям додому поштою, можуть повністю обійти закони штату [5, ст. 65-74]. Відповідь суддів вказувала на те, що будуть нові судові справи.

За станом на 2023 рік лише в конституціях Каліфорнії, Мічигану і Вермонту прямо прописані права на аборт. Інші штати мають неявні права на аборт, підлеглі державі судового контролю, наприклад, Канзас і Монтана, або просто захищають його за допомогою законодавства, такого як Колорадо. Конституції штатів Алабами, Луїзіани, Теннессі та Західної Вірджинії прямо не містять права на аборт.

У висновку свого виступу приведу цитату судді Семюел Аліто, який відмінив так зване федеральне право на штучне переривання вагітності: «Конституція не згадує абортів, і жодне таке право не захищене імпліцитно будь-

яким конституційним становищем, у тому числі тим, на яке тепер в основному покладаються захисники Роу і Кейсі, пунктом про належну правову процедуру Чотирнадцятої поправки» [4].

Джерела і література:

1. Hardin, Garrett (December 1978). «Abortion in America. The Origins and Evolution of National Policy, 1800–1900. James C. Mohr». URL: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1086/410954>
2. Джеймс Мор «Аборти в Америці», 1978.
3. Архівована справа «Roe v. Wade». URL: <https://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/410/113.html>
4. «Завершення 50-річного федерального права на аборт» URL: <https://www.cnbc.com/2022/06/24/roe-v-wade-overturned-by-supreme-court-ending-federal-abortion-rights.html>
5. The New Abortion Battleground URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4032931

Артем Кошелєв

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
доктор філософії (історія), асистент кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн

КОЛЕКТИВНА ПАМ'ЯТЬ АМЕРИКАНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ПУБЛІЧНОМУ ПРОСТОРИ МІСТ: ФОРМУВАННЯ ОБРАЗІВ ІСТОРИЧНИХ ОСОБИСТОСТЕЙ

Невід'ємною складовою реалізації політики пам'яті в США є розміщення в публічних місцях великих і маленьких міст різноманітних пам'ятників або меморіальних комплексів. Присвячені окремим подіям та постатям загальнонаціональної або локальної історії, вони закріплюють у суспільній свідомості певні ціннісні сили. На наше переконання, пам'ятники є проявом не стільки бажання зафіксувати діяльність певної історичної особистості або прославити її досягнення, скільки індикатором аксіологічних орієнтирів суспільства, яке їх буде. Це твердження справедливе як для країни загалом, так і для певної невеликої громади зокрема. Використовуючи окремі аспекти біографії постаті, в певний момент історичного розвитку у суспільстві з'являються обґрунтування необхідності встановити їй пам'ятник (цікаво, що через інші факти життєдіяльності тієї ж особистості з плином часу і зміною суспільних цінностей, іноді виникають обґрунтування цей пам'ятник знести). Це може відбуватися ще за життя особистості або через багато років після її смерті. Здійснити рішення присвятити публічний простір історичному діячу можна двома шляхами. Перший - централізована політика держави і її реалізація органами влади, яка виключає пошук консенсусу із місцевими громадами. Другий - результат

демократичного рішення органів місцевого самоврядування, здійснене під впливом діяльності місцевих історичних товариств, національних меншин, підприємств, організацій тощо.

Згідно даних каталогу Смітсонівського музею американського мистецтва, розташованого у Вашингтоні, у 2011 році в США нараховувалось 5193 пам'ятники, присвячених різним історичним постатям. Окремо в країні існує 44 меморіальні комплекси, побудовані на честь діячів американської історії (цілком можливо, що з 2011 року у США ця цифра могла змінитися) [1].

Велика кількість пам'ятників у містах США почали будуватися з другої половини ХІХ століття, в часи так званої доби «американського вікторіанізму» [2]. Існує декілька причин, чому саме в цей час відбувся своєрідний бум їхнього створення. Вважається, що один з поштовхів зверненню до власної історії американцями надала Міжнародна виставка 1876 року, яка проходила у Філадельфії впродовж 6 місяців. Також цьому сприяла діяльність організацій ветеранів Громадянської війни, які почали відзначати місця бойових дій будівництвом пам'ятників полеглим героям. Окремою причиною можна назвати загальний історичний контекст цієї епохи, який ознаменувався повоєнною розрухою, добою Реконструкції, робітничим рухом та іншими соціально-економічними проблемами, які наштовхували американських інтелектуалів на думку, що світле майбутнє нації може і не наступити. Ця криза віри змусила багатьох жителів з певною ностальгією дивитися у минуле, адже сучасність вже не створювала відчуття невідворотності прогресу [3].

Здавалося, що перераховані вище процеси охоплювали життя усієї держави і впливали на кожного її громадянина. Однак при більш ретельному погляді на локальні особливості виявляється, що узагальнення є лише частково справедливими. Принаймні, з погляду на створення пам'ятників історичним особистостям та формуванню їхнього образу у колективній свідомості громадян. У США прославлення окремих постатей позбавлене централізованості і, відповідно, в різних регіонах країни здійснювалось формування відмінних історичних акцентів. Наприклад, будівництвом пам'ятників героям Конфедерації на півдні країни займались недержавні організації, найбільш впливовою з яких було «Об'єднання доньок конфедерації» («The United Daughters of the Confederacy»), створене у 1890 році, а ірландська громада штату Монтана у 1905 році вирішили пожертвувати пам'ятник Т. Мігера місту і штату [3]. Водночас буде перебільшенням стверджувати, що в державі не існує спільних точок історичного дотику, які б об'єднували усіх її громадян і формували спільну історичну пам'ять.

Зокрема, проглядається гендерне питання, яке дозволяє говорити про певний культурний код, який об'єднував усі США. Вище було зазначено, що на 2011 рік в країні нараховувалось 5193 пам'ятники (з них більше 200 присвячено лише А. Лінкольну) і 44 меморіали різним історичним особистостям, побудовані впродовж усієї історії держави. З них жінкам було присвячено лише 394 пам'ятники і не побудовано жодного комплексу, схожого, наприклад, на меморіал Лінкольна. Не важко прорахувати, що з загальної кількості місць пам'яті, присвячених історичним постатям, громади та організації, відповідальні за цей

процес, відвели жінкам лише 7,5 %. Навіть у демократичному Нью-Йорку ця тенденція мало відрізняється від інших регіонів країни. Наприклад, в одному з найбільш відвідуваних публічних місць міста – Центральному парку, існує 22 пам'ятника, присвячених чоловікам і жодного жінці [5]. А всього у місті нараховується лише 5 пам'ятників жінкам: Ж. Д'Арк, Г. Меєр, Г. Штайн, Е. Рузвельт та Х. Тубман [4].

Цю закономірність прийнято пояснювати наявністю певного стереотипного ставлення американців до історичного процесу та впевненості, що головною рушійною силою в ньому були і залишаються чоловіки. Навіть ті жінки, яким присвячені пам'ятники, часто зображені як збірний образ і дуже мало з них змальовують внесок якоїсь реальної історичної постаті. На думку Л. Лонг, психолога з міста Вашингтон і засновника неурядової організації EVE (Equal Visibility Everywhere), яка виступає за гендерний паритет у національних символах, місцях пам'яті, банкнотах тощо, відсутність пам'ятників жінкам «надсилає дуже чітке невербальне повідомлення, що питома вага хлопців та чоловіків у суспільстві вище, ніж дівчат та жінок. Це є складовою більш широкого посилу, що внесок жінок не має значення» [6].

Отже, будівництво пам'ятників і меморіальних комплексів були і залишаються невід'ємною складовою американської культури, сплеск якої відбувався впродовж поч. ХХ – поч. ХХІ століть. Важливою особливістю у формуванні публічного простору міст США було право місцевих органів самоврядування та неурядових організацій самостійно, без втручання центральних органів влади, приймати рішення стосовно того, кому його присвятити. У такий спосіб місця пам'яті надавали можливість громадам або їх частинам артикулювати свої ціннісні орієнтири. Створюючи пам'ятник історичній особистості, громадяни підтверджували свою прихильність до тих аспектів її біографії, які були актуальними для їхнього духовного життя. Зі зміною соціокультурної, політичної або економічної реальності, суспільство починало реінтерпретувати своє минуле, надаючи нових сенсів старим пам'ятникам або будуючи нові. Після Першої світової війни і, особливо, з другої половини ХХ століття загальні процеси демократизації призвели до поступового переосмислення американцями внеску окремих історичних особистостей своєї історії. І одним з маркерів цієї ціннісної переорієнтації також стала зміна у підходах до формування публічних місць пам'яті. Це проявилось, з одного боку, у розширенні спектру історичних постатей, а з іншого – у шануванні «маленької» людини, ім'я якої часто взагалі не було відомим.

Джерела і література:

1. Shane C. Why the dearth of statues honoring women in Statuary Hall and elsewhere? 2011, April 15 / The Washington Post. URL: https://www.washingtonpost.com/lifestyle/style/why-the-dearth-of-statues-honoring-women-in-statuary-hall-and-elsewhere/2011/04/11/AFx8lgjD_story.html.

2. Howe D. American Victorianism as a Culture. // American Quarterly, 1975. Vol. 27, № 5, Pp. 507-532. URL <https://www.jstor.org/stable/2712438>

3. Van West C. Montana's Monuments: History in the Making. // Montana: The Magazine of Western History, 1990. Vol. 40, № 4, Pp. 12-25. URL: <http://www.jstor.org/stable/4519336>

4. Lewis D. It's Way Too Hard to Find Statues of Notable Women in the U.S. - 2016, February 29 / Smithsonian.com. URL: <https://www.smithsonianmag.com/smart-news/its-way-too-hard-to-find-statues-of-notable-women-in-the-us-180958237/>

5. Capps K. The Gender Gap in Historic Sculptures and Public Art. - 2016, February 24 / Bloomberg.com. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-02-24/the-gender-gap-in-historic-sculptures-and-public-art>.

6. Shane C. *Why the dearth of statues honoring women in Statuary Hall and elsewhere?* - 2011, April 15 / The Washington Post. URL: https://www.washingtonpost.com/lifestyle/style/why-the-dearth-of-statues-honoring-women-in-statuary-hall-and-elsewhere/2011/04/11/AFx8lgjD_story.html

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Алтухов Олексій

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
студент II курсу ОР «Магістр» гуманітарно-педагогічного факультету,
ОП «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Асатуров Сергій

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних
наук

Asaturov555@ukr.net

Бесарабов Данило

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент IV курсу історичного факультету,
ОП «Американістика і європейські студії» (з поглибленим вивченням
іноземних мов)»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Сухобокова О.О.

besaraboff.dan@knu.ua

Бессонова Марина

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

доцент, кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин

mmbessonm@gmail.com

Бузань Віталій

Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії

buzan.vitalii@lil.kpi.ua

Гіберт Михайло

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент IV курсу історичного факультету, ОП «Американістика і європейські
студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – доктор історичних наук, професор Машевський О.П.

gibertmihail22@gmail.com

Городня Наталія

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

доктор історичних наук, професор, професор кафедри нової та новітньої історії
зарубіжних країн

ngorodnia@knu.ua

Довгий Ярослав

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент IV курсу історичного факультету, ОП «Американістика і європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Комаренко О.Ю.

jarvisdovgiy@gmail.com

Зацепіло Валентин

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент II курсу ОР «Магістр» історичного факультету, ОП «Американістика та європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – доктор історичних наук, професор Городня Н.Д.

fejenoordrotterdam@knu.ua

Іщук Анна

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ
студентка I курсу ОР «Магістр» факультету права та міжнародних відносин,
ОП «Регіональні студії»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Бессонова М. М.

aaishchuk.fpmv22@kubg.edu.ua

Казаків Геннадій

Вища школа публічного управління, м. Київ

кандидат історичних наук, провідний фахівець Відділу методології навчання і наукових досліджень

gkazakov2505@ukr.net

Калюжна Катерина

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студентка IV курсу історичного факультету, ОП «Американістика і європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Комаренко О.Ю.

ekaterinakaluznaa39@gmail.com

Карпенко Андрій

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент II курсу історичного факультету, ОП «Практична (публічна) історія (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Набока С.В.

karpenkoandrey6@gmail.com

Kasatkina Kateryna

Comenius University Bratislava, Bratislava, Slovakia

PhD, a research fellow at the Institute of European Studies and International Relations, Faculty of Social and Economic Sciences

katerina.kasatkina@fses.uniba.sk

Кириченко Єлизавета

Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв
студентка II курсу ОР «Магістр»

факультету політичних наук

ОП «Міжнародні відносини, переклад у міжнародних комунікаціях»

Науковий керівник – кандидат політичних наук, доцент Тихоненко І.В.

kiricenkoliza075@gmail.com

Косенко Анастасія

Магістр історії, м. Київ

anastasia98mykolaeva@gmail.com

Котляр Олександра

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
аспірантка історичного факультету

alexandra.kotliar@knu.ua

Кошелєв Артем

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
доктор філософії (історія), асистент кафедри нової та новітньої історії

зарубіжних країн

kosheliev.artem@gmail.com

Красатиук Дар'я

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

студентка IV курсу факультету права та міжнародних відносин,

ОП «Регіональні студії»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Бессонова М. М.

dykrasatiuk.fpmv19@kubg.edu.ua

Кудасюк Марія

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студентка III курсу історичного факультету,

ОП «Американістика і європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Корнієнко А.Ю.

kudasiukmaria@gmail.com

Кузьменко Едуард

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент I курсу ОР «Магістр» історичного факультету
ОП «Американістика та європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – доктор історичних наук, професор Машевський О.П.
edukuzmenko@knu.ua

Лакішик Дмитро

Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», м. Київ
кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень

lakishik@ukr.net

Левченко Лариса

Директор Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, м. Київ

доктор історичних наук, професор кафедри історії

loralewch@gmail.com

Луценко Назарій

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
аспірант історичного факультету, кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн

Науковий керівник – доктор історичних наук, професор Машевський О.П.

nazariilutsenko@gmail.com

Львов Вадим

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент IV курсу історичного факультету,

ОП «Американістика і європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – доктор історичних наук, професор Городня Н.Д.

lvov.vadym@knu.ua

Маврін Олександр

Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, м. Київ

доктор історичних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з наукової роботи

mavrinol@ukr.net

Маглакелідзе Давід

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент IV курсу історичного факультету, ОП «Американістика і європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – доктор історичних наук, професор Городня Н.Д.

davmaglakelidze@gmail.com

Мачинський Назар

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент II курсу ОР «Магістр» історичного факультету, ОП «Американістика і європейські студії» (з поглибленим вивченням іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Шевченко Н.І.

machinskynazar2014@gmail.com

Мурашко Катерина

Сумський державний університет, м. Суми

студентка IV курсу навчально-наукового інституту права, ОП «Історія»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Гончаренко А. В.

murashko888@ukr.net

Омельченко Богдан

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент I курсу історичного факультету, ОП «Американістика і європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Пількевич В.О.

bogdanomelchenko77@gmail.com

Підручна Єлизавета

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

студентка IV курсу факультету права та міжнародних відносин, ОП
«Регіональні студії»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Бессонова М. М.

yrpidruchna.fpmv19@kubg.edu.ua

Плакса Максим

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент II курсу історичного факультету,

ОП «Американістика та європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Пуховаць Д. С.

plaksamaksym@knu.ua

Погорелова Інна

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри політичних технологій
ipogorelova@ukr.net

Полісський Артем

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент III курсу історичного факультету

ОП «Американістика та європейські студії (з поглибленим вивченням
іноземних мов)»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Сухобокова О.О.
artempolesskyi@knu.ua

Преловський Олег

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент IV курсу історичного факультету, ОП «Американістика і європейські
студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Комаренко О.Ю.
olehprelovskyi@knu.ua

Пристайко Валерій

Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД)

кандидат наук з державного управління,

головний консультант відділу воєнної політики центру безпекових досліджень

prvalera05@ukr.net

Саранов Сергій

Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка,
м. Івано-Франківськ

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін

svsaranov@yahoo.com

Слюсаренко Ірина

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин

i.sliusarenko@kubg.edu.ua

Сухобокова Ольга

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри нової та новітньої історії
зарубіжних країн

olga.sukhobokova@knu.ua

Трюхан Дмитро

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя
аспірант історичного факультету

Наукові керівниці – кандидат історичних наук, доцент Бессонова М. М.,
кандидат історичних наук, доцент Маклюк О. М.

dmitrytriukhan@gmail.com

Фечко Іван

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
студент I курсу ОР «Магістр» історичного факультету, ОП «Американістика і
європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент Шевченко Н.І.

ifechko@gmail.com

Ціватий Вячеслав

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
кандидат історичних наук, доцент,
заслужений працівник освіти України,

tsivatyi@gmail.com

Чулкова Анастасія

Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв
студентка II курсу ОР «Магістр»
факультету політичних наук

ОП «Міжнародні відносини, переклад у міжнародних комунікаціях»

Науковий керівник – кандидат політичних наук, доцент Тихоненко І.В.

nchulkovavdv@gmail.com

Шевчук Олександр

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці
студент II курсу юридичного факультету (081 Право)

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент Кіріяк О.В.

shvchuk.oleksandr@chnu.edu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн
історичного факультету
Освітня програма «Американістика та європейські студії
(з поглибленим вивченням іноземних мов)»
Наукове товариство студентів історичного факультету

США: політика, суспільство, культура – 2023 Матеріали Всеукраїнської наукової конференції

Видання: Кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн
історичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
01033, м. Київ, вул. Володимирська, 60, каб. 447
e-mail: ngorodnia@knu.ua
Макет: Наталія Городня
Дизайн обкладинки: Аліна Одинець
Ум. друк. арк.: 10,6
Гарнітура Times New Roman
Ухвалено до публікації 23.02.2023
Виготовлено для поширення через мережу Інтернет